

edgar snow

UZUN DEVRİM

yücel yayınları

UZUN DEVRİM

Bu dizinin kitapları:

1. Çayan Davası ... Faik Muzafer Amaç (tükendi)
2. Dava Askeri Yargıtayda / Faik Muzafer Amaç (yasaklandı)
3. Anaların İşkencesi / Truman Nelson
4. Faşizme Karşı Birleşik Cephe / Georgi Dimitrov (tükendi)
5. Kır Gerillası / Muhammet Mathu
6. Darağacından Notlar / Julius Fuçik
7. İngiliz İşçi Hareketi / Frederick Engels
8. Marksist Yabancılaşma Kuramı / Mandel-Novack
9. Uzun Devrim / Edgar Snow
10. Filistin Sorunu / Walter Hollstein

edgar snow

UZUN devrim

çeviri olcay göçmen

yücel yayınları

UZUN DEVRİM / the long revolution / edgar snow / çeviren,
olcay göçmen / kapak düzeni, tayfun demir / düzelti ümit
demir / kapak basımı, karaca ofset / doğuş matbaasında dizil-
miş / er-tu matbaasında basılmıştır / yücel yayınları, posta
kutusı, 401, istanbul.

yücel yayınları, bilim ve politika dizisi: 9

1. basım, şubat 1975

Çin Halk Cumhuriyeti'nden bütün varlıklarıyla
kocamın yardımına koşan doktor ve hastabakıcılara
ve bu sevgi ve ihtimam armağanını mümkün kılan
Başkan Mao Zedung ve Başbakan Co En-lay'a...

LOIS WHEELER SNOW

YAYIMCININ NOTU

Edgar Snow son Çin gezisinden 1971 Şubat'ında döndü. 15 Şubat 1972'de öldü. Hiç şüphe yok ki, yaşasaydı, notlarından ve bibliyografyalarından yararlanarak Çin Üzerinde Kızıl Yıldız (Red Star Over China) ve Günümüzde Kızıl Çin: Nehrin Öte Yakası Red China Today: The Other Side of the River) adlı eserlerinin yeni basımlarına yeni belgeler ekleyecekti. Başkan Mao Zedung ve Başbakan Co En-lay'la 1970-1971'de yaptığı görüşmelerin öyküsünü notlarına dayanarak genişletecekti.

Edgar Snow'un karısı Lois Wheeler Snow, Uzun Devrim'in yayınlanmasına izin veren mektubunda şöyle diyordu: «Bu kitap, bitmemiş bir eser, kocamın apansız ölümüyle noktalanmış bir başlangıçtır. Bu kitapta, Çin ve Amerikan halkları arasındaki yeni bir ilişkinin tohumları atılmıştır. Beslersek büyüyecektir bu tohumlar.»

İçindekiler

Birinci bölüm: FARKLI BİR ÜLKE Mİ?

1. Tien An Men'deki karşılaşma	9
2. Başbakan Co'nun verdiği bir ipucu	12
3. Kültür Devriminin özü	19
4. Yurttaş Vang'ın dış görünüşü	30

İkinci bölüm: TIBBİ BAKIM ve NÜFUS KONTROLU

5. Aküpüktürle kürtaj	37
6. Aküpüktür nedir?	41
7. Seks ve nüfus	48
8. Bazı özel durumlar	58
9. Köylü bölgelere öncelik vermek	62

Üçüncü bölüm: BÜYÜK PROLETER KÜLTÜR DEVRİMİ

10. Putlaştırmanın yatışması	71
11. Kültür	78
12. Propaganda yoluyla komplo	88
13. Açık savaş	96

Dördüncü bölüm: ORDU, PARTİ ve HALK

14. Bir askeri diktatörlük mü	105
15. Halka hizmet	113
16. Ordu inşa ediyor	118
17. Harikalar diyardı Nannlvn	125
18. Ordu ve halk	143

Beşinci bölüm: HALK KOMÜNLERİ

19. Başlangıçlar	147
20. Duygusal yolculuk	150
21. Zenginler ve yoksullar	156
22. Geriye ve ileriye bakış	157

Altıncı bölüm: BAŞBAKANLA BİR AKŞAM

23. Co En-Lay ve açık kapı	

Yedinci bölüm: BAŞKAN İLE KAHVALTI

24. Mao Zedung ile bir konuşma	173

Sekizinci bölüm: NIXON'un YASAK ŞEHRE UZATTIĞI EL

25. Kuvvetli bir durum

184

Ekler: DAĞLARIN GÜNEYİNDEN DENİZLERİN KUZEYİNE

9 Ocak 1965: Başkan Mao Zedung'la mülakat	196
Tibet ve tanrılar	201
ABD Devrimi nasıl silahlandırdı	204
Üçüncü Dünya üzerine	206
Kruşçev ve putlaştırma	211
Bomba	214
Silahsızlanma mı?	216
Birleşmiş Milletler üzerine	218
Kaç Çinli var	220
ABD'nin Vietnam'daki varlığı	221
Çin ve ABD	223
Tanrıyı görmeye gitmek	228

CO EN-LAY İLE KONUŞMALAR

1964: Co En-Lay ile yapılan mülakatlar	233
--	-----

ÇKP MERKEZ KOMİTESİ 11. GENEL TOPLANTISI

16 Maddelik Kültür Devrimi Programı	249
-------------------------------------	-----

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ TÜZÜĞÜ

260

BİRİNCİ BÖLÜM

FARKLI BİR ÜLKE Mİ?

1

TİEN AN MEN'DEKİ KARŞILAŞMA

Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 21. yıldönümünde Pekin eşsiz bir Ekim günü yaşıyordu. Hiç bir şeyden şüphelenmeksizin Tien An Men'in (Kutsal Barış Kapısı) kalabalık taraçasında otururken, birisi koluma dokundu, döndüm, karşımda Başbakan Co En-lay vardı. Hemen beni ve karım Lois'i ayakta duran Başkan Mao'nun yanına götürdü. Orada, insanlığın dörtte birini (yoksa beşte birini mi?) barındıran Çin'in merkezinde birkaç dakika durduk. Çinli önderlerin halk önünde yaptıkları hiç bir şey amaçsız değildir. Önemli bir şey oluyordu, ama neydi acaba?

Yarım milyon insan alan geniş meydanın karşısında büyük bir tabelanın üzerinde uzaktan okunabilecek büyüklükte harflerle Mao Zedung'un 20 Mayıs 1970 bildirisinden bir alıntı yazılıydı. O, Lon Nol'un hükümet darbesine ve onun Kamboçya'daki Amerikalı müttefiklerine karşı Prens Sihanuk'un direnişini ve Çin Hindi halklarının yeni kurulan Amerikan aleyhtarı ittifakını Çin'in kararlılıkla desteklediğini açıklamıştı. Bu desteği iyice vurgulamak amacıyla Prens Sihanuk da orada Başkan Mao'nun öbür yanında duruyordu. Prens gülümsüyordu (gülümseme-

yi sever zaten). Karımın, Kamboçya'nın işgaline karşı çıkan Amerikalıların sadece biz olmadığımızı söylemesi üzerine, içtenlikle, «Amerikan halkı bizim dostumuzdur!» karşılığını verdi.

Mao'nun o günkü çağırısı şöyle diyordu: «Dünya halkları, ABD. saldırganlarını ve onların bütün tasmalı köpeklerini (zu-ku) altetmek için birleşin!»

Çin propaganda klişelerinde, tasmalı köpekler sözü uşak ruhlu suç ortakları anlamına gelir.

1970 Ekim'inde Taraçada çekilen fotoğrafımız ise sonradan Başkan Mao'nun 77. doğum gününde **Halkın Gazetesi**'nde çıktığında, benden «dost Amerikalı» diye söz edilecekti. Sağ üst köşede, kare içinde o gün için Mao'nun şu sözleri yer alıyordu: «Amerikan halkı da dahil, bütün dünya halkları dostumuzdur!»

Başkan Mao, halkları, hükümetlerden ve onların siyasetlerinden ayırmaya büyük bir dikkat gösterir. Eğer bunun için bir sembole ihtiyaç vardiysa ben; Vietnam'ın ve diğer Çin Hindi ülkelerinin silahlı istilâsına ve yıkımına karşı olan birçok Amerikalıyı seve seve temsil ederdim. Yani ben sırf, General Matthew Ridgway'ın ileri görüşlülükle «trajik bir hata» adını verdiği şeye en sonunda «dur» diyen Amerikalı savaş aleyhtarlarına gönderilen selamı almak için mi orada bulunuyordum? Evet, bu vardı ama bunun dışında başka şeyler de vardı işin içinde...

Yabancı basında Mao'nun elinin felçli olduğu ve elini ceketinin kolu içinde gizlediği yolunda uydurma haberler çıkmıştı. Oysa el sıkıştığımızda elinin her zamanki gibi güçlü olduğunu farkettim. Onu 1965 yılında son gördüğümde bu yana fazla kilolarını atmıştı ve çok daha sağlıklı görünüyordu. O sırada, devrimci bir önder olarak hayatının belki de en can alıcı ve cesaret isteyen kararını almakta olduğunu şimdi kavırıyordum. Bu, parti tarafından kendisine ha-

lef seçilen Komünist Partisi Başkan yardımcısı ve cumhurbaşkanı Liu Şao-çi ile birlikte «kapitalist yolu tutan» mevki sahibi diğer Parti üyelerini ve onların bütün uşaklarını Parti'den temizleme kararıydı. Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin hedefleri bunlardı.

Özenle süslenmiş arabaların ve canlı tabloların geçişini seyrederken, Mao bu sorundan kısaca söz etti. Ne muazzam bir organizasyon! İşçilerin ve aydınların günlük bir örnek elbiselerine kıyasla, ne büyük bir renk ve elbise cümbüşü! Çin'in azınlık milliyetlerinin çoğu, bugün 750-800 milyonu bulan nüfusun yüzde 5 ya da 6'sını meydana getiren ve yirmiyi aşkın farklı dil konuşan 47 kadarı oradaydı. Günün başlıca konusu üretim ve hazırlıklı olma idi. Her yerde mavi ve gri üniformalar göze çarpıyordu. Ama saçlarını at kuyruğu yapmış kızları da kapsayan genç milislerin ellerindekiler sayılmazsa, ortalıkta pek az silah vardı.

Her tablo Mao'nun eserlerinin, sözlerinin ve talimatlarının komün, fabrika, kültür ve askerlik hayatındaki uygulanışını yüceltmede birbiriyle yarış ediyordu. İçlerinde en çok gözümü alan şu oldu: Geçitlerde delinmiş ve köprülerle birleştirilmiş bir dağ dizisi üzerinde hızla ilerleyen ve Çin Türkistan'ının en uzak köşeleriyle güneydeki Vietnam sınırını birleştiren demiryolu şebekesinin son halkasının tamamlanmasını temsil eden bir oyuncak tren, Devrimin saflığını geri getirme ve kitleleri görülmemiş ölçüde devrimin yönetimine katma hedefini güden ikinci ya da kültürel kurtuluşun önderi ve başlatıcısı olan yanımdaki dimdik insanın, bazısı büyük, heykel ve büstleri hiç gözden kaybolmuyordu.

«Mao Cuhsi vansuy! Mao cuhsi vansuy vansuy! Mao cuhsi vansuy vansuy vansuy!» Aşağıda, sadece gençler değil, hemen herkes gözleri yaşarak, «Baş-

kan Mao, sen on bin kere on bin kere on bin yıl çok yaşa!» diye hep birlikte haykırıyordu.

Sevgiyle dolup taşan insanları elimle göstererek, «Nasıl buluyorsunuz, ne hissediyorsunuz?» diye sormaktan kendimi alamadım.

Mao somurttu, başını salladı ve durumun daha iyi olduğunu, ama bunu henüz yeterli bulmadığını söyledi. Ne bakımdan? Bu soruya cevap vermesine kalmadan yeni gelenler araya girdi. Sorumu ancak birkaç hafta sonra uzunca süren bir konuşmamızda tekrarlayabildim. O zaman Mao, büyük bir içtenlikle, kendisinin putlaştırılmasının «can sıkıcı» bir hal almış olduğunu söyledi. Ama, Ekim günü Mao'nun kafasının, İnsan ellerinin ve kafalarının Mao'dan seçme sözleri canlandırmada kullandığı görüntüler, bayraklar ve çiçeklerde olmadığını keşfettim. Mao, Parti'nin ve devlet üstyapısının yeniden inşası meselelerini, kültür ihtilali sırasında düşen üretim temposuna yeniden ulaşılmasını, Vietnam savaşının sona erdirilmesinin hızlandırılmasını ve Çin'in dış dünya ile bağlarının genişletilmesini düşünüyordu. Richard Nixon'la muhtemel bir görüşmeyi de düşünüyormuydu acaba?

Bana, «ABD'de bir çeşit başkaldırma oluyor değil mi?» diye sordu. 20 Mayıs bildirisinde övdüğü Amerika'daki savaş aleyhtarı hareket onu etkilemişti, bu hareketin siyasi anlamı hakkında daha fazla bilgi edinmek istiyordu. Pek yakında tekrar görüşeceğimizi söyledi.

2

BAŞBAKAN CO'NUN VERDİĞİ BİR İPUCU.

Milliyetçilerle Komünistler arasındaki Birinci İç Savaş ve İkinci Dünya Savaşı'nın bir kısmı boyunca

Çin'de yaşamış ve çalışmıştım.⁽¹⁾ Daha sonra 1960'da, sonra gene 1964-65'de Çin'e tekrar dönebildim. Şimdi 1970'de gene oradaydım. Oyuncu olan karım Lois Wheeler kendisine benimle birlikte vize verildiği halde, daha önce hiç Çin'e gelmemişti. Daha önceleri bizim ABD. Dışişleri Bakanlığı «milli çıkarlara aykırı» olduğu gerekçesiyle karımın Çin'e gitmek üzere çıkardığı pasaportu «onaylamayı» reddetmişti. Lois bu sefer Washington'un iznini beklemeden geldi.

Benim 1960 ve 1965'deki vizelerimin «onaylanması» ise, ancak, yayımcılarımın Washington'a yüksek kademelerde yaptıkları baskılar sonucunda kabul edilmişti. Daha sonraki raporlarım da aynı makamlar tarafından elbette dikkate alınmadı. Politikaların sap-
tandığı yüksek düzeylere birkaç yararlı bilgi sokmak için boş yere harcanan on yıllık çabanın ve 1963'deki göreve başlama konuşmasında «Çin'le olan ilişkilerde her şeye yeniden başlamak»tan sözeden John Kennedy'nin de, sözünü hemen unutup diğer başkanları izleyerek bizi Vietnam ormanlarında tuzağa sürüklemeye devam etmesinin öyküsü başka bir yerde anlatılmıştır.⁽²⁾

Şimdi, Halk Cumhuriyeti'ne girebilen pek az Amerikalı kadından biri olan Lois, dikkatli ve hiç bir şeyi kaçırmayan kahverengi gözleriyle bana yardım etmek üzere yanımdaydı. Pekin'e, Ağustos başlarında Pekinlilerin Kaplan Sıcağı dedikleri ve bugünlerde sık ağaçlıkların ve çevredeki ormanın gölgesi tarafından biraz olsun hafifletilen mevsime girilirken vardık. Kültür Devrimi'nin başlarından bu yana, eskiden beri orada oturmakta olan sempatizanlar da dahil hemen hiç bir yabancıya Pekin dışına çıkma izni verilmemişti.⁽³⁾ Daha önceleri turistlerin her gün gezdikleri yerlerden olan Çin Seddi, Ming Mezarları, Batı Tepeleri ve hatta Pekin'in büyük müzeleri ve sarayları bile ziyaretçilere kapatılmıştı. Ben Lois'le birlikte bura-

ları gezmek için izin koparmaya başlayınca, diplomatlar ve Pekin'de oturan diğer yabancılar da «en kötü gerginliğin» sona ermekte olduğu umudu belirdi; umutlanmakta haklıydılar.

Çok iyi bildiğim iki üniversitede, bir zamanlar ders verdiğim Yencing'de ve seçkin bir mühendislik okulu olan Zinhua'da bir hafta geçirdik. Orada, Kızıl Muhafızların öyküsü ve bunun sonuçlarıyla birlikte, kültür savaşı ve üniversite ayaklanmaları yıllarında olup bitenleri ilk elden öğrendik. Modern hastaneler, ve köy hastaneleri bir lokomotif fabrikası ve bir çelik imalathanesi gördük, kültür devriminin diğer yönlerini dinledik. Uçakla Kuzeybatıdaki Şensi eyaletine gittik, sonra Şensi'nin başkenti Sian'dan savaş günlerinin ünlü gerilla başkenti olan Yenan'a geçtik. Oradan Batıya Bao An'a (Ze Dan) —1945'den beri oraya giden ilk yabancıydık— ve iyice içerlere, 1936'da daha bir «kızıl eşkiya» olarak arandığı sıralarda Mao Zedung'la ilk tanıştığım tepelere yöneldik.⁽⁴⁾ Onun tarafından yönetilen bir devlet çiftliğini ve eski bir Sian Parti Komitesi Başkanının şimdi sorumlusu olduğu domuz ağıllarını, bize gezdirdiği bir siyasi yeniden şekillendirme okulunu gördük. Sonra Sian'a, oradan da Pekin'e döndük; tiyatrolara gittik, eski dostlarla güzel yemekler üzerine sohbet ettik, sonra Çin Seddi'nin yukarılarına, Kuzeydoğuya doğru yolumuzu sürdürdük. Gene birtakım fabrikaları, ordu akü-pünktürcüleri tarafından yönetilen bir sağır-dilsiz okulunu, Anşan'daki büyük çelik tesislerini gezdik, sonra ta aşağılara Güneye Kanton'daki Ticaret Fuarı'nı görmeye gittik. Sonra yeniden yukarılara Doğu kıyısına, çay ekilen Çekyang'a, oradan da Şanghay'a ve Aşağı Sarı Irmak'a (Yangçe), daha başka komünlere ve dost insanlara...

Şubat ayında Çin'den ayrılana kadar, altı ayda on bir komün gezdim. Böylece son on yıl içinde Çin'in

bütün yörelerinden toplam otuz üç komün görmüş oldum. Şimdi artık her yer yemyeşildi, daha fazla düzeltilmiş, daha iyi taraçalandırılmış ve daha sık ağaçlandırılmıştı. Her şey, Mao'nun yıllar önce vaadettiği bahçe devlete daha yakındı. Her gittiğimiz yerde, yıllardır ilk defa bir Batılı gören kalabalıkları şaşırtıyorduk. Tabii bu pin-pondan birkaç ay önceydi.

Ve Çin'i bu ziyaretimde, Başbakan Co En-lay tarafından ilk karşılandığım yerde de pin-pon oynanıyordu.

18 Ağustos 1970 tarihinde Kuzey Kore ile Çin takımları arasındaki bir masa tenisi maçına çağırılmıştık. Ama daha önceden davet edildiğimiz bir akşam yemeği yüzünden maça gidememiştik. Tam ördük kızartmasını yediğimiz sırada birçok eski mace-rayı paylaştığım dostum Yao Vey'den⁽⁵⁾ bir telefon geldi: «Hemen yola çıkmaya hazırlan.» Bu, uyulması zorunlu bir davet anlamına geliyordu. Davetin Başbakan'dan geldiğini düşündüm, nitekim öyleydi de. Onu, on sekiz bin kişilik yeni ve çok güzel bir bina olan Masa Tenisi Stadyumu'nda Halk Cumhuriyeti'nin seksenlik başkan yardımcısı Dung Bi-vu, Prens Sihanuk ve tatlı eşi, ordu genel kurmay başkanı Huang Yung-şeng, başbakan yardımcısı Li Sien-nien ve diğer önde gelenlerle birlikte maç seyrederken bulduk.

Biz geldikten az sonra Başbakan Co yerinden ayrıldı. Kısa bir süre sonra da Co'nun beni beklemekte olduğu kabul odalarından birine çağırıldım. Her zamanki gibi hazırcevaptı, saçları hafifçe ağarmaya yüz tutmuştu; üzerinde yazlık bir gömlek ve bol bir gri spor pantolon, ayağında beyaz çoraplar ve sandallar vardı. Yetmiş iki yaşındaki Co beni candan bir şekilde selâmladı, gezi tasarılarımı sordu ve hemen siyasete girdi. (Bu arada, maçların bitiminde bulunabilmesi için haberciler durmadan oyun sonuç-

larını bildiriyorlardı. Bu turnuvalar Çin'li önderler ve konuklarının sahaya inip oyuncuların ellerini sıkarak tebrik etmeleri ve takımlarla birlikte fotoğraf çektirmeleriyle son bulur.)

Başbakan bana ABD. hakkında birçok soru sordu; onun bu soruları iç siyasi ve iktisadî meselelerimizde şu anda «Amerika'nın Asya'da yeni büyük askerî girişimlerde bulunmasını olanak dışı kılacak» kadar ciddi olduğunu düşünüp düşünmediği konusunda merakımı uyandırdı. Co En-lay bunun cevabını bana bıraktı, ama Çin'in kuzeyindeki ikinci bir tehdidin, sınır boyunca mevzilenmiş bir milyon Sovyet askerinin varlığını da hatırlattı.

«Eğer Çin bir yumuşama yolu ararsa,» diye sordum, «Rusya'yla mı, yoksa ABD. ile mi müzakere ihtimali daha fazla olur?»

«Ben de kendi kendime aynı soruyu soruyorum,» diye karşılık verdi.

Yeni gelen pin-pon sonuçları, maçların sona ermekte olduğunu haber veriyordu; başbakan bu son sorum üzerinde bir dahaki buluşmamızda konuşabileceğimizi söyledi. Kahvelerimizi bitirdik ve galiplerle mağlûpların ellerini sıkmak üzere yukarı çıktık.

Başbakanı daha sonra 1 Ekim'de kısa bir süre için gördüğümde Amerikalıların Çin-Amerikan görüşmelerinin yeniden başlamasını önerdiklerini, ama Çin'in bu konuyla ilgilenmediğini söyledi. O ay kendisine bazı sorular bıraktım. 5 Kasım'da Pekin'e dönüşümden sonra Büyük Halk Sarayının insanı etkileyen Fukien Salonunda benimle dört saat hem sohbet etti hem mülakat verdi. Başbakanın her zamanki gibi söyleyecek önemli şeyleri vardı, ama en canalcı sözleri Pekin'de muhtemel bir Çin-Amerikan toplantısı ile ilgili olanlarıydı.

Çinliler gene en başta, ABD'nin Tayvan adasındaki (Formoza) silahlarını ve gemilerini geri çek-

mesini talep ediyorlardı.⁽⁶⁾ 1960'da Başkan Mao, yaptığımız konuşmadan sadece birkaç cümleyi doğrudan aktarmama izin vermişti ama bu cümlelerin arasında şunlar vardı: «Dünya barışını korumak istiyoruz. Savaş istemiyoruz. Savaşın uluslar arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde bir araç olarak kullanılmaması gerektiğini savunuyoruz. Ne var ki, barışın korunmasında sadece Çin değil, aynı zamanda ABD' de sorumluluk taşımaktadır.» Ve, «**Tayvan, Çin'in meselesidir. Bunda ısrar edeceğiz,**» diye eklemişti.

Bu sefer Co, kendisinin de 1960 ve 1965'de söylemiş olduğu şeyi tekrarladı. «Tayvan Çin'in iç meselesidir» (ve bizzat Çinliler tarafından çözümlenmelidir). «Oradaki ABD. silahlı saldırısı ise başka bir sorundur, uluslararası bir sorundur. Bunu görüşmeye hazırız,» dedi.

Bazı yeni haberler de verdi. Başkan Nixon'un, 1969'da işbaşına geldiğinde, gerginliğin yumuşatılmasından yana olduğunu ve Çin'le görüşmelere girişmek istediğini açıkladığını hatırlattı. Üstelik Nixon, Varşova uygun bulunmadığı takdirde görüşmelerin Çin'de de yapılabileceğini Pekin'e bildirmişti. Pekin de buna olumlu cevap vermişti. Nixon kendisi de oraya gelebilir veya Tayvan sorununu görüşmek üzere özel bir görevli gönderebilirdi.

Ama Nixon'dan bir cevap çıkmamıştı. Ardından, 1970 Mart'ında Kamboçya'nın istilası geldi, Çinliler Nixon'un ciddiye alınamayacağı sonucuna vardılar.

«Hâlâ bir açık kapı var mı?» diye sordum.

«Kapı açık ama bu ABD'nin Tayvan Sorununu ciddi olarak ele almasına bağlı.» Sonra da, Pekin ile Washington arasındaki bütün öteki sorunların «ikincil sorunlar» olduğunu ekledi.

O konu böyle kapandı. Diğer sözlerinden de Çinlilerin, Nixon'un «barış girişimi»ni bir hile olarak gördükleri açıkça belliydi. Nikson'un sadece güneydoğu

Asya'daki manevralarını değil, aynı zamanda Doğu Asya'daki ileri Amerikan «savunma mevzileri»ni dö-
retmek üzere Japonya'nın askeri gücünü artırmak
çabalarını ve Rusya'yla Çin'in aleyhine bir anlaşma
sağlamak için giriştiği oyunları yakından izliyorlardı.

Başbakanın rahat konuşma tarzından, mülakatın
nerede bittiğini, o sıralarda yayınlanmaması gereken
sohbetin ise nerede başladığını anlayamamıştım. Not-
larıma dayalı uzun bir mektubu düzeltmesi için ken-
disine sundum. Mektubun onaylanması bir haftayı
buldu. Resmî metinde, yukarıdaki altı çizili sözler
çıkartılmıştı. O hafta içinde Pakistan'dan Başkan
Yahya Han gelmişti. Yahya Han artık pek iyi bilindiği
gibi, beraberinde Başkan Nixon'dan kişisel bir mek-
tup getirmişti. Bu mektupta Nixon, ilk önce «Tay-
van meselesini görüşmeye» yetkili bir özel görevli-
sinin (Bay Henry Kissinger) sonra da kendisinin Pe-
kin'i ziyareti sorununu resmen ele alıyordu.

Birkaç hafta geçmeden, Başkan Mao'dan, Ni-
xon'un özel görevlisinin yakında yola çıkma olasılığı-
nın bulunduğunu öğrenecektim.

Kendi kendime böyle bir bilginin bana niçin ve-
rildiğini sordum. 1936'da Çan Kay-şek'in başkomutan
yardımcısı Çang Süehliang'ın, komutanını iç savaşı
sona erdirmeye ve Japonya'ya karşı bir birleşik cephe
kurmaya zorlama konusunda birlikte hareket etmek
üzere Kızıllarla gizli bir anlaşmaya vardığını, Kuzey
Batı Çin'deki Kızıl üslere gizlice girip çıktığım sıra-
larda da bildiğimi hatırladım. O zaman da böyle bir
şeyden haberdar olmamın bir nedeni vardı.

(1) Muhabir olarak: bkz. *Journev To The Begining* (Gollanez, 1959)

(2) Bkz. *Red China Today: The Other Side of The River* (Pen-
guin, 1970) *The Other Side of The River* (Gollanez, 1963)

(3) Tek istisna, Çin'deki en eski yabancı dostum Yeni Zelanda'
lı Rewi Alley idi. Rewi Alley herhalde Çin'i en çok gezmiş

adamlardan biridir. Yakında, Kültür Devrimi sırasındaki ge-
ziliriy le ilgili bir kitap yayınlayacak.

(4) Bkz. Red Star Over China (Gollanez, 1938. Gözden ge iril-
mi  basım, 1969)

(5) Bkz. Red China Today age.

(6) 1895 savaşında Japonya tarafından ele geçirilen ve Kahire
(1943) ve Postdam (1945) konferanslarında Çin'e verilece-
 i vaadedilen Çin toprakları. Tayvan eyaleti. 1949 yılında kı-
tadaki devrimden kaçan  an Kay- ek'in sığınağı oldu. 1950'
de Truman, Tayvan'ın çevresinde bir deniz ablukası kura-
rak araya girdi ve birleşmeyi engelledi. 1955'de Eisenho-
wer,  an'la bir ittifak yaparak fiili Amerikan himayesini
resmille tirdi. ABD.  an Kay- ek'in milliyetçi h k metini b -
t n Çin'in hakimiyeti olarak tanır ve finanse ederken,  an Kay-
 ek'e 1971'e kadar Birleşmiş Milletlerde yer verdi. Ve
Halk Cumhuriyetini Birleşmiş Milletlerin dışında tuttu.

3

KÜLTÜR DEVRİMİNİN  Z 

Başkan Mao'nun kafasının, Partinin ve devlet
 styapısının yeniden inşası sorunuyla dolu olduğun-
dan daha önce de söz etmiştim. Bunların niçin yeni-
den inşası gerekiyordu. Aslında bu kısacık sorunun
cevabı çok uzundur, buna daha sonra de inece iz.
Ama burada, hükümeti değilse bile Çin Komünist
Partisi'ni geçici olarak dağıtma sonucunu veren B -
y k Proleter Kültür Devriminin bazı nedenlerini orta-
ya koymak yararlı olabilir.

Geniş çapta temizlik hareketi 1966 ortalarında
Mao'nun önderliğinde ba ladı, ve Dokuzuncu Parti
Kongresinin 1969 Nisan'ında yeni bir Merkez Komite-
si seçmesine kadar sürdü. Bu yeni Merkez Komite-
si, ayakta kalan unsurların oluşturduğu bir çekirdek-
le bu çekirdeği g clendiren «taze kan» birle tiriyor-
du. 1970 Kasım'ında Co En-lay, eski Parti  yelerinin
a a ı yukarı yüzde 95'inin Parti'ye yeniden alındığı-

nı söyledi. Ancak bu onların eski görevlerine iade edildikleri anlamına gelmiyordu. Birçokları, üç aşamalı bir günahlardan arınma formülü olan «mücadele-eleştiri-dönüm»ün tamamlanmasıyla gelecek «kurtuluş»u bekliyorlardı.

Mao'nun hedeflerinden biri de, «Yönetim yapısını basitleştirmek» ve «aynı işi gören fazlalık organları tasfiye etmek»di. Eyalet ve şehir merkezlerindeki kadro indirimini oldukça aşırı bulmuştum, ama başkentin merkezi yönetim üstyapısındaki kadro indirimi daha da aşırıydı. 1971 başlarında Başbakan Co sadece iki başbakan yardımcısı olduğunu söylemişti, oysa daha önce yedi yardımcısı vardı.

Co En-lay, «Daha önce doğrudan doğruya merkezi hükümete bağlı doksan bölüm vardı,» diyordu. «Bundan böyle sadece yirmi altı bölüm olacak. Bunlar şimdilik devrimci komiteler tarafından yönetiliyor ve Parti çekirdeği her komitede önderliğin özünü teşkil ediyor. Eskiden merkezi hükümette altmış binden fazla memur bulunuyordu. Şimdi bu sayı onbin kadardır.»

Peki, yerinden alınan kadrolar nereye gitmişti? Pekin'dekilerin yaklaşık olarak yüzde sekseni Mao Zedung'un 7 Mayıs 1968'deki bir talimatına atfen 7 Mayıs okulları diye anılan köysel merkezlere gönderilmişti. Bu okullarda, sosyalizm ve Mao Zedung Düşüncesine göre yeniden eğitim, çoğu zaman yeni toprakları işleyerek komün çiftliklerinde kendi emeğiyle geçinme ilkesiyle birleştiriliyordu. Komün okullarına «gitme»nin sadece bir cezalandırma olmadığı, aynı zamanda Parti içindeki yeniden eğitimin sürdürülmesi olarak görüldüğü söyleniyordu. İleride, en yüksek kademelerdeki kadroların dışında bütün kadroları bir çeşit siyasi tedavi yöntemi olarak dönem dönem ideolojik denetimden geçmeye «gönderileceklerdi.»

Co, «eski şehirli kadroların en yeteneklileri çeşitli bölgelerdeki yönetimi güçlendirmeye gideceklerdir, bunların bir kısmı şimdiden gitmiş bulunmaktadır,» diyordu. «Eskiden merkezi hükümetin bakanlıklarına bağlı bulunan, ama artık yerel yönetime devredilmekte olan sanayi ve enstitülerin yönetiminde bu kadroların bir çoğuna ihtiyaç vardır. Geri kalanların birçoğu ise altmış yaşını geçkindi ve emeklilik zamanları gelmişti. Bunlardan bazıları herhalde aileleriyle birlikte komünlerde yaşamayı seçeceklerdir.» Boş kalan olmayacaktır.

Böyle ademimerkezileştirme siyasetleri, sadece yiyecek konusunda değil, kısmen köylük bölgelerdeki elektrik enerjisinin artmasına dayanan sanayileşme konusunda da yoğun bir bölgesel ve yerel kendi kendine yeterlilik hedeflerinin yoğunlaşmasını yansıtıyordu. Eğitim görmüş şehirli genç ve yetişkinlerin iç bölgelerdeki şehir ve komünlerde yeni görevler almak üzere kitle halinde örgütlü göçleri sürmekteydi. 1965'den bu yana sadece Şanghay'dan göç edenlerin sayısı bir milyona yaklaşıyordu. Kültür Devrimini ilk başlatan öğrenci Kızıl Muhafız müfrezelelerinin birçoğunu da sayarsak, göç edenlerin sayısı milyonlara varıyordu.

Ama üstyapıdaki bu düzenlemeler, ülke çapındaki alt üst oluşun yalnızca bir yönüydü. Aslında Mao'nun başlıca hedefi, Parti düşüncesini proleterleştirmekten, hatta bunun da ötesinde proletaryayı, iktidarı gerçekten kendi eline geçirmeye yöneltmekten ve bu süreç içinde, feodal ve burjuva kalıntıların baskısından kurtulmuş yeni bir kültür yaratmaktan başka bir şey değildi.

İşte Mao Zedung'un inşasına herkesten çok katkıda bulunduğu Partiyi yıkmayı ancak bu amaç için bile bile göze aldı. Başlangıçta Mao'nun niyeti, «sadece bir avuç kişi»yi iktidardan uzaklaştırmaktı. Bu

temizlik birçok eski kıdemli öndere ve Mao'nun en eski yoldaşlarından bazısına kadar uzandı. Hepsinin de ötesinde, 1959'da Mao'nun yerine devlet başkanlığına getirilen Liu Şao-çi de görevinden uzaklaştırıldı. Neden ve nasıl olmuştu bu?

Liu Şao-çi 1956 yılında Mao'nun baş yardımcısı olduğunda, Mao 1935'den beri Partinin fiili yöneticisi ve 1943'den beri de resmi Parti başkanı durumundaydı. Ne var ki, 1964'de Mao «halefleri»nin kurduğu Parti hiyerarşisinin büyük bir kısmı ve devlet yönetim cihazı üzerindeki etkin denetimini kaybetmişti. 1965'de Mao, Büyük Proleter Kültür Devriminin propaganda aşamasının başlatılması amacını taşıyan çok önemli bir belgeyi Pekin'deki Parti basınına yayınlamıyordu. Bana bundan 1970 yılında söz etmişti. Bu belgeyi broşür halinde Şanghay'da yayınlamak zorunda kalmıştı. Bu «önemli belge», Vu Han'ın «Hay Juy'un Görevden Azli» adlı oyununun uzun bir eleştirisiydi. Vu Han'ın bu oyunu 1959'da Luşan'da yapılan bir Merkez Komitesi genel toplantısında Mao Zedung'un Peng De-huay'ın yerine savunma başkanlığına Lin Biao'yu getirmesine karşı girişilen dolaylı bir saldırıydı. Liu Şao-çi, Pekin Belediye Başkanı Peng Çen, Parti Propaganda Bölümü başkanı Lu Ding-yi ve Lu'nun yardımcısı Co Yang belgenin yayınlanmasına karşı çıkanlar arasındaydı.

Üstyapı, işçi sendikalarını, Parti okullarını, Komünist Gençlik Birliklerini, milyonlarca Parti kadrolarını ve bürokratları hep Mao'nun adına yönetenler, Liu Şao-çi ve onun Merkez Komitesindeki müttefikleriydi. Kadroların çoğu belki de kendilerini sadık Maoçular olarak görüyorlardı. Öyle anlaşıyor ki, Liu ve kafadarları, özellikle 1959-61 iktisadi buhranından sonra teoride Mao'nun putlaştırılmasına göz yumuyor, uygulamada ise Mao Zedung Düşüncesini göz ardı ediyorlardı. İnsana değil ekonomiye öncelik ta-

nımak, çalışmada sevkten çok maddi müşevvikleri öne çıkarmak, sınıf mücadelesi olmadan üretime hız vermek, teknolojiyi «uzmanlar»a dayanarak geliştirmek, teknolojiye hizmet etmek üzere siyaseti ekonomiye tâbi kılmak ve köylük bölgelere değil şehirlerle ağırlık tanımak eğilimindeydiler. Büyük İleri Atılımlardan ve sermayenin sıkı kollektif çalışmayla yaratılmasına olan ideolojik inançtan çok, devlet kredisinin (ve devlet borçlarının) yaygınlaştırılmasını istiyorlardı.

Kültür Devrimi sırasında ileri sürülen iddialar bunlardı.

Aslında Mao ile Liu arasındaki çatışmanın temelleri, 1959'da Lin Biao'nun Peng De-huay'ın yerine seçilmesindeki anlaşmazlıktan da eskiye dayanmaktaydı. Bu, Liu'nun önderliğinde durmadan güçlenen şehir bürokrasisine karşı öngördüğü mücadelede Mao'nun ilk açık hamlesiydi. Lin Biao, Mao'nun ordudaki en sadık öğrencisi ve başkanlığını Mao'nun 1935'den beri sürekli olarak elinde bulundurduğu Parti Askerî İşler Komisyonunun başkan yardımcısıydı. Mao Parti başkanlığını sürdürürken bile, Liu devlet başkanı olabilir ve askerî olmayan kadroların denetimini elinde tutabilirdi, ama kartlar açıldığında son koz Halk Kurtuluş Ordusu olacaktı. Lin Biao'nun komutasındaki bu koz Mao'nun elinde görünüyordu. Ama Mao olayları seyrine bıraktı ve birçok kimsenin tahmininden de uzun bir süre, Liu'yu kazanabileceği ve ona kendi hizbini dağıttırabileceği umudunu kaybetmedi.

1970 Aralığındaki konuşmamızda Mao'ya, «Liu'nun çekilmesi gerektiğine sonunda ne zaman karar verdiniz?» diye sordum.

Mao karar anının 1965 Ocağı olduğunu söyledi. O sırada Siyasi Büroya, yaklaşan Kültür Devriminin bir programını sunmuştu. Bu program, ilk önce Lin Biao'nun yönetimindeki orduda yürütülen, sonra köy

komünlerine yayılan, daha sonra da şehirlerde duraklayan Sosyalist Eğitim Hareketinin⁽⁴⁾ bir uzantısıydı. Sosyalist Eğitim programının ilk maddesi, özellikle «Parti içinde kapitalist yolu tutan mevki sahipleri»ni mahkûm ediyor ve görevlerinden alınmalarını talep ediyordu. Şimdi bu madde, yeni atılımın, yani Kültür Devriminin ilk maddesi olacaktı. Mao, toplantıda Liu'nun bu birinci maddeye hemen şiddetle karşı çıktığını söyledi.

«Peki, Kültür Devrimini başlatma kararı sizi son gördüğüm 1965 Ocağında mı alınmıştı?»

Başkan, 1965 Ekiminde Hay Juy'un Görevden Azli adlı eserin eleştirilmesi ve reddedilmesinden sonra olayların hızla geliştiğini söyledi.

Siyasi Büro, daha önceden 1964'de, Pekin Belediye Başkanı ve güçlü Pekin Parti Komitesi sekreteri ve Vu Han'ın koruyucusu Peng Çen'in başkanlığında bir Kültür Devrimi Gurubu kurmuştu. 1966 Şubatında Peng, Mao'ya ve Maoculuğa dolaylı saldırılara girişmiş olan Vu Han'ı ve öteki yazarları korumaya çalışmıştı. Peng Çen bunların eserlerinin siyasi hatalar açısından değil, sadece «akademik» hatalar açısından eleştirilmesini sağlamaya çalıştı. Peng, ne kendi komitesinin üyelerine, ne de Mao'ya danışmıştı. Ve sonunda, 16 Mayıs 1966'da görevinden kesin olarak uzaklaştırıldı.

Mao o tarihte, Büyük Proleter Kültür Devriminin stratejisini saptamak üzere genişletilmiş bir Siyasi Büro toplantısı yapıldığını söyledi. 1966 Ağustosunda, Merkez Komitesinin 11. Genel Toplantısı devrimin 16 maddelik programını⁽⁵⁾ ve onun yanısıra girilecek temizlik hareketini kabul etti.

«Liu Şao-çi 16 maddelik programa karşı çıktı mı?» diye sordum.

Mao, Liu'nun genel toplantıda bu konuda son derece kaypak davrandığını, ama aslında kesinlikle

karşı olduğunu söyledi. O sırada Mao kendi de zubaosunu, yani duvar afişini asmıştı bile. Liu dehşete kapıldı.

«Söz konusu olan 'Karargahı Bombalayın' afişinizdi değil mi? Liu, **karargahın** kendisi olduğunu biliyor muydu?»

Evet, o sırada Parti, propaganda çalışması, eyalet ve yerel Parti komiteleri ve hatta Pekin Parti Komitesi üzerindeki hakimiyet Mao'nun denetimi dışındaydı. Mao bu yüzden bana (1965 Ocak ayında)(?) henüz sözü edilmeye değer bir «bireye tapma» —kişilerin putlaştırılması— eğilimi bulunmadığını, ama buna ihtiyaç olduğunu söylemişti.

Mao, devrimci iktidarın yönlendirilmesinde yeniden kesin söz sahibi olmak için verdiği mücadelede o muazzam kişisel itibar ve ününü bilinçli bir şekilde başlıca silah olarak kullanmaya başladı.

Artık 1970'de, böyle bir şeye gerek kalmadığını ve «putlaştırma»nın **yatışacağını** söylüyordu. «Kişinin putlaştırılmasına» başvurmuş olmasını bütün ulusa Yenân döneminin (1937-47) ruhunu ve ülkülerini aşılamanın gerekliliğiyle açıklıyordu. Bu dönemde Başkan Mao, temel eserlerini yazmış ve kendisini izleyen devrimcileri önderliği altında nihai zafere hazırlamıştı.

Şimdi siyaset «Mao'nun öğretileri her şeye kumanda etmeli»ydi; eğer tehlike altında olan ulus, ABD. emperyalizminin ve Sovyet «sosyal emperyalizmi»nin ikili savaş tehditlerine karşı koyacaksa, saptalara ve Parti içinde bölünmeye yer olamazdı. Bu, «halk savaşı» strateji ve taktiklerinde kendi gücüne güvenmek anlamına geliyordu. Ve gene bu, daha fazla ademimerkezileşme; kitleleri hızla daha fazla inisiyatif kullanmaya ve yeniliğe yöneltme; şehirlileri köylülerden ve köylüleri şehirlilerden öğrenmeye gönderme; halkın yüzde yetmiş ya da seksen kadarını

meydana getiren köylülerin ihtiyaçlarına öncelik tanıma: sermayenin emek tarafından yaratılması ve bizzat köylüler tarafından kollektif olarak işletilmesi: ve varlığını sürdüren bütün burjuva etkilerinin «büyük halk okulu»nun, yani ordunun gözetimi altında silinip atılması anlamına geliyordu.

Sözün kısası Mao, iktidarı ele alacak olan proleter haleflerinin, kendi kuşağının devrimci hayat tecrübelerini yeniden canlandırmalarını ve bunun mantıkî sonuçlarına ulaşmalarını arzu ediyordu.

Birinci mesele, Mao'nun Partinin kapitalizme giden revizyonist (Sovyet) yolunu izlediği; yeni bir sınıf, bir bürokratik mevki sahipleri zümresi, emekten ve halktan kopuk bir yüksek memur kadrosu yarattığı şeklindeki inancıydı. Buna sıkı sıkıya bağlı bir mesele daha vardı. Bu da, Liu'nun Çin-Sovyet anlaşmazlığında bir uzlaşma yolu aramasıydı. Başkan Mao'nun bana söylediğine göre, Peng Cen ve diğerleri de bu uzlaşmacı tutumu desteklemekteydiler.

1965 yılında ABD'nin, Vietnam'ın Çin sınırı yakınlıklarına yönelttiği bombardımanlar Çin'i bir istilâ tehdidi karşısında bıraktı. Liu, Sovyet Yirmi Üçüncü Parti Kongresine bir Çin heyeti gönderilmesini Çin-Sovyet ittifakının yeniden canlandırılmasını istedi. Mao ise, Kore'deki gibi bağımlı bir duruma itilmeyi ve muhtemel bir aldatılmayı kesinlikle reddetti. Bunun yerine, bir yandan tamamen kendi gücüne dayanan bir halk savunma savaşı anlayışının benimsenmesinde, öte yandan da Atom Bombasının yapımına devam edilmesi ve müdahale etmeksizin Vietnam'a büyük destek sağlanmasında ısrar etti.

Mao'nun çizgisi yabancı saldırı tehditlerine karşı Çin'in geleneksel stratejisine son derece aykırı görünüyordu. Yi yi cih yi (barbarlarla savaşmada barbarları kullan) ilkesi Çin'in, Roma ve daha sonrakilerin kutsal **divide et impera** (böl ve yönet) ilkesiyle

kıyaslanabilecek en eski temel ilkelerinden biriydi. Gerek geleneklere bağılı Çinliler, gerekse Çin tarihini en ince ayrıntılarına kadar bilen batılı Pekinolojistler arasında, Mao'nun aklını kaçırdığı söylentisi dolayıyordu. Zayıf bir devletin, düşmanlarının birleşmesine yol açabilecek ve «iki cephede birden savaş»a meydan verebilecek bir siyaset izlemesini; «ikinizin de canı cehenneme» şeklinde bir uluslararası propaganda saldırısına girişmesini kimsenin akli almıyordu. Fakat Mao ne yaptığını biliyordu. Asıl tehdit dışardan değil, içerden gelmekteydi. O sırada süper devletlerden herhangi biriyle uzlaşmak, olsa olsa iç cephede bir bölünmeye yolaçabilirdi. Oysa ancak bağımsızlığında kararlı ve birleşik bir Çin her türlü fırtınaya göğüs gerebilirdi. Rusya ile ittifaktan yararlar sağlamayı uman hizipler tarafından içten parçalanmış bir Çin ise ayakta kalamazdı.

Daha birçok yan sorun ve özel siyaset çatışma konusuydu ama başlıcaları yukarıda saydığımız ikisiydi. Şimdi Liu ile Mao'nun ta başından beri, yani 1921'de komünist olduklarından beri, daima «iki farklı çizgi»yi temsil ettikleri söylenmekteydi. Gerçekten de «iki çizgi» vardı. Bu, aynı zamanda, Partinin ikisini de barındırdığı kırkbeş yıl boyunca, Mao'nun deyişiyle «uzlaşabilir çelişmelerin (yavaş yavaş) uzlaşmaz çelişmeler haline gelmesi» sorunuydu. Kişisel iktidar mücadelesi mi? Gerçi öznel etkenler nesnel siyasi gerçeklikten tamamen koparılamaz, fakat Mao-Liu mücadelesi esas olarak, büyük Çin devriminin kaderini etkileyen amaç ve araçlar konusundaki uzlaşmaz ayrılıkların bir sonucuydu. Elbette bunda kişilerin putlaştırılması sorununun da rolü vardı.

Ağustos 1966 kararlarını izleyen olaylar, Parti komitelerinin ve Genç Komünistler, sendikalar gibi kısmen Partiye bağılı örgütlerin dağıtılması, okulların kapatılması (birçoğu daha önce kapatılmıştı) ve Par-

tili olmayan milyonlarca gencin Kızıl Muhafız müfrezeleri kurarak Parti içindeki seçkinler zümresinin yıkılması mücadelesine katılmalarına olanak sağlanması, yeni önderler için dişe diş iktidar mücadelesi ve sonunda silahlı kuvvetlerin müdahalesi hakkında çok şey yazıldı. Bu kısa açıklamamızda şunu belirtmemiz yeterli olacaktır: Mao'nun zaferi —ordunun da yardımıyla— o kadar eksiksizdi ki, Başkan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Lin Biao 1969'da kendisini Mao'nun anayasal halefi tayin eden Dokuzuncu Parti Kongresinde, «ne zaman ve hangi şart altında olursa olsun, Başkan Mao Zedung'un Düşüncesine karşı çıkanların bütün Parti ve bütün ülke tarafından mahkûm edileceğini ve cezalandırılacağını» açıklayabiliyordu.

1970'de Mao'nun Düşüncesi şu hedefleri bütün ulusa benimsetmişti: Şehir ve köy arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılmasını hızlandırmak; işçilerin, köylülerin, askerlerin, kadroların ve teknisyen-uzmanların maddi ve kültürel düzeylerinin ve olanaklarının daha da eşit bir hale getirilmesini sağlamak; herkesin eğitim ve hayat tecrübesinde atelye çalışması ile dersane çalışmasını birleştirmek; bütün burjuva düşüncesini ve özellikle burjuva düşüncesinin aydınlar ve memurlar arasındaki kalıntılarını yoketmek; öğrenciler ile işçileri kaynaştırarak ve emek pratiği ile dersane teorisini birleştirerek yüksek öğrenimi proleterleştirmek; kamu sağlığı ve tıp hizmetlerini köylü kitlelerine ulaştırmak; herkesi silah kullanma ve ordudan öğrenme yolunda eğitmek; yurt içinde ve yurt dışında halka hizmet ruhuyla dolu, kişisel zenginliği hor gören ve kendisini insanlığın açlık, açgözlülük, cehalet, savaş ve kapitalizmden nihai kurtuluşunu amaçlayan bir «dünya görüşü»ne adanmış, çok yanlı, iyi eğitim görmüş gençlerden meydana gelen tek-sınıflı bir kuşak yaratmak.

Bunların hepsini mi? Evet, hatta dahası da var. Ben sadece, resmi görevlilerden ve Mao'cu eylemcilerden⁽¹⁾ duyduklarımı değil, aynı zamanda Mao Zedung Düşüncesiyle «çelikleşmiş» herkesin kendilerine Kültür Devriminin ne olduğu sorulduğunda anlattıklarını özetlemekle yetiniyorum.

Gelgelelim, yol hem uzun, hem de zorlu. Adım adım katedilmesi gerekiyor. İlerde daha başka kültür devrimleri de olacak. Mao'nun dediği gibi, insan yemeği lokma lokma yer ve bir lokmanın tadını almak için, ikincisine uzanmadan biraz beklemek gerekir.

Şimdi de bakalım, Büyük Proleter Kültür Devriminde zafere ulaşıldığının söylendiği Dokuzuncu Parti Kongresinden iki yıl sonra, yetişkinlerin büyük çoğunluğunu meydana getiren Partili olmayan halkın yaşayışı ne alemde?

(1) 1966 başlarında Parti üyelerinin sayısının yirmi milyon kadar olduğu söyleniyordu. Bunların yüzde sekseni 1949'dan sonra Partiye alınmıştı.

(2) Bkz. 17. Bölüm, Harikalar Diyarı Nannivan.

(3) Bkz. 12. Bölüm, Propaganda Yoluyla Komplo.

(4) Bkz. s...

(5) Tam metin için bkz. Ek, Merkez Komitesinin 11. Genel Toplantısı Kararları - 16 Maddelik Program.

(6) Halk ve özellikle de öğrenciler tarafından yazılmış slogan ve haberleri içeren ve duvarlara, ağaçlara ya da uygun herhangi bir yere yapıştırılan bu büyük afişler, Kızıl Muhafızların ve diğerlerinin Parti önderlerine ve kendilerine yayın olanağı tanımayan basına saldırmada kullandıkları önemli bir araç oldu.

(7) Görüşmenin tam metni için bkz. Ek, Dağların Güneyinden Denizlerin Kuzeyine.

(8) «Eylemci», gurubu tarafından, Mao Zedung Düşüncesini sadece inceleyen ve öğrenenlere değil, «aynı zamanda onu canlı bir şekilde uygulayan»lara denir.

YURTTAŞ VANG'IN DIŞ GÖRÜNÜŞÜ

Sokaktaki adam yurttaş Vang 1965'den bu yana dış görünüşü bakımından değişmemiştir. Bir fabrikanın kendi sığınağı olan —bu yeni bir şeydi— çocuk yuvasında küçük çocuklar bana «Başkan Mao Daima Bizimle Beraberdır» şarkısını söylediler. Gerek bu küçük çocuklar, gerekse anne ve babaları Mao'yu çok sevdiklerini söylüyorlar. Ve çocuğunun bunu söylerken samimi olduklarından şüphe etmek yersizdir. Buna rağmen, yakalarına taktıkları Mao rozetleri dışında, yurttaşların dış görünüşü Kültür Devriminden önceki görünüşlerinden pek farklı değildi.

Elbiseleri şimdi birbirine daha fazla benziyordu: gerek erkekler, gerekse kadınlar kışın kapitone olmak üzere mavi ya da gri renkte pamukludan ceket ve pantolonlar giyiyorlardı. Ordunun veya milis kuvvetlerinin hakisi ve donanmanın açık mavisi daha çok göze çarpıyordu. Kızıl yıldızlı kasketleriyle kızıl şeritli yakalarını saymazsak, askerlerin kılığı da sivilinkinden farksızdı. Birçok kadın evde daha parlak renkli ve daha iyi elbiseler giyiyorlardı. Hemen hepsi özel durumlar için bir kenara ipekli ya da yünü bir iki elbise ayırmıştı. Ama sokak giyimleri artık proleterleşmişti.

Eski dostlarımdan biri, «hele biraz dur, daha da fazla çeşit göreceksin. Şu gelen kadınlara bak, parlak renkli yeni tip bir başörtüsü bağlamışlar. Bu, bir rahatlık döneminin geldiğini gösterir,» dedi. Teknik mesleklerden insanların oturduğu bir eve konuk gittiğimde, kadınların masanın üstüne metrelerce allı pullu basmalar yaydıklarını gördüm. Japonya'dan gelmiş bir moda dergisini inceliyorlardı. Düşünün bir!

Şimdi artık şehirlerde bir aydını bir köylüden ya

da işçiden ayırdetmek daha zordu. Aydınların hayatı sadeleştirilmiş ve kitleler içinde erimeleri sağlanmıştı. Artık hemen hemen bütün çocuklar okula gittiklerinden, son beş yıl içinde okur yazar sayısı büyük ölçüde artmıştı. Bugün Çin şehirlerinde elli yaşının altında bir sia-zu («kör» anlamında; Çinliler okuma yazma bilmeyenlere böyle diyorlar) bulmak zordur. İnsanlar daha içten ve vakur görünüyorlar, birbirlerine karşı sınıf ayrılığı duymadan daha nazik davranıyorlar. Yeni fabrikalardaki işçilerin artık hemen hepsinin lise mezunu olduklarını gördüm.

Yirmi yıldır süregelen ağaçlandırma gerek şehirleri, gerekse köyleri güzelleştirmiş, toprakların her yerde verimli bir hale getirilmesi eski toprakların yıpranmış çehresini aydınlatmış, ülkeyi sanki baştan başa ovup parlatmıştı. Çin eskisine göre gözle görülür bir şekilde zenginleşmişti; ama özel servet açısından değil.

Yurttaş Vang şimdi iyi besleniyor, sağlığı korunuyor, yeterli giyecek bulabiliyor ve altı günlük iş haftası boyunca çalışıyor, Mao Zedung Düşüncesini öğreniyor ve teknik eğitim görüyor. Tatil gününde (tatil günleri izdihamı önlemek için değişken tutuluyor genellikle pazara, ama sık sık da hafta içinde bir güne rastlıyor) ailesiyle dinleniyor, pin-pon oynayabiliyor ya da yazın bir havuzda, ırmakta, denizde yahut gölde yüzebiliyor. (Yüzme Çin'de henüz yeni bir spor) Kışın da köylük bölgelerde uzun yürüyüşlere katılabiliyor. Bir fizikçi veya bir öğretmenle omuz omuza gönüllü olarak hava sığınağı kazdığı ve tuğla yaptığı da oluyor.

Herkes gibi Vang'ın da bir gurubu var. Vang şehirde Parti çizgisini izleyen mahalle komitesinin disiplinine uyar. Mahalle komitesi çocuk bakımından, temizlik ve çevre kirlenmesi denetiminden, anlaşmazlıkların çözümünde, kamu yardımından, sağlıktan ve

yaşlı ve bakıma muhtaç insanlara yardımdan sorumludur. Komünlerde ise, bu gibi görevler köy ya da üretim ekibi içersinde paylaşılıyor.

Aslında, yurttaş Vang'ın içini göremiyoruz, ama eğer birtakım kaygıları varsa bile bunlar hiç kuşkusuz çığ gibi yükselen yiyecek fiyatları, ilâç ve tedavi masrafları ya da vergiler değildir. On yılı aşkın bir zamandır fiyatlar bazı alanlarda istikrar, bazı alanlarda düşme gösteriyor. Enflasyon ya da karaborsa diye bir şey yok. Vang kişisel gelir vergisi ödemi-yor. Artı-emek değerinden elde edilen devlet gelir-leri, devlet tarafından yönetilen pazarda tüketimi, planlanmış ihtiyaçların sınırları içinde tutan fiyat de-netimi biçimine bürünmüştür. Gerçi yurttaş Vang'ın çok dar bir bütçesi var, ama dedelerini inim inim in-leten banka ipoteklerinden, borçlardan, açlık ve di-lencilik tehdidinden kurtulmuş bulunuyor.

Yurttaş Vang'ın kültürel hayatı çok az bir ücret karşılığı veya tamamen parasız olarak parklara, bah-çelere, müzelere, konferanslara, konserlere gitmeyi, radyo dinlemeyi, televizyon ve tiyatro seyretmeyi kap-sıyor. 1970'de alabileceği kitaplar, çeşitli ders kitapla-rı ve Mao'nun eserleriyle sınırlıydı. Uzun dalgalı bir radyo alabiliyor ve daha sonra isterse diğer parça-larını da satın alıp radyosuna kısa dalga da ekleye-biliyor. Ender durumlarda televizyona da sahip ola-biliyor. Televizyon dışarıya oranla nisbeten daha pa-halı, genellikle ya kişinin gurubu ya da çalıştığı ku-rum tarafından ortaklaşa satın alınıyor. Tiyatroda ol-duğu gibi, televizyon programlarında da siyasi pro-paganda hakim. Tiyatro ve spor gösterilerinin biletle-rine büyük talep var. Pek azı gişelerde satılan bilet-ler ancak kişinin gurubu aracılığıyla elde edilebiliyor. Sinemalar da bol ve ucuz, ama çoğunda aynı film-ler oynatılıyor.

Dostumuzun okuduğu duvar afişlerinde Mao'nun.

talimatları ve öğütleri yazılı; genellikle ilan tahtalarına asılıp okunan gazetelerde sadece Parti çizgisi doğrultusunda haberlere rastlanıyor. Dış haberler seyrek ve dikkatle düzenlenmiş; insan Çin'in hâlâ birçok bakımdan geri bir ülke olduğu halde, siyasi olarak her bakımdan doğru bir ülke olduğu görüşüne ters düşecek hiç bir şey okuyamıyor. Buna karşılık Bay Vang cinayet hikâyeleriyle, borsadaki düşüşlerle, açık saçık yayınlarla, ırkçı gösterilerle, boşanma skandallarıyla, esrar şebekeleriyle, soygunlarla, seks ticaretiyle, sadizm ve mazohizmle ve zenginlere karşı sınıf kıskançlığıyla rahatsız edilmiyor. Artık hiç zengin yok. Aynı zamanda, yiyici memurların, hırsızların ve diğer asalakların sayısı da pek az. Gerçi sınıf düşmanları hâlâ var, ama bunlar daha çok ülke dışındaki kötülüklerin sorumluluğunu taşıyorlar.

Kısacası esprili birinin benden önce de belirttiği gibi, Çin gerçek bir ahlâk çukurudur.

Yukarda sözünü ettiklerimiz içinde bütün bu niteliklerin sürekli gelişmesi dışında yeni olan pek az şey var; aşağı ve orta kademelerdeki küçük artışlar ve üst kademelerdeki bazı indirimler dışında ücretler de pek değişmemiş. Örneğin Hancov'da rastladığım bir generalin söylediğine göre, son zamanlarda yüksek rütbeli subaylar maaşlarından gönüllü olarak yüzde otuz indirim yaptırmışlar. Yüksek memurlar da öyle. (Söylendiğine göre, Mao da ödeneğinden yüzde yirmi indirim yaptırmış.) Çırak düzeyinin yukarsında, yaş, kıdem ve tecrübeye göre fabrika maaşları 280 TL. ile 700 TL. (48 Yuan ile 122 Yuan)⁽¹⁾ arasında değişiyor; bu arada, bazı yüksek uzmanların eline bir tuğ veya tüm generalin maaşı olan 1400 TL. kadar bir para geçebiliyor. En üst kademedeki bir kadro ya da en yüksek rütbeli bir general ayda 2100 TL. kadar alıyor; ama ailesi ve çocukları yoksa maaşının önemli bir kısmını gönüllü olarak devlete geri vere-

biliyor. Çiftçilerin gelirleri büyük farklılıklar gösteriyor ve ellerine geçen nakit para, şehirli işçilerden çok daha az oluyor. Ama ellerine mal olarak geçen gelirler ve sağladıkları diğer olanaklar, komünde yaşayan insanları şehirli işçilerin düzeyine eskisine göre çok daha fazla yaklaştırıyor.

Gezdiğim bir düzine büyük şehirde, birçok ilçede ve komün merkezinde tüketim maddelerinin 1965' dekinden biraz daha ucuza satıldığına ve kalitelerinin yükseldiğine tanık oldum. Yarım kilo üzerinden birkaç örnek verelim: bol ve çok çeşitli mevsimlik sebzeler 14-28 krş; en iyi kalite pirinç 112-126 krş; buğday unu 70-84 krş; patates ve tatlı patates 28 krş; koyun, domuz ve sığır eti 280-560 krş; tatlı ve şekerleme 420-1120 krş;

Eskiden pek az Çinli balık yiyebiliyordu. Şimdi iç bölgelerde bile çok yaygın bir şekilde, yarım kilosu 280-560 krş'tan balık satılıyor. Sütün litresi 140 krş; bir şişe bira 280 krş; meşrubat 70-140 krş; bir külâh dondurma 28-56 krş; şarap (sek beyaz ve roze) şişesi 700 krş; cin, şişesi 770 krş; yumurtanın düzinesi 420 krş; Pekin'de yabancılar için açılan bir mağazada ise yarım kilosu 35 TL'na mükemmel siyah havyar da dahil, bazı özel yiyecekleri biraz pahalıca da olsa bulmak mümkün.

Sokaklardaki gezginci aşevlerinde küçük bir buğday ekmeği, sebze turşusu, sosis ve çorbadan meydana gelen bir yemek 56-84 kuruşa yenilebiliyor. Bir fabrika kantininde daha iyi bir yemek ise 140-210 krş. tutuyor. Çinlilerin çoğu 14-42 TL'na satılan keçe tabanlı pamuklu ayakkabılardan giyiyor. Deri ayakkabılar 84-140 TL, sentetik ayakkabılar ise 28-42 TL. arasında. Pamuklu gömleklerin fiyatı da 28-42 TL. arasında değişiyor. Hazır çocuk elbiseleri 28-56 TL; iyi bir kürklü şapka 70 TL; koyun postu, deri ya da

kumaş paltolar 280-560 TL; kazak ve spor pantolonlar 84-140 TL. arasında.

Tahıl ürünleri, yemeklik yağ ve pamuklu mallar hâlâ vesikaya bağlı. Yaptığı işe göre kişi başına düşen tahıl payı ayda 15-22,5 kilo arasında değişiyor. Öteki yiyecekler şimdi artık bol olduğundan bu, fazlasıyla yetiyor. Çin pamuklu kumaş üretiminde⁽³⁾ dünyada başta geliyor ve pamuklu kumaş Çin'in dış ticaretinde ve dış ticaret gelirinde muazzam bir yer tutuyor. Bu yüzden, Çin'de çocuklar da dahil, kişi başına yaklaşık olarak beş metre kırk santim pamuklu kumaş düşüyor. Sentetik ve yünlü kumaşlar ise vesikaya bağlı değil ve bunlara büyük talep var. Yemeklik yağ payları ortalama aile ihtiyacının üzerinde. Bu istisnalar dışında, tüketim malları vesikaya bağlı değil.

Artık özel arabalar yok. Ama şehir içi ve şehirlerarası otobüs servisleri, hâlâ büyük izdiham olmasına rağmen, gelişmiş durumda. Çin'deki trenler ise dünyanın en iyi trenleri arasında sayılabilir. Ulaşım oldukça ucuz.

Sokaktaki ya da köydeki adamımızın evinde fiyatı 490-630 TL. olan bisikletlerden mutlaka bir tane bulunuyor. Kaldığı odaya ayda 14-28 TL. kira bakım bedeli ödüyor. Konut durumu büyük farklılıklar gösteriyor, ama genellikle gelişmiş. Köylük bölgelerde köylülerin kendi evleri var; bunlardan vergi alınmıyor. Sanayi işçilerinin tedavi masrafları, komünlerde de olduğu gibi, kendi örgütleri tarafından karşılanıyor. İlaç fiyatları, Batı'daki fiyatların çok altında. Doğum kontrolü hapları, örgütler aracılığıyla parasız dağıtılıyor.

Bunun ötesinde, halkın yaşayışının bütünüyle anlaşılabilmesi, ancak Kültür Devriminin daha da derinlemesine incelenmesiyle mümkün olabilir. Kültür Devriminin sonuçları, fabrikalardaki çeşitli eğitim kurum-

larındaki, çiftlik komünlerindeki, sağlık hizmetlerindeki, her türlü kültür faaliyetindeki ve savunma kuvvetlerindeki örgütsel ve siyasi değişikliklerde özellikle belirgindir. Kara, hava ve deniz kuvvetlerinde hizmet görmek, gençlik içinde en çok arandılan meslek ve başvuruların çok azı kabul ediliyor. Mao'nun genç halefleri arasındaki «kendi benliğini unut, halka hizmet et» talimatına uygun yeni bir anlayış, tıp bilimi ve bakımının şehirlerden köylük bölgelere yayılmasında bütün canlılığıyla görülüyor.

- (¹) Resmi kura göre 1.00 ABD. doları 2.44 yuan'dır. İstatistikler genel olarak 1 yuan: 0.40 ABD. doları olarak hesaplanır. (Kitap Türkçeye çevrilirken, orijinalinde ABD. doları olarak verilmiş fiyatlar 1 dolar: 14.00 TL. üzerinden Türk parasına aktarılmıştır. Çevirenin notu).
- (²) Bkz. s...

İKİNCİ BÖLÜM

TIBBİ BAKIM VE NÜFUS KONTROLU

5

AKÜPÜNKTÜRLE KÜRTAJ

Küçük bir hastane odasındayız. Aküpüktürün yeni bir kullanımına tanık oluyoruz. Bizi buraya, eski bir dostum olan Dr. Lin Çiao-cih getirdi. Gülümseyen bir hastaya kürtaj yapılıyor. Yirmi sekiz yaşında bir fabrika işçisi. Hiç anestezi yapılmamış, sadece kulak memelerine acıtmadan iki iğne batırılmış.

Dr. Lin Çiao-cih, İngiltere'de okumuş ilk Çinli kadın jinekolog; daha sonra Şikago'da staj yapmış. Çin'de modern tıp uygulamasının öncülerinden olan Dr. Lin, elli yıldır kadın hastalıkları ve doğum uzmanları yetiştiriyor. Hâlâ Hristiyan olan ve tanrıya inanan bu kadın doktor (zaman zaman din konusunda dostu Co En-lay'la tartışır), kusursuz İngilizce konuşuyor. Ama gene de İngilizcesi için özür diliyor ve «Paslanmışım.» diyor.

«İşe önce çocuk doktoru olarak başlamıştım,» diye anlatıyor, «ama bebeklerin ölmesini seyretmeye dayanamadım ve onları dünyaya getirme işine başladım.»

Altmışdokuzuna yaklaşan ve emeklilik yaşını geride bırakan ufak tefek Dr. Lin, çelimsiz gövdesi ve güçlü kişiliğiyle her zamanki gibi hayat doluydu. Çin

Tıp Bilimleri Akademisi'nin faal bir üyesi olan ve bir tıp kolejinde öğretmenlik de yapan Bayan Lin, günün dört ila altı saatini eski Pekin Birlik Tıp Koleji'ndeki bölümünde geçiriyor. Bir zamanlar Çin'in en ileri hastanesi ve tıp okulu olan bu kolej, elli yıl kadar önce Rockefeller Vakfı'nın desteğiyle yapılmış. Kültür Devrimi sırasında Anti-Emperyalist Hastane adı verilmiş. Şimdi adı, Şo Du Başkent Hastanesi. Doktor, hastabakıcı ve personelinin yüzde altmışı kadın. Doğum ve kadın hastalıkları kısmında çalışan kadınların oranı yüzde doksan. Kadın ve erkek tıp öğrencilerinin oranı ise aşağı yukarı birbirine eşit.

Ameliyat sırasında fotoğrafını çekmeme izin verirken, hasta dostça gülümsüyor. On haftalık hamileymiş. Sekiz numara bir genişletici alete takılı paslanmaz çelikten küçük bir tüp, bir kaba oradan sıkıştırılmış havaya ve bir elektrikli pompaya uzanan bir hortuma bağlanmış. Aşağı yukarı bir bisiklet pompasının çekişine eşit eksi basıncın yarattığı vakum rahmin boşaltılmasına yetiyor. Köylük bölgelerde bu alet ayakla da çalıştırılabilir. Bu kürtaj yöntemi şimdi köylük bölgelerdeki komün hastanelerinde bile çok sık kullanılmaktadır.

Dr. Lin, «Basit ve acısız bir yöntem; kanama yapmıyor, sonradan ciddi bir dert de çıkarmıyor,» diye açıklıyor.

Ameliyat devam ederken, hastadan, iki çocuğu olduğunu ve başka çocuk istemediğini öğreniyorum. Çin'de iki ya da üç çocuk salık veriliyor ve şehir bölgelerinde doğru evlenme yaşı kadınlar için yirmi altı, erkekler içinse yirmi sekiz. Ne kadar geç olursa, o kadar iyi. Tabii bu «salık vermeler» ve «doğru»lar henüz genel olarak uygulanmaktan çok uzak, ama gene de toplum, özellikle şehirliler, artık bunlara uyulmamasına iyi gözle bakmıyor. Kültür Devrimi sırasında sayısız insan daha genç yaşta evlenmişti; köylük

bölgelerdeki halk ise, yabancı ülkelerde iddia edildiğinin aksine, herhangi bir «ceza»ya çarptırılmaksızın ya da ayrılmaya zorlanmaksızın, genellikle 20-25 yaş arasında evleniyor.

«Hiç acı duyuyor musunuz?» diye soruyorum Çince. Hasta gülümsüyor ve hayır anlamında başını sallıyor. Mao Zedung Düşüncesi'nin kendisine güç verdiğini söylüyor. Belki de «Zorluklardan ve ölümden korkma» diye düşünüyor. On dakikadan kısa bir süre sonra ameliyat masasından kalkıyor.

lyice ikna olmadığım için, birkaç gün sonra yirmi dokuz yaşında bir genç kadına yapılan başka bir kürtaşı seyretmek üzere tekrar gittim. Kadın, bir elektrik malzemesi fabrikasında çalışıyor ve altı yaşında bir çocuğı var. Hamileliğı önlemek için rahme yerleştirilen helezoni aletlerden kullandığını, ama bundan sonra hap kullanacağını söylüyor. Burada da anestezi usulü, aküpünktür. Bundan önceki kadın gibi o da neşeli, olup bitenden habersiz görünüyor, sonra kendisine ameliyatın bittiğı söylendiğı zaman şaşırıyor. Doğrulup oturuyor ve bir süre çene çalıyor.

«şimdi iki haftalık ücretli iznim var,» diyor, «ama bugün öğleden sonra çalışmaya başlamak istiyorum. Kendimi iyi hissediyorum. Atelyenin bana ihtiyacı var, hepimiz üretim hedefimize, saptanan zamandan önce ulaşılmasına yardımcı olmalıyız.» Dr. Lin ona bir iki saat uzanıp dinlenmesini, sonra evine gidebileceğini söylüyor.

Kürtaj parasız ve aslında sadece annenin isteğı üzerine, ama tercihan ailece alınan kararla yapılabiliyor. Doğum kontrol haplarıyla yapılan deneyle 1964'de başlamış. O zamandan bu yana Çin'de geliştirilen 22 günlük haplar, hızla rahme yerleştirilen hamileliğı önleyici cihazların ve diğeri aletlerin yerini almış. Haplar âdet halinin beşinci gününden itibaren alınmaya başlanıyor. Bütün tıp örgütleri, gezginci bi-

rim'ler, ordu ve komün tıp ekipleri doğum kontrolü propagandası yapıyor ve parasız hap dağıtıyorlar. Son zamanlarda talep karşılanamaz olmuş.

Hiç şüphesiz, kürtaj Çin'de önleyici tedbirlerin yerine salık verilmiyor. Genellikle, önleyici aletler edinemeyen ya da bunlarla başarılı olamayan bir ya da daha fazla çocuklu annelerin başvurdıkları son çare oluyor. Çin'de gayrimeşru çocuk diye bir şey olmadığından (ana da, baba da çocuğun bakımından sorumluluklu ve eşit olarak sorumludurlar) kürtaj genellikle evlilik dışı çocuk sahibi olmaktan kaçınmak amacıyla yaptırılmıyor. İlk defa hamile kalan kadınlardan da kürtaj için başvuranlar oluyor, ama eğer sağlıkları tehlikede değilse bunlar kürtaj yaptırmamaya ikna ediliyorlar.

Dr. Ein'in bana anlattığına göre, kürtajlarda anestezi olarak aküpüktürün kullanılması deneyleri 1968'de başlamış ve şimdi çok yaygınlaşmış. Aküpüktür doğumlarda da kullanılıyor. (Çin'deki doğumların yüzde doksan kadarı normal yoldan yapılıyor, ama zor vakalarda, aküpüktür ya da diğer anestezi usullerine başvuruluyor.) Ne var ki, özellikle meslekten narkozitörlerin pek az bulunduğu köylük bölgeler açısından önemli olan aküpüktür usulünün başarı kazandığı yolunda henüz bir açıklama yapılmamıştı. Anti-Emperyalist Hastane'nin devrimci komitesinin başkanı benden çektiğim fotoğrafları yayınlamamamı ve gördüklerimi yazmamamı isteyince, çok üzüldüm. Birkaç gün sonra Başbakan Co En-lay bana hastaneye yaptığım ziyareti sordu. Aküpüktürün kürtajda kullanılışını bildiren bir haberin, resmen onaylanmak için birkaç haftadır masasında beklediğini söyledi. Artık kendisinin de ikna olduğunu anlattı ve benim hastaneye yaptığım ziyaretle ilgili bir yazının yayınlanmasına bizzat izin verdi. Başkan Nixon'un yahut Başbakan Kosigin'in böyle küçük işler için vakit bula-

bilecekleri düşünülemezdi bile! Bir insan bu kadar işi bu kadar zamana nasıl sığdırırdı? Co En-lay en azından birkaç kişiye bedel.

6

AKÜPÜNKÜTÜR NEDİR?

Ben devrimden önce Çin'deyken, aküpüntür ve moksibüsyonun⁽¹⁾ ne olduğunu anlamak için ciddi bir çaba göstermemiştim. Çoğu yabancılar gibi ben de, ampirik Çin ilâçlarını bir şarlatanlık olarak görüyordum. 1960'da Çin'e ilk geri dönüşümde, bunun daha dikkatle incelenmeye değer bir konu olduğunu fark ettim. 1958'den bu yana, bütün batı eğitimi görmüş doktorlardan, en az altı aylarını, iki bin iki yüz yıllık bir yazılı tarihi olan ve binlerce ciltlik yazıları, reçeteleri, ayrıntılı hastalık ve tedavi tariflerini kapsayan geleneksel tıbbi incelemeye ayırmalarının istenildiğini öğrendim.

Çinli ve yabancı doktorlarla aküpüntür konusunda birçok konuşma yapmışım, ama gene de aküpüntürle ilgili en özlü bilgiyi, ABD Kamu Sağlık Servisi baş cerrahlarından Dr. William Y. Cen'in 1961'de hazırladığı ve daha önce de bir yerde sözünü ettiğim⁽²⁾ bir raporunda buldum. Dr. Cen, Çin hakkındaki kişisel bilgilerine, son zamanlarda Çin'de bulunmuş yabancı doktorların verdiği bilgilerin incelenmesine ve Çin'deki tıbbî uzmanlık dergileri («en önemli» yirmi beş tanesi) taranarak yapılan bir tahlile dayanan inceleme yazısında aküpüntür konusunda şunları söylüyordu:

Geleneksel Çin tıbbı, 400 yıllık pratik deneylere dayalı amprik bir tedavi sanatıdır. Geleneksel Çin tıbbının basit sağlık ve hastalık anlayışı, bedenin **Yin** (olumsuz) ile **Yang** (olumlu) adı verilen iki güç ara-

sındaki işlevsel uyumluluğuna ya da uyumsuzluğuna dayanır. Geleneksel Çin tıbbının anatomik ve fizyolojik bakımdan sunacak hemen hiç bir şeyi yoktur; ama otlar ve ilâçlar ve hastalık gözlemlerini tarif eden tıbbî yazılarla dolu geniş ciltlerin değeri büyüktür. Bu ilâçların ve aküpünktür, moksibüsyon, masaj ve solunum tedavisi gibi iyileştirme sanatlarının sonuçları hiç şüphesiz kendi pratik değerlerine sahiptirler... Aküpünktür... sıcak ve soğuk iğnelerin belirli noktalardan vücuda batırılmasından ibarettir. İğneler ince ya da kalın, kısa ya da uzun (üç santimden yirmi dört santime kadar) olabilir... İğneler, çeşitli derinliklerde farklı dokulara ya da organlara batırılı ponları uyardıklarında, fizyolojik reaksiyonlara yol açar ve böylece iyileştirici sonuçlar sağlarlar.

Şimdi artık aküpünktürcülerin, «yardımcı doktorlar»a verilenlere benzeyen kurslarda, mikropsuz çalışma tekniğini, temel anatomiye ve bilimi öğrenmeleri isteniyordu. Bütün aküpünktürcüler hastanelere bağlıydı ve hemen bütün hastanelerin aküpünktür uzmanları vardı. Bunların bir çoğu düşük voltajlı elektrik yüklü iğneler kullanıyordu. Tedavi bazan radyoterapiyle (ışın tedavisi) de birleştiriliyordu. Dr. Cen şöyle devam ediyordu:

Varsayım, iğnelerin batırıldığı yerlerdeki uyarımların, çevresel sinirlerden beyin kabuğuna aktarıldığını ve hastalığın beyinde meydana getirdiği tahrişleri önlediği yolundadır. Böyle bir açıklama, Pavlov'un şartlı refleks teorisiyle uyum halinde görünüyor.

Aküpünktür, apandist gibi cerrahi vakalardan şeker hastalığı gibi müzmin vakalara kadar hemen bütün hastalık çeşitlerinde geniş bir şekilde kullanılmıştır. Aküpünktürün, sinir sistemiyle ilgili ya da kökeni sinirsel olan hastalıklarda en iyi sonuçları verdiğine inanılır. Yüz felci, eklem iltihabı ve ekzema tedavisinde iyi sonuçlar alındığı saptanmıştır. Bir Rus

doktoru, kendisinde uzun zamandır varolan müzmin eklem iltihabının aküpüntür sayesinde bir hayli düzeldiğini bildirmiştir. 1958'de Çin'e giden ve orada aküpüntürü inceleyen bir Hintli doktor, ilk başta bu tedavi usulünün değerinden şüphe etmişti. Ama sonradan geleneksel tıbla batı tıbbının kaynaştırılmasının daha o zamandan gözle görülür başarılar elde etmiş olduğu kanısına vardı. Ayrıca kendisinin had safhadaki sinüziti de aküpüntürle başarılı bir şekilde tedavi edildi.⁽³⁾

Ben de, Pekin'deki ve öteki şehirlerdeki hastanelerde, apandisit, ekzema, romatizma, sinüzit, tüberküloz, migren tipinde baş ağrısı, bronşit ve çeşitli nevrestenik hastalıkların geleneksel Çin usulleriyle tedavi edildiğine bizzat tanık oldum. Hankov'da bir hastaneye, batılı öğrenim görmüş cerrahların had safhada apandisit teşhisi koydukları baygın bir hasta gelmişti. Ampirik tıp ve aküpüntürle tedavi edildikten sonra, iyileşmiş olarak taburcu edildi.

Çinlilerin otlardan yapılan ilâçlarıyla aküpüntür birarada yürütülüyor ve genellikle otlardan yapılan ilâçların uzmanları aynı zamanda aküpüntürcü de oluyorlar. Geleneksel Çin tıp terminolojisinin çevirisi güçtür, ama **yin-yang** denilen «çelişmeler» kavramı temeldir. Vücut, organik bir bütündür; hastalık, farklı organlar ya da onların uzantıları arasındaki dengesizliklerin sonucudur; tedavi ise, dengenin ve uyumun yeniden sağlanmasından meydana gelir. Bu da, şu sekiz temel gerilim çizgisi arasındaki «zıtlıklar»ın giderilmesiyle olur: **yin-yang** (olumsuz-olumlu) **biao-li** (dış-iç), **leng-je** (sıcak-soğuk ve **şu-şih** (boş-dolu).

Geleneksel aküpüntür kılavuzlarında, vücut, bu ilkeler ve bunlar arasındaki «hayat güçleri» dengesi açısından bölümlere ayrılmıştır. Normal olarak, uzlaşabilir «çelişmeler» denge halinde olurlar. «Bütünlüğün bozulması» (hastalık) meydana geldiğinde, bir

organ ya da bir fonksiyon dizisi gücünden fazla çalıştırılmış, aşırı uyarılmış, zedelenmiş ya da başka bir şekilde bozulmuş demektir. Doktorun görevi, bu zıtlığın ya da kan hücumunun nedenini ortadan kaldırarak dengeyi yeniden kurmaktır.

Anti-Emperyalist Hastane'ye daha önce, henüz adının Pekin Birlik Hastanesi olduğu sıralarda yaptığım bir ziyarette bana «Hastalıkların iç ve dış nedenlerinin olduğu» söylenmişti. Konuşan, yönetmen yardımcısı Dr. Su Hung-tu idi. Şöyle diyordu: «Hiç şüphesiz, beynin merkezi sinir sistemi fizyolojiyi etkiler. Ni-çu cing-guan (kanın beyne sıçraması⁽⁴⁾) dediğimiz durum, vücudun başka yerlerinde organik ağrılara ve zedelenmelere yol açabilir. Çeşitli ağrılardan şikâyet eden bir hastaya batılı öğrenim görmüş bir doktor yüksek tansiyon teşhisi koyabilir; buna karşılık, aynı hasta, Çinli bir doktor tarafından ilaç ve aküpüktürün birleştirildiği bir usulle tedavi edilebilir.»

«Batılı tarzda yetişmiş bir doktor, hastaya genellikle sadece hastalığın belirtilerini ve geçmişini sorar. Çinli doktor ise, hastayı, hem dış hem de iç gerilimlere tâbi bir bütün olarak ele alır. Hastanın ailesi, anası ve babasıyla ilişkileri, karısını sevip sevmediği, işinin nasıl gittiği, kişisel sorunlarının neler olduğu, hayatındaki uyumsuzluğun nerede bulunduğu, oturduğu şehrin yerlisi olup olmadığı, güneyli mi yoksa kuzeyli mi olduğu gibi konularda bilgi edinmek ister. Teşhiste bulunurken bunların hepsini hesaba katar.»

«Güneyli veya kuzeyli olması bir şeyi değiştirir mi?»

«Evet, bir kuzeylide 'sıcak' reaksiyon uyandıran bazı ilaçlar, bir güneylide 'soğuk' reaksiyon uyandırabilir.»

«Herhalde, böyle bir soruşturma, hastanın siyasi düşüncesine kadar uzanıyordur!»

«Elbette, her türlü çatışma ele alınmalıdır.»

Bu ve daha başka konuşmalardan da görülüyor ki, geleneksel Çin patalogu aynı zamanda biraz psikiyatrist ve psikanalisttir; ve aküpünktür de sık sık şok tedavisi olarak kullanılmaktadır. Modern Çin'de, tatmin edilmemiş duygu ve düşüncelerin ya da bunalımların yol açtığı hastalıkların ABD'nin kudurgan rekabet sistemindekinden daha fazla olup olmadığını bilmiyorum. Bunun neyi ispatlayacağını bilemeyeceğim, ama kendisinden daha önce de aktarma yaptığım Dr. Cen, tansiyon yüksekliğiyle ilgili kalb hastalıklarının her iki ülkede de aşağı yukarı aynı sayıda olduğunu ileri sürüyordu.⁽⁵⁾ Elimde Çin'deki nev-rastenik hastalıklara ilişkin hiç bir istatistik yok, ama hastane ve sanatoryumlarda karşılaştığım vakaların sayısı epeyce kabarık görünüyordu. Komünistlerin kurmaya çalıştıkları türden bir sistemin sosyal baskılarının sebep olduğu iç gerilimler hiç şüphesiz şiddetlidir, çıkış yolları sınırlıdır ve Çin'li terapistlere başvuranların sayısının kabarık oluşu hiç de şaşırtıcı değildir.

Dr. Cen, «Komünistlerin, geleneksel tıp ile modern bilimsel tıbbi kaynaştırarak yeni bir Çin tıp bilimi yaratma çabalarının başarıya ulaşp ulaşamayacağını zaman gösterecektir,» diye sözlerini tamamlıyordu. «Sonucu ne olursa olsun, gelişmesi sürekli olarak izlenmeye değerdir.»⁽⁶⁾

Aküpünktüre en çok inananlardan biri olan İngiliz romancısı Aldous Huxley, daha 1957'de, «Artık uluslararası aküpünktür kongrelerinin toplandığını ve yüzlerce Avrupalı doktorun «batı tıp bilim ve sanatı ile eski Çin aküpünktürü bilim ve sanatını birleştirmeye» çalıştığını söylüyor ve şöyle devam ediyordu:

Dizin hemen altından bacağın dış yüzeyine ba-

tırılan bir iğnenin (iğne başka yerlerden daha derine de girebilir; ustaca sokulursa, hiç kan çıkarmaz) karaciğerin çalışmasını etkileyebilmesi hiç şüphesiz muazzam bir şey... Normal olarak sağlıklı bir organizmada (Çinlilerin ileri sürdüğüne göre) sürekli bir enerji dolaşımı vardır... Aküpüktür enerji akışını yeniden yönlendirir ve normal hale getirir.

Çinli aküpüktürcüler, kol ve bacakları, gövde ve başı, vücudun çeşitli organlarıyla şu ya da bu şekilde bağıntılı olan gözle görülmez «dikey çizgiler»le bölgelere ayırıyorlar. Huxley bunu «bir ampirik olgu meselesi olarak» kabul ediyor. Şöyle diyor:

Bu dikey çizgilerin üzerine aşırı duyarlı noktalar işaretlenmiştir. Bu noktalardan birine batırılan bir iğne, noktanın üzerinde bulunduğu çizgiyle bağıntılı olan organın işleyişini etkiler. Usta aküpüktürcü, iğneyi isabetli noktalara batırarak, normal enerji dolaşımını yeniden kurar ve hastalığı ortadan kaldırır.

Burada gene omuzumuzu silkebilir ve bunun sağmasapan bir şey olduğunu söyleyebiliriz. Ama en son Aküpüktür Kongresi tutanaklarına bir göz atarsak, deneycilerin son derece hassas elektrik ölçme araçları kullanarak bu Çin dikey çizgilerini izleyebildiklerini ve iğneyi stratejik bir noktaya batırdıklarında, oldukça büyük ölçüde elektrik değişimlerinin kaydedildiğini öğreniriz.(?)

Huxley, «Eski Çin yöntemlerinin başarıyla uygulandığı» patolojik belirtiler arasında «çeşitli ruhsal bozuklukların da (örneğin, bazı ruhsal çöküntü ve bunalım türleri) bulunduğunu, muhtemelen organik bozukluklara bağlı olan bu hastalıkların, vücudun normal enerji dolaşımı yeniden sağlanır sağlanmaz ortadan kalktığını; psikanalistin koltuğunda yıllarca elde edilemeyen sonuçların, bazı vakalarda, gümüş bir iğnenin iki üç batırılışıyla elde edildiğini» anlatıyor.

Çin tıp edebiyatının bakteriyoloji, mikrobiyoloji, parazitoloji, epidemiyoloji, endokrinoloji, zührevi hastalıklar v.b. gibi temel bilimler hakkında pek az bilgi verdiği ve mikropsuz çalışmayla ilgili sadece ilkel bilgiler sunduğu düşünülecek olursa, gerek aküpüntürün, gerekse otlardan yapılan ilaçların tedavi gücüne olan inancın sınırlı tutulması gerektiği anlaşılır. Çin tıp öğretisi, su çiçeği, tifüs, tüberküloz, veba, dizanteri, kolera, tetanöz, şark çıbanı, sıtma, fil hastalığı, frengi ve daha başka bazı hastalıkların önlenmesinde hemen tamamen etkisiz kalmıştı. Belki 1971' de bile, Çin'de yerli ve batılı tedavi usullerinin birleştirilmesi siyasetine karşı çıkmaya devam edenlerin, hiç değilse bazı kuşkuvarında haksız olduklarını söylemek için vakit erkendir.

Bana öyle geldi ki, 1960'ların ortalarına kadar, hastanelerde karşılaştığım bazı doktorlar geleneksel yöntemlere verilen değeri yadırgıyorlardı. Hiç değilse birçoğu geleneksel yöntemleri incelemeye zorunlu kılınmalarına içerlemişlerdi, çünkü bu bütün batılı doktorlardan osteopati (ilâç kullanmadan kemik ve adaleleri yoklayıp düzelterek hastalıkları tedavi usulü Ç.N.) öğrenmelerini istemek gibi bir şeydi. Sağlık hizmetlerini Çin'in köylük bölgelerinin ta içlerine kadar ulaştırma meselesi üzerinde önemle duran Kültür Devrimi, batı eğitimi görmüş tıp adamlarını derinden etkilemesinin yanı sıra, yapılan çalışmaların kitlere danışılması şeklinde daha alçakgönüllü bir anlayışı da beraberinde getirdi. Aküpüntürün etkinliği ve uygulanışında geliştirilen yeni teknikler, aküpüntürün 1970'lerde, daha yaygınlaşmasını ve daha büyük sonuçlar elde etmesini sağladı.⁽⁸⁾

Kendisiyle büyük karın ularının alınmasında, göğüs cerrahisinde ve hatta açık kalb ameliyatlarında anestezi yönteminin yeni uygulamalarını tartıştığımız sırada, Dr. Lin Çiao-cih, «Aküpüntürü açıkla-

mak için henüz genel bir anatomi teorisi yok,» dedi. Ve «Binlerce bilim adamımız bu mesele üzerinde çalışıyor, yakında 'şeytanın bacağını kıracağımızı' sağnıyoruz,» diye sözlerini tamamladı.

- (¹) «Mokslbüsyon» Çincece pelit otu (artemesia moxa) anlamına gelen ve Kanton dilindeki mongsa kelimesinin değişiminden doğan bir kelimedir. Pelin otu yaprakları yün gibi yumuşak bir kitle olarak hazırlanır ve deriyi yakmak için kullanılır. Bu, Avrupa'nın bazı yörelerinde hâlâ kullanıldığı söylenen eski yakı tedavisine benzeyen eski ampirik bilimin bir parçasıdır.
- (²) Günümüzde Kızıl Çin age., s. 299-300, 305-306, 308. Bu bölümdeki bazı bilgiler bu kitaptan ve onun Nehrin Öteki Yakası: Günümüzde Kızıl Çin (New York, 1962) adlı ilk baskısından alınmıştır.
- (³) «Tıp ve Kamu Sağlığı»ndan, *Chine Quarterly*, No. 6, Nisan-Haziran, 1961.
- (⁴) Tam çevirisi değil, aşağı yukarı bu anlama geliyor.
- (⁵) Çin tıp kaynakları, bunun Çin'de artık kesinlikle azaldığını söylüyorlar.
- (⁶) William Y. Cen, age.
- (⁷) *The Observer*, Londra, 22 Ekim 1961.
- (⁸) 1971'de Çin'i ziyaret eden Amerikalı doktorlar, geri döndüklerinde, aküpüntürün son uygulamalarıyla ilgili yeni ve ilginç bilgiler getirdiler. Örneğin, bkz. Dr. E. Grey Diamond'un «Acupuncture Anesthesia,» (Aküpüntür Anestezisi) *Journal of The American Medical Association*, Cilt 218, No. 10, 6 Aralık 1971.

7

SEKS VE NÜFUS

Herhangi bir hastanenin herhangi bir koğuşuna bir göz atmak bile sağlık hizmetlerindeki bir büyük değişikliği hemen yansıtıyor; doğum kontrolunun bütün pratik araçları eskiye oranla çok daha yaygın bir şekilde kullanılıyor. Ama gene de Dr. Lin ve yardımcıları rahim kanserini önlemek, kısırlığı tedavi eden

usuller bulmak ve Kültür Devrimi tarafından yaygınlaştırılan ülke çapındaki «köylük bölgelere öncelik vermek» programına katılmak gibi görevleri yerine getirmekle çocukların doğmasını önlemekten çok, çocukların doğması için çalışıyorlardı.

şimdi artık, genellikle, dört ilke g zetiliyordu; Mao Zedung'un tıp ve sağlık işçileri için koyduğu rehber ilkeler: 1) Hastalıkların  nlenmesine öncelik verin; 2) işçilerin, köylülerin ve askerlerin ihtiyaçlarına hizmet edin; 3) Köylük bölgeler ve şehirlerdeki kamu sağlık tedbirlerini kitle hareketleriyle birleştirin; ve 4) Geleneksel Çin tıp öğrenimi görmüş doktorlarla batı eğitimi görmüş olanları birleştirin.

«Hastalıkların  nlenmesine öncelik vermek» ilkesi aslında aile planlamasından çok öte bir anlam taşıyor; fakat bu ilkenin öteki uygulamalarını anlatmaya geçmeden, bugün için büyük önem taşıyan aile planlaması üstünde biraz daha duralım.

Çin'de kullanılan haplar ne kadar etkili olmuştu? Dr. Lin ve öbür uzmanlara bakılırsa, 22 günlük hapların hiç bir yan etkisi yoktu. Eğer her gün düzenli alınırlarsa, yüzde yüz etkili oluyorlardı. Ama hapların kullanılışında bilerek veya bilmeyerek yapılan ihmal-ler de «hâlâ oldukça fazlaydı.» Bu arada, ayda bir alınan çok ideal bir hapın yapılması için de yoğun bir çalışma sürdürülüyordu. Dr. Lin 1969'dan beri bütün Çin'de deneyler yapılmakta olduğunu söylüyordu. Sadece Pekin'de 5000 kişi tıp personel ve işçilerini ve onların ailelerini kapsayan bir doğum kontrolu tasarısı üzerinde çalışıyordu.

Çin, aynı zamanda dünyadaki çalışmaları ve bunların sonuçlarını, özellikle de Japonya'daki adet görmeyi sağlayan prostaglandin'li vajinal haplarla ilgili çalışmaları da yakından izlemektedir. «Ve,» diye devam etti Dr. Lin, «deney gurubumuz (biz buna Aile Planlaması Savaşçıları Gurubu diyoruz) aynı zaman-

da hamileliği önleyici ağızdan alınan daha uzun süreli ilaçlar üzerinde de çalışmaktadır. Üç ayda bir alınan haplar üzerinde deneyler yapıyoruz ve artık aşağı yukarı bir yıl için etkili olabilecek bir hap veya aşı geliştirebileceğimize inanıyoruz.» Kadınlar ve erkekler için koruyucu olarak kullanılacak, otlardan yapılma ilaçlar üzerinde yapılan araştırmalar da sürdürölüyor (ama henüz hiç kimse aküpünktürün bu amaçla kullanılmasının yolunu bulamamıştır!) iki çocuktan sonra erkeğın kısırlaştırılması savunuluyor. Uygulanması serbest bırakılmış bu usul bedava ama halk tarafından pek benimsenmiyor.

Korunma araçları ne ölçüde bulunabiliyor ve uygulanabiliyor? Gezdiğim eyaletlerde hapların her yerde, ta Şensi'de bile kullanıldığı söyleniyordu. ama Dr. Lin talebin henüz tam olarak karşılanamadığını söyledi. Analık çağındaki kadınların sayısı kabaca 70-80 milyon arasında; bu da her yıl 17 milyar 22 günlük hap ihtiyacını doğuruyor. Erkeklerin kullandığı korunma araçları bu boşluğun doldurulmasında yardımcı oluyor.

Çin'in aynı zamanda çeşitli bulaşıcı ve salgın hastalıkları önleyici milyarlarca ünitelik aşuya da ihtiyacı var ve Çin daha şimdiden bu alandaki en büyük üretici durumunda. Pekin'de ziyaret ettiğimiz «ültramodern» bir labaratuvar (orayı ziyaret eden Hollandalı doktor J.A. DeHaas'ın bana anlattığına göre, Avrupa'daki herhangi bir fabrikadan daha büyükmüş) yılda 80 milyon ünite aşı ürettiyordu. Amerika'da doğmuş olan eski dostum Dr. George Hatem('), Çin'in daha başka bölgelerinde bununla hemen hemen aynı kapasitede bir düzineden fazla labaratuvar gördüğünü söylemişti.

Pekin'de analık çağındaki kadınların yaklaşık olarak yüzde 70'inin korunma araçlarına başvurduğu ve bunların üçte ikisinin de hap kullandığı bana

resmen açıklandı. Pekin çevresindeki on ilçeyi kapsayan köylük bölgelerdeki komünlerde analık çağındaki kadınların şimdi aşağı yukarı yüzde 40'ı hap kullanıyordu.

Son on yılı aşkın bir süredir nüfus artışıyla ilgili hiç bir istatistik yayınlanmamıştı, bana değişik yörelerden verilen rakamlar ise büyük farklılıklar gösteriyordu. Pekin'de 1969'da nüfus artışının yüzde 1.6 olduğu resmen açıklanıyordu; Şanghay yakınlarındaki bir komünde artış oranının sadece yüzde 1 olduğunu söylediler; Sian'da bir görevli artışın yüzde 3 olduğunu tahmin ediyordu.

Ne var ki, nüfus artış oranı gene de Başkan Mao'nun hoşuna gitmeyecek kadar yüksekti. Mao'yla, genel gelişmeler konusunda konuşurken, kendisine, hamileliği önleyici araçların son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılmasına sevindiğimi söyledim. «Artık hiç değilse doğum kontroluna karşı çıkan yok.»

Buna, görünüşe aldandığımı söyledi. Köylük bölgelerde ilk çocuğu kız olan bir kadın, ille bir de erkek çocuğu olsun istermiş. İkincisinde de oğlanda directir; üçüncüsü de kız olursa, hâlâ bir oğlan doğurmaya çalışmaktan vazgeçmezmiş. Ve kısa zamanda dokuz tane kızı oluyormuş, bu arada zaten kırkbeş yaşına geldiği için çocuk doğurmayı kendiliğinden bırakmak zorunda kalıyormuş.

«Evet, ama artık pek karşı çıkan yok galiba, yani gençler doğum kontroluna karşı çıkmıyorlar.»

Mao, hâlâ erkeklere önem verdiklerini ve kadınları hor gördüklerini söyledi. Bunun ABD için de geçerli olabileceğini düşünüyordu. Bu durum değişmeliydi. Ama yerleşmiş fikirlerin değişmesi zaman istiyordu.

Mao'nun doğum kontrolu konusunda «erkek çocuğu olmayan» ailelerle ilgili kuşkuculuğu ve nüfus sayımı raporları hakkında beslediği kuşkular, bana,

dağlık Şansi yöresinde bir komün olan ünlü Daçay tugayının adı gazetelerde çok geçen önderi Çen Yungkuey'le 1965'deki karşılaşmamı hatırlattı. Çen, balçık ve kayalık yamaçlar üzerinde sadece basit el aletleri kullanarak yeni ve verimli bir toprak yaratma çalışmasında 360 kişiye (178'i güçlü kuvvetli yetişkinler) önderlik ediyordu. Kilometrelerce taş duvarlar döşeyerek sulama tesisleri inşa ettiler, meyva bahçeleri kurdular, inatçı doğaya karşı yalnızca kendi güçlerine dayanan bir savaş verdiler ve sonunda kazandılar. On yıl içinde tahıl üretimini 4050 m² başına üç tona yükselttiler ki, bu üretim, bu verimsiz topraklar için bir rekordu. Çen doğal bir önderdi; canlı, zeki ve tepeden tırnağa köylü. Komündeki «aile planlaması»nın nasıl gittiğini sordum. Anlaşılan bu terimden pek haberi yoktu. «Doğum kontrolü»nu kastedtiğimi söyledim.

«Haa, o mu?» diye gülümsedi. «Hayır, ona ihtiyacımız yok, bizim güçlü kuvvetli işçilere ihtiyacımız var.»

Rençber Çen'e, kendi tugayında 1964 yılında kaç doğum kaydedildiğini sordum. «Sekiz,» diye cevap verdi hemen. Peki, kaç ölüm? «Kimseyi kaybetmedik,» dedi. Yaşlı dedelerden falan da ölen olmadı mı? Bir süre başını kaşıdı. Sonra, ihtiyar bir toprak ağasının öldüğünü söyledi. «Tabii, bunu ölümden sayarsan,» diye ekledi. «Yıllardır güçten kuvvetten kesilmişti zaten!»

Beş, altı ya da daha fazla çocukları olduğunu biraz da sıkılarak kabul eden otuz-kırk yaşlarında köylü erkek ve kadınlara çok sık rastlanıyordu. Üstelik bu çocukların en büyükleri genellikle kızdı. «Hayatta bir çocuğunun kalabilmesi için yarım düzine ya da daha fazla çocuk yapman gerekir» şeklindeki eski kaderci anlayışı yıkmak da çok zor bir iştir. (Üstelik bunu tecrübeleriyle yaşamış birçok yaşlı insana

da rastladım.) Köylü kaynanalar, yaşlı büyükanne ve büyükbabalar eski alışkanlıklarına bağlı kalarak evlâtlarını çok çocuk yapmaya teşvike devam ediyorlar.

1964'de Başbakan Co bana, hükümetinin nüfus artışını 1970'e kadar yüzde 2'nin altına düşürmek istediğini söylemişti. Şimdi kendisine durumun nasıl olduğunu sorduğumda, 1966'da ülke çapında nüfus artış oranının gerçekten de yüzde 2'nin altına düşmüş olduğunu söyledi. Ama Kültür Devrimi sırasında, milyonlarca Kızıl Muhafız «uzun yürüyüş»lere geçtiğinde ve kadınlarla erkekler serbestçe bir araya geldiğinde nüfus artış oranının yeniden yukarı fırladığını da ekledi. Birçok erken evlenme, doğum oranının artmasına yolaçmıştı. Ama bu olağan üstü dönem, Kızıl Muhafızların okula ve düzenli çalışmalarına dönmeleri ve böylelikle disiplinin yeniden kurulmasıyla sona ermişti. Başbakan, elverişli yeni hapların yaygın olarak kullanılması sonucunda oranın yeniden düşmekte olduğu kanısındaydı.

Yabancılar (Çinliler de!) hapların, özellikle gençler arasında cinsel ilişkiler hakkındaki katı tutumları üzerinde uyandırdığı etkiyi doğal olarak çok merak ediyorlar. Devrim öncesi Çin'de bekâr bir kadın ne kadar masum olursa olsun, bir erkekle kırdı başbaşa görülürse, evlenme hakkını kaybedebilir yahut da taşlanarak linç edilebilirdi. Aynı zamanda, yoksullaşan aileler kız çocuklarını satarlar ve böylece onları ya cariyeliğe, ya fuhşa, ya da köleliğe mahkûm ederlerdi. Artık bütün bunlar ortadan kalkmıştır, evlilik dışı ilişkiler peşinde koşan bekârların, ya da evliliklerinde mutlu olmayan erkeklerin eski «çıkış yolları» kapanmıştır; baştan çıkarma vahim bir olay, ırza geçme ise ağır bir suçtur.

Bütün Çin'de kızlarla erkekler birarada öğrenim görüyor ve bekâr genç erkeklerle kadınlar birçok yer-

de birlikte çalışıyorlar, ama yatak için aynı şey söz-konusu değil! Bir kızla bir delikanlının birkaç kere bisiklet gezintisine çıkmaları, nişanlı kabul edilme-leri için yeterli. Böyle bir ilişkiyi bozmak ise toplum-da özellikle erkek için utanç verici bir durum ola-rak görülüyor. Hattâ bir kızın aynı komünde çalıştığı bir delikanlıyla bir ağacın altında yemek yemesi bile o kızı bağlayabiliyor. Dostlarımın evinde genç bir eski Kızıl Muhafızla yaptığım birkaç saatlik konuş-mada işte bunları öğrendim!

«Sözlü» bulunan bir çift sevişebilir mi? Bir dok-tor arkadaş, «Evlilik öncesi ilişkilere gerçekten de pek az rastlanıyor,» diye cevap verdi. «Rastgele cin-sel ilişkide bulunmaya gelince, bu sosyal disiplini ge-rektiren bir sapma olarak görülür. Bu durum çok sık tekrarlanırsa, bir yere kapatılarak düzeltmeye başvu-rulduğu olur. Evlilik dışı cinsel ilişki yaygın değil, ama genellikle evlilik öncesi cinsel ilişkiden daha sık oluyor.»

Çinliler bu gibi sorulardan sıkılıyorlar, ama ben sorularımda gerçekten iyi niyetli olduğumu kanıtlamıştım. 1965'de Pekin Kadın ve Çocuk Sağlığı İda-resi'nin bir yönetmen yardımcısına, ideal evlenme ya-şının kadınlar için 26, erkekler için 28 olduğu bir ül-kede evlilik öncesi cinsel ilişki yasağının nasıl yürü-düğünü sordum, (Çin'in köylük bölgelerinde kadınlara 23, erkeklere 25 yaşında evlenmeleri salık veril-mektedir) ve yabancıların bunun ülke çapında yürü-tebileceğine pek inanmadıklarını söyledim.

Yönetmen yardımcısı, kadınların artık üretimde çalıştıklarını, erkeklerle aynı olanaklara sahip olduk-larını; geçmişte bir kızın yirmi yaşına kadar evlen-memesinin utanç verici bir şey sayıldığını, oysa şim-diki anlayışın bunun tam tersi olduğunu; gençlerin, siyasi inançları ve toplum için çalışma ülküleri saye-

sinde disiplin içinde yaşadıklarını belirtti. Sadece zevk için yaşamıyorlardı.

«Bütün bunlar doğru. Üstelik sizde, batıda insanları binbir yoldan tahrik eden seks ticareti de yok. Ama gene de, özgür bir kadının evlenmek için seçeceği erkeği hiç değilse iyice tanıma hakkına sahip olması gerekmez mi?»

«Doğrusu, bu o kadar da kesin kurallara bağlı değil. Zaman olur, bir erkekle bir kadın anlaşır ve birbirlerini yakından tanımaya başlarlar. Evlilik öncesi cinsel ilişkinin bazan varolduğunu inkâr etmiyoruz, gebe kalanlar da oluyor, ama buna pek ender rastlanıyor. Geçmişte kadınlar kendi kendilerine çocuk düşürürler ya da düşürmeye çalışırlardı; ama şimdi korunma araçları kullanılabildiği ve kürtajın serbest olduğu bilindiği için buna çok arz rastlanıyor.

«Evli olmayan annelerin kürtaj yaptırması son derece seyrek. Nüfusumuzun büyüklüğü gözönüne alınırsa, bunların sayısı ciddi bir sorun sayılamayacak kadar az. Bir kadın kürtaj için başvurduğunda, eğer ilk çocuğunu aldırıyorsa, doktor kendisini vazgeçirmeye çalışır. Ama eğer kadın evli değilse ve erkek evli olduğu ya da bu birleşme siyasi veya başka bakımlardan uygun olmadığı için sorun evlenmekle de çözümlenmeyecekse, hiç kimse kadının o doğumu yapmasında ısrar etmez ve kürtaj yapılır.»

Bu dile getirdiğim gözlemler, güzel Çinli karısından biri oğlan, biri kız iki çocuğu olan Dr. George Hatem'le yaptığım konuşmalarda da genel olarak doğrulandı. Oğlu altı yıl «nişanlı» kalmıştı, ama ne oğlunun, ne de kızının evlilik öncesi arkadaşlıklarında hiç «cinsel ilişki» olmamıştı. Belki de George'a öyle geliyordu. Ama gene de ikisi de daha sonra doğru yaşlarda evlenmişler ve çok geçmeden Hatemler torun sahibi olmuşlar.

Her gün düzinelerle hastayı muayene eden Dr. Hatem, «Benim tanıdığım gençlerin durumu işte bu,» diyordu. «Hapların durumu hiç değiştirmeyeceğini söylemiyorum. Burada herşey değişiyor. Ama şu anda gençlerimiz sanırım dünyada sekse en az itilen gençlerdir.»

Cinsel ilişkiler ister serbestleşsin, ister serbestleşmesin köylü tutuculuğunu ve erkek üstünlüğünü yıkmak için yıllardır sürdürülen aile planlaması propagandasından sonra hap ve kürtajın da serbest olması herhalde pek yakında nüfus artış oranındaki düşüşü hızlandıracaktır. Ama Çin, gelişmenin getirdiği yaraların herkesçe paylaşıldığı, buna uygun olarak yaşama düzeyindeki yükselişin çok kalabalık bir kitleyi kapsamak zorunda olduğu, çok büyük sayıda insanın yaşadığı eşitlikçi bir toplumdur.

Peki, bugün ne kadar Çinli var? Bu sorun, yabancı nüfus bilimcilerini tahminleri de yıllar yılı yanıltılmıştır. Onların başlıca yanılgısı, 1953'de Pekin tarafından Çin'in «ilk modern nüfus sayımı»na göre yayınlanan rakamları tamamen doğru kabul etmelerinden ileri geliyordu. O zaman verilen toplam rakam 583 milyondur; 1957'de «örnekieme yöntemiyle yapılan nüfus sayımı»nda ise 646 milyon çıktı. 1960'da rastladığım bütün Çinli yetkililer 650 milyon rakamını kullanıyordu. Tek bir istisna: Siyasi Büro üyesi ve Şanghay Belediye Başkanı Ko Cing-şih «Çin'in 685 milyon» olduğundan söz ediyordu.

Beş yıl sonra Başkan Mao'ya, bir yıl önce örnekleme yöntemiyle yapıldığı açıklanan sayımın sonuçlarını verip veremeyeceğini sordum. Gerçekten tam olarak bilemediğini, bazılarının 680 ile 690 milyon arasında dediklerini ama kendisinin buna güvenmediğini söyledi. Nasıl bu kadar çok olabilirdi!

«Sadece kumaş dağıtım kuponlarına bakarak bi-

le yaklaşık bir tahminde bulunmak mümkün değil mi?» diye sordum.

Mao, köylülerin bazan işleri karıştırdıklarını söyledi. Kurtuluştan önce, nüfus kütüğüne geçirilmelerini ve Çang Kay-şek tarafından askere alınmalarını önlemek amacıyla özellikle oğlan çocukların doğumunu gizli tutuyorlarmış. Kurtuluştan bu yana ise, daha fazla doğum ve daha az toprak bildirme ve doğal afetlerin etkilerini abartırken mahsulü mümkün olduğu kadar az gösterme eğilimi belirmişti. Son zamanlarda doğumlar hemen bildiriliyor, ama ölümler aylarca haber verilmiyordu. Doğum oranında hiç kuşkusuz gerçek bir düşüş olmuştu, ama ölüm oranındaki düşüş herhalde daha fazlaydı. Başkan Mao, son olarak ortalama yaşama süresinin otuz yıldan yaklaşık olarak elli yıla yükseldiğini söyledi.

Başkan Mao'nun verdiği cevap, bazı köy komünlerinin ölenin pamuklu kumaş istihkakından olmamak için ölümleri kaydetmeme ve kendilerine daha fazla ürün ayırmak için mahsulü olduğundan az gösterme yolunu tutabileceklerini ima ediyordu. Mao'nun geçmişteki ve şimdiki nüfus araştırmaları konusundaki kuşkuculuğu, daha şimdiden Çin'de 800 milyondan fazla insan olduğu sonucuna varan bazı batılı nüfus bilimcileri için oldukça rahatsız ediciydi.

Eğer Başkan Mao'nun, nüfusun en azından 680 milyon ve yıllık nüfus artış oranının 1965 Ocağından bu yana geçen altı yıl için en azından yüzde 2 olduğu yolundaki tahmini (ki bu, Başbakan Co'nun bana belirttiğine göre daha da fazladır) kabul edersek, o zaman bugün Çin nüfusunun yaklaşık 780 milyon olması gerektiğini kestirebiliriz. 1971 Ocağında Başbakan'a, bugün Çin nüfusunun 800 milyona ulaştığını söyleyip söyleyemeyeceğimizi sormuştum. Önce bir duraksamış, sonra da, «Hayır, henüz söyleyemeyiz,» demişti.

Pekin bu konuda daha açık olmayı seçinceye kadar, aşağı yukarı 14 milyonluk Tayvan'ı da sayarsak, nüfusun 1972'ye kadar 800 milyonu aşacağını tahmin etmek hiç te yanlış olmayacaktır. Bundan sonra, nüfus yılda yüzde 1 bile artsa 2000 yılında bir milyarı geçecektir. Yüzde iki artış oranı ise teorik olarak 2000 yılında bir milyar 250 milyonluk bir nüfus yaratabilecektir.

Bugün nüfus artışına rağmen elde edilen tahıl fazlası hayli yüksek bir düzeydedir. 1971 Ocağında Başbakan Co bana, 1970 yılının üretim sonuçlarını vermişti. Elde edilen toplam 240 milyon ton tahılın yanı sıra, 40 milyon ton da yedek ayrılmıştı. Bu üretim 1959-62 «zorluk yılları»na oranla yüzde 70-80'lik bir artış ifade ediyordu. Ama gene de, Çinli planlamacılar nüfus artış oranını yüzde 1'e, hatta yüzde 1'in de altına düşürürlerse, çok sevineceklerdi. Milli tasarruf oranını hızla artırmak ve sanayi üretimini yükseltmek için çok büyük çaba harcayacakları önümüzdeki on yılda nüfus alanında bu hedefe varmayı amaçlıyorlardı.

(¹) Olağanüstü meslek hayatının hikâyesi için («Çin'de zührevî hastalıkları ortadan kaldıran adam» olarak tanınır) bkz. Günümüzde Kızıl Çin, age.

8

BAZI ÖZEL DURUMLAR

Hiç kuşkusuz, Kültür Devrimi sırasında nüfus artış oranının yükselmesinin nedeni sadece Kızıl Muhafızlar ve aşk serüvenleri değil, aynı zamanda bütün tıp alanındaki şiddetli sarsıntı ve mevcut sağlık denetim hizmetlerindeki bozulmadır. Üniversiteler yaklaşık olarak üç yıl, lise ve ortaokullar iki yıl kapalı

kaldı, genel sağlık ve tıp çalışmaları kesildi, personel dağıtıldı, hastane yönetim sistemi zerindeki Parti nderliği altüst oldu ya da yok edildi. 1968'de ise yeni kamu sağlık örgütleri ordunun yönetimi altında henüz yeni yeni kurulmaktaydı.

Devrimci değişiklik sırasında kamu sağlık hizmetinde kaybedilen çalışma saatlerinin yolaçtığı zararı tam olarak ortaya koymayan —ki çoğu böyledir— resmi raporlara «aldanmamak» için uyanık olmak gerekir. Kendilerine uygun düşmeyen kol emeği işlerinde çalışarak «köylülerden öğrenme»ye gönderilen sayısız tıp işçisinin yokluğunun, akpnktre ve geleneksel tedaviye bel bağlanması payının ne olduğunu sormamak saflık olur. Bu türden sorulara inandırıcı bir karşılık verilmemiştir ve bir yabancının, bu yeni yaklaşımın yararlarının zararlarını çok aştığı sonucuna varması henüz mümkün görünmemektedir.

İleri bilimlerdeki alışmalar Kültür Devrimi tarafından büyük ölçüde ksteklenmemiş, hatta nükleer gelişmelerden başka çeşitli alanlarda da önemli ilerlemeler kaydedilmişti. 1965 Eylülünde Çinli biyokimyacılar dünyada ilk defa sentetik enslin biçiminde canlı protein yapımını başardılar. Kol ve bacak sakatlanmalarının tedavisindeki ilerlemeler devam ediyordu; 1970'lere gelindiğinde Çin bu alanda dünyada başta gidiyordu. Kopan el ve ayak parmaklarının, el kol, bacak ve ayakların yeniden yerine takılması tekniği ise bütün ülkede o kadar yaygın bir şekilde öğretiliyordu ki, bu türden ameliyatları köylük blgeledeki ilkel hastanelerde bile sık sık yapılıyordu.

1964'de şanghay'daki büyük bir belediye hastanesinde, fabrikada kazaya uğrayan bir işçinin iki saat kopuk kaldıktan sonra yerden kaldırılıp sahibinin bileğine yeniden takılan elini sıkmıştım. İşçi elini hemen hemen eskisi gibi kullanabiliyordu. Bu defa da, 1970'de Evangtung eyaletindeki küçük bir

komün hastanesinde kopan dört parmağının yeniden takıldığı bir ameliyattan sonra elini neredeyse eskisi gibi kullanabilen bir hastayla karşılaştım.

Çinlilerin batıda eşi görülmemiş sonuçlar elde ettikleri bir başka teknik de, ağır yanıkların tedavisidir. Birçok durumda, vücudunun yüzde altmış kadarı üçüncü derece yanıklarla kaplanan insanların iyileştirilebildiği belirtiliyor. Bir seferinde ben de böyle bir tedaviye tanık oldum. Kaldı ki, bu hiç de iç açıcı olmayan alandaki gelişmeler, 1969'de ülkeden ayrılana kadar on yılı aşkın bir süre Çin'de ders veren ve çalışmalar yapan İngiliz travmatoloğu Dr. Jeshua Horn'un⁽¹⁾ raporunda da etraflı olarak belgelenmişti.

Bu, doğal olarak, Çin fabrikalarındaki iş kazası oranının çok mu yüksek olduğu sorusunu akla getiriyor. Gerçi çeşitli bölgelerdeki fabrikalardan verilen istatistikler bende bu oranın aşırı ölçüde yüksek olduğu kanısını uyandırmadı, ama 1960'dan bu yana daha birçok konuda olduğu gibi bu konuyla da ilgili herhangi bir resmi rakam yayınlanmamıştı. Kısa süren «Yüz Çiçek» serbest eleştiri döneminde (1957), tedbirlerin yetersiz olduğu yolunda birçok suçlama, yöneltilmişti.⁽²⁾ Yeniden gezdiğim birçok fabrikada daha ileri bir modernleştirmeye birlikte güvenlik tedbirlerinin de geliştirilmiş olduğunu gördüm. İlkokulun son sınıflarından itibaren atelye çalışmasıyla ders-hane çalışmasının birleştirilmesinin bir yararı da, her-kese makinaların nasıl kullanılacağıının yanı sıra, onlara saygı duymayı ve özen göstermeyi de öğretmesiydi.

Pekin'de Dr. Lin'le beraber bir rahim kanseri türü olan koryokarsinoma hastalığının nekahat devresinde bulunan kadınların yattığı bir koğuşu gezdik. Hastalığa yol açan bu korkunç vahşi hücre, trofoblast'ları⁽³⁾ istila eder ve büyük bir hızla karaciğere

sıçrar. «Eskiden bunu ameliyat etmenin mümkün olmadığı sanılıyordu,» dedi Dr. Lin. «Bir zamanlar, 'eğer koryokarsinoma'yı tedavi ettiyseniz, demek ki hastanızın koryokarsinoması yokmuş,' sözü çok yaygındı. Şimdi ilaç tedavisi de dahil, birleşik bir tedavi usulü uyguluyoruz. Kanseri yayıldıktan ve göğüse sıçradıktan sonra bile hastaların aşağı yukarı yüzde 61'ini kurtarıyoruz. Bunların yaklaşık olarak yüzde 40'ında rahim de kurtarılıyor.»

Dr. Lin bize, kendisi de ilaç tedavisi sayesinde koryokarsinoma'dan kurtulmuş cerrah arkadaşlarından birini, Day Yu-hua'yı tanıştırmak için durdu. Bu kadın cerrahın rahmi de kurtarılmış ve daha sonra nurtopu gibi bir çocuk doğurmuştu. Dr. Lin, onun kendini toparlamasının biraz da inancı sayesinde, Mao Zedung'a olan inancı sayesinde gerçekleştiğini açıklarken, Dr. Day'ın gözleri yaşardı. Dr. Day'ın bebeğinin adı «Güçlü Tüzük» idi! Sağlıklı anlamına mı geliyor diye düşünebilirsiniz. İlgisi yok! Çocuğa bu ad, Dokuzuncu Parti Kongresince kabul edilen yeni tüzük onuruna verilmiş! (Daha sonraları, Şensi'de bir köylü kadının iki küçük çocuğuna «Anti-revizyonist» ve «Anti-empyralist» adlarını verdiğini gördüğüm zaman tabii daha az şaşırmıştım. Benden bunu açıklamamı istemeyin; Çin'dir bu, ve Kültür Devrimi'dir!)

Dr. Lin köylük bölgelerdeki tıp çalışmalarına gönüllü olarak katılmış ve Sarı Irmak'ın güneyinde Hunan'daki bir komünde yaptığı altı aylık çalışmadan yeni dönmüştü. Orada öteki köylülerle beraber tarlalarda çalıştıkları için kendilerine çıplak ayaklı doktorlar denilen doktor ve ebelerin eğitilmesine yardım etmişti. Şehirlerdeki tıp personelinin büyük bir çoğunluğu, köy komünlerinde hizmet görmek ve bu genç «çıplak ayaklı doktorlar»ı eğitim görmüş hastabakıcı düzeyine ulaştırmak amacıyla iç bölgelere

gitmişler. Bazıları ilçe ve şehir hastanelerine gönderilen bu «çıplak ayaklı doktorlar»ın öğrenim giderleri kendi takımları ya da tugayları tarafından karşılanıyor ve bunlar gene komün üyesi olarak kalıyorlar.

Dr. Lin şöyle devam etti: «Köylüler hastanelere muhtaç olmaktansa, ayaklarına kadar gelen çıplak ayaklı doktorları tercih ediyorlar. Tabii her ikisine de ihtiyacımız var, ama önemsiz hastalık ve kazalar için çıplak ayaklı doktorlar biçilmiş kaftan. Hamileliği önleyici hapları ve aile planlaması eğitimini halk arasında yayanların başında da bunlar geliyor.»

- (1) **Away With All Fests!** (Londra, 1969; New York, 1970)
- (2) **Roderick Mac Farquhar, The Hunderd Flowers** (Londra, New York, 1960)
- (3) Döllenmiş yumurtanın rahim duvarına yapışmasını ve gelişmekte olan ceninin beslenmesini sağlayan bir tabaka. (Çevirenin notu)

9

«KÖYLÜ BÖLGELERE ÖNCELİK VERMEK»

Sahne değişiyor. Şimdi Pekin'deki bir diğer genel hastanedeyiz. 800 yatağı, 13 kısmı, batılı tarzda yetmişmiş 251, geleneksel öğrenim görmüş 9 doktoru, 254 hastabakıcısı ve 11 koğuşı var. Bu hastaneye her gün 2500-3000 kadar hasta gelip gidiyor. İlk olarak Sovyet Rusya tarafından yapılmış, ilk personeli de Ruslardan meydana geliyormuş, o zamanki adı da Çin-Sovyet Dostluk Hastanesi'ymiş. Kültür Devrimi sırasında Fan-siyu Yi-yuan, yani Anti-revizyonist Hastane adı verilmiş. Şimdiki adı ise, Yo-Yi, yani Dostluk Hastanesi.

Koğuşları gezeceğiz, ama ilkin Pekin Kamu Sağlığı Bürosu devrimci komitesinin bir temsilcisi Vang

Guan-Co; hastanenin Halk Kurtuluş Ordusu propaganda ekibinin «iki sorumlusu» (yani komite yöneticisi); ünlü bir çocuk doktoru ve eskiden bu hastanenin yardımcı yöneticisi olan, şimdiyse bir komünde bir «yoksul ve orta köylü» tugayında kol emekçisi olarak çalışan ve burada kısa bir süre için izinli olarak bulunan eski dostum Cang Vey-şen, ve beşi kadın, on tıp işçisi ve devrimci komite üyesiyle birlikte uzun bir masanın başına oturuyoruz.

Bu komiteden, Kültür Devriminin meydana getirdiği değişiklikleri dinlemeden önce, Halk Cumhuriyeti'nin yirmi yıl önce devraldığı sağlık sorunlarının dev boyutlarını hatırlamakta yarar var. Gene, ABD Kamu Sağlığı Hizmetleri'nden Dr. William Y. Cen'in Amerikalı doktorların katıldığı bir sempozyuma sunduğu belgeli rapora başvuracağım.

«Komünist rejim yönetimi ele geçirmeden önce...» deniyor raporda, «tıp ve kamu sağlığı örgütleri hâlâ emekleme çağında ve modern ölçülerin çok gerisindeydi. Sefalet ve hastalık almış yürümüştü.» Her yıl 4 milyon insan «bulaşıcı ve parazitlerin sebep olduğu hastalıklar»dan ölüyordu. 60 milyon insanın ise günlük tedavi olanaklarına ihtiyacı vardı. Dr. Cen'in «hiç değilse asgari bir sağlık düzeyi»ne ulaşılması için Çin'de 1500 kişiye bir doktor ve 1000 kişiye 5 hastane yatağına ihtiyaç duyulduğunu tahmin etmesi, sorunun genişliğini ortaya koymaktadır.

«1949'da bilimsel eğitim görmüş doktorların toplam sayısının sadece 12 000 olduğu sanılıyordu; aşağı yukarı 500 hastane için ülke her yıl ancak 500 tıp mezunu verebiliyordu...» ve toplam 71 000 hastane yatağı vardı.

«Köylük bölgelerdeki toplam nüfusun yüzde 84'ü özel tıbbi bakım ücretlerini karşılayamayacak durumda olduğundan, bu acı durumun biricik erken çözümünün bir devlet (ya da sosyalleştirilmiş) tıbbi ba-

kım sisteminin kurulması olduğuna inanılıyordu.» Bu düşünce ta 1973'den beri önde gelen Çinli doktorlar tarafından savunulmaktaydı ve «ilçe sağlık merkezi» sistemi düşüncesi çoğunlukla Amerikan eğitimi görmüş doktorlar tarafından planlanmış, şekillenirilmiş ve uygulanmıştı. Bu doktorların birçoğu hâlâ Çin'de yaşamakta ve aslında Çin'in tıp ve sağlık yapısının belkemiğini oluşturmaktadırlar.»

Devrimin ilk on yılında, hastane yataklarının ve Batı ölçülerine göre yetiştirilmiş doktorların sayısı 4-5 katına yükseldi. Bu Dr. Cen'in «asgari düzeyi»nin çok altındaydı. Gene de Dr. Cen raporunda şöyle diyordu: «Sağlık şartları, sağlık eğitimi ve koruma tedbirlerinin gelişiminde büyük adımlar atılmış... Tifus, humma ve öteki 'ciddi' ve 'kayda değer' bulaşıcı hastalıklar kontrol altına alınmıştır. Başlıca parazitlerin yolaçtığı hastalıkların kontrol altına alınmasında da büyük gelişmeler kaydedilmiştir... Milyonlarca sıtmalı hasta tedavi edilmiş ve sıtma oranı yüzde 3'ün altına düşmüştür...» Solucan hastalığı olan 36 milyon insan iyileştirilmiştir.⁽¹⁾

Halk Cumhuriyeti'ni devrimden sadece 7 yıl sonra ziyaret eden İngiliz doktorların hazırlayıp getirdiği ve Eski Çin Uzmanları'nı şaşkına çeviren bir raporda, «sineklerin başarıyla kontrol altına alındığından, tertemiz sokaklardan ve evlerin aşırı temizliğinden» söz ediliyordu. Liverpool Tropikal Hastalıklar Okulu dekanı Prof. Brian Maegraith, köy sağlık komitelerinin kitle çalışmalarının, sokaklardaki temizlik ve sağlık tedbirlerinin «mide bağırsak hastalıklarının yayılmasını geniş ölçüde önlediğini» anlatıyordu. Şu aşağıdaki sözler bile, Çin'in köylük bölgelerinin geçmişteki sefaletini yakından bilen birisi için son derece anlamlıdır:

Şistozomiyazis hastalığının taşıyıcıları olan şistozom sümüklü böceklerinin kontrol altına alınma-

sında her zaman kullanılan bir başka yöntem de, ne kadar geniş çapta bir ortak çalışmaya ulaşıldığını göstermektedir. Suni gübre büyük ölçüde geliştirilinceye kadar, insan dışkısı en ucuz ve en değerli gübre niteliğini korur. Tehlikeli şistozom yumurtaları eğer dışkıların içinde suyla temas etmeden kalırlarsa uzun süre yaşayamazlar. Böylece, depolama yoluyla dışkı mikrop yayamaz hale getirilir. Gübre için kullanılması gereken bu dışkıların biriktirilmesi, ustalıkla propaganda sayesinde iktisadî ve sosyal bir olgu haline gelmektedir. Şimdi artık her ailenin kendi lazımlığı, parlak renkte taşınabilir bir kabı vardır. Bu kapların içindekiler her sabah komünün büyük toprak çanağına boşaltılır. Bu çanaklar ağzına kadar dolduğunda mühürlenip kapatılır ve amonyak yumurtaları öldürünceye kadar bekletilir. Bundan sonra artık dışkılar tarlalarda kullanılmaya hazırdır. Ailenin gübre için biriktirdiği dışkıların karşılığında, miktarına ve yaşa göre adam başına belli bir gündelik ücret ödenir. Bu yöntem aynı zamanda su kirlenmesinin balıkçılar tarafından kontrol altına alınmasında da kullanılmaktadır; şimdi her kayığın kendi kabı vardır ve bu bir gelir kaynağı olarak görülmektedir.⁽²⁾

Şaşkına dönenler sadece Eski Çin Uzmanları değildi. 1960'da, iyi bir Hristiyan olan Dr. Lin'e, kendisi için devrimin en umulmadık sonucunun ne olduğunu sorduğumda, «sinekler!» diye haykırmıştı, «sinekleri yokedeceklerini hiç ummuyordum!»

1970'e gelindiğinde, şistozomiyazis ve cüzzam da dahil, bütün salgın ve bulaşıcı hastalıklar önlenmiş ya da kontrol altına alınmış ve azaltılmıştı. İster inanın ister inanmayın, zührevi hastalıklar 26 eyalette tamamen yokedilmiş, hatta Tibet'te bile kontrol altına alınmıştı. O kadar ki, Pekin'deki Deri Hastalıkları Enstitüsü'nün zührevi hastalıklar kısmı kaldı-

rılmış ve Dr. Hatem hakkı olan yarı emekliliğe kavuşmuştu. Çocuk felci, kızamık, tifo ve tifüs, aşılar ve sağlık tedbirleriyle önlenmişti. 1969 yılında Anti-revizyonist Hastane'de muayene edilen yaklaşık 900 000 kişi içinde sadece iki dizanteri vakasına rastlanmıştı. Son zamanlarda başlıca iki ölüm nedeni kalp ve damar hastalıklarıyla kanserdir.

Şimdi gene, Kamu Sağlığı Bürosu'ndan Dr. Vang Guang-Co'ya dönelim. 280 halk komününü kapsayan 10 ilçe de dahil yaklaşık 6 milyon nüfusu olan Pekin Özel İdari Bölgesi Dr. Vang'ın sorumluluğundaydı. Bu bölge içinde, komünlerdeki ve fabrika kliniklerindeki yataklar dışında, toplam 29 000 yatağa sahip 17 belediye hastanesi ve 30 semt hastanesi vardır. Bölgede 8600 tıp koleji mezunu (bu, 1960'dan bu yana yüzde 59'luk bir artışı gösteriyor) ve ayrıca 2000 kadar geleneksel tıp öğrenimi görmüş doktor bulunmaktadır.⁽³⁾

Vang Guang-Co bize son «devrimci değişiklikler»le ilgili bazı olguları sunuyor.

«1965'de Başkan Mao şöyle demişti: 'Sağlık Bakanlığı bir şehir ağası durumundadır. Tıp ve sağlık çalışmalarında köylük bölgelere öncelik verin. (Bazı ifadelerin habire tekrarlanmasına alışmak gerekiyor.) Şimdi Başkan Mao'nun eserlerini canlı bir şekilde inceliyor ve uyguluyoruz. Son üç yıl içinde Pekin'deki tıp ve sağlık işçilerimizin 3600'ü köylük bölgelere gitti. 6000 tıp ve sağlık işçisini, Seçuan, Yuhnan ve İç Moğolistan'a kadar giden 430 gezginci sağlık ekibinde örgütledik. Doktorlarımız, hastabakıcılarımız ve kadrolarımız bu çalışmayı nöbetleşe yürütüyorlar.

«Bölgedeki çıplak ayaklı doktorların sayısı 13 000. Aralarında kadınlar da var, erkekler de; yaş ortalamaları ise 20. Tıp ya da hastane okullarında Batı tıbbı ile aküpüktürü birleştiren üç aylık bir eğitim görüyor, sonra da bir süre için yerel hastanelerin de-

netimi altında komünlerde çalışmaya dönüyorlar. Sonra yeniden bir üç aylık eğitimden geçiriliyorlar. Basit hastalıklar hastanın evinde ya da bir tugay hastanesinde çıplak ayaklı doktorlar tarafından tedavi ediliyor; daha ciddi hastalıkları ise komün hastanelerinde tedavi ediyorlar. Şehir hastanelerine şimdi sadece zor vakalar getiriliyor.

Bütün hastaneler, çıplak ayaklı doktorların yanı sıra, semt ya da fabrika kliniklerine bağlı Kızıl Tıp İşçileriye Halk Kurtuluş Ordusu Tıp İşçileri'ni de yetiştiriyorlar. Pekin'de 335 ilkyardım merkezinde «halka hizmet eden» 2164 ordu tıp işçisi vardı. Anti-revizyonist Hastane, son zamanlarda böyle 41 genci üç aylık bir dönem için yetiştirmekteydi. Aynı zamanda bu hastane 8 personelinin Gine'de tıp çalışması yapan 50 kişilik bir ekibe katılmaya göndermişti.

«Geçen yıl bu hastaneden 96 tıp işçisi köylük bölgelere yerleşmeye gitti. Her an personelimizin yaklaşık olarak üçte biri nöbetleşe köylerde bulunmaktadır. Gezgin tıp ekiplerinin şu görevleri vardır: Öncelikli tedbirler alarak, tedavi hizmetlerinde bulunarak ve 'hastalığı önlemeye öncelik vererek' kitlelere dolaysız şekilde hizmet etmek; temel yerel tıp personelinin yetiştirmek; nüfus plânlamasını geliştirmek; mevcut hizmetlerin ve kamu sağlığı çalışmasının düzeyini yükseltmek; Batı tıbbi ile geleneksel tıbbi birleştirmek; işçiler, köylüler ve askerlerle aynı evlerde yaşayarak, onlarla aynı yemekleri yiyerek, onlar gibi çalışarak, onlarla birlikte okuyup öğrenerek ve burjuva hayat tarzını eleştirerek devrimci sosyalist düşünceyi tıp işçileri arasında geliştirmek.»

Kollektif olan komünler, üyelerinin sağlık sigorta masraflarını, işçilerin de katkıda bulunduğu kendi sağlık fonlarından karşılarlar. Şehirlerde hastanelerde fabrika ve öteki örgütlerle sağlık sigortası sözleşmesi yaparlar; bu sözleşmelerin bedeli bu fabrika ve

örgütlerin devletin de katkıda bulunduğu kendi sağlık fonlarından karşılanır. İşçiler yemek paralarını kendileri öderler (günde 280-420 kuruş arasında), ama hastane parasızdır.

Uzun boylu, yanık tenli, şakakları ağarmış Cang Vey-şen'e dönüyorum. Cang köylük bölgelerden gelmiş. Kendisini, 30 yılı aşkın bir süre önce Yençing (Pekin) Üniversitesi'nde ders verdiğim günlerden tanırım. Cang o zamanlar genç bir tıp öğrencisiydi. Daha sonra ABD'de tıp öğrenimi görmüş, sonra da ülkesi için çalışmak üzere Çin'e dönmüştü. Birbirimizi görmeyeli yıllar oluyordu. Cang hâlâ kusursuz İngilizce konuşuyor.

«Lao Cang,» diyorum, «neden ayrıldın Pekin'den?»

«Bizim hastaneden komünlerde yerleşmeye giden 96 tıp işçisinden biri de benim. Şimdi Da Sing ilçesindeki Za Yuy Halk Komünü'nün bir üretim tugayında çalışıyorum. Tugayda 800 kişiyiz.»

«Kim gönderdi seni oraya?»

«Kimse göndermedi. Ben kendim istedim; köylülerle kaynaşmak ve ideolojimi yeniden biçimlendirmek için. Daha önce burada çocuk hastalıkları kısmının yönetmeni ve hastanenin yönetmen yardımcısıydım. Kültür Devrimi'ne kadar bir gerici olduğumu farketmemiştim. Gezginci tıp ekipleriyle çalıştığım zaman, köylülerin tıbbı ve doktorlara ne kadar muhtaç olduklarını ilk defa kavradım. Bir kadro olarak, kol emeğiyle çalışmak üzere köylere gittim, ama köylüler doktor olduğumu öğrenir öğrenmez tedavi için bana gelmeye başladılar.

«İlk başlarda beni bir aydın olarak görüyorlar ve sien-şeng' yani (beybaba) diye çağırıyorlardı. Kendilerini tedavi etmemi isterken bana «bey» diye hitap ediyorlardı. Ekim ve hasat zamanları gece gündüz onlarla birlikte çalıştım. Şimdi bana 'Lao Cang' (Koca

Cang) diyorlar; artık eşitiz. Onlarla çok mutluyuz ve hayatımı orada geçirmeye kararlıyım. Geçmişte siyasetten ve kitlelerden kopmuştum. Üstelik aküpünktürü ve geleneksel tıbbı da bilmiyordum. Bunları okuyup inceleyince birçok şeyde çok yararlı olduklarını gördüm. Sözün kısası, çok şey öğrendim. Artık şehir hayatını özlemiyorum. İhtiyaç duyulan yerlerde genç tıp işçileri yetiştiriyorum. Köylük bölgelerde daha yapılacak çok iş var.»

Peki ailesi? Onlar hâlâ Pekin'de. Ayda bir kere onları ziyarete geliyor. Belki yeniden inşa edilen Parti ona ihtiyaç duyduğunda ve tugaydaki görevini yürütebilecek gençleri yetiştirdiğinde şehre geri çağırılacak. Belki de ailesi köye, onun yanına taşınacak.

Doktorlar, çıplak ayaklı doktorlar, hastabakıcılar, hastalar ve devrimci tıp komitesi üyeleriyle saatlerce süren bu konuşmalardan aktardığım bu örnekler, önceliğin, imtiyazlı şehirlerden ve şehirlerdeki bencil profesyonel doktorluk anlayışından alınıp, iç yörelere ve köylere verildiği bir dönemde, Çin'deki kamu sağlığı çalışmalarının anlamı ve görüntüsü hakkında hiç değilse bir fikir verebilir kanısındayım. Çin komünistlerini iktidara getiren halkın yüzde 70 veya 80'i orada, köylük bölgelerde yaşamaktadır.

«Bütün köylüler, Başkan Mao'yu yürekten ve kararlılıkla destekliyor,» demişti Lao Cang. Gerçi gezdiğimiz 11 komünde bu sözlerle aykırı düşen tek bir şey işitmedik, ama bundan, bütün köylülerin örnek sosyalist insanlar haline geldikleri anlamı da çıkarılmamalı. Mao, köylünün kendi deyimiyle «kapitalist olma kendiliğinden arzusu»ndan artık tamamen kurtulduğu şeklinde bir hayale kapılmıyor. Bu konuyu ve diğer komün sorunlarını daha ilerdeki bir bölüme bırakıyoruz.

- (¹) Dr. William Y. Cen, age.
- (²) **New Scientist**, Londra, 31 Aralık 1957.
- (³) Ülke çapında bir resmi rakam elde edilememiştir, ama en doğru tahminler, 6 yıllık eğitim görmüş 150 000 tıp kolej mezunu ve 2-4 yıl arasında tıp eğitiminden geçmiş 400.000 kadar —ortadereceli doktor— bulunduğunu gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK PROLETER KÜLTÜR DEVRİMİ

10

PUTLAŞTIRMANIN YATIŞMASI

Son yılların iç mücadelesinden doğan bu toplumu daha yakından incelemeden önce, Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin kökenlerinin ve özünün biraz derinine inmek gerekir. Zaten başlangıçta yeteri kadar karmaşık görünen durum, esas olarak mücadeleden galip çıkanların suçlamalarının duyulduğu bir sıcak savaşın, propaganda amacına yönelik açıklamalarıyla, daha da karışık ve anlaşılmaz bir hal almıştır.

Bu büyüleyici öykünün artık iyice görülebilen ayrıntılarını bile yeterince açıklamak zordur. Olaylar içindeki bütün ayrıntılı fikirleri daha uzun yıllar göremeyebilir, olup bitenlerin açık ve berrak bir görünümünü ortaya koyamayabiliriz. Büyük Proleter Kültür Devrimi hakkında birçok kitap yayınlandı, ayrıca Batılı bilim adamları tarafından beş «temel» cildin daha yazılmakta olduğunu biliyorum. Ama bugün Çin'le ilgili hiç bir kitap bu sorunu ele almadan edemiyor, çünkü bu sorun hâlâ bir «oluşum» süreci içinde. 1969'daki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde yenisinden sağlanmış gibi gözükken birliğin ardında, devrimin yönetimini ele geçirmek amacıyla, Parti'nin kul-

landığı deyimle «iki çizgi arasındaki mücadele»nin tekrar su yüzüne çıkmasına yol açabilecek bir zıtlık, varlığını hâlâ sürdürüyor.

Mao Zedung 1967 yılında «Bütün Parti üyeleri ve bütün ülke halkı bir, iki, üç, hatta dört büyük kültür devriminden sonra barış ve huzurun geleceğini sanmamalıdır. Her zaman tetikte olmalı, uyanıklığı bir an bile elden bırakmamalıdır»⁽¹⁾ demişti. «Sınıflar ortadan kaldırıldıktan sonra bile,» diyordu bir başka yerde, «ideolojik ve siyasi mücadeleler... devam edecektir; hiç bir zaman durmayacaktır... **Dengesizlik genel, nesnel bir kuraldır... Dengesizlik normal ve mutlak, denge ise geçici ve görelidir.**»⁽²⁾

1966'dan günümüze kadarki olayları anlayabilmemize ışık tutacak bir nokta da, Mao Zedung'un putlaştırılması olayının oynadığı önemli roldür. Bunu Mao kendisi de hiç çekinmeden açıklamaktadır. Bir anlamda, bütün mücadele, putlaştırmanın denetimi ve putlaştırmanın kimin tarafından ve en önemlisi «kimin için» kullanılacağı üzerineydi. Putlaştırma, onu kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılacak olan bir Partili seçkinler zümresinin tekeline girecek ve Mo'nun bir kaide üzerinde yükselen bir heykel derekesine indirilmesine mi yolaçacaktı? Yoksa bir «yeni sınıf» olma yolundaki imtiyazlı, gerici ve hatta karşı-devrimci gruplarca yönetilen ve iktidarı gasb eden mevki sahiplerine karşı siyasi bakımdan harekete geçmek ve iktidarı onların elinden almak üzere bizzat Mao Zedung ve onun gerçek sadık takipçileri tarafından halkın ideolojik bakımdan teçhiz edilmesi amacıyla, Mao'nun öğretilerinin halka maledilmesinde bir araç olarak mı kullanılacaktı?

Duygular ve düşünceler, kişi ve grup taraftarlığı ve düşmanlığı Mao'nun kişiliğiyle özdeşleşen bireysel ve milli onur gibi subjektif etkenler, büyük çatışmaya yolaçan objektif gerçekliklerle öylesine içiçe geçmiş-

lerdi ki, bazı yabancı gözlemciler bunun bir saray kavgasından başka bir şey olmadığı sonucuna vardılar.

Yoksa bütün bu olup bitenler Çin usulü, bir genel seçim mi demekti? Aslında Kültür Devrimi'nin Parti'ye ve devlet üstyapısına yönelttiği saldırılar, aynı anda iki başkanı birden kaldırması mümkün olmayan bir ülkede, iki Başkan'ı (ve iki kişisel cerbezeyi) karşı karşıya getirmişti. Bir yanda, resmî Devlet Başkanı, Milli Savunma Konseyi Başkanı ve Parti yönetim yapısının güçlü örgütleyicisi olarak Liu Şao-çi'nin kişiliğinde ifadesini bulan bürokrasinin nüfuzu; öte yanda ise, bu üstyapıyla sözümona uyum içinde olduğu kabul edilen, ama gerçekte onunla olan çelişmesi durmadan büyüyen bir kahramanlık timsali ideolojik önder, devrimin babası, Partinin önderi ve Parti Askerî İşler Komisyonu'na hakim olduğu için silahlı kuvvetlerin de fiili yöneticisi olarak Mao Zedung vardı.

Mao'nun saldırısı, Parti'nin birçok kollarının işleyişini kısmen durduran ve devlet üstyapısını neredeyse bütünüyle dağıtan bir iç mücadeleye yolaçtı. Burada, gerçek bir devrimin meydana geldiği iyice açığa çıktı. Yeniden inşa süreci içinde gerçeği içtenlikle kabul etmek ve proletaryanın tek temsilcisi olduğunu öne süren bir Parti diktatörlüğünün açık varlığına rağmen, bağımsız devlet üstyapısı iddialarını taşıyan Parti ve devlet anayasalarını baştan yazmak zorunlu oldu.⁽³⁾ (Çin'in eski Milli Halk Meclisi Anayasasına örnek alınan SSCB Yüksek Şurası Anayasasında, bu iddialar hâlâ vardır.)

Başkan Mao'nun, Liu Şao-çi'den tamamen kopuşunun tarihini Ocak 1965 olarak aldığını ama böyle bir sonuca varan hazırlıkların 1959'da veya daha da önce başladığını belirtmiştim. Gene aynı 1965 Ocağında, Çin'de kişilerin putlaştırılması sorununu Başkan Mao'ya ilk defa açmıştım. Bu meseleyi kendisine açmış olmamın nedeni, burada önem taşıyabilir.

1964 Sonbaharı ve 1965 kışı başlarında, beş yıldır ilk defa Çin'e döndüğümde, yeniden gezdiğim hemen her yerde karşılaştığım olumlu değişiklikler beni şaşkına çevirmişti. 1959 yılında Kruşçev Çin'e bir atom bombası verme vaadini geri alıp, sonra da 1960' da bütün Sovyet teknik danışmanlarını geri çekerek Çin'in sanayileşmesinde hayati önem taşıyan yüzlerce anlaşmayı bozunca Çin ile Rusya arasındaki ideolojik çatlaklar derin bir uçurum halini almıştı. Büyük İleri Atılım hareketinde ve komünlerin ilk dönemlerinde (1958-59) yapılan bazı aşırılıklar, gerçekleri görmezden gelme ile ve bazı hatalarla da birleşince, üretimdeki büyük düşüşleri büsbütün arttırmıştı. Daha önce görülmemiş derecede kötü iklim şartları ve kötü hasatlar da, kıtlığa yakın bir durumun 1963'e kadar sürmesinde etkili olmuştu.

Ne var ki, 1964-65'e gelindiğinde ekonomide denge yeniden sağlanmıştı. 1959-62 arasındaki «zorluk yılları» geride kalmış, gıda maddeleri nisbeten çoğalmış, gerekli tüketim maddeleri ve hizmetleri daha yaygınlaşmıştı. Sanayi kayıplarını kapatmaya başlıyor, kollektif tarımda işlerin iyi gittiği görülüyordu. Vietnam'dan yukarı doğru yayılan ABD. savaş tehdidi dışında, genellikle bir rahatlık ve iyimserlik hüküm sürmekteydi.

Bütün ülke, Mao Zedung'un önderliğinde şimdiye kadar görülmemiş bir siyasi birlik içindeydi.

Ayrılmamdan kısa bir süre önce, birlikte öğle yemeği yediğim iki eski dost «Bütün bu olup bitenler içinde anlayamadığım bir şey var,» dedim. «O da, Mao Zedung'un aşırı ölçüde yüceltilmesi.» Bütün sokaklarda Mao Zedung'un dev portreleri asılıydı, bütün odalar onun büstleriyle doluydu, her yerde yalnız onun kitapları ve fotoğrafları dağıtılıyordu. «Doğu Kızıldır» adlı dört saatlik devrimci dans ve şarkı gösterisinde tek kahraman Mao idi. Çin'e gelen kral

Muhammed Zahir Şah ile Afganistan kraliçesine (kendilerine Başkan Liu Şao-çi eşlik ediyordu) sunular. bu 200 kişilik gösteride, ta 1936'da çektiğim bir fotoğrafın 10 metre boyunda bir portre haline getirilmiş olduğunu gördüm. Bu, bana bir yandan gurur verirken, öte yandan da Rusya'da savaş yıllarında Jozef Stalin'in aşırı yüceltilişini hatırlattı.

Gene de, Liu Şao-çi, Co En-lay, Peng Cen, Deng Siao-ping ve diğer Siyasi Büro üyelerinin portreleri dairelerde ve kurumlarda hâlâ görülüyor ve Liu'nun eserleri her yerde satılıyor. Tek adamın putlaştırılması henüz bütün ülkeyi sarmamıştı, ama gidiş kesinlikle bu yöneydi.

Ev sahiplerim, Yençing Üniversitesi mezunu Gung Peng(*) ve kocası Çiao-Kuan-hua idiler. O sırada her ikisi de Dışişlerinde bakan yardımcısıydılar. Devam ettim: «Bende, Başkan Mao'nun Çin'de düşmanları olup olmadığı sorusunu uyandıran tek şey bütün bu yapılanların aşırılığı. Hiç kuşkusuz, onun devrimin esas önderi olduğunu herkes biliyor ve kendi payına böylesine abartılmış bir yüceltmeye ihtiyacı yok! Gerçekten gerekli mi böyle bir şey?»

Gung Peng anlayışla gülümsedi. «Birçok yabancıнын böyle düşündüğünü biliyorum,» diye cevap verdi. «Bak sana bir hikâye anlatayım. Devrimin ilk yıllarında çok tuhaf bir şey oldu. Köylüler Ekim yıldönümü törenlerine geldiklerinde, şeref tirübünün önünden geçerlerken birçoğu Başkan Mao'nun önünde secde (ku-tu) ettiler. Mao'nun ayaklarına kapanmalarını önlemek için oraya nöbetçi dikmek zorunda kaldık. Halkın, Başkan Mao'nun bir imparator ya da tanrı değil de, köylülerin dimdik yürümelerini arzulayan bir insan olduğunu anlaması zaman istiyor. Bazı insanların aşırılığı nerelere vardırabileceğini ve Başkan'a duyulan saygının ne kadar küçük bir kısmının gösterilmesine izin verildiğini göresiniz diye anlattım bu hikâyeyi!»

Gerçekten de, Çin'de 3000 yıldır imparatorlara nasıl tapıldığını hatırlamama yardımcı olmuştu. Kendisine teşekkür ettim. Ama gene de Başkan Mao'yu görür görmez^(*) ona şunu sordum: «Sovyetler Birliği'nde Çin, kişilerin putlaştırılmasını teşvik ettiği için eleştirildi. Bunda bir gerçek payı var mı?»

Mao, belki de olabileceğini söyledi. Kişilerin putlaştırılmasının merkezini Stalin'in teşkil ettiği, Kruşçev'in böyle bir yanı olmadığı söyleniyordu. Eleştiricilere göre, Çin halkının «bu yönde bazı duyguları veya davranışlar» vardı. Mao Zedung sözlerini, «**Bay Kruşçev'in devrilmesinin nedeni, belki de, zerre kadar putlaştırılmamasıdır**» diye tamamladı.

İma yeterince açıktı: Mao'nun gerçekten bazı düşmanları vardı. Ama aynı zamanda, halkın yüzde 95'inin sosyalizmden yana olduğunu, sadece yüzde 5'inin kendisine karşı olduğunu söylüyordu. Kimdi bu yüzde beş? Bunların, Mao'nun halefi olarak seçilen kişi tarafından yönetildiğini ve Siyasi Büro'nun aşağı yukarı yarısını oluşturduğunu Çinlilerin çoğu gibi ben de bilmiyordum. Gerçi olayları nasıl yorumlayacaklarını bilenler için ortada bazı kanıtlar vardı; ama Siyasi Büro içindeki dayanışma birlikte meydana gelen çatlakları yabancıların gözünden hâlâ gizleyebiliyordu.

Şimdi, Başkan Mao'nun 1970 Ekimindeki geçit törenleri sırasında karşılaştığımızda belirttiği birkaç noktaya dönelim.

Yazdığım bazı şeyler yüzünden eleştirildiğimi söyledi. Ama kendisi yazdıklarımdan bazı parçaları tekrar tekrar okumuş zararlı bir şey görememişti. Herkesin kendileriyle her konuda aynı fikirde olmasını beklemiyorlardı. Ve ben de bağımsız bir görüşe sahip olmakta haklıydım. Kişilerin putlaştırılması denen şey hakkında yazdıklarıma gelince, gerçekten vardı böyle bir şey; neden yazmayacaktım?

Beni 18 Aralık sabahı kahvaltıya davet ettiğinde, Başkan bu konuyu gene açtı. Sosyal olayların bilimsel bir şekilde araştırılmasından yana olduğunu söylüyordu; Darwin, Kant, bazı Amerikalı bilim adamları ve özellikle ilkel toplumu inceleyen ve eserleri Marks ve Engels tarafından beğenilen Lewis Henry Morgan. Morgan'ın İrokua Kızılderilileri, kabile dininin kökenleri ve «tapma ihtiyacı» üzerine yaptığı araştırma, Mao'ya göre tarihi metaryalizmi ve sınıf mücadelesi kavramlarını destekler nitelikteydi. Kendisiyle daha önceki konuşmalarımdan, Başkan Mao'nun insanın tanrıya, tanrılara ya da onların yerini tutan başka şeylere inanma isteğini uzun süre incelediğini ve bu incelemeden, Marks'ın ve Engels'in dinsizliğini paylaşmanın yanısıra kendine göre birtakım siyasi dersler de çıkardığını biliyordum.

Daha sonra, 1965'de, bana belli ölçüde bireye tapma bulunduğunu, ama daha da fazlasına ihtiyaç olduğunu söylediğini hatırlattı. O sıralarda Parti yönetimi Mao Zedung'un denetiminden çıkmıştı.

Ama artık durumun değiştiğini söylüyordu. Putlaştırma fazla ileri gitmişti. Çok fazla şekilcilik oluyordu. Meselâ, «dört yüce» denilen şeyler: Yüce Öğretmen, Yüce Önder, Yüce Başkomutan Yüce Yol Gösterici. Ne saçmalık! Bunların tümünden eninde sonunda vazgeçilecekti. Sadece «Öğretmen» kelimesi kalabilirdi, yani okul öğretmeni. Zaten başından beri bir öğretmendi ve her zaman da öyle kalmıştı. Öteki sıfatlar kaldırılacaktı.

(1) Halkın Gazetesi, Pekin, 5 Mayıs 1967.

(2) Altını biz çizdik. Mao Zedung'un, Kızıl Muhafızlar tarafından yayınlanan ve genellikle hakiki olduğu kabul edilen yazılarının başlıksız bir antolojisi, 31 Ocak 1958 tarihli «Çin Komünist Partisi'nin Merkez Dalresi'nin Devrim Tasarısı, Çalışma Yöntemleri Üzerine Altmış Nokta» adlı yazıyı kapsamaktadır. Bu yazı ilk olarak «Current Background» (Ame-

rikan Baş Konsoloslugu, Hnog Kong, No: 892, 21 Ekim 1969 da tercüme edildi ve daha sonra ABD. Dışişleri Bakanlığı tarafından yeniden yayınlandı. Burada sunulan alıntı, Jerome Cen, Mao Papers, Anthology and Bibliography (Londra, 1970), s. 65-66'dan alınmıştır.

- (2) 1969 Parti Tüzüğü'nün metni için bkz. Ek. 1972 başlarında Anayasa Taslağı henüz Milli Halk Meclisi tarafından onaylanmamıştı.
- (4) 1970'de ölen gerçekten «saygıdeğer bir insan». Bkz. s...
- (5) Bkz. Ek, Dağların Güneyinden Denizlerin Kuzeyine.

11

KÜLTÜR

Peki, Öğretmenin öğretmeye çalışıp da kitlelere ulaşmayan neydi? Başkan Mao'nun kontrolundan çıkmış, muhtemelen «ardniyetli» Parti Propaganda Bölümü'nün sergilediği büstlerin ve portrelerin gerisindeki önemli öz neydi?

Mao Zedung'un Seçme Eserleri'nin dört büyük cildi, Seçme Eserler'in henüz resmen yayınlanmamış ama Parti içinde okunan beşinci cildi ve sayısız bildirisi ve rapor, öğretilerin temelini meydana getiriyordu. Ama yukarıdaki sorulara en özlü cevabı, VIII. Kongrede seçilen Merkez Komitesi'nin 11. Genel Toplantısı, 8 Ağustos 1966'da başlatılan Kültür Devrimi'nin 16 maddelik programının son maddesiyle vermişti:

Büyük Proleter Kültür Devrimi'nde, Mao Zedung Düşüncesi'nin yüce kıvı bayrağını yüksekte tutmak ve proleter siyasetinin her şeye kumanda etmesini sağlamak çok önemlidir. Mao Zedung Düşüncesi Kültür Devrimi'nde eylem kılavuzu olmalıdır.

...Bütün kademelerdeki Parti Komiteleri Başkan Mao'nun eserlerini daha da ciddi ve yaratıcı bir şekilde incelemeli ve uygulamalıdır. Başkan Mao'nun özellikle Yeni Demokrasi Üzerine, Yenani Sanat ve

**Edebiyat Forumundaki Konuşmalar, Halk İçindeki Çeş-
leşmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine, Çin Komünist
Partisi Propaganda Çalışması Üzerine Milli Konfe-
ransındaki Konuşma, Önderlik Yöntemleriyle İlgili Ba-
zı Meseleler ve Parti Komitelerinin Çalışma Yöntem-
leri gibi kültür devrimi ve Parti'nin önderlik yöntem-
lerine ilişkin yazılarını tekrar tekrar incelemelidir-
ler...(1)**

Öğretmenin, Partinin ve devrimin tarihinin ana hatlarını kapsayan öğretilerini özetlemek çok güç bir iştir. Bu iş her yerde «küçük kırmızı kitap» diye bilinen Mao'dan Seçme Sözleri hazırlayan Savunma Baka- nı Lin Biao tarafından yapıldı. Lin bu işe 1962 yı- lında tamamen Maocu kalan bir yayın organı olan Halk Kurtuluş Ordusu Gazetesi Cie fangeun bao'da (Kurtuluş Gazetesi) her gün bir seçme söz yayınla- yarak başladı. Orduyu derinlemesine eğitmek, geniş köylü kitlelerini beslemek ve nihayet 1966'da şehir- leri istila etmek üzere bazıları uzun alıntılar, bazıları ise yazıların bütünü olan en güçlü parçaları 1964'de her askerin çantasına sığabilecek büyüklükte bir cep kitabında topladı ve bunları bütün askerlere ezberlet- ti. Yüz milyonlarca kırmızı kitap basıldı ve bunlar so- nunda dünyanın belli başlı bütün dillerine çevrildi.

Kitaptaki «sürekli okunan üç yazı», Mao'nun her Çinliye kavratmaya çalıştığı derslerin en basit şek- line güzel bir örnektir.

«Halka hizmet et» sıradan bir askerin «halk için» «şerefli bir şekilde ölmesi» üzerine (1944) Mao'nun övgüsünü kapsar; Mao bu olayla ölen ister asker isterse aşçı olsun, her yoldaş için, bir anma toplan- tısı düzenleyip, halka hizmet eden ve böylece «bütün halkı birleştiren» ölümleri şerefleendirme geleneğini baş- latmıştı. (Halka Hizmet).

Mao, Çin devrimine hizmet ederken ölen bir Ka- nadalı doktor hakkında yazdığı «Dr. Norman Bethune'

un Anısına» adlı bir başka övgüde (1939) Bethune'un «kendini tamamen başkalarına adanışı»ndan «her komünistin ders alması gerektiğini» anlatır. Dr. Norman Bethune'un «soylu ve saf», «halk için değerli» bir kimse olduğunu ve onun «enternasyonalizm ruhu» nun bütün proleterler arasındaki karşılıklı dayanışmanın parlak bir örneği olduğunu söyler. (Enternasyonalizm).

«Dağları Taşıyan Budala İhtiyar» adlı üçüncü bir yazı olanaksız bir şeyi yapmaya, evinin önüne diki len iki dağı iki oğluyla birlikte kazma kürekle yıkmaya kalkışan bir çiftçiyle ilgili bir Çin efsanesinden kaynaklanır. Akıllı kişiler ihtiyar çiftçiyle alay ederler, ama o gelecek kuşakların, torunlarının onların başladıkları çalışmayı sürdüreceklerini ve en sonunda mutlaka başarıya ulaşacaklarını söyleyerek giriştiği işi sürdürüyor. Ve, efsanede, tanrıların yardımıyla gerçekten de başarıya ulaşır. Mao ise, efsanedeki iki dağı Çin'in üzerine ölü birer ağırlık gibi çöken iki kötülüğe, yani feodalizme ve emperyalizme; «tanrılar»ı da «hep birlikte çalışarak Çin'i bu iki yükten kurtaracak olan «kitleler»e benzetir.

1945'de yazılan «Dağları Taşıyan Budala İhtiyar» da önemli siyasi dersler vardır. Bunlar arasında Amerikan emperyalizminin Çan Kay-şek'e yapacağı yardıma karşı hazırlıklı olmak fakat ABD. halkıyla ABD. hükümeti arasında «bir ayırım yapmak» uyarısı gibi bugün de çok sık işlenen bir konu sayılmalıdır. **(Kendi gücüne dayanmak ve yılmadan mücadele etmek).**

Bu basit örnekler, «önce ailem ve ben, sonra toplum» şeklinde beliren Çinli ve yabancı burjuva «eski alışkanlıklara, eski geleneklere, eski düşüncelere ve eski kültüre» karşı mücadelede Çin komünist propagandasını daima belirlemiş olan saf izci erdemliliği havasını açıkça göstermektedir. Bu bir ya-

na, somut meseleleri sistemli ve derli toplu tahlil edebilen ve «toparlayabilen» ortak bir nesnel düşünce yönteminin kitle çapında yayılması, ancak Mao Zedung'un özlü teorik eserlerinin, özellikle **Çalışma Üzerine, Pratik Üzerine ve Halk İçindeki Çalışmaların Doğru Ele Alınması Üzerine** adlı eserlerinin sıkı bir şekilde incelenmesiyle gerçekleştirilebilirdi.

Belki Kültür Devrimi'nin öyküsünden biraz uzaklaşıyorum. Ama Kültür Devrimi'nin «kökenleri»ni kavratılabilmek için, sadece tarihin kuru bir tekrarıyla yetinmemek ve Mao'nun önderliğinin benimsetmeye çalıştığı «düşüncelerin özü»nü vermek gerekir.

Peki Liu Şao-çi, yukarıda özetlediğimiz üç yazıdaki erdem ve örgütlere karşı mıydı? Kuşkusuz hayır. Mao ile Liu arasında çatışma çıkmasının nedeni, Liu'nun yönetimi altında Parti'nin, pragmatik bir siyaset, yani bir «yu-ming vu-şih» (ismi var cismi yok) siyaseti izlemesi ve Mao'nun ideolojisini halkın günlük yaşayışıyla kaynaştıramamasıydı. Liu bir yandan pratik idari görevleri sistemli, ağır, yaratıcı olmayan ve bürokratik bir tarzda yürütmesine yönelecek müdahalelere karşı kendi örgütünü korur ve güçlendirirken, bir yandan da Mao'yu ancak aralarındaki birliği koruyacak kadar tatmin etmeye çalışıyordu.

Liu ile Mao'nun gerek çalışma tarzları, gerekse mizaçları çok farklıydı. Mao'dan yedi yaş küçük olan Liu, Mao gibi Hunan eyaletinde doğmuştu; ikisi de öğretmen olmak amacıyla aynı lisede okumuşlardı ama öğretim anlayışları çok farklıydı. İkisi de zengin köylü ailelerinden geliyorlardı. Ne var ki, Mao babasına başkaldırmış, Liu ise başkaldırmamıştı. İkisi de Parti'ye 1921'de girmişlerdi, ama Komintern tarafından Çin'den çağırılan Liu'nun Parti'ye Moskova'da katılmasına karşılık Mao Şangay'da kurulan Yerli Parti'nin kurucularından olmuştu.

Liu Rus taraftarı değildi, ama Rusya'da geçen ilk yılları onu etkilemişti. Mao devrimi yapmayı köylü gerillaları örgütleyerek öğrenmişti. Liu ise, köylü hayatına ilgi duymuyordu; O şehirlerdeki gizli yeraltı faaliyetini tercih ediyordu ve işçileri ve aydınları örgütlemeye ustalaşmıştı. Liu, sonuca varmada coşkudan ve gayrete getirmeden çok, uzmanlardan kurulu bir makinenin uyumlu bir ekibin çalışmasına önem verme eğilimindeydi.

Mao şehir hayatından hoşlanmıyor, şehir hayatına güvenmiyordu. 1949'dan önceki zamanının çoğunu savaşçı bir siyaset adamı olarak geçirmişti; tek bir kurşun sıklamamış ya da hiç tarla sürmemiş «uzmanları» ve aydınları küçümsüyor, en iyi askerlerini meydana getiren yoksul köylülere saygı duyuyor, büyük ölçüde köy proletaryası saflarından gelen «yeni işçileri» yüceltiyor ve şehrin yozluklarına karşı korumaya çalışıyor ve silâhlı mücadeleden coşkunluk duyuyordu. Gençlerin kendi güçlerine olan inançlarına, ülkücülüklerine ve yurtseverliklerine hitap ederek onları kendi safına kazanıyor; yazdığı şiirlerin konularını tarihin yüceltilmesinden insanın tabiata hakim olma mücadelesinin ve «tanrılaştığı» gözüyle bakılan insanın destan ve efsanelerinden seçiyordu.

Çin'in tarımın ağır bastığı bir toplumdan sanayinin ağır bastığı bir topluma geçmekte olduğu bir dönemde, bu iki insan, bütün zıtlıklarıyla, birbirlerini örnek bir şekilde tamamlar görünüyordardı. 1958'de Mao, yerini Liu'ya bırakmak ve (söylendiğine göre) bütün vaktini Parti işlerine hasretmek üzere Cumhurbaşkanlığı'ndan çekildiği zaman bile durum gerçekten böyle gözüküyordu. Mao o yıl Parti'ye, «Çalışma Yöntemleri Üzerine Altmış Nokta» adlı değerli bir belge sundu. Bu belgede şöyle diyordu: «Kural ve yönetmeliklerle ilgili önemli noktalar, bölgelerde çalış-

şan yoldaşlara da danışılarak Liu Şao-çi yoldaş tarafından hazırlanmıştır.»⁽²⁾

Ne var ki, Rusya ile ayrılığın zamanı ve şekli konusundaki fikir ayrılıkları 1959'dan itibaren Mao-Liu beraberliğinin uyumunu bozmaya başladı. Çin-Rus çıbanı, 1957 Moskova Konferansı'nda uç vermeye başlamıştı; Bu çıbanın yolaştığı zararlar, Kruşçev'in 1959 Haziran'ında Çin'e atom bombası verme vaadini geri almasından ve hemen ardından Camp David'e yaptığı ziyaretten sonra iyiden iyiye ortaya çıktı. Eylül ayı içinde, ise, Kruşçev Eisenhower'a Mao'nun oldukça kuşkuya izlediği bir zayerette bulunurken Peng De-huay Savunma Bakanlığı'ndan azlediliyordu.

Bu, Merkez Komitesi'nin Luşan'da yapılan tayin edici genel toplantısından sonraydı. Bu toplantıda Peng'in Mao'ya meydan okuması üzerine Mao, Peng'in fikirlerinin mahkûm edilmesi yönünde oy kullanılmasını sağlamak için tartışmalarda bütün nüfuzunu kullanmak zorunda kalmıştı.

Peng De-huay kimdi? Bütün meslek hayatı şehirlerde geçmiş olan Pekin Belediye Başkanı Peng Cen'le hiç bir akrabalığı olmayan Peng Du-huay sadece iki yıl okul yüzü görmüş, köylü kökenli kaba ve hamarat bir savaşıydı. 1899 yılında Hunan eyaletinde Mao'nun doğduğu ilçede doğmuş, bir köylü olan babasının tahakkümü yüzünden evden kaçmış, bir zaman işsiz güçsüz dolaşmış, sonra da daha onbeşine varmadan asker olmuştu. 1928'de Milliyetçi bir alayın komutanıyken bir isyan düzenlemiş ve adamlarıyla birlikte Mao Zedung'un gerillalarına katılmıştı. O günden sonra siyasi öğretmeni olan Mao'yu desteklemişti. Peng gerek savaş gerekse ideoloji alanında her defasında kabul ettiği birçok hata yapmasına rağmen, usta bir taktisyen olmuş, Mao'nun güvenini ve sevgisini kazanmıştı. Ordu içinde diğer-

lerinden çok daha hızlı yükselişini de Mao'nun kendisine karşı duyduğu güvene borçluydu.

Kore'de, Lin Biao'nun ilk başlarda kısa süren komutanlığı dışında, Çinli «gönüllüler»in önderi Peng'di. Böylece Peng De-huay bir milli kahraman oldu ve feltmareşalliğe, Savunma Bakanlığı'na ve Halk Kurtuluş Ordusu komutanlığına yükseltildi. Korede Ruslarla birlikte çalışırken, Sovyet lojistiğinin ve Sovyetler'in Çin'deki savaş sanayisinin modernleştirilmesine yaptıkları yardımın etkisinde kaldı. 1959'da Rusya'ya ve Doğu Avrupa'ya yaptığı uzun bir gezi sırasında, Kruşçev'in Camp David'e yaptığı «canalıcı» ziyaretten hemen önce onunla görüştü. Daha sonraki propaganda saldırılarında, Bay K.'ya Mao'nun önderliğini eleştiren bir mektup vermekle suçlandı, ama bu mektup hâlâ ortaya çıkmış değildir.

Açık olan bir şey varsa o da, Peng'in, Çin'e dönüp de Luşan Konferansına katıldığında Mao'nun önderliği altında Parti'nin gösterdiği başarısızlıklara şiddetle saldırmış ve Büyük İleri Atılım, halk komünleri, «genel çizgi» ve Rusya ile ayrılığın yolaçtığı ağır kayıplardan ötürü dolaylı olarak Mao'yu suçlamış olmasıdır. Aynı zamanda, küçük çapta «mahalli» çelik üretimi gibi kampanyalardan sağlanan sonuçların abartılmasını ciddi bir şekilde eleştirdi. Bu deneyin Çin'e 1 milyar dolara mal olduğunu ileri sürdü. Peng'in sempatizanları arasında, kendi Genel Kurmay Başkanı Huang Ke-çeng ve eski bir Mao düşmanı olan Parti eski genel sekreteri Çang Ven-tiyen de bulunuyordu.

1936'da ilk karşılaştığımızda Peng De-huay Birinci Cephe Kızıl Ordusu'nun komutan yardımcısıydı. Dobra dobra konuşan sert, sonsuz bir enerji ve devrimci şevke sahip, ama Marksizm bilgisi kıt bir adamdı. Entellektüel bakımdan Mao ile hiç bir zaman boy ölçüşemezdi. 1959'da kolayca yere vuruldu ve görü-

nüşte boyun eğerek hatalarını kabul edip özür diledi. Peng'in başlıca erdemlerinin, cesaret ve öğretmeninin askeri ve siyasi strateji ve taktiklerine bağlılık olduğunu düşünen Mao için onun karşı tarafa katılması çok ağır bir kişisel darbe olmuş olmalıdır. Peng, Siyasi Büro'dan alındığı halde, Merkez Komitesi'nde kaldı. «Çiftlikte çalışmak üzere» çekileceğini söyledi.

Gelgelelim, direktmesi için Liu Şao-çi tarafından sürekli teşvik edildiği söylenen Peng, 1960-61'de bir yolculuğa çıkacak ve Mao'nun önderliğine muhalefettinin sürdürülmesi demek olan «bölge araştırmaları üzerine beş rapor»u yazacak kadar vakit buldu. Bu raporlar, Merkez Komitesi üyelerine dağıtıldı. 1962 Eylül'ünde, Merkez Komitesi'nin 10. Genel Toplantısında Peng, eleştirilerini tekrarladığı ve hatta daha da genişlettiği 80 bin kelimelik bir belge sundu. Bu defasında Peng'in «yeniden yargılanması ve mevkiine iade edilmesi» için çalışan Liu Şao-çi ve Parti genel sekreteri Deng Siao-bing kendisini herhalde destekliyordı.

Daha önce de değindiğimiz iki gerçeğin gözden kaçırılmaması gerekir. Peng'i ordu içinde gizliden gizliye destekleyenler (bunlara bazan «profesyoneller» de deniyordu.) Rusya ile hiç değilse geçici bir uzlaşmadan yanaydılar. Ordunun teknolojik modernleştirilmesinin tamamlanması ve Bomba'nın elde edilmesi için Ruslar'ın yardımını istiyorlardı. Bunu da ancak Varşova Paktındaki peyk ülkeler gibi eşit olmayan ilkelere dayanan bir ittifak içinde bağımlı bir yer alarak elde edebilirlerdi ki, Mao buna kesinlikle karşıydı. Bunda bir amaçları daha vardı; bu da, ikinci önemli gerçeği oluşturuyordu.

Rus silah yardımının devam etmesi demek, ordu yöneticileri ile Rus ordu komutanları arasındaki yakın bağın fiilen devam etmesi demektir. Bu ise Çin'de, Rusya'ya bağımlılığı, Mao'nun elinde toplanan yük-

sek iktidara karşı çıkmak ve bu iktidarı sınırlamak için kullanabilecek bir «profesyonel klik»in ya da gurubun yaratılması demektir. Bunlar, Rus modeline göre yetiştirilmiş profesyonel subaylardan kurulu, askerlik dışı üretim çalışmasına katılmayan, ordunun halka karşı görevlerini sırtından atmış ve profesyonel bürokrasiye sık ısıkiya bağı bir ordu istiyorlardı. Mao'nun ordu üzerindeki hakimiyetini kırmak ve kazancakları bağımsızlığı kişilerin putlaştırılmasını engellemek ya da kontrol altına almak ve askeri siyaseti belirlemek yönünde kullanmak istiyorlardı.

1950'lerde Peng'i üstü kapalı bir şekilde yüceltirken Mao'yu küçük düşüren **Öfke Dalgası** adlı bir filmle **Yenan Savunması** adlı bir roman ortaya çıktığında, Parti propaganda cihazında Peng'in destekçilerinin bulunduğu anlaşılmıştı. Daha sonra Kültür Devrimi Liu Şao-çi'nin «karargahını bombalamaya» başladığında, Hay Juy'un Görevden Azli gibi edebi eserlerle birlikte, bu film ve kitap da yeniden ele alınacak ve mahkûm edilecekti. Şimdi artık çatışmanın Liu ile ilgili yönüne geçebiliriz.

Liu Şao-çi 1962 yılına kadar hiç bir zaman Mao'ya açıktan açığa karşı çıkmamıştı. Luşan'da, Peng'in yerine Lin Biao'nun seçilmesini isteksizce de olsa kabullenmişti. 1959-60'da yayınlanan makale ve konuşmalarında Liu, Mao'nun yüksek önderliğini sadakatle savunuyor ve komünleri, Büyük Atılım'ı ve «ge-nei çizgi»yi övüyordu. Ne var ki, tayin edici Mao-Kruşçev çatışmasından aylar sonra, Moskova'ya yaptığı bir ziyaret sırasında yayınlanan konuşmalarında ortaya tuhaf ve uygunsuz bir durum çıktı. Liu Rusya'da halka açıklanan on konuşmasından sadece birinde Mao'nun önderliğini selamlıyordu. Daha sonra çok garip bir tutumla, Mao'dan yaptığı bir aktarmayı metnin içinde öyle denk getirdi ki, Mao'yu «Rusların yolunun izlenmesini» istiyormuş gibi gösterdi. Arkasın-

dan, «benim kişisel tecrübem de bunu ispatlamıştır.» diye ekledi. Liu 1961'den 1966'ya kadar, Çin'de olsun, Kore Pakistan, Güneydoğu Asya ve Endonezya'ya yaptığı gezilerinde olsun, Başkan Mao'nun adını pek ender andı.

Bu arada, 1960 ve 1961 yıllarında Merkez Komitesi sosyalizm yolunda geçici olarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bu, Lenin zamanındaki Yeni Ekonomik Siyaset (NEP) gibi bir geri çekilişti. Ağır sanayiden çok «tarıma hizmete ağırlık vermek» öncelik kazandı, temel toprak mülkiyeti komün köyüne (kooperatife) geçti, çiftlik evleri ve küçük özel bahçeler üzerindeki aile mülkiyeti teminat altına alındı, sınırlı serbest pazarlara izin verildi ve ayrıca sanayiye prim sistemi ve diğer maddi dürtüler getirildi. Bu pragmatist (ya da oportünist) için biçilmiş kaftan bir dönem ve yeni zengin köylüleri kulak statüsüne yükselten Liberman'cılık (Çin'de «ekonomizm» deniyor) doğrultusunda bir akımdı.

Mao'nun «üç kızıl bayrak»ı (halk komünleri, Büyük İleri Atılım ve sosyalizmin inşasında «genel çizgi») 1962'deki Parti toplantılarında Liu tarafından eleştirilmiş, ama hiç şüphesiz onun bu eleştiri raporları Kültür Devrimi'nden önce açıkça yayınlanmamıştı. Aynı yıl, yabancı «Çin gözlemcileri»nin bir kere daha tamamen gözlerinden kaçan çok önemli bir açık olay meydana geldi. Siyasi Büro üyesi Lu Ding-yi yönetimi-
deki Parti Propaganda Bölümü, Liu Şao-çi'nin Komünistlerin Kendi Kendilerini Yetiştirmeleri Üzerine⁽³⁾ adlı kitabının yeniden çok sayıda basılmasını kararlaştırdı.

(1) Tam metin için, bkz. Ek, Merkez Komitesi'nin 11. Genel Toplantısı Kararları — 16 Maddelik Program.

(2) Jerome Chen, *Mao Papers*, age, s. 57.

(3) Komünist Gençlik Birliği üyelerinin ve aynı zamanda yüksek kadroların eğitiminde büyük ölçüde kullanılan bu kitap;

İyi Bir Komünist Nasıl Olunur? (Foreign Languages Press, Pekin, 1951) adıyla İngilizceye çevrildi. Liu'nun **Parti İç Mücadele Üzerine ve Enternasyonalizm Ve Milliyetçilik Üzerine** (her ikisi de, F.L.P., 1951) adlı eserleri, Kültür Devrimi'nden önce bütün kademelerdeki Parti okullarında kullanılan temel metinlerdi.

12

PROPAGANDA YOLUYLA KOMPLO

Komünistlerin Kendi Kendilerini Yetiştirmeleri Üzerine adlı kitap, ilk defa 1939'da Yenan'da yayınlandığında, Komünistler, yalpalayan aydınları küçük burjuvaziye ve milli burjuva unsurları Japonya'ya Karşı Yurtsever Savaşta kendi önderliklerine kazanmaya çalışan küçük bir azınlıklıydılar. Bu kitap, erdemli bir dünya görüşüne sahip olan herhangi bir kimsenin komünist olabileceğini ileri sürerek sınıf mücadelesinin önemini küçümsüyor, disiplin ve özeleştirinin önemini abartıyordu. Siu-yang ya da «kendi kendini yetiştirme» kavramı Konfüçyüsçü kökenlere dayanıyor ve «sınıf uyumu»nun komünist bir ülke olduğunu ima ediyordu.

Birleşik cephe dönemine uyması düşünülen bu kitap, proletarya diktatörlüğünün hüküm sürdüğü ve Çin'in dünya devriminin ideolojik önderliği için Rusya ile mücadele ettiği 1960'lara tamamen ters düşen nitelikler taşıyordu. Gerçi Liu Şao-çi bazı ekler ve çıkarmalar yapmıştı, ama kitabın vurguladığı noktalar ve muhtevası değişmemişti.⁽¹⁾ Peki, hata neresindeydi? Liu, Lenin'den yaptığı önemli bir aktarmada, açıklanması mümkün olmayan bir tutumla şu cümleyi çıkarmıştı: «Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun geleneklerine karşı kanlı ve kansız; şiddet yoluyla ve barışçı; askeri ve iktisadi; eğitim ve yönetim alanlarında kararlı bir mücadele demektir.» Daha da an-

laşılmaz bir tutumla 1962 baskısında da aşağıdaki cümlelerin altını çizdiğimiz şu kelimeler çıkarılmış bulunuyordu. «Bütün bu nedenlerle **proletarya diktatörlüğü zorunludur** ve uzun, inatçı ve amansız bir ölüm-kalım mücadelesi olmaksızın burjuvaziye karşı zafere kazanmak imkânsızdır...»

Özünde bireysel mükemmeliyete ulaşmak için yüksek ahlâkı öğütleyen ahlakçı bir deneme olan Kendi Kendini yetiştirme kitabında Liu bu söylediklerini Mao'nun feodalizme ve emperyalizme karşı «halk savaşı» ve proletaryanın iktidarı esas olarak silahlı mücadeleyle ele geçirmesi öğretisiyle kaynaştıramadı. En kötüsü, Mao Zedung'un savaş sırasında ve savaştan sonra yazdığı **Halkın Demokratik Diktatörlüğü Üzerine ve Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine** gibi eserlerini tamamen gözardı etti.

Yukarıda sözünü ettiğimiz hususlar, daha sonra Liu'ya karşı açılan amansız polemiklerde bütün açıklığıyla gözler önüne serildi. Ayrıca Liu'nun kitabında, Başkan Mao'nun önderliğine karşı muhalefeti ve Peng De-huay'ın desteklenmesini ifade eden başka bölümler de bulunuyordu. Liu, şöyle diyordu:

Bir zamanlar Parti içinde daha da kötü olan... ve kendilerini «Çin'in marks'ı» ya da «Çin'in Lenin'i» olarak gören ve Parti üyelerimizin kendilerine Marks ve Lenin'e olduğu gibi saygı duymalarını, kendilerini «önderler» olarak desteklemelerini ve kendilerine bağlılık ve sadakat göstermelerini isteme küstahlığında bulunan bazı doğmatizm temsilcileri vardı... Ve bunlar gerçekten de Parti üyelerimiz tarafından defedildiler. Ama böyle insanların Partimizde yeniden ortaya çıkmayacaklarını kesin olarak söyleyebilir miyiz? Hayır, söyleyemeyiz... Partimizin hiç bir üyesinin, sıradan üyelerin kendisini önder olarak desteklemelerini ya da korumalarını istemeye hakkı yoktur.

İlk yazıldığında Liu'nun bu eleştirisi açıkça, Mao'nun itibardan düşmüş ve devrilmiş eski hasımlarını, Vang Ming ve Li Li-san gibi parti kodamanlarını hedef almaktaydı. Kitapta iki anlama da çekilebilecek daha birçok bölüm vardı. Liu bazı eskimiş yerleri çıkardığı halde, tam da 1962 Ağustos'unda Peng'in 80 bin kelimelik eleştirisini Liu'nun bilgisi dahilinde yaymakta olduğu bir sırada, bu bölümleri niçin yeniden bastırtmıştı?.

Liu aynı zamanda 50 bin kelimelik Kendi Kendini Yetiştirme kitabını **Halkın Gazetesinde** ve Parti'nin teorik organı **Kızıl Bayrak**'ta da yeniden yayınlatmış ve geniş ölçüde okunmasını sağlamıştı. Sonra, kendisinin üstü olan Lin Biao'nun Mao Zedung Düşüncesi cep kitaplarını kitle çapında kullanarak ideolojik eğitimi merkezileştirmeye çalıştığı bir sırada, Halk Kurtuluş Ordusu Genel Kurmay Başkanı Lo Juy-çing niçin Liu'nun kitabını ordu eğitim malzemesi olarak dağıtmaya kalkışmıştı? Yoksa Parti, gerek Mao'nun, gerekse onun öğretilerinin yerine Liu'yu mu geçirmeye çalışıyordu? Liu gerçekten de revizyonist bir karşı propaganda okulu kurar gibiydi. Ne olursa olsun bu, 1967'de «Çin'in Kruşçev'i»ne karşı her kafadan çıkan ideolojik saldırıların ana fikrini oluşturacaktı.

Bir açıklayıcı kişisel ve siyasi not daha. 1961'den sonra Liu ile Mao çoğu zaman başka başka yerlerde bulunmuşlardı. Mao uzun süreler Pekin'den uzak kalıyor, her zamanki gibi köylük bölgeleri geziyor, orduyu denetliyordu. Siyasi Büro toplantılarında ve Parti «çalışma konferansları»nda alınan bazı önemli kararlar Mao'ya danışılmadan uygulamaya konuyordu. Mao, sonradan, beş kişilik Siyasi Büro Daimi Komitesi üyesi ve genel sekreter Deng Siao-bing'den şöyle yakınmıştı: «Deng Siao-bing sağır olduğu halde toplantılarda hep benden uzak oturur. 1959'dan bu yana altı yıldır bana çalışmalarıyla ilgili hiç bir

rapor vermedi. Sekreterlik çalışmalarında sadece Peng Cen'e danışır.»⁽²⁾

Deng Siao-bing'in Mao'ya rapor etmemiş olabileceği önemli hususlar arasında, Çince'de kısaca san zu yi-bao (üç özgürlük, bir sözleşme) diye özetlenen bir siyaset de vardı. Bunun anlamı, «özel olarak işlenen küçük toprakların ve serbest pazarların yaygınlaştırılması, kâr ve zararları sadece kendilerine ait olan küçük teşebbüslerin arttırılması ve komünlerdeki üretim kotalarının hane (özel teşebbüs) başına tesbit edilmesi» idi. Bütün bunlar, «ekonomizm»in ve revizyonizmin benimsenmesi eğilimini taşıyor ve Sosyalist Eğitim Hareketi ile doğrudan doğruya çelişiyordu. Zaten daha sonra Sosyalist Eğitim Hareketi, «dört temizlik» yani siyaset, ideoloji, örgütlenme ve ekonomi alanlarındaki sosyalist düzeltme hareketi sırasında bu eğilimi bastırdı.

1964'de ekonomi kendini toparlamıştı ve yeni-pragmatist kadrolar, maddi dürtüleri sürdürmeye ve hatta arttırmaya çalışıyorlardı. Mao ordunun da yardımıyla bunlara karşı çıktı ve ordu içinde ve köylük bölgelerde Sosyalist Eğitim Hareketi adıyla başlatılan bir karşı-saldırıya geçti. Sonradan, Sosyalist Eğitim Hareketi programı, çok daha köklü bir hale getirildi ve 1966 Ağustos'unda son şekliyle ilân edilen Kültür Devrimi'nin 16 Maddelik Manifestosu'nun temelini teşkil etti.⁽³⁾ Bu arada Lin Biao Halk Kurtuluş Ordusu'nun yönetici Parti kesimi olan Genel Siyasi Bölüm vasıtasıyla, aşağı yukarı 1 milyon Mao-cu «eylemci»den oluşan bir ordu kurdu. Bunlar, köylük bölgelerde «kapitalist olma kendiliğinden arzusu» taşıyanların bastırılmasında önder rol oynadılar. Köylü oportünistlerin çabuk zengin olma zihniyetini ezmede kullanılan yoksul ve orta köylü çoğunluk sayesinde komünlerdeki revizyonizm eğilimi önlendi. Artık sıra şehirlerdeydi.

Neden «kültür» devrimi denmişti? Kültür Devrimi denmişti, çünkü ilk başta, burjuva ya da «kapitalist yolu»nu izledikleri ve Maocu ideolojiyi baltaladıkları söylenen Parti içindeki propaganda (kültür) önderleri hedef alınmıştı. 1960'ların başlarında sanat alanında ve basında Mao'nun önderliğine karşı gizliden gizliye saldırılar başlamış bulunuyor, Başkan'a karşı gitgide daha açık eleştirici ve imalı sözler yer alıyordu.

Pekin'in 6 Belediye Başkan Yardımcısından biri ve Belediye Başkanı Peng Cen'in yakın dostu Vu Han 1965 sonlarında başta gelen «şeytan» ve «canavar» olarak açığa çıkarıldı. Sendikadan yetişme ve Liu Şao-çi'nin himaye ettiği bir kimse olan Peng Cen, Kuzey Çin'deki önde gelen Siyasi Büro üyesiydi. Vu Han ise, profesyonel bir tarihçi ve Ming dönemi üzerinde uzmanlaşmış velud bir yazardı. Ben kendisini, bir burjuva liberal tarihçi olarak tanımıştım. Hiç bir zaman Parti üyesi olmamış, sadece Çan Kay-şek'e karşı Komünistleri desteklemişti. Şimdi ise, en çok hayran olduğu tarihi şahsiyeti, Ming hanedanı döneminin dü-rüst bir bürokrati olan, imparatoru eleştirme cesaretini gösteren ve haksız bir şekilde cezalandırılan Hay Juy'u öven birkaç eser kaleme almıştı. **Hay Juy İmparatoru Azarlıyor** Vu'nun ilk oyunuydu; bunun devamı **Hay Juy'un Görevden Azli** ise 1961'de başarıyla sahneye kondu.

Hiyerarşideki güçlü kişilerin desteğinden cesaret bulan Vu da (acaba «itaatkâr bir alet»miydi?) başkalarıyla birlikte, gazetelerde **Yenşan'da Akşam Sohbetleri ve Üç Haneli Köy** gibi başlıklar altında Ezop diliyle uzun bir yazı dizisi yayınlamıştı.⁽⁴⁾ Peng Cen'in kültür işleri yardımcılarında Deng To ve Peng'in birleşik cephe çalışması uzmanı Liao Mo-şa, Vu'nun iki yakın işbirlikçisiydiler. Bu üçlü, ortak bir 'takma adla yazıyorlardı. Bunların eserlerinin yayınlanması, pro-

paganda işleriyle görevli Şiyasi Büro üyesi Lu Ding(yi' nin ve onun yardımcısı ve aynı zamanda Merkez Komitesi üyesi Co Yang'ın gizli desteği olmadan mümkün olamazdı.

Kendilerini gizlemede gösterdikleri kurnazlığa rağmen, Vu Han, Deng To ve Liao Mo-şa'nın görüşünde zararsız bazı tarihi masal ve hikâyeleri yeniden yazmalarındaki ikili amaç, bu işlerde pişmiş Partili çevrelerin gözünden kaçmadı. O sırada Çinliler de dahil hiç bir Çin uzmanı böyle sonuçlara varmadığı halde, sonradan amaçlarının Mao'yu ve «üç kızıl bayrak»ı hicvetmek ve küçük düşürmek olduğu belirtildi. 1961-63 arasındaki dönemde yayınlanıp gittikleri halde, Mao niçin bu masalları önlemek için hiç bir şey yapmamıştı?

Vu Han'ın Mao ile kapışmak gibi Don Kişotça bir niyeti gerçekten taşıyıp taşımadığı bir yana, bazı Parti önderlerinin **Hay Juy'un Görevden Azli** adlı eseri nasıl yorumladıkları açıktı. Onlara göre bu eser, Mao'nun iktidarına karşı Peng Cen'in gizlice yönettiği bir yıpratma savaşının ifadesiydi. Liu Şao-çi Peng Cen'i tamamen destekliyor muydu? Kendisi bunu sonradan reddetti. Mao 1967'de, «Hay Juy'un Görevden Azli'nin özü görevden azli olayının kendisinde yatar. İmparator Cia Çing, Hay Juy'u Görevden azletmişti; biz de 1959'da Peng De-huay'ı azlettik. Peng, Hay Juy'dur.» diye yazıyordu.⁽⁸⁾ Ama Mao bunu ancak 1967'de söylüyordu; 1965'de saldırıyı kaba bir şekilde bizzat başlatması doğru olmazdı. Öyleyse onun yerine bu işi kim yapabilirdi?

Mao'nun, bütün milleti tek yol olarak gördüğü devrimci yola yeniden sağlam bir şekilde oturtmanın ancak, yüksek mevkilerdeki bazı Parti önderlerini devirecek ikinci bir devrimle mümkün olabileceğine inanmasını sağlayan bir başka gerçek de, güçlü kimselerin himayesindeki Vu Han'ı teşhir etmek için Ku-

zey'de tek bir uygun Parti üyesi ya da tek bir aydın bulamamasıydı. Böyle birisini bulmak için Şanghay'a gitmek zorunda kaldı. Bulduğu kişi, 1957'de sanat ve gazetecilik alanındaki burjuva eğilimlere karşı güçlü bir polemiğe girişerek Mao'nun övgüsünü kazanan genç yazar Yao Ven-yuan idi. Daha doğrusu eski bir arkadaşı olan Yao Ven-yuan'a başvuran Ciang Çing (Bayan Mao Zedung) olmuştu. 1965'de Ciang Çing'in kendisi de Vu Han'a ve Şanghay'daki diğer Liu taraftarı Partililere karşı mücadelede son derece faaldi. Bunlar, onun proleter muhtevası taşıyan yeni oyunlar, operalar ve balelerle Mao'nun kitleler için sanata ilişkin düşüncelerine uygun ve Pekin kültürel propaganda cihazının şiddetle karşı çıktığı oyunlara ilişkin fikirlerine muhalefet ediyorlardı.

Hay Juy'un ve Vu Han'ın eleştirisinin taslağını hazırlayan Yao Ven-yuan oldu. Bize anlatıldığına göre, tam 11 kere gözden geçirilen ve Ciang Çing ve Mao tarafından da görülen bu eleştiri, en sonunda Kasım ayında Şanghay'da yayınlanabildi. Çünkü, daha önce de gördüğümüz gibi, Mao ilk başlarda bunu Pekin'deki Parti basınında yayınlatabilirdi.

Yao'nun makalesi Vu Han'ı vahim ideolojik hatalarla suçluyor; imparatora, bürokratlara ve toprak ağalarına karşı kitlelerin temel sınıf mücadelesini inkâr ettiğini, buna karşılık feodal bir şahsiyeti yücelttiğini ileri sürüyordu. Hay Juy'un sınırlı «reform» talebi, yüksek memurların gasbettiği toprakların yarısının eski sahipleri olan toprak ağalarına geri verilmesini sağlamak ve böylece «düzen»in kalıcılığını teminat altına almaktan ibaretti. Bunu izleyen yazılar daha somutlaştı ve bu karşı saldırılar propaganda cihazının gitgide daha yüksek kademelerindeki kişilerle, Vu Han dışında henüz adı verilmeyen kişilere yöneldi.

Bu durumda ciddi bir baskı altına giren Pen Cen

artık kaderini birleştirdiği Vu Han için bir çıkış yolu aramaya koyuldu. Vu Han ve diğer yakın müttefikleri ideolojik düşman ilân edilir ve karşı-devrimcilerin dostu sayılırlarsa kendisi sorumlu tutulacaktı. Peng Cen, 1965 Ekim'inde Merkez Komitesi tarafından gizlice kurulan ve Kültür Devrimi'nden sorumlu Beş kişilik Grubun üyelerinden biriydi. 1966 Şubat'ında Peng, grup adına, bütün Parti organlarına, Vu Han'ın suçunu sadece «akademik» bir hata olarak gösterecek hafifletmeye çalışan bir telgraf çekti. Aynı zamanda raporunda, Kültür Devrimi'nin Mao tarafından berak bir şekilde, «Parti içinde kapitalist yolu tutan yüksek mevki sahiplerinin» görevlerinden alınmaları olarak saptanmış olan esas hedeflerini küçümsüyordu. Peng bunun yerine, «ilgili önder (Parti) organlarının onayıyla» yürütülecek eleştirilerle sınırlı kalan bir hareket çağrısında bulunuyordu.

Mao, Peng'in telgrafının ne kendisi, ne de Beş Kişilik Grubun diğer üyeleri tarafından görülmediğini ileri sürdü. Çok öfkelenen Başkan, Merkez Komitesi'ni özel bir toplantıya çağırdı ve Peng'in raporunun bütünüyle reddedilmesini sağladı. Bu, 16 Mayıs 1966'da oldu. Merkez Komitesi'nin 16 Mayıs Genelgesi telgrafı öylesine yıkıcıydı ki, Peng'i «Parti'ye, hükûmet, orduya ve çeşitli kültür çevrelerine sinsice sızmış burjuva temsilcileri»nin başta geleni, başka bir deyişle bir karşı-devrimci sayıyordu. Genelge şu ağır ithamla son buluyordu:

Şartlar olgunlaştığı zaman, siyasi iktidarı ele geçirecek ve proletarya diktatörlüğünü burjuva diktatörlüğüne dönüştüreceklerdir. Bazılarının içyüzünü açığa çıkardık, bazılarının çıkaramadık. Bazıları, meselâ Kruşçev gibi hâlâ yanımızda barınanlar hâlâ güvenimize sahip olmakta ve haleflerimiz olarak yetiştirilmektedirler.⁽⁶⁾

Artık bundan sonrası üç aşağı beş yukarı «silâhsız iç savaş»dı!

- (¹) Liu Şao-çi'nin Toplu Eserleri, 1958-1967 (Folreign Languages Press, Pekin).
- (²) Kızıl Muhafızların yayınladıkları Başkan Mao'nun Seçme Yazıları Kitabındaki «Merkez Komitesi Siyasal Çalışma ile İlgili Rapor Toplantısındaki Konuşma» (24 Ekim 1966) (Joint Publishing Research Service, 49826, 12 Şubat 1970, Washington D.C.) s. 12.
- (³) Tam metin için, bkz. Ek, Merkez Komitesi 11. Genel Toplantısı Kararları — 16 Maddelik Program.
- (⁴) Köylüler ile aydınlar arasında geçen diyaloglar tarzında yazılan bu denemelerde, efsanelerden ve tarihlî hikâyelerden yararlanılarak, Mao'nun «üç kızıl bayrakına ya da temel sosyalist çizgisine dolaylı yoldan saldırılıyordu.
- (⁵) Sonradan, bir özeleştirî olarak tanımlanan bir açıklamasında bizzat Peng De-huay kendisinin Hay Juy olarak ileri sürüldüğünü kabul etti.
- (⁶) Jerome Chen, age. s. 112-113.

13

AÇIK SAVAŞ

Mao 1965 sonbaharından sonra ortadan kayboldu; 16 Mayıs 1966 toplantısı ve bildirisi de onun nerede olduğuna bir açıklık getirmedii. Bu konu, ertesi yıla kadar Parti sırrı olarak kaldı. Hiç şüphe yok ki, Mao'nun neler yaptığı sadece, Peng Cen'in Grubu'nun yerini alan Merkez Komitesi'ndeki küçük Kültür Devrimi Grubu üyeleri tarafından biliniyordu. Mao'nun hasta ya da iyileşmekte olduğu yolunda bir kanaat yayılmıştı.

Bu kanaatin doğmasına benim de farkına varmaksızın katkıda bulunmuş olmam mümkündür. 1965 Ocak'ında yaptığımız konuşmada Başkan'ı her zamanki sağlıklı görünümünden biraz farklı bulmuştum. İki kere üstü kapalı bir şekilde «yakında tanrıya kavuşacağını»(¹) söylemiş, geleceği «halefler»ine bırakmaya hazır olduğunu ima eden sözler etmişti. Bunlar-

dan, pek yakında büyük bir mücadeleye girişiceği anlamını çıkarmak çok zordu. Daha sonra Pekin'de, Mao'nun bana söylediği bu sözlerin, bir saldırının stratejisini hazırladığı sırada düşmanlarını yanıltma ve onları daha da açığa çıkmaya teşvik etme amacını taşımış olmasının mümkün olduğunu söylediler. Ama bu bir iddiadan ibarettir.

Gerçekte Mao Kasım ayında gizlice Şanghay'a gelmiş ve yakında Liu'nun oradaki Parti'de, sendikalarda ve kültür kurumlarında yönetici durumda bulunan hempalarını devirmek üzere bir isyan düzenleyecek ve yönetecek olan Yao Ven-yuan ve Cang Çun-çiao gibi Kültür Devrimi'nin gelecekteki genç öncü Partili asilleriyle görüşmüştü. Hasta olmak bir yana, Mao Güney'i dolaşmak ve talimatlar yayınlamakla meşguldü. Kuzeyde ise Merkez Komitesinin Kültür Devrimi Grubu, Peng ve adı henüz halka açıklanmayan «Parti içinde kapitalist yolu tutan bir numaralı mevki sahibi» için bir son darbe hazırladı. 1962'de, Merkez Komitesi'nin 10. Genel Toplantısında Mao şöyle dedi: **«Bir siyasi iktidarı devirmek için, her şeyden önce, daima kamuoyu yaratmak, ideolojik alanda çalışma yapmak gerekir. Bu, karşı-devrimci sınıf için olduğu kadar, devrimci sınıf için de doğrudur.»**

Yao Ven-yuan'ın Vu Han'ı eleştirisi, Şanghay ve Pekin'de HKO organları dışındaki resmi Parti basınının hâlâ Mao'nun denetimi dışında bulunduğu bir sırada, Şanghay'ın resmi olmayan basınında⁽²⁾ çıkmıştı. 1966 Haziran'ında Pekin'deki Ordu gazetesi, Merkez Komitesi'nin resmi organı **Halkın Gazetesi'**ni ve Parti Merkezi'nin⁽³⁾ teorik organı **Kızıl Bayrak'**in yönetimini üstlendi. Gazete, «Parti aleyhtarı kara çizgi»yi yoketmek ve eğitim, edebiyat, gazetecilik, tiyatro ve diğer kültür faaliyetlerinde proleter ideo-

lojisini hakim kılmak üzere «şiddetli bir sınıf mücadelesi» açtı.

3 Haziran'da **Halkın Gazetesi**, **Gazetenin** eski yazı kurulunun görevinden alındığını açıklayan bir Merkez Komitesi kararı yayınladı. Aynı kararda, Pekin Parti Komitesi'nin «Uzun Yürüyüşe Katılmış, Siyasi Büro üyesi ve Kamu Güvenliği Bakanı olan Li Süeh-feng yönetiminde yeniden örgütlendiği» açıklanıyordu. Gerçi bu kararda Peng Cen'in adı geçmiyordu ama Peng o andan itibaren bütün resmi ve Parti görevlerinden alındı. Peng ile birlikte Vu Han ve Peng' in bütün «akademik» müttefikleri de siyasi olarak mahkûm edildi. Çok önemli bir başka kararla, Lu Ping ve Peng Pey-yuan da Pekin Üniversitesi'ndeki yöneticilik görevlerinden alındılar. Bunların yönettikleri Parti Komitesi de, yeni Pekin Parti Komitesi tarafından seçilen yeni bir «çalışma ekibi»nce «yeniden örgütlenecekti.»

Bu gibi Merkez Komitesi kararlarının nasıl alındığı, gizli 16 Mayıs toplantısında tam olarak kimlerin bulunduğu belli değildi. Bu toplantılara katılacak kişiler itinayla mı seçiliyor, boşluklar sivil ve asker yedek üyelerle mi «dolduruluyordu?» Mao ya Anayasa'ya göre seçilmiş devlet başkanını devirmek için gerekli Merkez Komitesi çoğunluğundan yoksun olduğundan, ya da böyle bir yolu tercih ettiğinden, milyonlarca genci seferber etmek ve eğitmek (orduya «solu destekle» talimatı verilmişti) ve siyasi ve akademik iktidar mevkilerine yerleşmiş Mao aleyhtarı yüksek bürokratları («revizyonistler») yerlerinden almak amacıyla Partili olmayan kitlelere yöneldi.

16 Mayıs Bildirisi'ni gerçekleştirmek üzere girilen devrim, Haziran ayında artık her yeri kaplamıştı ve Ağustos ayında toplanacak Merkez Komitesi 11. Genel Toplantısının zemini hazırlanmaktaydı. Okullar kapatılmış, Kızıl Muhafızlar bütün kültür kurumlarını

kontrol altına alma savaşına girişmişler ve «şeytanlar», «canavarlar» ve «kapitalist yolu tutanlar» hakkında toplu suçlamalar ve açıklamalarla dolu, bir da zu-bao dalgası bütün ülkeyi sarmaya başlamıştı.

Fırtına şiddetlenirken, 16 Temmuz günü Mao Zedung orta Çin'in büyük sanayi şehri Vuhan'da dramatik bir şekilde yeniden ortaya çıktı ve Sarı Irmak'ı yüzerek geçti. 5000 «asi devrimci» kendisine eşlik etti, ortalık gazeteciler ve televizyon kameralarıyla doldu taştı. Flamaların «yüreklerimizdeki biricik güneş» diye andığı Mao son derece sağlıklı, savaş ruhuyla dolu ve yönetimi ele almaya hazırdı. Tam bir zafer havası içinde Pekin'e döndü.

Liu Şao-çi, Mao'nun topyekün savaş açmasına karşı hiç bir plânlı ve ciddi çabaya girişmemiş, ve hatta Ağustos ayına kadar, bir numaralı hedefin kendisi olduğunu farketmemiş görünüyordu. Putlaştırmayı, arkasında, Parti iktidarının kurallara bağlı klanlar tarafından yürütüleceği bir paravana durumuna indirgeyerek, Mao'nun iktidarını yıpratma hedefini güttüğü anlaşılıyordu. Peki, Parti Tüzüğü de bireyin putlaştırılması yoluyla açıkça yönetime karşı kolektif önderliği savunacak şekilde düzenlenmemiş miydi?

...Partimiz bireyin tanrılaştırılmasını mahkûm eder... Merkez Komitesi... eserlerde ve edebiyatta önderlerin rolünün abartılmasına daima karşı olmuştur. Bireyin putlaştırılması, hiç şüphesiz, uzun bir tarihi olan sosyal bir olaydır ve Partimizde ve toplum hayatımızda çeşitli şekillerde yansıması kaçınılmazdır. Bizim görevimiz, Merkez Komitesi'nin, bireyin yükseltilmesi ve yüceltilmesine karşı çıkışına sadakatle uymaya devam etmektir.(4)

Parti Kuruluşu'nun başı olan ve Parti Tüzüğü'ne kuvvetle inanan meşruiyetçi örgüt adamı Liu, Mao'nun neleri göze alabileceğini muhtemelen kendi miza-

cı yüzünden tahmin edememişti. Mao'nun niyeti, putlaştırma hareketinin kumandasında bir devrim yaparak Liu'ya göre Parti'nin hayatı olan Parti cihazını parçalamak olabilir miydi? Liu'nun, Mao'nun daha önceki düzeltme hareketlerinde edindiği olanca tecrübenin, onu bu kadar köklü bir şeye hazırlaması olanaksızdı.

Kızıl Muhafızları kim öngörebilirdi? 16 Mayıs Bildirisi'nde Kızıl Muhafızları onaylayan tek bir kelime var mıydı? Kuşkusuz hayır. Liu Kızıl Muhafızların kanun dışı olduğu kanısındaydı. Parti Kurucusu'nun, kitleleri (yalnız Liu'nun Parti eğitim programlarında yetiştirilmiş tornadan çıkma disiplinli «uysal araçlar» olan genç komünistleri değil, Partili olmayan zaptedilmez yığınları) doğrudan doğruya kuruluşa başkaldırmaya çağıracağı kimin aklına gelirdi? Gerçekten de asiler, Liu'nun ve genel sekreter Deng Siao-bing'in o kadar uzun ve zahmetli çalışmaları ve Rus modelini örnek alarak hazırlamış oldukları 1956 Parti Tüzüğü'nün hemen bütün maddelerini ihlâl ettiler. Milli Kongrenin seçtiği Cumhurbaşkanı'na karşı kanun dışı bir şekilde hareket ederek, Anayasa'yı nasıl ihlal ederlerdi? Bütün bunlar Mao'nun hoşgörölü onayıyla mı oluyordu? Pek i bu nasıl olurdu?

Liu'nun da pek pasif kaldığı söylenemez. Mayıs ayından itibaren Liu'nun bütün çabası, Deng'le birlikte o kadar titizlikle inşa ettikleri Örgüt'ü Mao'nun tehlikeli yıkıcı yoluna karşı korumaya yönelmişti. Her yerde asilerden dinlediğim hikâyeye aynıydı. Eski Tüfekler, devrimi zararsız bir maceraya «yöneltmek,» Parti çekirdeklerinin ve hücrelerinin dağılmasını önlemek ve «ortalığı karıştıranları» gözden düşürmek amacıyla yüzlerce kadroyu «çalışma ekipleri»nde örgütleyip okullara, fabrikalara, enstitülere göndererek, saldırıyı zamanında karşılamaya çalıştılar.

Ama Mo'nun Merkez Komitesi'ndeki Kültür Dev-

rimi Grubu'nun da çalışma yapan kadroları vardı. Bunlar başlangıçta sayıca az, fakat son derece kararlıydılar. Merkez Komitesi, eğitim programının devrimleştirilmesi için bütün derslerin durdurulmasını emretmişti. Tartışmalar ve önderliğe serbest saldırılar gündemdeydi, otoriteye saldıran duvar afişleri ve isyan haklı gösteriliyordu.

Kızıl Muhafızlar ilk defa Mayıs sonlarında Beyda'da (Pekin Üniversitesi) ortaya çıktılar ve Liu'nun «çalışma ekipleri» tarafından «Parti aleyhtarı» damgası vurularak hemen bastırıldılar. Onları kimin harekete geçirdiği kesin olarak bilinmiyordu. Hngcov' da rastladığım ve Mao'nun Kültür Devrimi sırasında izlediği stratejiyi çok yakından bilen bir general, Kızıl Muhafızların ortaya çıkışının ne önceden planlandığını, ne de önceden beklendiğini söyledi. Ama Kızıl Muhafızların gücü Mao tarafından hemen keşfedilmişti. Cesaret bulan Kızıl Muhafızlar, Beyda'da yeniden ayaklandılar ve oradan da başka yerlere yayıldılar. Tekrar bastırıldılar. Ve böylece inişli çıkışlı bir mücadele başladı. Nihayet Haziran ayında Mao, «Kızıl Muhafızlar iyidir» diye bir açıklama yapınca, bütün ülke bir Kızıl Muhafız patlamasına tanık oldu.

Sonradan Liu Şao-çi'ye atfedilen özeleştirici açıklamaları⁽⁵⁾ gerçek olmayabilir, ama bu açıklamalarda sezilen belli bir onurlu yalnızlık ve kendini yerin dibine batırmaktan kaçınma havası bazı noktalara inandırıcılık kazandırmaktadır. Bu noktalardan biri de, Mao henüz Pekin'e dönmeden, 1 Haziran'ı izleyen «ilk elli gün» içinde Liu'nun kendi çalışma ekiplerine dayanarak Kültür Devrimi'nin hedefleri olarak anladığı şeyleri gerçekleştirmek için yoğun çabalara girişmiş olmasıydı. Isyancıları tecrit etmeye ve «kadroları temizleme mücadelelerine karşı çıkmaya» kalkışmakla devrimi baltalamış olduğunu ancak her şey olup bittikten sonra farketmişti!

Özeleştiri açıklamasında, «Karışıklık, aşırı demokrasi ve karşı-devrimcilerin isyan edeceği korkusuna kapılmıştım,» diyordu. Gelgelelim, Liu, Mao'nun Pekin'e dönüşünden sonra da kadroları ve çalışma ekiplerini bizzat yönlendirme çabalarını sürdürmüştü, çünkü «5 Ağustos'a kadar, çizgi ve yönelim hatasını hâlâ kavrayamamış ve çoğu zaman eski düzeni korumayı ve devrimci isyan ruhuna karşı çıkmayı amaçlamıştı...»

Peki, 5 Ağustos'da ne olmuştu? Merkez Komitesi'nin, 16 maddelik Kültür Devrimi Programı'nı benimseyen ve Liu Şao-çi'yi hiyerarşide iki numaradan sekiz numaraya düşüren tayin edici 11. Genel Toplantısından bir hafta önceydi. 5 Ağustos, Mao'nun kendi duvar afişini kaleme aldığı gündü. Bu afişteki «Karargahı Bombalayın» şiarı derhal bütün ülkeye yayıldı. Bundan kısa bir süre sonra da, Mao koluna pazubendi geçirdi ve devrimci Kızıl Muhafız isyancılarına açıkça katıldı. O günden Kasım ayına kadar, Kutsal Barış Kapısı'nda. Çin'in dört bir yanından gelen ve eski Kuruluş'u devirmekte olan en az onbir milyon genci denetleyecekti.

5 Ağustos'da Liu **Halkın Gazetesi**'nde Mao'nun şu satırlarını okuduğunda, «karargâh»ın kendisi olduğunu nihayet anladı:

Karargahı Bombalayın — Duvar afişim son elli gündür, merkezî kademelerden mahalli kademelere kadar bazı önder yoldaşlar... proletaryanın kabaran Büyük Kültür Devrimi hareketini bastırmışlardır. Gerçekleri tersyüz etmişler, akı kara göstermişler, bastırılan devrimcileri kuşatmışlar, kendi fikirlerine uymayan görüşleri boğmuşlar, beyaz terör uygulamışlar ve yaptıkları işlerden pek memnun kalmışlardır.

Liu, «Başkan Mao Pekin'de olmadığı zamanlar benden Merkez Komitesi çalışmalarını yürütmemi isteyenler, bizzat Başkan Mao ve Parti Merkez Ko-

mitesini idi,» diye yazıyordu; ve böylece kendisini «elli günlük» belanın içinde bulmuştu. Kendisini ve başında bulunduğu Parti cihazını hiç bir somut talimat olmadan feshetmesi gerektiğini nereden bilebilirdi? Ancak her zamanki gibi, belki Mao'nun da beklediği gibi hareket ederek, «kadroları korumaya» kalkışabilir ve böylece iyi hazırlanmış bir tuzağa düşebilirdi. Başkan Mao Temmuz ortalarında ortaya çıkıp da Sarı Irmak'ı sakın sakın yüzerek geçince, her halde herkes kadar Liu da şaşırılmıştı.

Liu için savaş bitmek üzereydi. Belki de O, Mao'nun yürüttüğü ölçüde bir savaşa daha başlamamıştı bile. Ama basında ancak ertesi yıl ad verilerek «Çin'in Kruşçev'i» ilân edilecekti. Ve ancak 1968 sonbaharında, Merkez Komitesi'nce görevinden alınacak ve bir yüz karası olarak Parti'den kovulacaktı.

Gençlerin eski yapıyı yerle bir ettiği ve Kültür Devrimi Gurubu'nun iktidarın bütün kademelerde ele geçirilmesinde ve daha iyi bir şeyin yaratılmasında gençlere önderlik etmeye çalıştığı bütün bu aylar boyunca, devrim çeşitli aşamalardan geçti. Mao'nun bir yılda gerçekleşeceğini umduğu şey, üç yıldan fazla zaman aldı. Kendisinin inşa ettiği Parti'nin içindeki mevki sahiplerine karşı girişilen bir halk isyanına Mao'nun bizzat önderlik etmesi kadar şaşırtıcı olan bir başka nokta da, böylesine kitlesel bir saldırıya karşı büyük cihazın inatla direnmesiydi. Tekne birçoklarının sandığından daha sağlam yapılmıştı; yeni geminin inşası ise bir günün işi değildi.

Daha önce de söylediğimiz gibi, buraya kadar verdiğimiz özet, tarihi bakımdan yeterli olmaktan uzaktır. Eksiktir. Yenilgiye uğrayanları dinleyemedik. Birçok önemli ve ayrıntıya ilişkin gerçek; eski devrimcilerin hayatlarında meydana gelen etkilenmeler ve ordu da dahil toplumun her alanında doğan hizipler arasındaki gerçek, fakat sınırlı iç savaşın yitirdiği eski

bağılıklar gibi birçok dokunaklı olay bu sunduğumuz özetin dışında kalmıştır. Örneğin, büyük değişim bütün ülkeyi sarsarken, temel üretim ve yönetim güçlerini hemen tek başına biraraya getirmeyi başaran Co En-lay'a bu yapının neresinde uygun bir yer bulunacaktı?

Birçok soru gibi, bu sorunun kısmen de olsa cevaplanması da ancak hikâyemizi yakın geçmişten günümüze, fırtınadan sonraki durgunluğa kaydırmakla mümkün olabilir.

(¹) Bkz. Ek, Dağların Güneyinden Denizlerin Kuzeyine.

(²) Ven Huy Bao (Akşam Haberleri).

(³) «Merköz», Parti'nin Merkez Komitesi ve özellikle Merkez Komitesi'nin Parti içi yürütme yetkisini üstlenen Siyasi Büro Dalmi Komitesi anlamına gelmektedir.

(⁴) Çin Komünist Partisi Tüzüğü; ve Deng Siao-bing'in «ÇİP Tüzüğü'nün Düzeltilmesi Üzerine Raporu», ÇKP 8. Milli Kongresi (Foreign Languages Press, Pekin 1956).

(⁵) Liu Şao-çi'nin Toplu Eserleri, 1958-1967 age, s. 357-369.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORDU, PARTİ VE HALK

14

BİR ASKERİ DİKTATÖRLÜK MÜ

Çin'in tümü, Mao Zedung Düşüncesi'nin büyük bir okulu, Halk Kurtuluş Ordusu da bu okulun baş-öğretmenidir. «Hepimiz orduyla ilişkiliziz,» diyen Başbakan Co En-lay, «Ordu bizleri biribirimize bağlıyor» diye de ekleyebilirdi.

Başbakan Co bana büyük bir sabırla, yeniden inşa edilmiş Parti ve hükümet kademelerindeki bireyle-ri, «askerî» ve «sivil» diye ayırmanın neden yanıltıcı olduğunu açıklıyordu. Mao Zedung'un kendisi de bir «asker» değil midir? Başlarda Cu Deh ile birlikte örgütlediği ve yönettiği Halk Kurtuluş Ordusu'nun «babası» olmasının yanı sıra, Partinin de başkanıdır. Mao, Cumhurbaşkanı olduğu sürece (1958'e kadar) Parti-Ordu-Devlet üçlüsünü şahsında birleştirmekteydi. Çünkü Partinin Askerî İşler Komitesinin daimi başkanı olarak, 1935'den beri ordunun fiili başkomutanıydı.

Bizzat Co En-lay, kendisiyle 1936 yılında ilk defa karşılaştığımda, Halk Kurtuluş Ordusu adını almadan önce bilindiği şekliyle Çin Kızıl Ordunun Şensi bölgesindeki Doğu Cephesi Ordusuna komuta eden

bir generaldi. Lin Biao, 1965 yılında rütbe işaretlerini kaldırmadan önce mareşal yıldızı taşıyordu.

Yaradılışın ilk adımı, Tanrı'nın sözü idi; Çin'de ise bu ilk söz, Parti idi. Ama Başkan Mao'ya göre, «Halkın ordusu yoksa, hiç bir şeyi yok» demekti ve bu söz Parti için de geçerliydi. Parti ve ordu yanyana geliştiler ve Çinlilerin deyimiyle, birbirlerine «du-dak ve dişler» kadar bağlıydılar.

İç Savaş sırasında, Kızıl Ordunun kuzeybatı Çin'deki eski üslerini ilk gördüğümde, bir yabancı için Parti siyasi görevlisiyle savaşçı bir Komünisti ayırdetmek hemen hemen imkânsızdı. Hepsi de bugün de olduğu gibi yakalardaki kızıl apoletlerden gayrı hiç bir rütbe işareti taşımayan, solgunluk derecelerine göre mavi ya da gri görünümlü bir örnek pamuklu üniformalar giyiyorlar, aynı ya da benzer barınakları paylaşıyorlar, aşağı yukarı köylülerin yediğini yiyorlar ve son derece kısıtlı maddi dürtülere karşılık aynı tehlike ve zorluklara göğüs geriyorlardı. Siyasi Komiserler ve komutanların, karşılıklı tecrübelerinden yararlanarak çoğu kere birbirlerinin görevlerini de üstlendikleri oluyordu. Bu durum, Japonlara Karşı Savaş ve onun ardından yeniden başlayan İç Savaş boyunca sürdü.

1949'a zaferin kazanılmasıyla Mao Zedung, «Ordu bir okuldur; 2 100 000 kişilik sahra ordularımız, binlerce üniversite ve ortaokula bedeldir. Kadrolarımızı sağlamada esas olarak orduya dayanmamız gereklidir.» demişti.

Bu devrimci «okul»un yaratılması için aralıksız silahlı mücadelelerle dolu yirmi iki yıl geçmesi gerekmişti; yeni katılan sivillerin bu tecrübeyi onlardan devralması gerekiyordu. Şehirlerdeki işçi sınıfının büyük bir kısmı o sıralarda siyasi bakımdan zayıf ve küçük burjuva görünüşteydi. Dolayısıyla, klasik Marksist tecrübeyi tersine çevirerek, proleter kadroları

örgütleyip ideolojik bilinç verenler, genellikle köylü kökenli savaşı Komünistler oldu.

Askerî olmayan bir partinin muazzam inşası, komünistlerin, kıta çapında bir ülkenin idari sorumluluğunu üstlenmelerinden itibaren hızla gerçekleştirildi. 1956 yılına gelindiğinde ve Halk Cumhuriyeti henüz yedi yaşındayken, Parti, yüzde 80'i devrimden sonra saflara katılan 10 milyon üyeye sahipti. 1960'da, yüzde 70'i Kore savaşından sonra katılan 17 milyon Parti üyesi vardı. 1965'de, 18 milyona yaklaştığı söylenen Parti üyelerinin yanı sıra, 30 milyon kadar genç Komünist bulunuyordu. Parti üyelerinin üçte ikisi hâlâ köylü kökenliydi, fakat yöneticiler arasında, burjuva kökenli birçok teknisyen ve aydın da yer almaktaydı. Üst kademeleri saymazsak, kıdemli Parti üyeleri gittikçe küçülen bir azınlık teşkil etmekteydiler.

Ordu gene de «büyük bir okul» ve ideolojik tohumluk olmaya devam ediyordu. Milis örgütüyle birlikte, kıdemli Parti kadrolarını, kamu hizmetlerinin herhangi bir dalına kıyasla çok daha yoğun olarak bünyesinde barındırıyordu.

Buraya kadar kısaca değindiğimiz karmaşık tarihi şartlar, Uzun Yürüyüş ve Yenân günlerinin kıdemlileri ile yeni katılanların meydana getirdiği «cephe»ler arasında kuşak farklılığının da ötesinde bir sürtüşme yaratmıştı. Mao'nun Marksizmi Çin şartlarına uygulamanın ideolojik çalışmalarını yürüttüğü, nisbeten güvenli ve kısmen sosyalistleştirilmiş kuzeybatı Çin'deki üs bölgesinde, toprakağalığının ve burjuvazinin etkilerinin ortaya çıkardığı meseleler, gönullülerin Japon hatlarının gerisinde güçlkle korunan gerilla bölgelerinde eğitildiği doğu Çin'de ortaya çıkanların yanında son derece önemsiz kalıyordu. Doğu Çin'de, denize kadar uzanan kalabalık ova ve vadilerin, müteğailibe hakimiyetindeki ekono-

misinden kaynaklanan daha karmaşık sınıfsal sorunlarla karşılaşıyordu.

Bu iki «cephe», 1949'da birleşmekle birlikte, aralarındaki boşluk tam anlamıyla kapanmamıştı. Liu Şao-çi, Siyasi Büro'nun Doğu Çin ovalarındaki en yetkili komiseriydi ve şehirlerdeki yeraltı faaliyetini yönetmişti. Zaferden sonraki dönemde, yeni kadroların örgütlenmesini ve eğitimini denetleyen bir numaralı Parti bürokrati oldu. Zamanla Liu, burjuva Batı düşüncesinden etkilenmiş bazı ileri gelen aydınlarla, sonradan Sovyet teknik yardımının etkisinde kalanlarla ve işçi sınıfının, küçük burjuva geleneklerinin etkisinde kalan bir kesimiyle daha sıkıfıkı olan «şehir-lere yönelik Parti»yi şahsında temsil etmeye başladı. Mao ise, Çin Devriminin ordu içinde ve ordunun köylülükle olan yakın ilişkilerinde gerçekleştirilen eşitlikçi geleneklerini ve köylük bölgelerde derin bir şekilde kök salan kendine has tecrübesini temsil ediyordu.

Bu gözlemler, «her şeyi açıklayabilmek» için basit bir «formül» getirmemekte (bunu hiç bir formül başaramaz) yalnızca çok yönlü, karmaşık bir sorunun gözden kaçan önemli bir yönüne dikkat çekmektedir. Bu noktayı özellikle bugün ordunun Çin hayatındaki etkisinin sınırlılığını anlamaya çalışırken akılda tutmak yararlıdır.

Mao Zedung Partinin 1956'da Liu Şao-çi'yi baş yardımcısı seçmesini kabullenmekle ve gene 1958'de kendisi kenara çekilerek yürütme organının başkanlığı sorumluluğunu Liu'ya devretmekle bu «boşluğu» kapatmak, yukarda değindiğimiz görüş ayrılıklarını kökten gidererek «iki cephe»yi birleştirmek istediğini göstermiş oldu. Fakat daha 1959'da Mao, aradaki mesafenin kapanacağı yerde giderek açıldığını ve Liu'nun baş yardımcılığa seçilmesinin muhtemelen hatalı ol-

duğunu farkettiler. Olayların daha sonra 1966-69 Kültür Devrimine doğru nasıl geliştiğini görmüştük.

Liu ve Mao'nun deyişiyle, yönetim bürokrasisinde yuvalanmış geriye d n ş ler açısından devrimin ilk amacı, yalnızca basit bir temizlik değil, fakat bunların inşa ettiği devlet binasının toptan yıkılmasıydı. Yeniden inşa aşaması, (yani iktidarın «Kime» devredileceği sorunu) ise daha da  etrefildi.⁽¹⁾ İlk aşamada, Ağustos 1966 bildirisindeki talimatlarla harekete geçen «alt kademeler»e mensup milyonlarca kadro,  ğrenci, işçi ve Partili olmayan kitleler, bazı seçkin Partililere karşı besledikleri uzun zamandır bastırılmış şikayetlerini dile getirdiler. Parti'nin Genç Komünistler, sendikalar, Parti okulları gibi Parti yan örgütlerinin birçok organının «Merkezde» Mao'nun Kültür Devrimi Grubu tarafından teşvik edilen «devrimci asiler» tarafından nerdeyse tamamen dağıtıldığı görüldü.

Başlarını Kızıl Muhafızların, Işçi Kongrelerinin ve Partili asilerin çektiği yeni kitle örgütleri, yerel yönetimleri ele geçirdiler. «Eski Düzen»in önderleri, kendi «asi»leri aracılığıyla hakimiyetlerini yeniden sağlamak için mücadele ettiler. Birbiri ardından geçici komiteler kuruldu ve devrildi; yeni önderler y k-seldi ve hızla düştü. «Merkez Gurubu»nun talimatlarıyla şanghai, bir «  l  ittifak»ın, yani «güvenilir Parti kadroları»ndan, yeni kitle örgütleri temsilcilerinden ve ordu temsilcilerinden meydana gelen devrimci bir komitenin kurulduğu ilk şehir oldu. Bunu ol-dukça yavaş ve fırtınalı bir şekilde diğer şehir ve eyaletler izledi.

Birçok kademede isyancılar yeni örgütlenme tarzlarının benimsenmesinde ve yeni önderlerin seçiminde anlaşmaya varamadılar, hiziplere bölündüler, birbirleriyle d ğ şt ler ve anarşiye yakın bir durum ortaya  ıktı. «Merkez»den, silah çekmemekle birlikte «sol'u» yani «eski düzen»in kuklalarını değil, gerçek

isyancıları «desteklemek» emrini alan ordu, devlet malını korumak için müdahale etti. Bazı yerlerde Kızıl Muhafızlar Milislerin silahlarını ele geçirerek komuta mevkileri kurdular. Bunlar arasında sonradan karşı-devrimci olarak nitelendirilecek kimseler de vardı. Ülkede bir iç-savaş başlangıcı havası esmeye başladı.

Ordu'nun Genel Siyasi Bölümü, sağlam kalan tek tecrübeli Parti örgütüydü. 1967'ye gelindiğinde Mao, bu örgütten karışıklığa son vermesini ve gerektiğinde silah da kullanarak, «sanayii, tarımı, Sol'un geniş kitlelerini desteklemesini, askerî kontrolü sağlamasını, ideolojik ve askerî eğitime önderlik etmesini» istemek zorunda kaldı.

Başbakan Co bana, aşırıları silahsızlandırmak, hi-zipler arası çatışmalara son vermek ve bütün bu kesimlere devrimci komiteler kurmalarında önderlik etmek amacıyla kuvvet kullanmaya başlamadan önce ve sonra, ordunun yüzbinlerce zayıat verdiğini anlattı. Bu görevleri yerine getirmek için ordundan iki milyon «Maocu eylemci» sağlanmıştı. Devrimci komitelerden giderek, arınmış, «devrime halef» bir Parti ve yeniden örgütlenmiş bir devletin yapısı oluşturulacaktı.

Böylelikle, Ordu Kültür Devriminden çok güçlü ve gelecekte daha da güçlenme olanaklarına sahip olarak çıktı. Ordu, Parti'den de daha mı güçlüydü? İster feodal, ister burjuva veya sosyalist olsun her sistem, yaşamak için son tahlilde kendi silahlı gücüne dayanmak zorundadır. Ancak ordu, Marksistlerin bakış açısına göre sınıf egemenliğinin bir aracıdır ve bekçiliğini yaptığı sınıf çıkarlarından ayrı düşünülemez. Mao, «İktidar namlunun ucundadır,» der ve ordu proletarya diktatörlüğünün «önde gelen unsurlarından» biridir. Ama gene Mao'ya göre «Parti tüfeklere

komuta eder ve t f klerin parti'ye komuta etmesine asla izin verilmemelidir.»

Burada dikkat edilmesi gereken, ordu'ya komuta edenin Parti olduğu hususudur.⁽²⁾ Parti aynı zamanda, son olayların bir kere daha gösterdiği ve Şimdi Parti tüzüğünde de açıkça belirtildiği gibi, devlet üst yapısına da komuta eder. Kültür Devrimi sırasında «Parti'nin ordusuna» çağrılar yayınlarken Mao, büyük çoğunluğun, yani proletaryanın kitlesel  ıkarlılarıyla özdeşleşen bu Parti'nin Başkanı olarak hareket ediyordu. Parti, merkezde, merkezin bütün parçalarına komuta etmelidir, ve ordu da bunun dışında olamaz. Bununla beraber Parti Merkezinde bölünmeler olması halinde, bu bölünmelerin ordunun yönetim kademelerine de yansması doğaldır.

Parti adına ve onun komutası altında hareket eden Çin'in «halk ordusu,» Parti ile kitlelerin yaŐantısı arasında önemli bir bağdır. Ordu,  rg tlenme, propaganda, üretim ve hizmet görevlerinde halkla tamamen bütünleşmeye çalışır.

Daha Parti'nin ilk günlerinden beri varolan «herkes bir asker olmalıdır,» sloganı, kısmen gerçekleŐmiŐtir. Erkek olsun, kadın olsun, v cut a sağlam ve yetişkin herkes, genel milis hizmeti vasıtasıyla ordunun bir parçasıdır. EgitilmiŐ y zmilyonlarca milisten oluşan yedeklerin yararı nedir? Bu yolla onlar, kendilerini silahlara, taktiklere ve araziye alıŐtırıyorlar; devrimci savaşları tecrübeli askerlerin denetiminde yeniden yaŐıyorlar; önderlik ilkelerini, üretimle savunma arasındaki karşılıklı ilişkileri öğreniyorlar, birbirleriyle kaynaŐarak «Mao Zedung D Ő nencesiyle silahlanıyorlar» ve Orduya bağımsız, üretken olmayan, aksine tüketicisi bir profesyonel seçkinler zümresi olarak değil, halkla bütünleŐmiŐ bir gövde olarak bakmayı öğreniyorlar. Ya da hiç değilse gerçekleŐtirilmek istenen budur.

Mao 1928'de, «Parti kolu bölük esasına göre örgütlenmiştir» diyordu. Kızıl Ordu'nun, bu kadar çetin savaşları dağılmadan sürdürebilmesinin önemli nedenlerinden biridir.» Bugün halk da «bölük esasına göre» örgütlenmiştir.

Yalnızca milisler değil, toplumun tümü, görünümü ve örgütlenmesiyle «askeri»dir. Ana okulundan itibaren öğrenciler, mangalar, takımlar, bölükler ve tugaylar halinde çalışırlar. İşçiler de fabrika, kurum ve komünlerinde aynı çalışma tarzını uygularlar. Şehirlerde her sokağın benzer şekilde kurulmuş bir mahalle komitesi vardır. Gezdiğimiz büyük bir lokomotif fabrikasının, ev kadınları ve işçi yakınları tarafından işletilen yardımcı bir atölyesinde, eski bezleri yıkayıp ayakkabı ve pantolon onaran kadınların, atölyenin sorumlusu olan orta yaşlı bir kadına «komutan» diye hitap ettiklerini duydum.

Bu Ordunun ilk görevi «halka hizmet etmek»tir. Bunu gerçekleştirebilmek için de «Mao Zedung Düşüncesi»ni yaymak ve uygulamak zorundadır. Allah-tan bu düşüncenin, Hitler'in **Kavgam** adlı kitabında belirtilenlerle hiç bir ilgisi yoktur. Irkçılık teorileri, fetih siyaseti veya silahlı devrim ihracı gibi şeyler bu düşüncede yer almaz. Gerçi sosyal devrimlerin desteklenmesi savunulur, ama bu, silahlı tecavüz şeklinde değildir. Ülke içinde, kurtuluşun, proletarya iktidarının gerçekleştirilmesiyle ve daima savaşa hazırlıklı olmakla başarılabileceğini öğretirken, hatalı yönetime karşı «isyan hakkını»da tanır.

Sonuç olarak, Çin bir anlamda gerçekten askerileştirilmiştir ve bu durum, otoriteye güvensizlik duyan birçok kimse için ürkütücü olabilir. Ancak, Çin Ordusu'nun hayranlık uyandıran ve kendine özgü yanı, «halka hizmet» için kullanılma şeklidir.

(1) Mao Zedung'un takipçilerinin Büyük Proleter Kültür Dev-

rimi sırasında yararlandıkları bir eserin adı, «Kime»dir.

- (2) Ordu, ancak sınıf savaşının sona erdiği ve devletin ortadan kalktığı Marksist ütopyada yokolacaktır.

15

«HALKA HİZMET»

Kuzeydoğu Çin'in, eskiden Batılılarca Mançurya diye adlandırılan Liaoning eyaletinin başkenti Şenyang'da «sağır ve dilsiz» çocuklar için kurulmuş bir okuldayız. Okul, Halk Kurtuluş Ordusu'nun aküpunk-tür uzmanı beş kişilik bir sağlık ve propaganda ekibi tarafından yönetiliyor. Buraya, doğuştan değil de, kı-zamık, menenjit ve çeşitli ateşli hastalıklar sebebiyle sonradan sağır olmuş öğrenciler geliyor.

Ordu ekibine başkanlık eden Li Cun-şan'dan, okulun çekirdeğinin Kültür Devrimi'nden önce de mevcut olduğunu öğreniyoruz. O zamanlar, öğrencilere işaret diliyle konuşma öğretilirmiş. 1966'da Başkan Mao milyonlarca asi Kızıl Muhafızı kabul ettiğinde, bu okul da Pekin'e bir «manga» öğrenci göndermiş.

Li, öğrencilerin Başkan Mao'yu gördüklerinde mutluluklarını sevinç gözyaşlarıyla ifade ettiklerini anlattı. Diğerleri gibi bağıırıp çağıramadıklarından yapabildikleri tek şey, ayaklarını yere vurmakmış. Li şöyle devam etti: «Bunu gören komutanlarımız, bize Başkan Mao'nun 'Çin tıp bilimi büyük ve zengin bir hazinedir' sözünü dikkate almamızı ve halka hizmet etmemizi söylediler. Biz sıhhi yardım işçileri, önceden de sağırlığı aküpunktürle tedavi etme yolunda deneyler yapmıştık. Deneylerimizi kendi vücudumuz üzerinde, yoğunlaştırdık; iğneleri, dayanabildiğimiz ölçüde eski 'yasak bölge» sınırlarının ötesine saptırmaya başladık.

1968 Kasım'ında bu okula, sağlık işlerini ve aküpünktür eğitimini yönetmek üzere yollandık. Okul personeline, işin tekniğini öğrettik ve onların desteğini sağladık. Kısa süre içinde birçok öğrenci duyma ve konuşma yeteneklerini yeniden kazandılar. Söylemeyi öğrendikleri ilk şey 'Yaşasın Başkan Mao!' oluyor. İki yıl içinde 582 öğrenciye bu tedaviyi uyguladık ve bunların yüzde 98'inden fazlası yeniden işitmeye başladılar. Yüzde 80 kadarı ise, kısa cümlelerle konuşabilmekte ve 'Doğu Kızıldır' marşını söyleyebilmekteler. Köklü bir değişiklik meydana geldi. Artık işaret diliyle konuşmaya çalışanlar yok; onların yerini okuma ve şarkı sesleri aldı.»

Bu sözler biraz safça mı geldi? O halde, çocukların sevimli yüzlerini bir görün ve büyük bir çabayla çıkarttıkları tiz seslerini bir duyun! Yaşları 9 ile 20 arasında değişiyor. Sağlıklı, sağlam giyimli, pırıl pırıl gözleriyle Halk Kurtuluş Ordusu komutanı Li'ye bir tanrıya bakar gibi bakıyorlar. Günlük aküpünktür tedavilerini izliyoruz: İğneler ter tertemiz yikanmış kulakların gerisine, derine batırılıyor. «Zorluklardan ve ölümden yılma» diye bağıyor bir delikanlı, gözleri neredeyse yaşarak. Bir başkası, «Dağları Taşıyan Budala İhtiyarı hatırla» diye sesleniyor.

İleri öğrencilerin yüksek sesle okudukları ve konuştuıkları sınıfları geziyoruz. Buradaki çalışmaları, onları lise düzeyine çıkarıyor. Çabalarında onları alkışlarımızla yüreklendiriyoruz. Yabancı «amca» ve «teyze»yi dudaklarında güven ve umut dolu, duygulanırdırıcı gülümsemelerle dinliyorlar. Sıraların arasında dolaştığımızda ellerimizi avuçları arasına alıyorlar. Daha sonra civardaki bir lise bandosunun eşliğinde bize şarkılı ve danslı bir gösteri sunuyorlar. Bizleri sokağa kadar gene gülümseyip el çırparak uğurluyorlar.

Ayrılırken tiz sesleriyle kendi dillerinde bize, «Ge-

ne bekleriz Amerikalı dostlar» diye bağırdıklarını duyuyoruz: «Vo men-di Mey-guo peng-yu, zay-cien!»

Şimdi bu gibi okullar diğer Çin şehir ve kasabalarında da açılmış bulunuyor. Pekin'de evvelce karşılaşmış olduğum Hollandalı bir doktora ve karısına bu husustaki görüşlerini sordum. Her ikisi de Amsterdam'daki bir sağırılar okulunda, ileri Avrupa teknikleri kullanarak yıllarca çalışmışlardı. Başlarını sallayarak «Mucize» dediler; «iman tedavisi»

Aküpüktür anatomi teorisince hâlâ izah edilmemiş olabilir. Ancak sayıları gittikçe artan Batılı aküpüktür uzmanlarının da doğrulayacağı gibi artık bir mucize olmanın çok ötesine geçmiştir.

Kuzey Hopey'deki bir köy komününde, taş yapısı güzel bir çiftlik evinin fotoğrafını çekmek için duruyordum. İçeri girdiğimde, kollarına ve yüzüne iğneler saplanmış genç ve güzel bir kadın ve yanında üniformalı bir gençten başka kimsenin olmadığını görüyorum. Genç kadın, bir Halk Kurtuluş Ordusu sağlık işçisi tarafından aküpüktür üzerinde eğitilen bir yalınayaklı doktordur. «Kang» denilen ısıtılmış tuğla kerevetin üzerine serilmiş ot demetleri, kokulu baharatlar, kurutulmuş bitkiler ve Çin'in zengin kocakarı ilaçları hazinesinin diğer nümuneleri görülüyor. Bunlar, genç kızın mensup olduğu ekip tarafından dağlardan toplanmış. Kerevetin üzerinde ayrıca, kızın, aralarında doğum kontrol haplarının da bulunduğu modern ilaçlarla dolu çantası göze çarpıyor. Ve bu tablo, Çin'in binlerce köyünde tekrarlanıyor.

Büyük Çin Seddi'ne fazla uzak olmayan Şa Şih Yu (Kumtaşı Deresi) tugayında, bir köylü ailesinin evinde geceliyoruz. Ev, temiz, sağlam yapılı, üç odalı taştan; kiremit bir damın altında geniş kirişler görünüyor, önünde yeşil sebzelerle dolu düzgün bir bahçesi ve içinde iki domuz bulunan taş döşemeli özel bir domuz ahır var. Köyün diğer evleri de böyle,

Otuzuna varmamış üç yetişkin oğlu olan bir dul kadın, evli olmayan iki oğluyla birlikte yaşıyor. Bakmakla yükümlü oldukları kimse bulunmadığından, evin geliri ortalamanın üzerinde. Odalarında yatak takımları ve giyeceklerle tıkabasa dolu sandıkların yanı sıra, bir saat, bir radyo, büyük termoslar, elektrik ampulleri, bisikletler ve Başkan'ın büyük boy bir portresi göze çarpıyor.

Askerde oğlu yok muymuş? Kendisi de tarlada çalışan simsiyah saçlı gürbüz bir kadın olan dul ana, bu sorum üzerine kıpkırmızı kesiliyor. Oğulları sağlam ve güçlü olmakla beraber, orduya alınmada şart koşulan mükemmel görme yeteneğine maalesef sahip değillermiş. Fakat birden neşeleniyor. Elbette çocukları milis örgütünün üyeleriymiş. Şimdi evde bulunmayan bir oğlunun fotoğrafını gösteriyor. Bir gönüllü olarak orduyla birlikte yeni bir baraj ve hidro-elektrik santrali projesinde çalışarak «halka hizmet ediyormuş.»

Ordu ekipleri, seller, salgın tehlikesi gibi tabii afetlerle mücadelede önderlik etmede, sulama kanallarının bakımı ve geliştirilmesinde ve okul öğrencilerine ders vermek gibi görevlerin yerine getirilmesinde vurucu güç olarak kullanıyor. Yaptıkları iyi şeylerden ötürü örnek gösterilen pek çok asker kahraman vardır. Aralarında en tanınmışları, Ley Feng'dir. Ley Feng maaşını ne yapmıştır? Kendisine mi harcamıştır? Hayır! İhtiyaç içindekilere vermek üzere biriktirmiştir. Boş vakitlerini nasıl geçirmiştir? Balığa mı çıkmıştır? Hayır! Ley Feng boş vakitlerinde yoldaşlarının düğmelerini dikmiş, hastalara bakmıştır. Kısacası, başkalarına hizmet etmiştir. «Ley Feng'in Türküsü» Kızıl Muhafızların en sevdiği türkülerden biriydi ve aynı zamanda Kültür Devrimi öncesinde ve devrim boyunca ordunun etkili bir propaganda aracıydı.

Şenyang dışında bir atış talimi sırasında, kadınlı erkekli yüzlerce milisle birlikte bir sabah geçiriyoruz. Genellikle yirmibeş yaşın altında olan ve çeşitli fabrika ve okullardan gelen milisler, 300 metreye kadar çıkan mesafelerde sabit ve hareketli hedeflere karşı el bombaları, tüfek, makinalı tüfek, havan ve tanksavar toplarını kullanmadaki ustalıklarını gösteriyorlar. Bir tatil ya da spor karşılaşması havası hakim: Her tarafta alkış ve gülümseyen yüzler var.

Başlarındaki Halk Kurtuluş Ordusu subaylarından, milis örgütünün; A) — 25 yaşına kadar olanların katıldığı ve üyelerin silahlarını, çalıştıkları yerlerde de yanlarında bulundurdukları «silahlı temel milisler» ve B) — Üyelerinin yaşları 25-50 veya daha yukarısı arasında değişen, yedekleri ve özel birlikleri de kapsayan, «alelade milisler» olmak üzere ikiye ayrıldığını öğreniyoruz. Bütün hafif silahlar, yerel imal ediliyor-muş.

Bir köy köşesinin başarılı bir modeli önünde, bir düşman saldırısını seyrediyoruz. Kurnaz gerilla taktikleriyle köylüler, işgalcileri kolayca yok ediyorlar. (Alkışlar) İşgalciler kim? Japon mu? Rus mu? Amerikalı mı? Kim olduklarını kestirmek güç, fakat «yabancı şeytanlar» oldukları muhakkak. Bundan sonra, Su adlı bir aile ortaya çıkıyor. Altmış yaşında bir büyükbaba, ellisekiz yaşındaki karısı, bir oğul, bir gelin ve dört torun. Yetişkinler bir lokomotif fabrikasında çalışıyorlar. Makinalı tabanca ve tüfeklerle 100 metreden hedeflerini süratle parçalıyorlar. En gençleri ise öyle yapmıyor. Sekiz yaşında Küçük Kızıl Asker üniforması giyen ve biraz gösterişçi olan çocuk yere uzanarak ağır ağır nişan alıyor ve alelade bir tüfekle üç adet tam isabet kaydediyor.

Bir subay neşe içinde «boyu tüfekten de kısa» diye gülüyor: «Hay mey-yu Ciang gao»

«İstenmeyen bir takım ziyaretçiler bekliyormuş-

sunuz gibi bir haliniz var,» diyorum. «Hangi yönden?»
Cevap: «Hangi yönden gelirlerse gelsinler, onları karşılamaya hazırız.»

Hedeflere yazılan yazılar bu konuda tarafsızdı: «Kahrolsun Amerikan emperyalizmi!», «Kahrolsun Sovyet sosyal emperyalizmi!», «Kahrolsun her türden revizyonizm!»

16

ORDU İNŞA EDİYOR

Kuzeybatı Çin'de, Şensi eyaletinin içlerinde, Si-an'ın 200 km kuzeyi ve Yen-an'ın 90 km güneydoğusunda, o zamanlar Sekizinci Yol Ordusu diye bilinen Çin Komünist gerilla kuvvetlerinin on yıl süreyle (1937-47) karargahı olan dar Nannivan vadisi uzanır. İyi bir şose, daha birkaç yıl öncesine kadar ancak iki günde yayan gidilebilen Nannivan'ı Yen-an'a bağlıyor. Yol, çalılıklar, huş, çam ve baldıran ağaçlarıyla bezenmiş ürkütücü uçurumlardan geçiyor. Arada bir sülün, ceylan ve dağ keçilerine rastlanıyor.

Çin'in Yabancı ülkelerle Dostluk Birliği'nin Yen-an şubesinden olan rehber ve evsahibimiz, «Av boldur» dedi. «Nannivan'a yerleşen askerlerimiz, buraya ilk geldiklerinde av hayvanlarından başka et bulamıyorlardı.»

Vardığımız ekili vadi, dardı ama kilometrelerce uzanıyordu. Ormanlık sarp tepelerle çevriliydi. 1941'de Yen-an'daki üs bölgeleri, güneyden ve batıdan Milliyetçi ordular, batıdan ve kuzeyden de Japonlar tarafından abluka altına alındığında, Nannivan, Mao'nun kendi kendine yetme ve ordunun kendi çabalarıyla «yeterli yiyecek ve giyecek» üretmesi çağrısı karşısında başlatılan bir pilot projeydi.

Mao, «yemekten hoşlanan, buna karşılık çalışmaktan hazzetmeyen herhangi bir asker veya sivil, iyi bir asker veya iyi bir yurttaş sayılmaz» diyordu. «Kendilerine üretimi arttırmak için her türlü yardım yapılmadan, tıpkı Gomindang'ın yaptığı gibi, kitlelerden tahıl ve para talep etmek açıkça yanlıştır.»⁽¹⁾

Projeye öncülük etmek üzere, Ordunun Uzun Yürüyüş'e katılmış genç ve tecrübeli subaylarınca yönetilen 359. Tugay'ı, her askeri tüfek, kazma kürek ve bir mevsim yetecek kadar tohumluk buğdayla silahlanmış bir halde, Nannivan'ın el değmemiş derinliklerine girdi. Tıpkı Amerika'nın batıya giden öncüleri gibi, mahsul ekecek kadar bir yer açtılar oldukça sert olan kışı geçirebilmek için mağaralar ve barınaklar inşa ettiler, kendilerine yardımcı olmak üzere bazı topraksız köylüleri saflarına aldılar, tahtadan tarım aletleri ve sabanlar yaptılar, ağaç kabuğuna yazı yazmayı öğrendiler, ilk mahsulü kaldırdıktan sonra yeniden ektiler, sattıklarının karşılığında birkaç çiftlik hayvanı alabilecek kadar bir üretim fazlası elde ettiler, tahtadan yün eğirme makinaları yaptılar, yünden kendi kumaşlarını dokudular ve bütün bunları yaparken bir yandan da Milliyetçilerin kontrolündeki bölgelerle kaçak bir ticaret sürdürebilmek için gerektiğinde savaştılar. Yarı-aç geçen iki kış sonunda Nannivan, kendi kendine yeten bir orman topluluğu haline geldi.

Bu hikayeyi bize, bu tecrübeyi yaşamış olan biri, temizlenmesinde emeği geçen vadiye dönmüş bulunan Uzun Yürüyüş'ün zayıf, yüzü rüzgar yanığı bir kahramanı olan Cu Şao-çing anlattı. Cu, uzun bir dizi muharebelerde savaşmak üzere Nannivan'ı 1944'de terketmişti. Şimdi ise elli üç yaşında, Halk Kurtuluş Ordusu İnşa Kolordusu'nun 40. Alay komutanıydı, ve Nannivan'da «bütün halkın malı olan» bir devlet çiftliği idi. Cu sağlam fakat sade yapılı bir öbek kiremit

damlı tuğla binadan biri olan toplantı salonunda bölgenin gelişiminin kısa bir tarihçesini yaptı.

1949-1952 yılları arasındaki toprak dağıtımı, devrimi sağlamlaştırma ve karşı-devrimlerin temizlenmesi döneminde Nannivan, bir «çalışma yoluyla kendini düzeltme»⁽²⁾ çiftliği haline geldi. Çin, burada yalnız «karşı-devrimciler» diye bilinen bir «siyasi mahkûmlar» kategorisinin varlığını kabul etmiyor, ancak pratikte, siyasi amaçlarla işlenen önemli suçlar siyasi olmayan suçlara kıyasla daha ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır. Bir hapisane çiftliği olarak Nannivan, uzun zaman iç güvenlik kuvvetlerinin başı ve Kültür Devrimi sırasında ilk devrilen üst kademe yöneticilerinden biri olan Lo Juy-çing'in genel sorumluluğu altına giriyordu.

Çalışma yoluyla kendini düzeltme çiftliğinin 1965 yılında dağıtıldığı ve burasının, birçok eski hükümlünün yerleşik köylü aileleri olarak kaldığı bir devlet işletmesi haline geldiği anlaşıyor. Cu ayrıca, bölge gençlerinden bir kısmının da çiftliğe katıldığını söyledi. Sonra, 1966-1968 döneminde «Liu Şao-çi'nin burada çok kötü etkilerinin olduğunu ve birçok gencin kaçarak, Kızıl Muhafızlara katıldıklarını» söyledi.

Sözlerini keserek, Liu Şao-çi'nin böylesine uzak bir bölgede nasıl olup da nüfuz sahibi olabildiğini sordum.

Açıklama mahiyetinde olduğunu sandığım bir tavırla beni, komutanın yanında oturan eski bir savaşçıyla tanıştırdılar. Kendisi çiftlik üretim tugaylarından birisinin devrimci komitesinin başkan yardımcısıymış. Kavruk bir yüzü, gür kaşlarının altında delici bakışları olan, sıkı sık gülümsediğinde ağızdan bir çift diş görünen bu eski askerin adının Vang Ming-deh olduğunu öğrendim. Yüz yaşında gösterdiği halde, sonraları tarlalarda bir delikanlı gibi çevik

olduğunu gördüm. Kendisi bize altmış altı yaşında olduğunu söyledi. Öğrendik ki, Vang ve Cu, 1933'de Hunan'da eski Kızıl Ordu'nun aynı alayının aynı mangasına aynı gün katılmışlar ve ondan sonra da birbirlerinden hemen hemen hiç ayrılmamışlar.

Vang, yüz kadar savaşa katılmış. Konuşurken denk getirip hepsini teker teker anlatmaya bayılıyor. Özellikle de Nannivan'daki «geçmiş güçlüklerden» bahis açıldığında pek hoşsohbet oluyor. Bana, John Steinbeck'in «Halkın Önderi» hikayesindeki, Kayalık Dağlar'dan geçen bir kervana öncülük etmiş olan ve bu konu açıldığında susturulması mümkün olmayan kahramanı hatırlatıyor.

Vang'ın sonu gelmez büyüleyici anılarını dinlerken, vaktin nasıl geçtiği anlaşılamıyordu. Örneğin, Nannivan'daki öncülük günlerinde kendi eğirdikleri yünleri boyamak için yabanotlarından nasıl «güzel bir boya» elde ettiklerini anlatması neredeyse bir-iki sömestir vakit aldı, ve Liu Şao-çi hakkında sorduğum soru da bu arada kaynadı gitti. Dolayısıyla, Liu Şao-çi'nin böylesine uzak bir bölgeyi nasıl etkileyebildiğini öğrenme imkânını bulamadım.

1966-67 arasındaki «kötü yıllar»dan sonra, çiftliğin yönetimini ordu devralmış ve şimdi, yani 1970'e gelindiğinde üretim önemli ölçüde gelmişti. Nannivan'ın, devlet çiftliklerinin çoğundaki, genellikle komün kollektifleri ortalamasının çok üstünde bulunan yüksek üretim düzeyine kısa zamanda yetişmesini sağlayacak hedefler saptanmış bulunuyordu.

Komutan Cu'ya göre Nannivan çiftliği, 18 bin hektarlık tarla, bahçe ve ormana sahipti. Komutası altında yaklaşık otuz bin kişi vardı. Bunlar bazı eski toprakağaları ve eski hükümlüler de dahil olmak üzere buraya öteden beri yerleşmiş köylü aileleri, Parti kadroları, öğrenciler, ve eski Kızıl Muhafızlardan meydana gelen ve bir alay kadar işçi, köylü ve as-

ker kuvvetiyle desteklenen karışık bir emekçi gücünü oluşturuyorlardı.

Buradaki çiftlik üretiminin tümü devlete aitti. Çiftliğin günlük işleyişi, diğer devlet girişimlerinde olduğu gibi, ücret sistemine dayanıyordu. Barınaklara kira ödeniyordu ve ortalama ücret 40 yuan dolayındaydı ki, bu, yarı-vasıflı fabrika işçilerinin ortalama kazancından biraz düşük olmakla birlikte, bir tarım komünü üyesinin nakdi gelirinin üzerindeydi. Bununla birlikte, Nannivan'da işçiler, ortalama 12 yuan tutan yiyecek harcamalarını kendileri karşılamak zorundaydılar. Kendi evlerine, mutfaklarına ve özel toprak parçacıklarına sahip olan yerleşik köylü ailelerine ise, puantaj sistemi üzerinden ve daha az miktarda para ödeniyordu.

Nannivan'ın en ilginç köşesi, yüksek Parti görevlilerinin yeniden eğitildiği 7 Mayıs Kadro Okuluydu ki, bunu biraz ilerde, ordunun sık sık rastlanmayan diğer bazı eylemlerine değindikten sonra anlatacağım.

Devlet çiftliklerinin bir çoğu, sınır boylarında kurulu; alanların belki de hepsi uzun zamandır bir çeşit ordu denetimi altında bulunmaktaydı; bu denetim Kültür Devrimi sırasında büyük ölçüde arttı. Sibirya'dan fazla uzak olmayan Kramusze'de daha önce de ziyaret ettiğim böyle bir çiftlik, yüzde 90 oranında makinalaşmış, düz ücret üzerinden işletilen adeta bir fabrika çiftliği haline gelmişti. Tarım komünlerinde ise, makinalaşma yüzde 15'den azdır ve mülkiyet ile muhasebe, teoride ve önemli ölçüde pratikte de köylülere aittir. Devlet çiftliklerinin kapsadığı alan, elde mevcut en son rakamlara göre 10 milyon akr, yani ekilebilen arazinin aşağı yukarı yüzde 4'ü idi.⁽³⁾ Bugün bu rakam eskiye oranla yüzde 50 artmış olabilir.

Halk Kurtuluş Ordusu ve onun Parti önderliğinin

ce denetlenen devlet çiftlikleri her eyalette ve hemen bütün sınır boylarında bulunuyordu. 7 Mayıs Okullarının tarıma açtığı her yeni alan da, «halkın malı» haline geliyordu. Kıyılarda ve iç su yollarında Ordu İnşa Kolordusu kıyılardan arazi kazanarak devlet tarımının hizmetine sunmakla meşguldü.

Türkistan'dan karlı Sibirya sınırına kadar Ordu, savunma sistemiyle bütünleştirilmiş yeni yerleşme merkezleri kurmaktaydı. 8000 kilometre uzunluğundaki sınır boyunca Çin ve Rus silahlı kuvvetlerini birbirinden ayırabilmenin bir güçlüğüne de, birçok yerde Çin tarafının yoğun bir şekilde iskan edilmiş olmasına karşılık, Rusya'nın Sibirya ve Moğolistan sınırlarında askerler dışında pek seyrek bir yerleşme olması gösteriliyordu. Ruslar için, yerel üretimin desteği olmadan bir milyon sınır askerinin ikmalini yapmak, devlet çiftlikleriyle kaynaşmış, aşağı yukarı kendi yağlarıyla kavrulan Çin askerinininkine kıyasla çok daha masraflı bir işti. Bazı bölgelerde, her iki taraftaki silahlı kuvvetlerin 10 km kadar geri çekilmesi sonucu, Rus tarafının arzedeceği bomboş manzara karşılık, Çin tarafından geniş yerleşik kitlelerin (ve milislerin?) bulunması Sovyet makamlarını rahatsız ediyordu.

Savaşçı kuvvetlerin dışında, burada yerleşenler kimlerdi; işgücünü kimler oluşturunuyordu? Parti kadroları, bunların küçük bir bölümünü meydana getiriyordu. Yeni eğitim sistemi gereği, orta öğrenimlerini tamamlayanlar üç yıl bedeni işlerde çalışmakta ve bu sürenin sonunda ancak manga ve bölükleri tarafından salık verilirse, yüksek öğrenime hak kazanabilmektedirler. Hangi öğrencilerin üniversitelere, silahlı kuvvetlere, fabrikalara, çiftliklere ve sınır boylarına gönderileceğini, Bölgesel Devrim Komiteleri'nin planları çerçevesinde, okulları kararlaştırıyor. Bu gençler, çirak statüsüne giriyor, kendilerine ancak

yiyecek, giyecek ve birkaç yuan'dan ibaret bir «cep harçlığı» veriliyor. Ordu İnşa Kolordusu bunların yüzbinlercesini (bunların tam sayısını hiçbir yabancı bilmiyor) eğitip, şehirlerden temin edilen vasıflı ve vasıfsız işgücüyle kaynaştırdı. Bu gençlerden birçoğu, çalıştıkları inşaat mahallelerinde sürekli olarak yerleştiler.

Ordu, geniş çaplı ağaçlandırma ve konut projelerine girişti; stratejik barajlar, enerji santralleri, köprüler, tüneller ve yollar inşa etti. Çevre kirlenmesinin önlenmesinde önemli bir rol oynadı. Kültür Devrimi sırasında Halk Kurtuluş Ordusu İnşa Kolordusu, şimdi Vietnam'ı Türkistan'a bağlayan çetin Çangdu-Kunmin demiryolunu tamamladı. Pekin'deki yeni metroyu inşa etti. Çin'in tümünün haberleşme ve ulaştırma şebekesini denetledi. Her yerde hava savunma sığınakları, ordunun yönetiminde inşa edildi. Denize indirilmekte olan yeni transatlantikler gezmeye gittiğinde, Şangay tersanelerine deniz subayları komuta ediyordu. Köylük kömünlerde ordu, milis örgütü aracılığıyla tugay ve üretim ekibi düzeylerinde dahi temsil ediliyordu. Tüm askeri ve nükleer sanayiler de tabii Halk Kurtuluş Ordusu tarafından işletiliyordu.

Örgütlü kültür hayatında da subaylar, devrim komitelerini yönetmede önder rolü oynadılar. «Güvenilir Parti Kadroları», kitle örgütleri temsilcileri ve «sorumlu askeri temsilciler»den oluşan bu üç ittifaklarda, «sorumlu»lar hemen daima azınlıktaydılar. Fakat hemen her seferinde başkanlığın onlar tarafından yapıldığını gördüm. Halk Kurtuluş Ordusu Genel Siyasi Bölümü'nün ideolojik bilinçlendirme faaliyetleri, yalnızca üniversite ve hastanelerde sınırlı kalmıyordu. Sian'da Şangay'da da sahne gerisinde ziyaret ettiğimiz birer bale topluluğunun devrimci komitelerinde de durum aynıydı.

Yönetici sandalyesinde üniformalı birine ras-

lamadığım yerlerden biri, Nannivan'daki 7 Mayıs Okulu idi.

- (1) Mao Zedung, Seçme Eserler, Cilt III, Foreign Languages Press, Pekin, 1953, s. 133.
- (2) Bkz. Red China Today (Bugünkü Kızıl Çin), age.
- (3) 12 Aralık 1964'de Tarım Bakanı yardımcısı Vu Cen tarafından bana verilen rakam.

17

HARİKALAR DIYARI NANNIVAN

7 Mayıs okulları üzerine Çin'den uzakta yazarken, ister istemez olaylar sanki bir aynanın gerisinde geçmiş gibi bir hisse kapılıyorsunuz. Hani «Alis Harikalar Diyarında» romanında, Alis, bir aynanın ardındaki bir hayal ülkesini ziyaret eder ya işte öyle. Oradayken, gördükleriniz inanılır, hatta iyi şeyler olarak gözükiyordu. Fakat bunu yabancılara nasıl izah etmeli? İnsan aynı romandaki Kızıl Kraliçe'nin Alis'e öğüdünü hatırlıyor: «Ne diyeceğini düşünürken reverans yap. Böylece vakit kazanırsın.» Ya da daha iyi bir örnek: »Başlangıç noktasından yola çık. Sona varana kadar yürü; sonra dur!»

Bir bakıma inanılmayacak derecede güzel bir şey: 7 Mayıs okulları bizzat öğretmenlerin kendilerini yeniden eğittikleri okullardır. Nannivan'ın düzeltme çiftliği olduğu eski günlerinde, buranın sakinleri, burada kendi arzularıyla bulunmayan, kendilerini genç proletarya devletinin iyi birer yurttaşı haline getirmek için bir yandan sosyalizmin temel eserlerini okurken, diğer yandan da hüküm sürelerini çalışarak dolduran inatçı toprakağaları, karşı-devrimciler ve adi suçlulardı. Birçok kadro okulunun tipik bir örneği olan Nannivan 7 Mayıs Kadro Okulu'nda ise

gerçeğin gerçeğini yani sosyalist gerçeği yeniden öğrenmek üzere kendi arzularıyla veya mensup oldukları grupların isteğiyle gelen Parti görevlileri vardı. Onlar «üretimden ve gerçeklerden kopmuşlardı.» ve şimdi «kitlelerle bütünleşmeye» ve «işçi ve köylülerden öğrenmeye» çalışıyorlardı.

Her yerde olduğu gibi Çin’de de, olup biten şeyler, onları, çözümlerinin siyasi araçlarını şartlandıran tarihi sorunlar çerçevesinde ele aldığımızda anlamlı ve açıklanabilir hale gelirler. Mao, Marks’ın sözlerini tekrarlayarak, «özgürlük, ihtiyacın tanınmasıdır» der. Eğer gerçekten öyleyse, bu 7 Mayıs okulları için de geçerlidir.

Kadro okulları, Başkan Mao’nun 7 Mayıs 1968’ de yayınladığı «Bedeni işlerde çalışmak, çok sayıda kadroya, yeniden öğrenmeleri için eşsiz bir fırsat yaratmaktadır. Bu yüzden, yaşlı, zayıf, hasta ve sakatlar hariç, bütün kadrolar böyle davranmalıdırlar.» şeklindeki talimatını yerine getirmek üzere kuruldu. O yılın başından itibaren de, Kültür Devrimi sırasında iktidar organları olarak kurulan ve Partili askerler tarafından yönetilen Devrimci Komiteler, bedeni işlerde çalışmak üzere «çok sayıda kadroyu» köylük bölgelere yollamaya başladılar. Bunların arasında üniversite, fabrika, köy ve şehir hükümet konseyleri gibi önemli kuruluşların yönetim şefleri, Partili öğretmenler ya da Parti’nin örgüt kademelerine mensup kimseler vardı.

Örneğin, bir üniversite rektörünün buralarda ne işi vardı?

Ülkenin fikir hayatının, yavaş yavaş Menciyun’un «kafa emeğiyle çalışanlar başkalarını kendilerine tâbi kılarlar; kol emeğiyle çalışanlar başkalarına tâbi olurlar», «öküz kulağından ipek kese olmaz» gibi geleneksel düsturlarında ifadesini bulan eski yollara doğru kaydığı söyleniyordu. Ortaöğrenim kurumları-

nın ve üniversitelerin burjuva eğitimi görmüş yöneticileri, gitgide ağırlaşan sınavlar koyarak, işçi ve köylü kökenli olmaları dolayısıyla diğerlerine kıyasla baslangıçta daha geri bir düzeyde bulunan öğrencileri ayıklama yoluna gidiyorlardı. Birçok üniversite dalında dersler, kısaltılacağı ve kitlelerin ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabilecek bir hale getirileceği yerde, altı ya da sekiz yıla çıkarılıyordu.

John Gardner adında Amerikalı bir araştırmacı, 1971'de Çin üzerine yapılan etraflı bir sempozyuma verdiği, «Eğitim Görmüş Gençlik ve kır-şehir Eşitsizlikleri» adlı tebliğinde, bu duruma şöyle değiniyordu: «...Ancak bunun toplumsal sonuçları, tepeden tırnağa yeni bir düzen kurmayı amaçlayanlar için caseret verici olmaktan uzaktı. Çünkü Mao'nun bakış açısından üniversiteler, toplumsal tabakalaşmayı teşvik ediyor ve bencil ihtiraslarına göre davranan bir seçkinler zümresi yetiştiriyordu.»

Uzmanlaşmaya yeniden önem verilmesinin en belirgin sonuçlarından biri, işçi ve köylü ailelerinden üniversiteye gelen öğrencilerin sayısındaki düşüşe karşılık, yüksek kadroların ailelerinden ve «sömürücü sınıflar»dan gelenlerin gözle görülür bir şekilde artmasıydı... Örneğin Pekin Üniversitesi'nde işçi ve köylü ailelerinden gelen öğrencilerin oranı 1958'de yüzde 67 iken, 1962'de yüzde 38'e düşmüş; buna karşılık «sömürücü sınıf» kökenlilerin sayısı bir mislinden fazla artmıştı: Üniversite profesörlerinden birçoğu, proleter kökenli öğrencileri hor görüyorlar, onları, «ince işçiliğe elverişsiz kaba porselenler» olarak nitelendiriyor, ve böyle öğrencilerin üniversiteye kadar yükselmelerinin siyasi «basamaklar» sayesinde olduğu fikrini benimseyerek buna öfke duyuyorlardı. 1958 yılında Doğa Bilimlerinin sekiz dalına kabul edilen 237 öğrenciden sadece 45'i öğrenimlerini normal sü-

re içinde tamamlayabilmişler; geri kalanları ya okuldan uzaklaştırılmış, ya da yıl kaybına uğratılmışlardı.

Pekin Teknik Koleji'nde, buraya öğrenci olarak gönderilen 919 kadro ya da askerî personelden 800'ü, Zinhua'da ise 200'ü «ayıklanmıştı.» Pekin Ticaret Koleji'nden uzaklaştırılan 108 öğrencinin yüzde 94 kadarı işçi kökenliydi. Çin hakkında çok şey bilen ve orada iyi karşılanan bir ziyaretçi olan Han Suyin, 1967'de şöyle yazıyordu: «Şehirlerdeki üniversiteler ve liseler üzerinde yapılan bir soruşturma, şok tesiri yarattı 17 yıllık sosyalizm uygulamasından sonra, Çin'de öğrencilerin yüzde 40'ından fazlası hâlâ halkın ancak yüzde 5'ini oluşturan burjuva, toprak sahibi ve kapitalist ailelerin çocuklarıydılar.(!)»

Eğitimde devrim başlıbaşına çok önemli bir konu olmakla birlikte 7 Mayıs okullarını açıklayabilmek için bu konuya kısa da olsa değinmek yararlı olacaktır. Nannivan'daki 7 Mayıs Okulu'ndaki talebelerin çoğu, aralarında birkaç öğretmen de bulunan şu ya da bu şekilde eğitimden de sorumlu olmuş olan tecrübeli Parti yöneticileriydi.

Liu Yu-şeng, kendisini yönetim komitesinin başkan yardımcısı olarak tanıttı. Uzun boylu, dik duruşlu, otuz yaşlarında, güneşten yanmış ve adaleliydi. Bu görünümünün dışında, yıllar önce yalnızca okuması yazması olan, fakat artık, hiç değilse ortaöğrenim görmüş birini nitelemek için kullanılan «aydın» tipli biriydi. Liu, açıldığı iki yıl öncesinin 4 Ekim'inden beri okulda bulunuyordu. Eğitime Şensi eyaletinin başkenti Sian'daki onbir kuruluştan gelen 467 kişiyle başlamıştı.

Kendilerine öğrenci demiyorlardı. Bay Liu, onların «7 Mayıs savaşçıları» olduklarını açıkladı.

«Başlıca görevimiz, Sian belediyesinin ve komşu ilçelerin yüksek dereceli yöneticilerini eğitmektir. Temel ilkelerimiz Mao Zedung Düşüncesinin ışı-

ğında hareket etmek, dünya görüşümüze yeni bir biçim vermek; kadroların işçilerden ve köylülerden öğrenmelerini ve onlarla köklü bir şekilde kaynaşmalarını sağlamak; öğrenirken kitle çalışması yapmak ve burjuva dünya görüşünü eleştirirken kol emeğiyle çalışmaktır.

«Eski Parti okulları, işten, kitlelerden, üretimden ve gerçeklerden kopmuştu. Okulumuz aynı zamanda, sadece üretimle uğraşan eski devlet çiftliklerinden de farklıdır. Şimdi iki yıllık bir uğraştan sonra 414 ihtilalci kadro yetiştirmiş bulunuyoruz. Bunlardan bazıları şehirlere döndüler, fakat birçoğu köylük bölgelerde yerleştiler. Soracağınız bir şey var mı?»

Bay Liu kimdi? Bizzat kendisinin de mezun olduğu okulda siyasi yönetici olarak kalmıştı. Eskiden ne yapardı? Şehirde bir «gençlik işleri önderi» olduğunu söyledi. Bunun yerel Genç Komünistler Birliği'nin sekreterliği anlamına geldiğini tahmin ettim. Yanında Şian'ın Dung Fang Hung (Doğu Kızıldır) Komünü'nün Doğu Bölümü Parti başkanı olan Şu Ciu-yeng adında güzelce bir kadın oturuyordu. Kendisi, şimdi okulun «birinci çeltik ekicileri bölüğü»nde bulunuyormuş. Ayrıca masadakilerin yarısının yardımıyla biraz sonra okul çiftliğinden derlenmiş taze domuz pirzoları, haşlanmış mısır, fırında tatlı, patates, kaba, süt, omlet, elma ve daha bir düzine kadar çeşitli yiyeceklerle tıka basa dolu tabaklar getirilecek olan mutfağın da yöneticisi olduğu anlaşılıyordu.

Okulun, 920 mu (153 akr)² genişliğinde bir arazisi, 53 ineği, 300'den fazla domuzu ve sayısız ördek ve tavuğu vardı. Arazinin 800 mu'luk kısmı pirinç ve diğer tahıllara ayrılmıştı. Geçen yıl burada 85 ton ürün elde edilmişti. 40 mu meyva ve sebze, 50 mu patates ve 30 mu de kendir ekimine ayrılmıştı. Şu sırada okulun kadrosu, güçlü kuvvetli, dörtte biri ka-

dın olan, yaş ortalamaları 30-40 arasında olmasına rağmen, aralarında 61 yaşına kadar tek tük daha yaşlılar da bulunan, 216 «7 Mayıs savaşı»ndan oluşuyordu. Aralarında **yedi** tane de doktor vardı. Çiftlik, yiyecek, barınacak ve (inşa ettikleri küçük bir baraj ve enerji santrali sayesinde de) yakıt bakımından kendi kendine yeterli bir durumda gözüküyordu. Ancak hayat tarzı ilkel bir düzeydeydi.

«Savaşçılar», tarım için yeni topraklar açmışlar, elleriyle kestikleri kerestelerden evler ve ev eşyaları yapmışlar, devlet çiftliğinden gelen köylülerin öğütleriyle, her türlü işi kendi başlarına yapmışlardı. Artık kalan zamanlarda ise, ordu yöneticilerinin yönetiminde siyasi inceleme ve tartışmalarda bulunuyorlardı. Altı ay ya da bir yıl içinde «Mao eylemcisi» haline gelebiliyorlardı. Eylemci ne demekti? Eylemci, **mangası tarafından** yalnızca iyi bir öğrenci değil, fakat aynı zamanda «Mao Zedung Düşüncesi'ni hayata uygulayan kişi» olarak **seçilen** bir kimseydi.

Bana, bütün üyelerin okulda bulundukları süre boyunca kadro sistemindeki eski yerlerine göre aldıkları ücret düzeylerini aynen koruduklarını ve evlerindeki ailelerinin eskiden olduğu gibi yaşadıklarını anlattılar.

Yönetim komitesi otuz kişiden oluşuyordu, ve verdikleri mütevazı ziyafette, çeşitli bölüm başkanları kendileriyle röportaj yapmamıza izin verdiler. Lüks bir otel restoranında yediğimizden çok farklı olan, taze ve basit yemekleri, onları üreten yeniden eğitilmiş eğitimcilerle birlikte yemek ne harikula-deydi!

Örneğin, 48 yaşında, mor bir ceket giymiş, güldüğünde inci gibi dişleri görünen Tan Cung'u alalım: Eskiden Sian Devrim Komitesinin üst düzeyde bir kadrosuymuş. Şimdi okulun domuz ahırlarının sorumluluğunu yüklenmiş ve biraz önce «bölüğündeki

savaşçılar» tarafından «eylemci» seçilmiş. «Mao'nun köylük bölgelere gidilmesi gereği» üzerindeki sözlerini naklettikten sonra, «ben de fırsattan yararlandım» dedi ve şöyle sürdürdü:

«Aslına bakarsanız, Mao üzerinde kendimi pek yeterli bulmuyorum. Yönetici bir mevkide bulunmama rağmen, gerçeklerden koptuğumu farkettiğimden, buraya gelmek istedim. Beni domuz ahırında işe koştular. Bok küremeye ve domuz yetiştirmeyi öğrenmeye koyuldum. Mao'nun 'güçlüklerden ve ölümden korkma' şiarını inceledim ve bana birçok şey öğreten köylülerle kaynaştım. Çok çekici bir iş bu. Giderek kitlelere yaklaşıyor ve dünya görüşümü yeniden şekillendiriyorum.» Son cümlelerin anlamı, «kendi kendine savaşarak» proleterleşiyorum, demektir.

50 yaşlarını sürdüren, eskiden Şian Parti Komitesi sekreterliğinde bulunan Li Van-cun'u alalım: Yenan günlerine kadar uzanan uzun bir devrimci geçmişi var. Ancak, şehrin «şekere bulanmış kurşunları» ile yozlaştığından, köylük bölgelerle teması kaybetmiş. Şimdi, «mısır ve pirinç ekıyor» ve Mao Zedung Düşüncesi'ni ve diğer Marksist literatürü inceliyordu. Fakat söylediğine göre, «daha epey yol alması» gerekliymiş.

40 yaşlarında gösteren Liu Yen-yuan Parti'ye 1950'de katılmış, 1960'da üniversiteyi bitirmiş ve giderek yükselip Sian'ın 24. lisesine müdür olmuş. Köylülerin ne büyük güçlükler altında çalıştıklarının farkında bile değilmiş. O halde nasıl olacaktı da öğretecekti? Şimdi kendisi «buğday tarlalarında kol emeğiyle çalışan» bir 7 Mayıs savaşçısı. (Vu-çi can-şih) Hâlâ, kötü sınıfsal kökeninden kurtulmak için «mücadele» ve «özleştirir» safhasında bulunuyormuş. Ümidi, «yeni bir dünya görünüşüne» sahip bir yoldaş haline «dönüşmek».

Onun yanında, şimdi yeniden örgütlenen Sian

Genç Komünistler Birliği'nin 38 yaşındaki eski sekreteri Vang Yi-ping oturuyordu. 1948'de Yen'an'da öğrenciymiş. Sonradan şehirde, revizyonistlerin yönetiminde kolay bir hayat sağlayan Parti ayrıcalıklarının etkisiyle, kötü yollara sapmış. Güçlükleri unutmuş. Bir bürokrat olup çıkmış ki, Mao, «bürokratlarla işçiler ve orta ve yoksul köylüler, birbirleriyle **uzlaşmaz çelişmeleri olan sınıflardır**» der. «Bürokratlar», işçilere karşı kapitalist vampirler haline geliyorlardı. Aralarında nasıl olur da, yeterli bir anlayış bulunabilirdi? diyen Vang, şimdi okulda ikinci yılını dolduruyor. Henüz bir «eylemci» değilmiş, fakat daha şimdiden «birinci çeltik ekim bölüğünün yöneticisiymiş» ki, bu da önemli bir ilerleme olarak nitelendiriliyor.

Okul yöneticisi Liu, «başlangıçta 'mücadele' sürecinde bir takım 'zigzaglarla' karşılaştık» dedi. «S'an'dan 800 li (284 kilometre) uzakta bir ormancılık okulu kurmak da neymiş? Bazı öğrenciler 'güçlüklerden korkuyorlardı'. Onları çelikleştirmek için, b...raya her gelenin Yen'an'a kadar 180 li gidip gelmesini bir gelenek haline getirdik. 359. Tugayın eski savaşçılarını, buradaki 'eski sıkıntılarını' anlatmaları için okula davet ettik. Giderek Başkan Mao'ya proleter duygularla bağlandık ve artık Nannivan'ın bir okul yeri olarak seçilmesindeki isabeti kavırıyoruz.

«Bizler burada devrimci şartları yeniden yaşadık. Başlangıçta her şey son derece fakirdi. Yıktık dökük mağaralar, tek tük evler, yabancı otlarla bürünmüş ve temizlenmemiş tarlalar, pek az alet ve edevata sahiptik. Sinan'dan yardım mı istemeliydik? Çoğunluk bunu reddetti. Kendi gücüne güvenme hususunda 359. Tugayın geleneğini sürdürdük; ağaçlardan yataklar ve ev eşyaları yaptık, aynı şekilde evler kurduk, ev aletleri ve sepetler imal ettik, kiremit yapmayı öğrendik.»

Kendi jeneratörümüzü kendimiz yaptık (fakat

bunun için kredi aldık). Geçen ilkbaharda bendin üstündeki su yolunu on santim çamurla dolduran ve piring tarlalarını mahveden bir sel baskınına uğradık. «Dağları Taşıyan Budala İhtiyar» imdadımıza yetişti. Onun ruhuyla hareket ederek su yolunu temizledik, 500 metre küp toprağı ellerimizle taşıyarak piring tarlalarımızı tam zamanında islah ettik ve yeniden ekererek iyi bir ürün elde ettik. Kendi gücümüze dayanmamız düşünce tarzımızı da değiştirdi. «İnsan elle-riyle herşeyi yapabilir» ilkesi sloganımız haline geldi.»

Anlatılanlar bu şekilde sürüp gitti. Öğleden sonramızı, tarlaları dolaşmaya, yeni yeni «savaşçılar» ve onların köylü yoldaşlarıyla tanışmaya, iyi bakımla tarlaları ve sağlam yeni binaları seyretmeye ve nihayet dağ yamacındaki mağaralarda kurulmuş düzenli domuz ahırlarını gezmeye hasrettik. Mütevazı işleri köylüler kadar iyi yapmaktan memnurluk duydukları görülen iyi yürekli insanlarla karşı karşıyaydık. O zaman, onların hayranlık verici ruhlarından etkilenmiş ve hatta bu güçlü grup tedavisinin onlara sağladığı faydaları kıskanmıştım. Ancak şimdi burjuva çevremde notların üzerinde düşünürken, Beyaz Kraliçe'yi hatırlamaktan kendimi alamıyorum: «Buna inanmam» dedi Alis. Beyaz Kraliçe: «Öyle mi?» dedi acıyan bir tonla. «Dinleyebilirim ki fazla bir tecrüben olmamış. Senin yaşındayken, bu işi her gün yarım saat yapardım. Hatta bazen, kahvaltıdan önce en az altı imkansız şeye inandırırırdım kendimi.»

Şimdiye kadar milyonlarca kişi 7 Mayıs okullarından geçti. İleride büyük Parti üyelerinin de aynı şeyi yapacağı söyleniyor. Tercümanın Yao Vey, böyle bir komün okulunda bir yıl çalışmış. Bir Rusça uzmanı olan karısı, halen bu okullardan birindeymiş. Şimdi Çin'in Birleşmiş Milletler'deki Daimi Temsilcisi olan eski dostum Huang Hua ve gene bir Parti yöneticisi olan karısı, 1969'da böyle bir «çelikleştirmeden»

geçmişlerdi. Denizaşırı görevlerinden yurda çağrılan bütün Çinli diplomatlar, bu komün okullarında ya da benzerlerinde çalışmışlardır.

Sanatçılar da mı? Mao'nun, «opera sanatçılarını, şairleri, oyun yazarlarını ve edebiyatçıları şehirlerden çıkaralım ve hepsini kırlara sürelim. Onları gruplar halinde ve değişik zamanlarda köylere ve fabrikalara yollayayım. Hep bürolarda oturmalarına meydan vermeyelim. Oralarda hiçbir şey yazamazlar.»⁽³⁾ dediği söyleniyordu. Onlar da gittiler. Kendilerini şehirlerde aradığım birçoğu halen uzakta, «çelikleşmekle» meşguldüler.

Bütün bu insanlar, içtenlikle yeniden eğittiler mi kendilerini? Şüphesiz ki hepsi değil. Ancak, zorla gönderilmiş olsalardı, çok daha küçük bir kısmının değişmiş olacağı da açıktır. Kendisi de bu tecrübeden geçmiş eski bir dostumun anlattığına göre, sistem çok daha ince bir tarzda işliyor:

«Normal olarak yaptığın iş ne olursa olsun, bölüğün bir parçası olan bir mangaya mensup oluyorsun. Haftada iki ya da üç kere, günde iki saat inceleme yapıyorsun ve haftada bir-iki kere de diğer mangalarla birlikte toplanıyorsun. Oturup Mao'yu ezberlemiyorsun. Eserlerinden bir parçayı konu seçip, yüksek sesle okuyor ve pratiğe uygulandığında ne anlama geldiğini tartışıyorsun. Bunu temel alarak, günlük işlerinde gerçeklerden ne kadar uzak olduğun konusunda eleştiri ve özelleştiride bulunuyorsun. Bunlar bazen o kadar ateşli oluyor ki, gururun kırılıyor, ruhun delik deşik oluyor ve bir arınmaya ihtiyacın olduğunu hissediyorsun. İşte o zaman, köylük bölgelere gitmeye gönüllü oluyorsun.»

Acaba bir dine girerken olduğu gibi, imana gelmek gibi bir şey mi?

«Ya bu duygu bazı kimselerde hiç uyanmazsa?»

«Mümkündür; fakat bir süre sonra bir bakıyorsun, senden başka herkes gitmiş. İmalar yapılıyor, bütün gözleri üzerinde hissediyorsun. Sıra sende, demek istiyorlar. Ve biliyorsun ki, bütün çabaları sana yardım etmek içindir. Bazı durumlarda bütün bir manga ya da grup birlikte gitmek için izin istiyor. Gündelik işlerden bir süre uzaklaşmak, kol emeğinin ne olduğunu anlamak, herkes için yararlıdır. Gerçekten her birimiz de çok değerli bilgilerle dönüyoruz, bu tecrübeden.»

Eğer gençseniz, bu daha kolay ve bir bakıma eğlenceli oluyor. Fakat eğer yaşlı bir uzmansanız, arta kalan ömrümüzü bu şekilde harcamak korkunç gözükebilir. Kol emeğine alışık değilseniz, bu size pek zor gelebilir. Hele manga yöntemi de «kötü» ise! Piriñ tarlalarında eğilip çökerek, ağır yükler taşıyarak, fiziki durumlarının çok ötesinde işler yapmaya çabalayarak ağır şekilde yıpranan kimseler tanıyorum. Fakat genellikle aydınlara en zor gelen, (ki, bütün dünyadaki benzerleri arasında, Çinli aydınlar kadar kol emeğini geleneksel olarak hor gören yoktur) bedeni rahatsızlıktan çok, okuma-yazmayı bile ancak becerebilen bir köylü ya da askerle aynı düzeye inmeyi kendilerine yedirememekten ileri gelen ruhi acılardı.

Kafa çalışmasıyla kol emeğini birleştirmek, Çinli aydınların çoğu için o kadar duyulmadık bir şeydi ki, bunun (bugün daha az olmakla birlikte) Amerikan burjuva toplumunda dahi uygulandığı, o «insanılması imkansız» şeylerden biriydi. Ben daha 23 yaşıma gelmeden, okul tatildeyken ya da ders saatlerinin dışında matbaacı çıraklığı, garsonluk, tarım işçiliği gibi işler yapmış ve daha sonraları bir gemici olarak çalışmaktan gurur duymuştum. Böylelikle işe saygı duymayı ve tembellikten nefret etmeyi öğrenmiştim. Fakat bu gibi işler artık bana çekici gelmiyordu, ve

para kazanmak ya da tecrübe edinmek için çalışmakla, bu işi siyasi nedenlerle yapmanın aynı şey olmadığını anlıyorum. Ayrıca, hiç şüphe yok ki, köylü ya da işçilerin düzeyine inmeyi de düşünmemiştim bile. Bu bakımdan (bugün bütün kapitalist ülkelerde çalışma felsefesinde açık seçik görüldüğü gibi) ruhi içerikten yoksundum.

Konuyu kapatmadan önce şunu da belirtmek gerekir ki, Çin'de karşı devrimci olarak nitelenenleri de kapsayan iflah olmaz «revizyonistler», gönüllü «7 Mayıs savaşıları» olmaktan çok daha ağır davranışlara hedef olmuşlardır. Kızıl Muhafızların iddialarına göre, bazı gomindang casusları ve profesyonel sabotajcılar ortaya çıkarılmıştı. Mao Zedung'un tekrar tekrar üzerinde durduğu, «halk düşmanları»na bile dayak atılmaması ve eziyette bulunulmaması ilkesine rağmen, binlerce olayda bu sözlere aldırış edilmemişti. Bunlardan çoğu, Kültür Devrimi'nin ilk günlerinde, ateşli Kızıl Muhafızlar tarafından, uydurma suçlamalarla tutuklananlardı. Bir kere gözaltına alındıktan sonra, «kurban»ın bütün siyasi ve ailevi geçmişi soruşturuluyordu. İktidar komiteleri birbiri peşisıra yükselip düştükçe, bir grup tarafından tutuklanan kişiler, bir diğeri tarafından serbest bırakılıyor ve bunlar da eskiden kendilerini itham etmiş olanları suçlayarak öclerini alıyorlardı. Ordu müdahale edip hizipleri temizlediğinde, onbinlerce kişinin geçimini yeniden incelemek gerekmişti. Rollerin değiştiği her seferinde, geçici iktidarlarını, aralarında olsa olsa «kendini yetiştirme» kurallarını uygulamadaki heyecanları yüzünden «birkaç hata» yapmış olan önemli ve yararlı devrimciler de bulunan seçilmiş kurbanlarını dövmek ya da «intihara sürüklemek» suretiyle kötüye kullananlar oluyordu.

Mao Zedung bana, Kültür Devrimi'nde onaylamadığı iki şey bulunduğunu söylemişti. Bunlardan

biri yalan söylenmesiydi. Oysa Başkan, «savaşmak, sözle aldatmaktan daha iyidir» diyordu.

Başkan'ın çok üzüldüğü ikinci nokta ise, «esirlerle» (tutuklulara) kötü muamele yapılmasıydı. Ne Kızıl Ordu'nun, ne de Halk Kurtuluş Ordusu'nun eski savaşlarında böyle bir şeye rastlanmamıştı...

Alis Harikalar Diyarında'nın yazarı Lewis Carroll'dan bir pasaj daha nakledelim: «Sana bir şeyi üç kere üstüste söylersem, inan ki doğrudur.» Ama bir kimse, bir şeyi üç bin kere tekrarlasa da, kendi adına iktidarı kullananlar arasında sağır kimseler bulunabileceğini Başkan Mao'dan daha iyi bilemezdi. Aslında, «ihtilal bir ziyafet değildir...» diyen de kendisi değil miydi?

(¹) John Wilsor. Lewis (der.), *The City in Communist China* (Kızıl Çin'de Şehir), Palo Alto, Calif., 1971, s. 266-67.

(²) 1 mu, aşağı yukarı 1/6 akr eder. 1 akr ise 4.39 dönümdür.

(³) Jérôme Chen, *Mao Papers*, a.g.e., s. 95.

18

ORDU ve HALK

Çin'de hemen nereye baksanız, üniformalı birini görürsünüz. Fakat bunların çoğu halkın içinde silahsız dolaşır, davranışları örnektir ve her yabancıнын kolayca farkedebileceği gibi, silahlı kuvvetler halk tarafından çok sevilmektedir. Resmi okullar, «Küçük Kızıl Askerler»le doludur. Tanıştığımız hemen her aile, oğul ya da kızlarından en azından birinin, Halk Kurtuluş Ordusu'nun güç giriş şartlarını karşılayabilmesini arzuluyordu: Devlet Anayasa'sı, silahlı kuvvetlerde hizmet görmeyi, vatandaşların «hak ve ödevleri» arasında sayıyor. Gerek kırsallarında, gerekse diğer yerlerde karşılaşp konuştuklarımız arasında,

kendisini «ilke olarak savaşa karşı» biri olarak düşünebilen veya ülkesinin «haksız» olduğu bir savaş çıkabileceğine olasılık tanıyan hiç kimseye rastlamadım.⁽¹⁾

Yüksek disiplinli, demokratik bir işçi-köylü ordusu olan Halk Kurtuluş Ordusu, şu sırada itibarının zirvesindedir ve daha önce belirttiğim birçok yönde önemli bir önderlik görevi yapmaktadır. Hiç şüphe yok ki, orduların çoğuna kıyasla halka çok az yük olmaktadır. Mensuplarının suçlarını kendisi cezalandırır. Tükettiği yiyeceğin büyük kısmını kendi üretir, seyyar askeri genelev diye bir şey bilmez, ihtiyaç duyulduğunda fabrika ve talalara yardıma koşmaya daima hazırdır.

1959'dan beri Halk Kurtuluş Ordusu, Yenân günlerinin «çalışma tarzı»na neredeyse yeniden kavuşmuş gibidir. Apolet, terziden çıkmış üniforma, subay şapkası, madalya gibi rütbe işaretleri ve bir subay kastının varlığını belirten, Rusya'dan taklit edilmiş bütün diğer belirleyici özellikler, 1960 başlarında ortadan kalktı. Subaylar ve erler arasında karşılıklı eleştiri ve subaylar için belirli süreler er olarak hizmet görme zorunluluğu yeniden kondu. Bütün savaşçı subaylar erler arasından seçiliyor. Subay ve erlerin maaş ve yaşama koşulları, Yenân ordularındaki gibi tamamen «eşit» olmaktan uzaksa da, aralarındaki fark azaltılmıştır.

Eğitimde siyasete çok büyük bir önem verilir. Siyaset ise, halkla olan ilişkiler demektir. Ezberlenecek ve **marş olarak söylenecek**) kurallardan «Dikkat Edilecek Sekiz Nokta», esas olarak eski Kızıl Ordu'dakinin aynıdır:

- Nazik konuşun.
- Satın aldığınız her şeyin bedelini ödeyin.
- Ödünç aldığınız her şeyi geri verin.
- Zarar verdiğiniz her şeyin bedelini ödeyin.

- Kimseyi dövmeyin ve küfür etmeyin.
- Ekinlere zarar vermeyin.
- Kadınlara saygısızlık etmeyin.
- Esirlere kötü davranmayın.

Bunlara ek olarak, «Üç Temel Disiplin İlkesi» de şunlardır:

- Bütün eylemlerinizde emirlere uyun.
- Halktan tek bir iğne ya da bir sap iplik bile almayın.
- Düşmandan alınan her şeyi ilgili yere teslim edin.

Ayrıca, «Üç-Sekiz Çalışma Tarzı» diye bir şey vardır ki, Çince'de üç cümle ve sekiz karakterden oluştuğu için böyle adlandırılmaktadır. Üç cümle şunlardır:

- Sağlam ve doğru bir siyasi yönelim.
- Sadelik ve çalışkanlık.
- Strateji ve taktiklerde esneklik.

Sekiz karakter ise, askerleri birliğe, uyanıklığa, içtenliğe ve canlılığa çağırır. «Dört iyiliği» gerçekleştiren bireyler ya da bölükler, takdimname alırlar. Bu «dört iyilik»:

- Üç-sekiz çalışma tarzında,
- Siyasi ve ideolojik çalışmada,
- Askeri eğitimde,
- Günlük davranışlarda iyi olmak demektir.

«Dört iyilik» ödülüne sahip herhangi bir üyesi olan aileler, büyük bir gururla onu çerçeveletip, Başkan Mao'nun resminin yanına asarlar.

Genel olarak askeri eğitim teorisi, Başkan Mao'nun «siyaset herşeye komuta etmelidir» sözüne uygun olarak, askeri eğitimin ideolojik yetiştirmeye tabi kılınmasıdır. Bunun da ölçütleri, «dört öncelik» olarak:

- İnsanla silah arasındaki çelişkide insana;
- Siyasi çalışmayla diğer çalışmalar arasında siyasi çalışmaya;

— Siyasi çalışmada, ideolojik ve gündelik görevler arasındaki ilişkide, ideolojik görevlere;

— Ideolojik çalışmada, kitaptaki fikirlerle halkın kafasındaki fikirler arasındaki ilişkide, halkın kafasındaki fikirlere, öncelik tanımak şeklinde belirtilmiştir.

Bu temel ilkeler, Mao'nun «insanın silahlardan daha önemli olduğu» ve manevi ve siyasi unsura öncelik tanımazsa, üstün silahların ya da insan sayısının bir anlam taşımayacağı inancını yansıtmaktadır. Öte yandan bu kavramlar, Başkan Mao'nun, eski Çin'in strateji uzmanı olan ve «Savaş Sanatı» adlı eseri, bugün bile taptaze duran bilgelik örnekleriyle dolu olan, M.Ö. 350-450 yılları civarında yaşamış Sun Zu'nun öğretilerini daha genç yaşlarında özümlediğini göstermektedir. Sun Zu'ya göre stratejide beş temel unsur vardır ki, «bunların başında, halkın önderleriyle ahenk içinde olmasını, bu yolla onları hayatta olduğu kadar ölüme giderken de korkusuzca izlemelerini sağlayan manevi nüfuz»⁽²⁾ gelir.

«Siyasetin komuta etmesi», şüphe yok ki, Halk Kurtuluş Ordusu'nun modern silahların ve onların ustaca kullanılmasının önemini küçümsediği anlamına gelmez. Mao, «siyaset ve teknoloji kaynaştırılmalıdır; **hem** kızıl, **hem** de usta olmanın anlamı budur» der. Burada, Batılı istihbarat teşkilatlarıyla rekabete kalkışıp, Çin'in sahip olduğu silahlar hakkında genel bir bilginin ötesinde bir tahmin yapacak değilim. Halk Kurtuluş Ordusu'nun milyonlarca eğitilmiş yedek ve yardımcı birliklerce de desteklenen üç milyon kişilik düzenli birliklerinin Asya'nın en güçlü kara kuvvetlerini meydana getirdiğinden kimsenin kuşkusu yoktur. Çin'in gerek uçaksavar topları, gerekse topçu ve piyade silahları, Vietnam'da çok etkili bir şekilde kullanılmıştır. Halk Kurtuluş Ordusu, bu çeşit bütün silahlar ve modern zırhlı araçlar bakımından kendi

kendine yeter durumdadır. 1960'ların başından itibaren Çin, kendi yaptığı Sovyet modeli MIG-19 uçaklarının jet motorlarını da imal etmeye başlamıştır. 1970' de ise, Çin modeli olan ve Rus MIG-21 uçaklarına üstün olduğu belirtilen bir uçağın seri imalatına geçildiği söyleniyor. Bunların yanında, sınırlı sayıda hafif ve orta bombardıman uçağı da ülke içinde yapılıyordu.

Hava kuvvetleri ile su üstü ve denizaltı gemileri bakımından Çin, her ne kadar iki süper devletten geri ise de, gene de büyük savunma gücünü yoklamak amacıyla bunların klasik silahlarla girişilebilecekleri saldırıları önlemeye yeterli bir toplu silah gücüne sahiptir. Ayrıca Çin, 1971'den bu yana, nükleer tehditler karşısında önceleri kapıldığı çaresizlik duygusundan büyük ölçüde sıyrılmasını sağlayan, ufak da olsa hesaba katılması gereken bir nükleer güce ve bunları hedeflerine ulaştıracak orta menzilli bir füze sistemine kavuşmuştur. Daha şimdiden, hiç kimse ciddi misillemeleri göze almadan Çin'e karşı nükleer bir saldırıya girişemez. Çin'in kıtalarası nükleer füzelere sahip olma yolunda attığı hızlı adımlar, Nixon yönetiminin Çin Halk Cumhuriyeti'ni bir gerçek olarak kabul etmesinde ve iki ülke arasında barış içinde akılcı bir birarada yaşama temelinde yeni bir ilişki aramasında önemli rol oynamıştır.

Bütün bunların, yüzyıldan fazla bir süre boyunca Batılı ve Japon istilacılar elinde horlandıktan ve neredeyse yokedildikten sonra, Çin'in kendi gücüne dayanarak şimdiki gücüne erişmesine yaptıkları katkılarının kıvançla sözettiklerini duyduğum yaşlı köylüler de dahil olmak üzere, «halk»ın büyük çoğunluğu tarafından kavrandığına inanıyorum. Onlar için, Çin'in sahip olduğu, kendi ağır emekleri pahasına elde edilen ve propaganda ve eğitim yoluyla «kendilerine ait» olduğu açıklanan silahlar, kolektif bir başarının ürünüdürler. Buna herkes mi inanıyor? Bizzat

Mao, yüzde 5 oranında bir kesimin hâlâ sosyalizme karşı olduğunu teslim ediyor. O yüzde 5 için, ordu, atalarından kalma topraklarını yeniden ele geçirmelelerini ya da «zengin yüksek memurlar», Taoist rahipler, dilediğini yapan sanatçılar ya da «gerçeklerden kopuk» yazarlar olma arzularına set çeken bir «zorba» mıdır? Her ay Hongkong'a kaçmayı başaran yüzlerce kişiyi cezbeden şeyin para kazanma hırısı olduğu görülüyor. Gerçekten de, bunların arasında, Halk Kurtuluş Ordusu'nda bulunmuş olanlara pek ender rastlanır.

Mao sık sık, ordu, askerlerin kişisel çıkar peşinde koşmaktan nefret etmeyi öğrendikleri «büyük bir okuldur» der. «Askerler, siyaset, askeri meseleler ve kültür hakkındaki bilgilerini ilerletmeli ve tarımsal üretimle meşgul olmalıdırlar. Ordu, bir kısmını kullanacağı ve bir kısmını da ihtiyacı olan eşdeğer mallarla mübadele edebileceği mallar üreten orta ve küçük çaplı atelyeler kurabilir... Bu yolla askeri-eğitimsel, askeri-tarımsal, askeri-endüstriyel ve askeri-sivil işleri yürütebilir... (Böylelikle) milyonlarca askerin muazzam gücü kendini hissettirebilir.»⁽⁹⁾

Eskiden Çin'de, «iyi demiri çivi yapmakla, iyi insanı ise asker yapmakla israf etmeyin» düşüncesi yaygındı. Gomintang Çin'inde, askere alınan cahil köylülerin boyunlarına ip takılarak şubeye sürüklediklerine şahit olmuştum. Subaylar, açıkça askerlerin maaş ve tayınlarını cebe indiriyorlar, şikayet eden çıkarsa dayak atıyorlar, kendileri ise ticaret ve karaborsa ile uğraşıyorlar ve ilk önce kendi siyasi kariyerleri ile ailelerini düşünüyorlar, askerleriyle meşgul olmak en son akıllarına geliyordu. (Bugün de Güney Vietnam'da, Güney Vietnam Ordusu subayları arasında olduğu gibi.) Bugünün Halk Kurtuluş Ordusu, «savaşçı»larından her biri, okuma-yazma bilir, iyi bir komutanın nasıl olması gerektiğini Baş-

kan Mao'dan okur, haklarının bilincindedir ve şikayetlerini «mücadele» ve «eleştiri» toplantılarında dile getirir. Yiyici subaylar, gerçi hiç duyulmamış bir şey değildir. Fakat bunlar, belki de evlilik öncesi cinsel ilişki olaylarından bile daha seyrekler.

Bu üstün vasıflı ordu, maaş ve bakım açısından halka inanılmayacak derecede az yük olur. Bu külfet ne kadardır?

1970 Ekim'inde bir yemekte, ilk defa 1936'da tanıştığım, sonra mareşal olan ve şu sırada Nükleer Bilimleri Geliştirme Komisyonu başkanlığını yapan Nieh Tung-cen ile yanyana oturmuştuk. Bana bombanın sırlarını öğretmedi tabii, fakat Halk Kurtuluş Ordusu'ndan uzun uzadıya sözetti. Her askere yılda üç gömlek, yazlık ve kışlık ya da dağ ayakkabıları, yazlık ve kışlık üniforma ve sınırsız tayin verilirmiş. Kural olarak, ana ve babaları bakıma muhtaç olan kimseler orduya alınmıyor, ancak özel durumlarda, ailelerine yardım için bir ödenek ayrılıyormuş. Erler genellikle bekardır; eğitimleri, öğrenimleri, tıbbi bakımları ve eğlenceleri parasız olarak temin edilir. Yemek, barınak ve yaşamak için gerekli diğer şeyler için de masraf etmez. Bu bakımdan, 6 yuanlık maaşları, Nieh Tung-cen'e göre, kendileri için yeterli bir cep harçlığı sayılmalıydı.

Daha sonra Cekyang'da karşılaştığım general Co Ven-cing bana, erlere verilen aylığın 12-15 yuana yükseltildiğini söyledi. Ayrıca, subayların çoğunluğunun son zamanlarda gönüllü olarak aylıklarında yüzde otuz oranında bir indirim istemiş olduklarını da general Co'dan öğrendim. Yani bana 1960'larda verilen maaş cetvellerine göre, bir orgeneralin aylığının 350 yuana kadar düşmüş olması mümkündü. (Nieh Tung-cen ile ilk karşılaştığımda, Kızıl Ordu subayları ayda 5 yuan alıyorlardı.) Bir ordu propaganda ekibinde görevli bir yarbay, bana aylığının 70 yuan ol-

duğunu söyledi. (Bu, yüzde 40 oranında bir azalma demektir). Bunların dışında, Kültür Devrimi, Halk Kurtuluş Ordusu'na yeni bir ücret ayarlaması getirmis deildi. Orta rütbeli subayların aylıkları aynı kalırken, alt r tbeliklerinki biraz artırılmış, üst r tbelerinki ise azaltılmıştı.

Sivil  rg tler gibi ordu da, «herkesten kabiliyetine göre; herkese emeğine göre» sosyalist kuralını uyguluyordu. Ancak bunu yaparken, yaş, hizmet süresi, ailevi yükümlülükler ve rütbe de gözönünde bulunduruluyordu. Mesela, binbaşından yukarı subaylara özel lojman ve otomobil tahsisi gibi birçok van faydalar sağlanması hâlâ sürdürülüyordu.

Bütün bunlar, gayet olumlu görülebilir. Fakat yine de Çin'de, yüksek Parti bürokrasinin parçalanmasının ardından ordunun devraldığ iktidar rolü belirli bir huzursuzluk yaratmıyor muydu? Eskiden bir köylü ailesinin en büyük emeli, zengin ve güçlü olması umuduyla oğullarından hiç değilse bir tanesini okutmaktı. «Bir yüksek memuriyet kapabilmek düşünce siyle kadro olmak» nesilden nesile geçen ve devamlı lanetlenen, ve 7 Mayıs okullarının kuruluş nedenlerinden birini meydana getiren bir düşünceydi. Pekala, «yüksek rütbeli bir subay olabilmek için orduya yazılma»ya ne demeli?

Ordu kadrolarının, eski Parti  yeleri sayısının olsa olsa onda birini meydana getirdiği hatırlatılıyordu. Koca ülkeyi, bunun yanında bütün kendi üretim ve savunma görevlerini tek başlarına bir arada y r tebilecekler miydi? Ama «kapitalist yolu tutan eski Parti yöneticileri»ne de «bir avuç» denmiyor muydu? Partili bir askeri seçkinler zümresini, eski bürokrat seçkinlerin yerlerini almaktan kim alıkoyabilirdi?

Bunların cevabını, 1967'den itibaren c z lm ş Parti ve devlet üstyapılarının yeniden inşa edilmesinde en ağır sorumluluğu yüklenmiş olan kişinin aç-

zından kısmen de olsa vermeye çalışmışım. Liu Sao-çi'nin iktidar mekanizmasının alaşağı edilmesinden sonra mevkiini muhafaza edebilen en tecrübeli yüksek kademe devlet kurucusu olan Başbakan Co En-lay, birleşik yönetim ekipleri haline getirilmeleri gereken devrim komiteleri'nde ki her üç unsurun da tam güvenine sahip olmaya devam etti. Bu birliği gerçekleştirmek de, ordu tarafından gerçekleştirilen temizlik sırasında sıkılıp suyu çıkarılan teknisyenleri ve diğer tecrübeli Parti kadrolarını «kurtarmak» gibi nazik bir işlemi gerektiriyordu. Bunlardan birçoğu, itilmiş oldukları geri planda kalmayı ya da yeni sorumluluklar almaktan kaçınmayı tercih ediyorlardı. Diğer bir güç görev de, bu ekiplere, siyasi kuruluşların halk kitlelerince, yani Parti üyesi ya da ordu mensubu olmayan çoğunlukça daha iyi denetlenmesini sağlamak için sendikaların yerini alan işçi konseylerinden ve köy komünlerinden «taze kan» almak-tı.

Bir ordu seçkinler grubu mu? Bir ordu bürokrasi mi? Co En-lay bunu şöyle cevapladı: «Sosyalist devletimizde, ister hükümette, ister Parti'de, ister orduda görev yapalım, Parti içinde hepimiz eşit statüdeyiz. Ordu kadroları bir kere hükümet kadrolarında çalışmaya başladıklarında, artık hükümet görevlisi sayılırlar ve ordu işleriyle ilgilenmezler. Başka bir ifadeyle, ordudan transfer edilmiş olurlar ve birkaç yıl içinde de bizden farkları kalmaz.»

Co En-lay, «bizden farkları kalmaz» derken, «biz» le kendisini mi kastediyordu? Elli yıllık devrimci tecrübe, Co'yu, her ihtiyaca cevap veren bir kişi yapmıştı. Acaba yeni yönetim, eskiler görevi bırakmadan, yerlerine geçecek proleter haleflerini gereken hızla yetiştirebilecek miydi? Kendi kendimi daha sık olarak «köylük bölgelere gönderirken» hep bunları düşündüm.

- (¹) Bkz. Red China Today (Bugünkü Kızıl Çin), age. s. 287.
- (²) Sun Zu, The Art of War (Savaş Sanatı), Çev. Samuel Griffith (New York 1963) ss. 63-64.
- (³) Jerome Chen, Mao Papers, age. s. 104.
- (⁴) Bkz. Red China Today, age.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALK KOMÜNLERİ

19

BAŞLANGIÇLAR

«Tarımın temel, sanayinin ise yönlendirici unsur olduğu», Çin'in 1960'dan beri izlediği iktisat politikasının temel ilkesiydi. O tarihteki kıtlık tehlikesi ve genel buhran üzerine, Çin yöneticileri, ağır sanayiye gereğinden fazla ağırlık tanınması ve tarıma yetersiz kaynak ayrılması siyasetini terk ettiler. Sovyet yardımının kesilmesi üzerine Çin'e, «kendi gücüne güvenmek» sloganına dört elle sarılmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Sovyetlerden aktarılan klişeleri bir yana iterek, «sanayinin tarıma hizmet etmesini» sağladıkları ve köylük bölgelerle şehirler arasında daha iyi bir denge kurarak, iç bölgeleri yalnız kendi çabalarıyla geliştirmeye çalıştılar.

Hepsinden öte, Mao, Çin insanının içinde bulunduğu çevreyi, dolayısıyla insanların kendilerini değiştirmek istiyordu. Modernleşmenin en çarpıcı bir biçimde gerçekleştirilmesi gereken yerler, Çin nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşadığı köylük bölgelerdi.

1971'e gelindiğinde, tarım komünleri ekilebilen toprakların yüzde 95'ini kapsıyordu. Bunların tamamı, köylülerin özel mülkü olan ve yüzde 5-7 arasında bir

yer tutan küçük bahçeler hariç, kollektif mülkiyete tabi idi. «Halkın tümünün malı olan» millileştirilmiş veya devlet çiftliği haline getirilmiş işletmelerin kapsadığı alan ise yüzde 5'i geçmiyordu.

Çin, kıta büyüklüğünde bir ülkedir. (Avrupa ve Rusya'nın batısı kadar bir yer kaplar.) Fakat yüzölçümünün 2/3 sini sarp dağlar, kıraç topraklar ve çöller kaplamaktadır. Yeni arazi kazanma çabaları hâlâ büyük ölçüde el emeğine dayanıyor ve ekilebilen topraklar, ülke yüzeyinin ancak yüzde 13 kadarını oluşturuyor. Ekili ve yoğun nüfuslu bölgeler, hâlâ Çin'in doğu yarısında yer almaktadır. Kalabalık deltalarda, kişi başına düşen toprağın 700 metrekareden az olmasına karşılık, ülkede üretilen organik ve kimyasal gübrelerin kullanılması sayesinde, yılda iki, hatta üç ekim yapılması, sulama, yeni tohum türlerinin kullanılması ve diğer ileri tarım yöntemleri olağan hale gelmiştir.

Başbakan Co'ya göre, Çin'deki 1800 ilçe, 70 bin çiftlik komününe ayrılmış, bunlar da kendi aralarında 750 bin üretim ekibine ya da köye bölünmüşlerdir. Bir tugay, kollektif toprak mülkiyetinin ve muhasebenin temel birimleri olan birkaç veya daha fazla üretim ekibinden kurulur. Ağır aletler ve küçük sanayi, tugayların mülkiyetindedir. Bunlar büyüklükleri açısından bir sien'e yani bucağa tekabül eder. Komünler ise, belirli sayıda tugaydan oluşurlar. Ve ilçenin yönetim alt birimleridirler.

Komünlerde yaşayan 550 milyon kişi, hem kendilerini hem de şehirlerde ve ilçe kasabalarında yaşayanları doyurmak, tahıla ayrılan 100 milyon, pamuk, çay, çeşitli yemeklik yağlar, tütün, rami⁽¹⁾ gibi sanayi bitkileri ile hayvancılık ve ipek böcekçiliğine ayrılan 20 milyon hektarlık topraklardan yeterli ölçüde bir üretim fazlası elde ederek gerek kençileri, gerekse hükümetin satınalma tekelleri için kar sağla-

mak, aynı zamanda kendi modernleşmelerini devletin asgari yardımıyla gerçekleştirebilmek için sermaye biriktirmek zorundadırlar.

Çin'de, ülkenin geleceği ve sosyalizmin başarısı veya yenilgisi, komünlerin ustaca yönetimi ve gayretli çabalarıyla milli zenginliğin sürekli bir şekilde artmasına bağlıdır.

1960'dan beri Halk Cumhuriyeti'ne yaptığım üç ziyaret sırasında, Kuzeyde Sibiryaya yakınlarından, güneyde Vietnam'ın üstündeki Yunnan'a kadar otuzu aşkın komün gezdim. Bu defasında ise, evvelce 1960'da görmüş olduğum ve yeniden gezmek için izin istediğim üç tanesi de dahil olmak üzere, gezdiklerimin sayısı onbir kadardı. Eskiden tanıdıklarına yaptığım bu yeni geziler, toprak işleme metodlarında, sulama tesislerinde, elektrikleendirme, makinalaşma, yeni arazi kazanma, konut ve küçük sanayi alanlarında, nakit gelirlerdeki artışları aşan ilerlemeler kaydedilmiş olduğunu ortaya koydu. Tarımdaki sekiz yıllık gelişmenin sonucu, artık köylülerin çoğu, Parti yayınlarında çalışamayacak kadar yaşlı olanlara vaadedilen «Beş teminatı»n (yeterli gıda, barınak ve giyim, yakıt, sıhhi bakım ve cenaze-yakılma masrafları) gerçek olduğuna güven getirmiş durumdalar.

Ama bunlar gerçekten «yeterli»mi? Batının kapitalist çiftçilerinin maddi standartlarına kıyasla Çin'in komünleri hâlâ çok yoksul sayılırlar. Bununla beraber, eriştikleri yaşama düzeyinin, devrim öncesi Çin'in topraksız, yüzyıllardan beri ezilmiş, cahil ve aç köylülerinin hayal bile edemeyecekleri bir noktada olduğu da açıktır.

(1) Güneydoğu Asya'da yetişen, liflerinden ince kumaş yapımında yararlanılan bir bitki. ç.n.

DUYGUSAL YOLCULUK

1970'de gördüklerim arasında en yoksul komün tugayı, kuzeybatı Çin'in Şensi eyaletinin derinliklerindeki Bao An (Şimdi, Ze Dan)da bulunuyordu. Burada ev başına ortalama gayrisafi gelir 80 dolardan daha azdı. (Ama bu sayı, 10 yıl öncesine kıyasla gene de bir mislinden fazlaydı.) Buna karşılık, Şanghay'dan bir saat uzaklıktaki 36 bin nüfuslu At Köprüsü Komünü, «zengin» bir banliyö komünü durumundaydı. Burada buğday ve pamuk üretimi yapılan toprakların sağladığı yıllık gayrisafi üretim değerinden ev başına düşen miktar 720 dolar civarında bulunuyordu.

Tugayın gayrisafi gelirinden, yüzde 3-8 arasında devlet vergisi kesiliyordu; bu miktar, işletme masrafı olarak düşünülen yüzde 40-50 arasındaki miktara dahildi. Üretilen tahılın yüzde 15-20 arasındaki bir bölümü, devlete sabit fiyatlarla satılıyordu. Net gelir, sanayi üretimi, canlı hayvan ve sanayi bitkilerinin gelirlerinden oluşuyordu. Bunun yüzde 10-20 arasındaki bir bölümü ya da daha fazlası, teçhizat ve geliştirme yatırımları, yardım ve borç sandığı, sağlık sigortası ve yaşlılık bakımı gibi giderleri karşılamak üzere kamu birikim fonunda toplanıyordu. Bu fonun yüzde 80-85'i tugayca alakonuyor, arta kalanı ise komün döner ve sabit sermaye yatırımlarına gidiyordu.

1969 yılında At Köprüsü komününün işçi üyelerinin her birine net gelirden isabet eden pay 102 dolar civarında bulunuyordu. Ortalama 4.6 kişiden hesaplırsak, bir ev biriminin yıllık kazancı aşağı yukarı 274 dolardı. Vergilerin gayrisafi gelirin ancak yüzde 3'ünü götürdüğü anlaşılan makinalaşmamış bir Bao An tugayında ise, ev başına düşen net gelir, yarı-

makinalaşmış At Köprüsü'ndekilerin üçte biri kadardı. At Köprüsü'nde, komün ve tugay sanayi işletmeleri (deniz tekneleri yapımı, inşaat malzemesi, makina, elektrik transoframtörleri, v.s.), toplam üretim değerinin yüzde 25'ini oluşturuyordu. Bu oran, olağanüstü derecede yüksekti ve ulus çapında gerçekleştirilmesi hâlâ bir hayli uzak olan bir hedefti. Bununla beraber artık birçok komünde, gelişme yolunda kendi ihtiyaçlarını karşılayan, makina yapım, mini-traktör, çimento ve ufak kimyevi gübre fabrikaları bulunmaktadır.

Burada yaptığım gibi, yuani dolara çevirmek (resmi kurdan 1 dolar, 2.40 yuan eder) oldukça yanıltıcı olabilir. Çin çiftliklerindeki aynı iktisada göre, köylüler emeklerinin karşılığını genellikle ürün olarak alırlar. İhtiyaçlarından fazlasını (paylarının dörtte biri ile yarısı arasında değişir) devletçe tesbit edilen piyasa fiyatı üzerinden satarlar. Yuan olarak nakdi gelirleri, daha önce bahsettiğim fiyatlardan da anlaşılabilceği gibi, dışardaki nominal değerlerinin çok üzerinde bir satın alma gücüne sahiptir.

Birçok komün yeni yaptıkları havuz ve kanallarda balık yetiştirmekte ve tutuklarının bir bölümü üye ailelere parasız olarak dağıtılmaktadır. Sebzeler ya ailelerin özel bahçelerinde yetiştirilir; ya da o kadar ucuzdur ki önemli bir bütçe kalemi teşkil etmezler. Ailelerin mülkündeki bahçelerde yetiştirilen «özel domuzlar», aile gelirlerine yılda 10 dolardan 60 dolara kadar değişen bir katkıda bulunurlar. Tabii aileler dilerlerse, gelirlerinin bir kısmından feragat ederek daha fazla domuz eti yiyebilirler. (Eskiden orta halli bir köylü, ancak yılda iki veya üç kere et tadabilirdi). Köylü aileler oturdukları evlerin mülkiyetine sahip olmakla birlikte, bunları satamaz ya da başkalarına kiralayamazlar. Komünün varlığının en büyük kısmı ise, dağıtılamaz bir şeydir ki, bu da, üyenin

çiftlik geliştirme yatırımlarında kullanılan kollektif sermayedeki ve toprak mülkiyetindeki hisseleridir.

Kollektif gelirden kişi başına düşen ücret ya da hisseler, şimdi biçtiği değere göre tesbit edilmekte; bu değer, bireyin mensup bulunduğu üretim ekibinin kararına göre, aynen kabul edilmekte, azaltılmakta ya da çoğaltılmaktadır. Abartılmış taleplerin komşularınca reddedilmesi, onların önünde mahcubiyete yolaçtığından, genel eğilim, hakettiğinin altında talepte bulunmaktır. İş ve üretim ekipleri, kendi yöneticilerini kendileri seçmekte tugay yöneticiliği ise artık, çiftlik işçilerinin Partili kadroların Kültür Devrimi öncesi yaptıkları gibi tek taraflı kararlar almalarını önleyecek bir çoğunluğa sahip oldukları bir devrimci komite tarafından yürütülmektedir. Tugay ve üretim ekibi düzeylerinde yönetim ve fon tahsisleri, komün ve devlet planlarının çizdiği sınırlar içinde yarı-bağımsız bir şekilde yürütülmektedir. Teorik olarak kadınlar, erkeklerden pek de az olmayan emek katkılarına göre, eşit söz hakkına sahiptirler; ancak pratikte, hâlâ oranlarının çok altında temsil edilmektedirler.

Komün yaşantısının köylülere sağladığı faydalar yalnızca tok bir karın, sıcak bir vücut, daha iyi barınaklar, daha yumuşak yataklar, termoslar, bisikletler ya da bir miktar nakit parayla ölçülmemelidir. Eğer bunlardan başka bir şey ifade etmiyorsa, devrim, Mao Zedung'un ve «eylemcilerinin» gözlerinde başarısızlığa uğrayacak demektir. Bir zamanlar kişisel zenginleşmeye verilen önem ve «altta kalanın canı çıksın» düşüncesinin yaygınlığı bakımından liderliği kimseye kaptırmayan bir ülkede, eski Çin toprağının kişisel çıkar için değil de grup yararına kollektif olarak işlenerek tepeden tırnağa değiştirilmesi, sırf kendi başına öylesine ileri bir kavram ve

uygulamaydı ki, yeni bir felsefe ve «dünya görüşü» nü ister istemez yaratacaktı.

Mao'nun «kötü bir şey iyi bir şeye çevrilebilir» ve «kendi benliğiyle mücadele et ve halka hizmet et» sözlerinin en tatminkâr örneğini, Kuzey Şensi'nin yaşlı ve yıpranmış dağlarının bağrında, yeniden gittiğim Bao An ilçe merkezinde gördüm. Bao An'a ilk defa 1936'da, Uzun Yürüyüş'ün sonunda Kızıl Ordu'nun üssü haline geldiğinde gitmiştim.⁽¹⁾ Mao Zedung, karargahını taş bir mağarada kurmuştu. Aynı şekilde bir mağaraya yerleşmiş olan Kızıl Ordu Akademisi'ne general Lin Biao başkanlık ediyordu. İç savaş hâlâ devam ediyordu. Kızıl sempatizanı milliyetçiler, beni savaş alanından geçirdikten sonra Yen'an'dan Bao An'a tepeleri, uçurumları aşarak, karışık dağ yollarından yayan geçerek üç günde varabilmişim.

Bao An'da 1945'den beri hiç bir yabancı görülmemişti. Mao'nun «başkent»ini Yen'an'a naklettiği ve Milliyetçilerle Komünistler arasındaki birinci iç savaşa son verilerek Japon istilacılarına karşı ortak bir cephe kurulduğu 1937 yılından beri ise pek az görül-müştü. Yen'an'ın yaklaşık olarak 120 km. kuzeybatısında bulunan Bao An'a şimdi bir otomobil yolu uzanıyor. Bu kuş uçmaz kervan geçmez bölge, bir zamanlar yağış olmadığı zamanlar kupkuru ve derin sel yataklarıyla bölünmüş, ancak tek tük ekili birkaç tarla ve yıkılmış mağaralar görülen çıplak tepelerden ibaretti. Seyrek rastlanan köylüler partallar içinde, başıboş çocukları ise çıplak geziyorlardı. Tuz, iğne iplik ve kibrit kabilinden şeyler değerli mallar arasında sayılıyordu. İklim şartları uygun olduğu zaman karınlarını ancak doyurabiliyorlar, olmadığı zaman ise açlıktan kırılıyorlardı. Buraya sığan gerilla orduları, terkedilmiş ya da kıraç toprakları tarıma açmak, savaşlar arasında ihtiyaçları olan

ürünü kendileri yetiştirmek zorunda kalmışlardı. Ve bu da değişimin başlangıcı oldu.

Çünkü bölge, bilhassa mısır ve ak darı ekimi meyva bahçeleri ve mera olarak, uyandırdığı ilk izlenimden daha büyük olanaklara sahipti. Şimdi bu olanakların bir kısmı değerlendirilmiş durumdadır ve yeniden canlandırılmış yemyeşil örtülü tepelerin ve dar vadilerin, nefes kesici bir güzelliği vardır.

İç Moğalistan'a giden şebekenin bir parçası olan yol, kamyon, cip ve arabalar için yapılmıştır. Bir otomobilin buradan geçmesi, etrafta bulunanların bize hoş geldin diyebilmek için koşuşmalarına yolaçtı. Sessiz tepelerden yerden biter gibi ortaya çıkan çocuklar, yanlarından geçtiğimizde «Yaşasın Başkan Mao!» diye bağıryorlardı. Bir uçurumun kenarında aniden yükseliveren kayalık ya da sarı kilden dik yamaçlar yarılarak yapılan yol, son günlerin yağışları sonucu yer yer göçmüş durumdaydı. Bu gibi yerlerde, telsizle çağrılan iş ekipleri tamiratla meşguldüler. Yaptıkları, lös toprağı zemini bir-iki tabaka daha kazmak ve çıkan toprakla korkuluk duvarlarını sağlamlaştırmaktan ibaretti.

Vadi genişledikçe, toprak kazanma çalışmalarının sonuçlarını görmeye başladık. Üstleri düzeltilmiş tepeler, son derece dik yamaçlardan aşağı dev merdivenler halinde inen bahçe gibi taraçalar; aşağıda, nehir yatağının kenarında kurulan yeni taş duvarlar, ırmağı kontrol altında tutmak ve yeni vadi toprakları kazanabilmek amacıyla dikilmiş sıra sıra kavak ve söğüt ağaçları. Keçi ve koyun sürüleri (söylediklerine göre, ev başına üç koyun düşüyormuş) yamaçlarda otliyordu.

İyi ki buranın toprağı, çekilen büyük zahmetleri unutturacak bir değerdedir. Lös, yüzyıllar boyunca

Gobi ölü'nden savrulmuş çok zengin ve derin bir üst toprak tabakasıdır. Böylesine dik yamaçlara buldozer kâr etmez. Bu nedenle de kullanılmıyor; her şey elle yapılıyor. Birbuçuk dönümü kapsayan böyle tek bir taraça yapabilmek için, bana söylendiğine göre, 20 bin sepet toprağın insan sırtında taşınması gerekiyormuş.

Aşığı yukarı iki saat süren bir yolculuktan sonra Bao An'a vardığımızda, bu bölgede 1936'daki ilk gezim boyunca askerler haricinde hiç bir yerde rastlayamadığım toplu bir kalabalıkla karşılaştım. O tarihte bu unutulmuş ilçe merkezinde 100 sivil ya var ya yoktu. Şimdiki nüfusu ise 3 bin. Kızılar kitle toplantıları için ufak bir aile tapınağını kullanıyorlardı. Şimdi ise bin kişilik bir tiyatronun afişlerinde, yeni tip bir Pekin operası olan «Kızıl Fener»in oynanacağı yazılıydı. O zamanlar sanayi namına hiç bir şey yoktu; şimdi ise, 13 el sanatları atölyesi bir makina tamir atölyesi ve bir elektrik santrali bulunuyordu. 1936'da bütün ilçede tek bir dükkan görmüştüm. Şimdi, ana caddelerden birinin her iki tarafına küçük küçük dükkanlar sıralanmışlardı. İçinde ne ararsanız bulunan ufak bir mağazada, her tarafta satılan çeşitli malların yanında, hava hücumlarına nasıl hazırlanılması gerektiği hususunda ayrıntılı bilgi veren büyük bir duvar afişine rastladım.

Devrimci komitenin başkan yardımcısı Li Şih-bin, bizi ırmak kenarında küçük ve temiz binalar ve misafirhanelerden kurulu yeni hükümet konağına davet etti. Bir açık hava ziyafeti düzenlenmişti ve koca koca mısırlar, tatlı patates, sıcak baharatlı tavuk ve domuz eti, Şensi pilavı ve çeşitli yerel meyvalardan ibaret yemeklerimizi, bunların üretiminde emeği geçen kadro ve çiftçilerle birlikte yedik.

ZENGİNLER VE YOKSULLAR

Bao An'da yeni arazi kazanma işi, komşu Şensi eyaletinin şimdi ulusal bir örnek kabul edilen ünlü Daçay Komünü'ndeki kadar güçtü. Mao Zedung, «Daçay'ı örnek alın» diyordu. 25 yıllık yorucu çabalar sonunda tepeleri düzleştiren, depolama havuzları için kilometrelerce uzunlukta koruma duvarları inşa eden Daçay Tugayı, şimdi hektar başına sekiz ton tahıl ürettiyor. (Tugayın köylü başkanı Çan Yung-Kuey, Parti Merkez Komitesi'nin bir üyesi olmasına rağmen hâlâ tarlalarda çalışıyor.)

Bao An'ın 1000 km. kadar kuzeydoğusuna düşen ve denizden pek uzak olmayan varlıklı «Kumtaş Deresi» tugayının öyküsü de aynı derecede etkiliciydi. Buranın eski sakinleri, önceleri her kış Dangşan ve Dienzin'e inerek, evlerine dönene kadar birkaç bakır kuruş ya da çöp dilenen birkaç baldırı çıplak aileymiş. Kurtuluştan sonra, devletten ancak çok küçük bir miktar yardım alan (başlangıçta sadece 17 eşekleri varmış) eski 78 aile, yıllar yılı kumtaş tepelerini kazarak ağaç dikmişler, tahıl ekmişler; derine gidince su bulmuşlar ve kayaları oyarak tabii depolama havuzları inşa etmişler.

1970'de artık 107 evden oluşan Kumtaş Deresi'nin, bir zamanlar bomboş olan, şimdi ise koru ve tarçalarla kaplı yamaçlarından 225 ton tahıl, 110 ton civarında da elma, armut, şeftali, üzüm hurma ve ceviz gibi meyva mahsulü alınmış. Sadece bir tepede, 100 kişi toprağı sırtlarında taşıyarak 3/4 dönüm genişliğinde bir tarla meydana getirebilmek için on gün çalışmışlar. Bu yolla tugay, 880 dönüm genişliğinde, yarı yarıya sulanan toprak kazanmış. Kuyu ve havuzlar inşa edilirken çıkan çok renkli taşlar, sokak-

ların düşenmesinde ve Çin'de rastladığım en iyi köy evlerinin yapımında kullanılmış.

Son bir örnek: Şangay komünlerinde, (Şangay Özel Yönetim Bölgesi, on kırsal ilçeyi de kapsar) toprak-üstü kanalların yerine geçecek, pompa istasyonlarıyla birbirine bağlanan beton borular döşemek üzere üç metre derinliğinde yarıklar kazan tugaylara rastladım. Böylelikle, ekilebilen değerli topraklarını yüzde sekiz oranında genişletebileceklermiş. Gene tugay imalatı olan beton borular kullanılarak ve dinlenme zamanlarından yararlanılarak üç yılda gerçekleştirilebilen bu proje, söylediklerine göre, hava saldırılarında sığınak görevi de görebilecekmiş.

22

GERIYE VE ILERIYE BAKIŞ

Çin'in köylük bölgelerinin kollektifleştirilmesi için verilen uzun ve zaman zaman kanlı mücadeleleri yeterince inceleyebilmek, başlı başına bir kitap yazmayı gerektirir. Ancak özetlemek gerekirse, devrimsonrası gelişmeler şöyle olmuştur: 1950'de topraklara el konarak, eşit olmayan küçük işletmelere bölünmüş; 1950-51 arasında, karşılıklı yardım ekipleri kurulmuş; 1951-53 arasında ise, özel tapuların henüz muhafaza edildiği basit kooperatiflere geçilmiştir. 1955-57 yıllarında, tapular imha edilerek köylüler toprak ve aletlerini birleştirmişler ve daha ileri kooperatiflerde örgütlenmişlerdir. Nihayet 1958'de, kanallar, yollar, barajlar, sanayi kuruluşları, okul ve hastaneler gibi, küçük birimlerin kendi başlarına altından kalkamayacakları büyük çapta ortak projeleri gerçekleştirmek için, köy gruplarını tugaylar halinde örgütleyen komünlere geçilmiştir.

Bu girişimin her aşamasında, zengin köylüler

ortaya çıktı ve bunların «kapitalist olma yolundaki kendiliğinden arzuları», çoğunluğu meydana getiren yoksul ve orta köylülerin desteğiyle bastırıldı. Eski toprak ağası-tefecî zihniyetli yeniden hortladı; eski toprak sahipleri eski güçlerini elde etmek için yeniden faaliyete geçtiler ve sabotajlar yaptılar. Hareketleri bastırıldı; yeniden ayaklandılar; aralıksız propaganda ve örgütlü bilinçlendirme sayesinde geri çekilmek zorunda bırakıldılar. Ama bu gerici akımlar esas olarak, Parti önderlerinin iflas etmiş bir köylülüğe, kişi başına 2½ dönümden az ekilebilir toprak düşen bir ülkede, herkesin yararına sürekli bir gelişmenin ancak kendi gücüne güvenip, aralıksız ve kollektif bir çalışmayla kollektif bir sermaye yaratarak gerçekleştirilebileceğini kavratmalarıyla bastırılabilmiştir.

1959-1962 arasındaki «güçlük yıllarında», büyük bir inanç ve eylem buhranı ile karşılaşıldı. Gerek komünlere, gerekse Büyük İleri Atılım hareketine önderlik eden Parti kadroları, aşırı gayretkeşlik, acelecilik ve tecrübesizliklerde bulundular. O zamana kadar görülmemiş kötü hava şartları, tedbir almaya vakit bırakmadan bastırdı. Doğal afetlerin verdiği zararlardan daha da önemli olarak Sosyet Rusya 1960 yılında ağır sanayi ve kamu işleriyle ilgili üçyüzden fazla mukaveleyi aniden iptal edip danışmanlarıyla beraber, yedek parça ve fabrika planlarını dahi geri alarak Çin'le olan bağlarını kopardı. Bu acil durumu karşılayabilmek için, Parti, gerekli düzeltmeleri yaptı ve özel teşebbüse bazı ufak tavizler verdi. Komünlerin üstyapılarının çapı ve yetkileri azaltılarak, temel sorumluluklardan birçoğu köy üretim ekiplerine iade edildi. Sovyetler tarafından yüzüstü bırakılan sanayi kuruluşlarının toparlanabilmesi ve tahıl üretimindeki açıkların kapatılabilmesi için dört yılın geçmesi gerekti. Çin, 1958 hasatında ulaşılan rakamlara an-

cak 1964'de yetişebildi. Bazı Parti kadroları, daha çok pirim, yan üretim dallarında serbest ticaret imkanları, üretim kotalarının aile başına saptanması ve hatta tahıl ve meyva tarımı için yeniden kazanılacak topraklar üzerinde özel mülkiyet vaatlerini içeren bir sistemi denediler. Bu, şehirlerdeki seçkinler zümresi ile ittifak halindeki «kulak» tipi bir mülk sahibi sınıfın yükselmesi için son bir fırsat mahiyetindeydi.

Mao Zedung, bu durumu doğru olarak teşhis etti. Buna, 1962 yılında önce ordu içinde, daha sonra komünlerde, amacı «kapitalist olma yönündeki kendiliğindenci arzuları» tersine çevirmek olan sosyalist eğitim hareketi ile cevap verdi. 1966'da Büyük Proleter Kültür Devrimi kentlerde patlak verdiği zaman, komünler, şimdi «Liu Şao-çi çizgisi» diye adlandırılan, gurubun ortak yararı yerine kişisel çıkarları kollama yoluna giren Parti kadrolarından büyük ölçüde arınmış bulunuyordu. Savaş, bundan sonra, kentlerdeki «kapitalist yolcular» ile eşitlikçi bir toplumun tavizsiz inşası yolunu savunan Marksist çizgi, yani Mao Zedung Düşüncesi arasında başladı. Tarımsal ekonomi, Kültür Devrimi'nden, sanayiye göre daha az etkilenmişti. Ve kırsal toplum, şehirle köy arasındaki farklılıkları gidermek üzere yapılan şehir-öğrenimli gençlik, yetenek, coşku ve hizmet aşılardan büyük ölçüde yararlanmıştı. Çin'in tahıl üretimi ancak 1970'de 240 milyon ton rakamını aşmıştı ki, bu bile, İkinci Beş Yıllık Plan'da (1958-62) 1962 yılı için saptanan hedeften 10 milyon ton düşüktü. Bu miktara ek olarak Çin elinde 40 milyon ton da tahıl stoku bulunduğunu ileri sürüyordu; fakat bu sayı, Çin'in 1960-1970 arası ithal ettiği buğday miktarına eşitti. 1970 hasadı, 1950'ninkine göre yüzde 200 bir artış gösteriyordu. Yani Çin, aradan geçen 20 yıl boyunca üretimini, yılda yüzde 2'lik nüfus artışının çok üstünde olarak her yıl yüzde beş oranında artırmıştı.

Diğer bir ifadeyle, 1970 üretimi, Çin'in 1950'de gerçekleştirdiği toplam tahıl üretiminin iki katıydı.

Çin'in tümü için hektar başına alınan ürün 2.4 ton olmakla beraber, hektar başına 8 ton ya da daha fazla ürün elde eden komünlere de rastlanıyordu. Koca iki eyalet (Cen Yang ve Kvang Tung) ilk olarak hektar başına 7.5 ton ortalamasını tutturarak, yurt dışında ilân edilen «yeşil mucize» sonuçlarının da çok üzerinde bir verim elde ettiler.

Çin bugün tahıl bakımından kendi kendine yeterli durumdadır ve ilerde, köylük bölgelerin sanayileşmesi ve makinalaşmasını finanse etmek için, ihraç edilecek sanayi bitkileri ekimine giderek daha fazla ağırlık verilecektir. Atılan temellerin sağlamlığı sayesinde, Doktor Cang'ın da önceden belirttiği gibi, «köylük bölgeler için geniş ufuklar açılmıştır». İlerisi için hâlâ sayısız güçlükler bulunmakla beraber, şehir ve köy bir araya gelip işçi, köylü ve aydınlar tek sınıflı bir toplumda birleştikçe, bu «ufuklar» yakınlaşıyor ve Çin, 2000 yılına kadar (ihtilalci bir şekilde sürdürülecek) barışçı işlerle meşgul olmak emeline kavuşuyor.

ALTINCI BÖLÜM

BAŞBAKANLA BİR AKŞAM

23

CO EN-LAY VE AÇIK KAPI

Karşılıklı iki uzun sohbetimizde Başbakan Co En-lay, benimle Çin'in bazı dış ve iç siyasetlerini ve başarılarını tartıştı ve son yıllarda verdiği bu en etraflı mülakatın yayınlanmasına izin verdi. Görüşmelerimizin bir bölümü, Çin'in sanayi ve tarım üretimi hakkında Pekin tarafından on yıl boyunca açıklanan ilk kesin rakamları ortaya koydu.

Büyük Halk Sarayının geniş, kemerli, gürültüsüz bir kabul salonunda oturuyorduk. Başbakan, her zaman olduğu gibi, kibar, rahat ve dikkatliydi. Bir yabancı için, 72 yaşında olduğunu, son beş yılın Kültür Devrimi'nde yönetimi birarada tutan bir istikrar merkezi olarak geçen başbakanlığının 21. yılını sürdürdüğünü tahmin etmek gerçekten güçtü.

Çin'in uluslararası diplomatik ve ticarî ilişkilerini genişletmede son yıllarda kazandığı başarıların ardında, bir kargaşalık ortamından sıyrılıp tarım ve sanayi üretimini eski temposuna oturtması yatıyordu. İçine düştüğü o büyük karışıklığın derinliği ve yeni bir devlet üstyapısının hâlâ kurulamamış olduğu gözönünde tutulursa, Başbakan'dan ekonominin temel yapısının ancak hafif bir hasar gördüğünü duymak,

çok çarpıcıdır. «Fabrikalardaki bazı mücadeleler, ulaştırmanın aksaması, kaybedilen iş saatleri gibi nedenlerle 1967 ve 1968'de sanayi üretiminin bir miktar düştüğünü» içtenlikle teslim etti. Geride bırakılan güçlükleri küçümsemeye çalışmadan, «yönetimin arınması ve devrimci gelişme bakımından kazançlarımızın, kaybımızın çok çok üstünde olduğunu gene de söyleyebiliriz.» dedi.

Başbakan'a göre, 1967-68 yıllarında görülen gerilemeye rağmen, 1966-1970 arası için konan hedeflere genel olarak ulaşılmış ve bazı durumlarda bunların çok ötesine geçilmişti. 1970 yılındaki sanayi üretiminin değeri konusunda bir tahminde bulunması hususundaki ricamı, «aşağı yukarı 90 milyar Amerikan doları» diye cevapladı. «Bu sayı, yalnız sanayi ve ulaştırmayı kapsar; ticaret ve hizmetler buna dahil değildir.»

Tarıma gelince, Başbakan. «Liu Şao-çi'nin müdahaleleri yüzünden» 1950'lerin sonlarında bazı hatalar yapıldığını, ve 1959-62'deki «güçlük yılları»nda da düzeltme tedbirlerinin alınmasında yeni yanlışlara düştüğünü açıkladı. Fakat artık Çin tarımı dokuz yıldır düzenli bir gelişme içindedir» dedi.

Sözlerine şöyle devam etti: «Çin'in 1970'deki toplam tahıl üretimi, 240 milyon tondan fazladır. Buna ek olarak, Çin, 40 milyon ton tutarında devlet tahıl stokuna sahiptir.» Tahıl miktarı, Batılı iktisatçılarca Çin tarımının içinde bulunduğu durumun bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. Aralarından çoğu, son zamanlara kadar, üretimin resmen 180 milyon ton olarak açıklandığı 1957'yi rekor yılı kabul ediyorlardı. Sonra 1958'deki «ölçüsüz abartmalar», Çin istatistiklerine beslenen güveni sarsmıştı. Bu tarihten itibaren, pek az ciddi tahmin yapılır olmuştu. Bu bakımdan Başbakan'ın açıklaması büyük bir önem taşıyordu.

«Madem artık üretim fazlasına sahipsiniz, Çin'in

hâlâ dışardan buğday satın almasını nasıl açıklıyorsunuz?» diye sordum.

Başbakan Çin'in 1970'deki buğday ithalatı, toplam üretimin yüzde birinin altına düşmesine rağmen, neden dışardan sınırlı bir miktar buğday almanın gerekli olduğunu açıkladı. İthal edilen buğday Çin'de pirinçten daha ucuzdu. Çin ucuz buğdayı iç tüketiminde kullanıyor, pirinci ise, mesela şeker ve kauçuk karşılığında Küba ve Seylan'a ihraç ediyor veya Afrika ile olan ticaretinde yararlanıyordu. Çin aynı zamanda Vietnam'a ve diğer ülkelere milyonlarca ton tutarında pirinç yardımı da yapmaktaydı.

Başbakan Co, Japonya'nın üretim düzeyini artık bir hayli aşmış olan Çin'in toplam kimyevi gübre üretimini, 14 milyon ton olarak gösterdi. Tarımda ihtiyaç duyulan miktar 30-35 milyon ton dolaylarındaydı. Ve yeni Beş Yıllık Planın son yılı olan 1975 yılı için hedef bu miktarda. Başbakan, «30 milyon ton kimyevi gübre az çok yeterlidir. Fakat daha fazlasına ihtiyaç duyuyoruz. Çünkü kimyevi gübre yalnız tahıl için değil, sanayi bitkileri için de gereklidir. Hâlâ yeterli fosfat ve üreye sahip değiliz; kimyevi gübre fabrikalarımızın üretimi genellikle amonyum sülfat üzerinedir. Küçük çaplı kimyevi gübre fabrikaları oldukça başarılı sonuçlar verdi. Böyle küçük fabrikalar kurmakla, kendi kendimize yeterli olma yolunda önemli adımlar attık» dedi.

Başbakan, Çin'in pamuk ipliği ve pamuklu dokuma alanında dünyanın en büyük üreticisi durumuna eriştiğini kaydetti. 1970'de Çin'de 8,5 milyar metre pamuklu kumaş dokunmuştu.

Çelik üretiminin de 1967 ve 1968'deki ihtilalci mücadelelerden etkilendiğini söyledi. Geçen beş yıl için ortalama üretim 10 ila 18 milyon ton arasındaydı. Şimdi girişilen genişletme ve modernleştirme faaliyetleri, 1971'de önemli üretim artışlarına yolaçabilirdi.

Petrol üretimi 1970'de, Çin'in kendi ihtiyacını karşılayan 20 milyon ton düzeyine ulaştı. Birçok yeni petrol damarı keşfedildi. Demiryollarının uzunluğu büyük ölçüde arttırıldı ve çift hat çalışmaları ilerledi. Güneybatı Çin'de, şimdi Vietnam hududunu Orta Asya'daki Sinkiyang'a bağlayan yeni ve güç bir şebekenin yapımı tamamlandı.

Başbakan, 1970 yılı için tarımsal üretimin değerinin, sanayi, ulaştırma ve tarım üretimlerinin toplam değeri içindeki payını yüzde 25 olarak tesbit etti. Bu hesapla, 1970 yılında Çin'in sanayi, ulaştırma ve tarım sektörlerinde üretilen toplam değer 120 milyar Amerikan doları civarında oluyordu. Ancak Çin'deki «üretim değeri»ni, Batı'da kullanılan gayrisafi milli hasıla sistemleri şeklinde ifade edebilecek güvenilir bir katsayı bulunmamaktadır. «Üretim değeri»nin hesaplanmasında kiralalar, (şimdi karşılıklı yardımlaşma yoluyla milyonlarcası inşa edilen) özel mülkiyete tabi evler ve ordu birlikleri ile gönüllüler tarafından inşa edilen irili ufaklı sulama tesisleri gibi önemli «hizmet değerleri» ya hiç dikkate alınmamakta, ya da olduklarından daha küçük gösterilmektedir. Sonra Çin'in çevre yardımlaşma ekipleri tarafından ülkenin bütün şehir ve köylerinde parasız inşa edilen hava savunma sığınakları şebekesini düşününüz. Başka herhangi bir yerde bu çapta bir girişim milyarlarca dolara malolur. Nihayet, geçen on yıl boyunca köylülerin inanılmaz gayretleri ve boğaz tokluğuna verdikleri emekle ekilebilir topraklara katılan, 130 milyon dönüm genişliğindeki yeni toprakların değerini gay-safi milli hasıla formülüne nasıl sokacaksınız?

Çin'in üretim değerleri, 1953'den beri 1 dolar 2,4 yuan olarak alınan sabit kurlu yuan üzerinden hesaplanır. Çin bugüne kadar enflasyondan kaçınmış, iç fiyatlar istikrarını korumuş, hatta birçok maddenin fiyatı indirilirken, düşük ücretlerin satınalma

gücündeki artışlar, para olarak artışları aşmıştır. Başbakan Çin'in hiç bir iç ve dış borcu olmadığını gururla belirtti. Kişisel gelir vergisi yoktur ve başlıca tüketim malları genellikle ucuzlatılmıştır. Özellikle yiyecek maddeleri, Çin'i ziyaret eden her yabancıнын tanıklık edebileceği gibi, inanılmaz ölçüde ucuz, çeşitli ve boldur.

Ölçülmesi kabil olmayan birçok şey de gözönünde tutulursa, Çin'in gayrisafi milli hasılasının, Batı Avrupa'nın büyük ülkelerinkine genellikle zannedildiğinden çok daha yakın olduğu tahmin edilebilir. Bununla beraber, tartışılmaz gerçek odur ki, yaygın olarak uygulanan doğum kontrolü tedbirlerine rağmen 800 milyona yaklaşan nüfusu ile Çin, kişi başına düşen gelir bakımından hâlâ dünyanın en yoksul ülkeleri arasındadır.

Konuşmamızı iç politikaya kaydıran Başbakan, dışarıda yanlış aksettirildiği kanısında olduğu bazı noktalardan sözetti. Kültür Devrimi sırasında bütün Komünist Partisinin lağvedildiği şeklinde yaygın haberler dolaştırılmıştı, Aslında ise sadece üyelik dondurulmuştu ve Başbakan şimdi, Partiden ihraç edilenlerin oranının yüzde 1'den az olduğunu söylüyordu. Yüksek yönetim kademelerindeki değişiklikler, şüphesiz ki çok daha büyük ölçülere varmıştı. Örneğin 1969'da toplanan 9. Parti Kongresinde, eski Merkez Komitesi ve Siyasi Büro üyelerinin büyük çoğunluğu, yerlerini Kültür Devrimi sırasında ortaya çıkan kadrolara bırakmışlardı. Fakat yeniden seçilemeyen bu kimselerin çoğu, Co'ya göre, Partiden çıkarılmamış, «kendilerini çelikleştirmeleri» için köylük bölgelere gönderilmişlerdi.

Mao Zedung'un önderliğinde Parti ve devlet üst-yapısı ülkenin her yanında yeniden inşa ediliyordu. Köylü, işçi, kitle örgütleri ve Halk Kurtuluş Ordusu konsey ya da kongreleri, yeni bir Milli Halk Meclisine

temsilci yollamaya hazırlanıyorlardı. Bu Meclisin amacı, yeni devletin niteliğini, ilerdeki merkezi ve yerel hükümetlerin şekli ile halkın temel hak ve ödevlerini belirtmek üzere yeni bir Anayasa kabul etmek olacaktı.⁽¹⁾

Kültür Devrimi boyunca köy komünlerinin ekime devam ederek daha iyi hasatlar yapmaları, sanayinin kendisini toparlayıp yeni teknolojiler alanında ilerlemesi ve hükümetin ve Parti'nin anarşiye sürüklenmemesi: Başbakan'a göre bütün bunlar halkın birliği ve Mao Zedung'un önderliğine ve öğretisine olan inancı sayesinde mümkün olabilmişti. Şimdi bu durum, yeni Anayasa'da açıkça ortaya konacaktı. Anayasa'da, «Çin Halk Cumhuriyeti'ne Mao Zedung'un önderlik ettiği ve Mao Zedung Düşüncesinin bütün çalışmalarımıza rehberlik ettiği» belirtilecekti. Ayrıca, proletarya devletin, Parti'nin değişmez önderliği altında bulunduğu da «açıkça ilân edilecekti.»

Co devamla, Anayasa'da, halkın Sosyalist devrimi sürdürmek için Kültür Devrimi sırasında yürüttüğü yeni biçimlerin güvence altına alınacağını da belirtti: «Fikirlerini serbestçe yayabilme, kitleleri ayaklandırma, büyük fikir tartışmalarına katılma ve **dazubao** yazabilme.» Başbakan Co, Anayasa'nın grev hakkını da tanıyacağını ekledi.

Başbakan bir noktanın iyice anlaşılmasını istedi: Yabancı basın, ordunun rolünü, onu gerek Parti'ye, gerekse hükümete hükmediyormuş gibi göstererek, son derece yanlış yansıtmıştı. Böyle bir durum olmamıştı ve hiç bir zaman olmayacaktı. Bu, ileride Parti önderliğini incelemek isteyebilecek kimselerce daha da açık bir şekilde görülecekti.

Başbakan ve diğer memurlarla görüşmeler arasında karım ve ben, eskiden geçtiğim yolları yeniden geçerek ve bu arada yenilerini keşfederek Büyük Seddin her iki yanındaki yerleri dolaştık. Çiftlik

komünlerinde, yerel sanayi kuruluşlarında, şehir komünlerinde, yeniden canlandırılan mahalle atölyelerinde, öğretim ve öğrenci seçimi konularındaki yenilikleri deneyen okul ve üniversitelerle işbirliği yapan büyük ve modern sanayi kuruluşlarında çalışan halktan kişilerle tanıştık. Modern cerrahinin, aküpüktürle birleştirildiği ve çıplak ayaklı doktorlar denilen köy sağlık personelinin eğitildiği hastaneleri gezdik. Altı yaşındaki çocuklara kadar bütün aile fertlerinin nişan talimi yaptıkları bir komünü ziyaret ettik; pirinç tarlalarında çalışan ve hallerinden çok memnun olduklarını söyleyen öğretmenler, tiyatro oyuncular ve yüksek memurlarla tanıştık. Aralarında Çin'in en büyük çelik fabrikasının yöneticisi ve bir milyon nüfuslu bir şehrin devrim komitesi başkanının da bulunduğu seyirciler önünde, üzerimizdeki 220 bin voltluk cereyan taşıyan tellerin akım kesilmeden nasıl onarılacağını gösteren elektrikçiler gördük.

Başbakan Co'nun Kültür Devrimi konusundaki izlenimlerimizi merak ettiğini ve ABD. ile ilgili yeni haberleri öğrenmeye istekli olduğunu farkettilik. Belki de Çin'e dönüp Batı'da basılmak üzere malzeme toplayan ilk Amerikalı yazar olmam, bu mülakatların önemini arttırmaya yetiyordu. Çin ve Amerikan halkları arasında uzun zamandır kapalı olan haberleşme kanallarının yeniden açılmasına en büyük engel, Amerika'nın yirmi yıldır yaptığı gibi, Tayvan ve oradaki yenilmiş Milliyetçi Çan Kay-şek rejiminin silahlı muhafızlığını bugün de sürdürmesiydi.

Başbakan, Çin'in dünya ülkeleri ile ilişkilerinde görülen ve bilhassa Kanada ve İtalya tarafından tanınmasından sonra ticari ve diplomatik ilişkilerinin gözle görülür bir şekilde artmasıyla belirlenen gelişmeyi gözden geçirdi. Halk Cumhuriyeti'nde doğal olarak, oylamaların Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'de temsili yönünde gelişmesi de dahil ol-

mak üzere diplomatik alanda kaydedilen büyük ilerlemelerin, giderek Tayvan rejimini tecrit edeceğine ve Amerika ile Japonya'nın Tayvan konusunda dünya kamuoyu önünde yalnız kalacağına inanılıyordu. Başbakan'a göre, «isyan» genelleşmekte ve bütün kıtalara yayılmaktaydı. Batı Avrupa ülkeleri arasında bile Çan Kay-şek'le ilişkilerini sürdüren pek az ülke kalmıştı. Ülkesinin Kanada ve İtalya tarafından tanınması, «iki Çin» şeklinde bir uzlaşma formülü veya «bir Çin, bir Tayvan» şeklindeki düzenlemelerin gerçekleştirilme konusunda beslenen hayalleri yıkmıştı.

«Birleşmiş Milletler, Halk Cumhuriyeti'nin Çin'i Güvenlik Konseyinde temsil etme hakkını tanırsa ne olur?» şeklindeki sorumu Başbakan Co, «Çan Kay-şek kliğinin Birleşmiş Milletlerden tamamen çıkartılması şeklinde mi? O zaman elbet düşünürüz. Birleşmiş Milletler'in geleceğini tahmin etmek zordur. Ortada iki ihtimal var: Ya örgütsel bir değişiklik gerçekleştirilir ya da Birleşmiş Milletler'de Milletler Cemiyeti'nin akıbetini paylaşır. Genel Kurul'un 25. Oturumundan anlaşıldığına göre, gittikçe artan sayıda küçük ve orta ülke, hatta bazı büyük devletler, iki süper devletin Birleşmiş Milletler'i istedikleri gibi kullanmalarına; ya da daha sık yaptıkları gibi, Birleşmiş Milletler'e aldırmadan kuvvet politikası izlemelerine, nüfuz bölgeleri tesbit etmelerine, hatta açık denizleri ve uzayı bile paylaşma mücadelelerine karşı çıkmaktadırlar» şeklinde cevapladı.

Başbakan Co, dünyanın bu bölgesinde, Çin'in hâlâ süper devletlerin savaş tehditlerine maruz bulunduğunu; kuzeyde ve batıda bir milyonluk kara, deniz ve hava kuvvetlerinin yanında roket birlikleri ile Rusya doğuda, yeniden silahlanan bir Japonya ile ittifak halinde ABD; ve güneydoğuda da Tayvan tarafından kuşatılmış durumda olduğunu ileri sürdü.

Tyvan Çin'in bir parçası olduğundan, oradaki

Amerikan varlığı, Hindiçini savaşına yolaçan Çin-ABD anlaşmazlığının temelini teşkil ediyordu. Bugün bu savaşta Çin, üç Hindiçini halkının ABD. aleyhtarı ittifakını himayesine almış bulunuyor. Başbakan, 1960 ve 1964'de Çin-Amerikan ilişkilerinin düzeltilebileceğini bana anlatmış olduğunu hatırlattı.⁽²⁾ O vakitten beri Çin'in tutumunda bir değişiklik olmadığını ve olamayacağını belirtti. Çin, 1) Amerika'nın Tayvan'ın Çin'in bölünmez bir parçası olduğunu kabul etmesini ve Tayvan ile Tayvan Boğazı'nda bulundurduğu bütün silahlı kuvvetlerini geri çekmesini; 2) farklı sosyal sistemlere sahip olmalarına rağmen Amerika'nın Çin ile Beş İlke temelinde barış içinde birarada yaşamayı kabul etmesini talep ediyordu.

Başbakan Co, «Tayvan Çin'in bir iç sorunudur ve burasını kurtarmak yalnız Çin halkının bir hakkıdır. Buradaki Amerikan silahlı tecavüzü ayrı bir sorun, uluslararası bir sorundur. Bu konuyu ayrıca görüşmeye hazırız» dedi. «Kapımız açıktır. Ama bu ABD'nin Tayvan sorununun çözümünü ciddi şekilde arzulayıp arzulamadığına bağlıdır» diye ekledi. Amerikan halkı için beslediği dostça duyguları ifade etti. «Somut durumlarda, Çin'in dostlarından gelebilecek ziyaret taleplerini somut bir şekilde» incelemeye hazır olduğunu söyledi.

Co En-lay, Çin-Sovyet sınır görüşmelerinde bir yıldır süregelen çıkmazla ilgili olarak Çin'in tutumunu açıkladı. 11 Eylül 1969'da Çin ve Sovyet Başbakanları, sınır görüşmelerinin her türlü tehditte uzak olarak yürütülmesi, tarafların sınırdaki mevcut durumlarının korunması, silahlı çatışmalardan kaçınma ve anlaşmazlık konusu bölgelerden kuvvetlerin karşılıklı geri çekilmesi için alınacak geçici tedbirler üzerinde bir anlaşmaya varmışlardı. Başbakan Co'ya göre «anlaşmazlık konusu bölgeler», 19. yüzyılda imza-

lanan Çin-Rus sınır anlaşmalarına göre çizilen haritalarda iki tarafın farklı çizdiği girinti ve çıkıntılardı. Başbakan şöyle diyordu: «Diğer bir ifadeyle, bu bölgeler, onların kendilerine, bizim ise kendimize ait olduğunu iddia ettiğimiz yerlerdir. Bu sorun ancak geçici tedbirler konusunda bir anlaşmaya varmakla ve karşılıklı anlayış, karşılıklı taviz ve eşitlik temelinde görüşme ilkelerine göre gerekli değişikliklerin yapılmasıyla çözülebilir. Böyle bir sorunu çözmek de o kadar güç olmasa gerektir.»

Fakat pratikte Rusların, sınır çizgilerinin birbirine geçmiş iki çatal gibi girift olduğu anlaşmazlık konusu bölgelerden askerlerini çekmeyi kabul etmedikleri anlaşılıyordu.

Başbakan'a, Çin'in 1960'ların başında, nükleer silahların kullanılmasının yasaklanması, yapımlarının durdurulması ve mevcutların toptan imha edilmesinin sağlanması için yaptığı zirve konferansı çağrısının bugün de tekrarlanıp tekrarlanmayacağını sordum.

Cevap olarak, «Bu konudaki tutumumuzu açıklayayım» dedi. «Her şeyden önce, nükleer denemelerimiz hâlâ deney safhasında bulunuyor. Her deneme sınırlı çapta ve ancak gerektiğinde yapılmaktadır. Nükleer denemelerimizin amacı, nükleer silahlar üzerindeki tekeli ve nükleer şantajı kırarak nükleer bir savaşı önlemektir. Bundan ötürü, bir denemede bulunduğumuz her seferinde, şartlar ne olursa olsun nükleer silahları ilk kullanan tarafın hiç bir zaman biz olmayacağımızı açıklıyoruz. Ayrıca dünyanın büyük ya da küçük bütün ülkelerinin katılacağı, nükleer silahların imalinin toptan yasaklanması ve etkili bir şekilde yokedilmeleri hususunda karar alacak bir zirve konferansının toplanması ve bir ilk adım olmak üzere, nükleer silahların kullanılmasının yasaklanması konusunda anlaşmaya varılması için yaptığımız teklifte ısrar ediyoruz. 14 Ekim 1970 tarihindeki son

denememizden sonra, Japon Sosyalist Partisi bu konudaki tutumumuzu ve teklifimizi desteklediğini açıkladı.»

Süper devletler arasında sürdürülen «sözümona nükleer silahların sınırlandırılması» görüşmelerine gelince, bunun, süper devletlerin bütün diğer ülkeler üzerinde sahip oldukları tekeli sürdürebilmek amacını taşıdığını, başka hiç bir anlama gelemeyeceğini söyledi. Görüşmelerde tarafların her biri, kendi üstünlüğünü sağlama bağlayabilmek için karşı tarafın gücünü nasıl «sınırlandırabileceğine» bakıyordu. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, sahip oldukları «dehşet tekeli»nin yüklediği ağır mali külfeti «sınırlandırmayı» gerçekten arzu ediyorlardı. Ama bu maliyet, daha görüşmeler sürerken bile astronomik bir şekilde artmaya devam ediyordu. Aralarındaki çelişmelerin nasıl çözümleneceğine ilişkin sorumu, «Ben onların genel kurmay başkanları değilim» diye karşıladı ve «Bu çeşitten bir 'silahsızlanma' konusunda hayallere kapılmayın. 25 yıldır yaptıkları, silahsızlanma değil, aksine büyük bir hızla silahlanmadır» dedi.

Çin'in «dünya görüşünden bahsederken, Başbakan Co, Başkan Mao'nun şu sözlerine atıfta bulundu: «Bütün ülkelerin halkları, bütün dünya nüfusunun yüzde 90'ını meydana getiren kitleler, ergeç devrim istemektedirler...» Başkan Mao'ya göre, yeni bir dünya savaşı tehlikesinin hâlâ mevcut olduğunu ve bütün ülkelerin halklarının böyle bir ihtimale hazırlıklı bulunmalarının gerektiğini, «fakat bugün dünyada esas akımın devrim olduğunu» söyledi.

Başbakan, Başkan Mao'nun 20 Mayıs 1970 tarihli demecinde, Amerika'da bir devrim olasılığından söz edildiğini söyledi. Gerçekten de, sorumlu Çin yöneticileriyle ciddi konular üzerinde görüşürken, onların Amerikan kapitalist toplumunun çözülmesinin be-

lirtilerine gösterdikleri büyük ilgi kimsenin dikkatinden kaçmaz. Açıktır ki, Başkan Mao, Amerika'da kısa vadede bir devrim beklemiyordu ve Çin'in dış politikasını böyle bir spekülasyon üzerine bina etmeye de niyetli değildi. Çin'in uyulmasını arzuladığı siyaset daha sınırlıydı. Buna göre, sadece Asya ve Tayvan'da bulunan Amerikan askerleri değil, bütün yabancı askerler «işgal ettikleri topraklardan çekilerek memleketlerine dönmeli; böylelikle bütün ülkelerin halklarına, sorunlarını herhangi bir dış müdahale ya da tehditle karşılaşmaksızın kendi başlarına çözme olanağı tanınmalıydı.»

Çin'de geçirdiğim altı ay sonunda, ülke içinde siyasi istikrar ve iktisadi gelişmeye en büyük önceliğin verildiği, dış politika alanında da Çin'in dünya ülkeleriyle arasındaki bağları, barış içinde birarada yaşama konusundaki Bandung ilkeleri temelinde yeniden kurmaya ve geliştirmeye çalıştığı izlenimini edindim. Çin, nükleer bir süper güç haline gelme çabasında olmayıp, sadece yeterli bir caydırıcı güce sahip olmayı amaçlamakta, aynı zamanda küçük ve orta ülkelerin de işbirliğiyle süper devletlerin dünya sorunları üzerindeki hakimiyetlerine son vermeye çalışmaktadır. Bununla beraber, kendi gücüne dayanarak, görülmemiş bir askeri hazırlık düzeyine ulaşan Çin, Amerika'nın Asya üzerindeki askeri ve siyasi emellerini boşa çıkarmak için Hanoy'e ve Hanoy'un müttefiki Hindini halklarına karşı yardım taahhüdünü yerine getirmeye hazırdır.

(1) 1972 başlarında, devlet Anayasa taslağı ,henüz Milli Halk Meclisi'nce onaylanmamıştı.

(2) 1964'deki mülakatın metni için, bkz: Ek, «Co En-lay ile Konuşmalar»; 1960'daki için ise, bkz. Red China Today, age.

YEDİNCİ BÖLÜM

BAŞKAN İLE KAHVALTI

24

MAO ZEDUNG İLE BİR KONUŞMA

Başkan Mao, bir «mülakat vermek» istemediğini özellikle belirtti. Dolayısıyla, kendisiyle yaptığımız, karşılıklı bir konuşmaydı. Bununla beraber, bazı beyanlarının, kendi ağzından olmamak şartıyla, basılmasına itiraz etmeyeceği sözünü aldım. 10 Aralık 1970 tarihinde yaptığımız konuşmanın büyük kısmı, Tang Ming-cao'nun Amerika'da doğmuş kızı Nancy Tang tarafından not edildi (Tang Ming-cao, 1949 yılına kadar, New York'ta basılan «Denizaşırı Çinlilerin Gazetesi»nin yazı işleri müdürüydü. O tarihten sonra Çin'e dönerek, Çin'in yabancı ülkelerle kültürel ve siyasi ilişkilerinde yöneticilik görevi yapmıştır.) Konuşmada hazır bulunan sonuncu kişi de, Çinli bir bayan sekreterdi. Her iki genç kadının da, Mao rozeti taşımamaları dikkatimi çekti; çünkü o güne kadar, göğsünde rozeti bulunmayan hiç bir memura rastlamamıştım.

Konuşmamızı, sona erer ermez hafızamdan kağıda döktüm; ayrıca Bn. Tang'ın almış olduğu notların bir nüshası da bana verildi.

Başkan Mao'nun Pekin'deki ikametgahı, Ekim yıldönümlerinde geçit törenlerini denetlediği Tien An

Men ya da Kutsal Barış Kapısı'ndan fazla uzak olmayan, kızıl duvarlarla çevrili eski «Yasak Şehir»in güneybatı köşesindedir. Eski imparatorluk rejimi, memurlarını, bu parlak sarı kiremitli yüksek duvarların gerisinde barındırdı. Bugün de Siyasi Büro üyeleri, Başkan'ın ve Başbakan Co En-lay'ın yanında burada yaşamakta ve çalışmaktadırlar İkametgaha gitmek için, iki silahlı muhafızın koruduğu Batı kapısından giriliyor. Bir koruluğun içinden geçen yolun sonunda, karşınıza geleneksel tarzda inşa edilmiş, tek katlı, mütevazı boyutlarda bir ev çıkıyor.

Kapıda silahsız ve rütbe işareti taşımayan iki subayla karşılaşıyoruz. Nancy Tang, kulağıma general olduklarını fısıldıyor. Nereden anladığını çıkaramıyorum. Başkan beni çalışma odasının kapısında karşıladığında, generaller sessizce ayrılıyorlar. Başkan'dan beklediğim için özür diliyorum. Haber verilmeden çağrıldığımda uyuyordum.

Sabahın erken saatleriydi. Beraberce kahvaltı ettik ve saat bire kadar konuştuk. Hafif bir soğuk algınlığından rahatsızdı ve onca vakit kaybına yolaçan nezle gibi basit bir hastalığı bile iyileştiremedikten sonra, doktorların ne işe yaradığını sordu. Kendisine Dr. Linus Pauling'den (adını O da duymuştu) ve soğuk algınlığına karşı bir tedavi yolu olarak yüksek dozda askorbik asit (C vitamini) salık verdiğinden bahsettim. Kendisine bir miktar yollamayı teklif ettim. Bir deneyeceğini söyledi. Eğer faydası dokunursa şerefi bana ait olacak; buna karşılık zehirlendiği takdirde ben sorumlu tutulmayacaktım.

Mao'nun büyük çalışma odasının duvarları boydan boya, aralarında bazı yabancı ciltlerin de görüldüğü yüzlerce Çin kitabıyla dolu raflarla kaplıydı. Bir çoğundan, üzerine notlar karalanmış kağıt fişler sarkıyordu. Büyük çalışma masasının üzeri, üstüste yığılmış notlar ve yazılarla kaplıydı. Burası her ha-

liyle çalışan bir yazarın atölyesiydi. Geniş pencere-lerden, Başkan'ın kendi sebzelerini yetiştirdiği ve bazı tahıl türleri üzerinde deneyler yaptığı söylenen bahçesi görülebiliyordu. Burası bir «özel bahçe» değildi ve devlete ait bulunuyordu. Kim bilir, geçim «ücretinde» yüzde 20 oranında bir azaltma yaptırdığı söylendiğinden, belki de bu üretime gerçekten ihtiyacı vardı.

1965 Ocak'ındaki son konuşmamızın⁽¹⁾ hikayesi üzerinde konuştuk. Burada, Çin'de gerçekten «kişilerin putlaştırıldığı» ve bunun da bir nedene dayandığının bizzat kendisi tarafından doğrulandığını söylemiştim. Bu yüzden bazı kimselerin eleştirilerine hedef olmuşum.

Çin'de «kişilerin putlaştırıldığı» yazmanın ne mahzuru olduğunu sordu. Böyle bir şey gerçekten vardı. O halde neden yazılmayacaktı? 1967 ve 1968'de Çin'e dönmeme karşı çıkan memurlar, Dışişleri Bakanlığı'nı bir süre için ellerine geçiren aşırı solcu bir gruba mensuptular. Fakat artık buradan çoktan uzaklaştırılmışlardı. Mao devamla, 1965'deki sohbetimiz sırasında eyalet düzeyindeki ve yerel Parti komiteleri ile özellikle Pekin Belediyesi Parti Komitesi'ndeki propaganda çalışmaları üzerindeki iktidarın büyük bir kısmının kendisinin kontrolünden çıkmış olduğunu söyledi. O sıralarda kişilerin daha fazla putlaştırılması gerektiği şeklindeki sözlerinin nedeni buydu: Kitleleri, kendisine karşı olan Parti bürokrasisini devirmek için harekete geçirmek gerekiyordu.

Şüphesiz kişilerin putlaştırılmasında aşırılığa kaçılmıştı. Bugün ise artık durum değişmiş bulunuyordu. Başkan'a göre, halk için 3000 yıllık imparatora tapma geleneğinin alışkanlıklarından kurtulmak kolay değildi. Kendisine ithaf edilen sözümona «dört yücelik»: «yüce öğretmen, yüce önder, yüce komutan ve yüce rehber» sıfatları, ne kadar can sıkıcı bir şeydi. Er-

geç ortadan kaldırılacaklardı. Sadece «öğretmen» sıfatı, o da okul öğretmeni anlamında, muhafaza edilecekti. Mao her zaman bir öğretmen olmuştu ve şimdi de öyleydi. Daha Komünist olmadan önce bile Cang-şa'da bir ilkokulda öğretmenlik yapıyordu. Diğer bütün sıfatlar reddedilecekti.

«Mao adını en yüksek sesle bağırان ve en çok bayrak sallayanların, (bazılarının dediğı gibi) Kızıl Bayrağı yenmek için Kızıl Bayrak sallayıp sallamadıklarını merak ediyorum» dedim.

Mao başıyla onaylayarak, bu gibi kimselerin üç kategoriye ayrılabilceğini söyledi. Birincisi, fikirlerinde samimi olan kimselerdi. İkincisi ise, dalgayla sürüklenen kimselerdi. Herkes çok yaşa (**vansuy**) diye bağırdığından, boyun eğiyorlardı. Nihayet üçüncü kategoriye girenler ise, samimiyetsiz kimselerdi; bu gibilerine kanmamak gerekirdi.

«Hatırladığıma göre, 1949'da Pekin'e girmenizden az önce, Merkez Komitesi, sizden geldiğı öne sürülen bir teklifle, sokaklara, şehirlere ya da herhangi bir yere kimsenin adının verilmeyeceğı şeklinde bir karar almıştı» dedim.

Evet, bunu önlemişlerdi. Ama diğer putlaştırma şekilleri ortaya çıkmıştı. O kadar çok slogan vardı ki! Bir sürü de resim ve alçıdan heykel. Kızıl muhafızlar, etrafınızda bunlardan yeterince bulundurmazsanız Mao düşmanı olduğunuza hükmediyorlardı. Geçen birkaç yıl süresince, kişı putlaştırılmasına belirli ölçüde ihtiyaç olmuştu. Ama artık bu ihtiyaç ortadan kalkmıştı ve dolayısıyla bir yatışma gerekliydi.

Fakat, diye devam etti, Amerikalıların kendilerinde de «kişilerin putlaştırılması» görülmüyor muydu? Her eyalet valisinin, her Başkanın, her kabine üyesinin, kendilerine tapan birtakım insanlar olmadan işlerini yürütebilmeleri mümkün müydü? Tapma ve tapılma arzusu, daima varolagelmışti. Bana, kimse ki-

taplarınızı ve makalelerinizi okumasaydı memnun olur muydunuz, diye sordu. Bir bireye tapma zorunlu olarak mevcuttu ve bu, benim için de geçerliydi.

Başkan Mao'nun bu olgu, yani insanın tapma ve tapılmaya, Tanrıya ya da tanrılara duyduğu ihtiyaç üzerinde bir hayli kafa yorduğu anlaşılıyordu. Eski ziyaretlerimde bu konudan uzun uzadıya söz etmişti. Şimdi 76 yaşında, sağlığının genel olarak iyi olmasına rağmen, gane «yakında Tanrıyı görmeye gideceğinden» söz açtı. Bu kaçınılmaz bir şeydi; herkes eninde sonunda Tanrıyı görmek zorundaydı.

«Voltaire, eğer Tanrı olmasaydı, insanların bir tane yaratması gerekeceğini yazmıştı. Kendisinin su götürmez bir dinsiz olduğunu açıkça belirtseydi, o zamanlar bu kellesine malolurdu.» dedim.

Mao, birçok kimsenin daha azını söylediklerinden ötürü kellelerini kaybettiklerini söyledi.

«O zamandan beri, belirli ölçüde ilerleme kaydettik ve insanoğlu birçok konuda Tanrının görüşlerini değiştirmeyi başardı. Bunlardan biri de doğum kontrolü. Bu konuda, Çin'de beş ya da on yıl öncesine kıyasla büyük bir değişme olmuş» dedim.

Hayır, dedi. Kandırılmışım! Köylük bölgelerde bir kadın, hâlâ ille bir oğlu olmasını istiyordu. Eğer ilk çocukları kızsas, oğlan olana kadar doğurmaya devam ediyordu. Bu tutumun değiştirilmesi gerekiyordu ama bu da zaman alıyordu. Amerika'da da böyle miydi?

«Çin bu bakımdan bizden ileri» dedim. «Ancak Amerika'da kadınların kurtuluş hareketi kamuoyunun ilgisini çekiyor. Hemcinsleri arasında oy hakkını ilk kazanan Amerikalı kadınlar, şimdi bunu nasıl kullanacaklarını öğreniyorlar.»

Konuşmamız bu noktada, Kveycov eyaletinde yapılan sert bir piring rakısı olan bir-iki kadeh **mao tay** gelmesiyle kesildi. Şerefe kadeh kaldırdık. Başkan odadaki bayanları unuttuğumu hatırlatınca kıpkırmızı

kesildim. Bunu nasıl yapabiliştim? Demek ki kadınları henüz eşit kabul etmiyordum.

Başkan, şu sırada erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğı gerçekleştirmenin mümkün olmadığını söyledi. Ama Çinlilerle Amerikalıların arasında önyargıların sürdürölmesinin de gereğı yoktu. Bunlar yerine, karşılıklı saygı ve eşitlik tesis edilebilirdi. Bu konuda, iki ülke halkına olan büyük güvenini belirtti.

Sovyetler olmazsa, ümitlerini Amerikan halkına bağlayabilirdi. ABD, tek başına 200 milyondan fazla bir nüfusa sahipti. Sanayi üretimi şimdiden, diğerk herhangi bir ülkeninkinden fazlaydı ve eğitim tüm nüfusu kapsıyordu. Orada, bir partinin ortaya çıkıp ihtilale önderlik etmesinden memnun olacaktı. Fakat yakın gelecekte böyle bir şeyin olacağına ihtimal vermiyordu.

Bu arada, Dışişleri Bakanlığının Çin'i ziyaret etmek isteyen sol, sağ ve merkez kanatlardan Amerikalıların ülkeye kabulü için çalışmalarında bulunduğunu söyledi. Tekelci kapitalistleri temsil eden Nixon gibi sağcıların gelmesine de izin verilebilir miydi? Mao, buna ancak memnun olacaklarını, çünkü şu sırada Çin ile Amerika arasındaki sorunların Nixon ile birlikte çözmelerinin gerektiğini açıkladı. Mao, ister turist, ister Başkan olarak gelsin, kendisiyle konuşmaktan memnurluk duyacaktır.

Benim ne yazık ki ABD'yi temsil edemeyeceğimi söyledi. Çünkü bir tekelci kapitalist değildim. Tayvan sorununa bir çözüm **getirebilir miydim?** Böyle bir çıkmazın sürdürölmesinde ne yarar vardı? Çin Kay-şek henüz ölmemişti. Ama Tayvan'ın Nixon ile ne ilgisi vardı? Bu sorun Truman ve Acheson tarafından yaratılmıştı.

Başkan ile konuşmamızda yer almamakla birlikte, bir hususu açıklamakda yarar görüyorum. Washington'dan bazı araçlar vasıtasıyla Çin hükümetine mesajlar iletildiği, Pekin'deki yabancı diplomatların göz-

lerinden kaçmıyordu. Bu mesajlar, Çin yöneticilerine Bay Nixon'un Asya üzerindeki «yeni görüş»ü hakkında teminat vermek amacını taşıyorlardı. Nixon'un Vietnam'dan mümkün olduğu kadar çabuk çekilmeye, Güneydoğu Asya'nın bağımsızlığını görüşmeler yoluyla uluslararası bir teminata bağlamaya, Tayvan sorununu hallederek Çin-Amerikan ilişkilerindeki çıkmaza son vermeye ve Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e alınmasını ve ABD. ile diplomatik ilişkiler kurulmasını sağlamaya kararlı olduğu söyleniyordu.

1970'de Çin'e iki önemli Fransız şahsiyeti gelmişti. Bunlardan birincisi Planlama Bakanı Andre Bettencourt, ikincisi ise De Gaulle rejiminin başbakanı olan Maurice Couver de Murville idi. Bay Couve de Murville, General De Gaulle'ün bu yıl içinde Çin'e yapacağı bir gezinin hazırlıklarını tamamlamıştı. Yetkili kişilerden öğrendiğime göre, Bay Nixon, Çin ile gerçek bir yılmuşamayı gerçekleştirme niyetini ilk defa General De Gaulle'e açmıştı. Bazı kimseler, ziyareti sırasında De Gaulle'ün, Çin ile Amerika arasında ciddi bir diyalogun kurulmasında önemli bir rol oynayacağını tahmin ediyorlardı. De Gaulle'ün vaktisiz ölümü bunun gerçekleşmesini önledi. Başkar Mao'nun Generalin ölümü üzerine Bn. De Gaulle'e gönderdiği taziyet, Roosevelt'in ölümünden beri Komünist olmayan bir devlet adamı için sarfettiği tek övgüydü.

Bu arada diğer diplomatlar boş durmuyorlardı. Daha önce de Başkan Nixon'la görüşmek üzere Washington'a gitmiş olan, Pekin'deki bir Avrupalı misyon başkanı, geçen Aralık ayında yeniden Washington'a gitti. Dışişlerini atlayarak doğrudan doğruya Beyaz Saray'la görüştükten sonra Ocak ayında Çin'e döndü. Şubat'ta Pekin'den ayrılmamdan kısa süre önce, diğer ve son derece güvenilir bir diplomatik kaynaktan, Beyaz Saray'ın, bir mesaj daha gönde-

dererek, en üst düzeydeki Çin yöneticileriyle görüşmelerde bulunmak üzere Başkan tarafından gönderilecek bir özel temsilcinin Çin başkentinde nasıl karşılanacağını sorduğunu öğrendim. Aşağı yukarı aynı zamanlarda da, daha önce tam aksini iddia eden üst düzeyde bir Çinli diplomat, bana esrarlı bir şekilde «Nixon'un Vietnam'dan çekileceğini» söylemişti.

Bir kere daha belirtiyim ki. Mao Zedung yukarda bahsedilen ön bilgilerden bana hiç söz etmedi.

Konuşmamız sırasında Başkan bana, Çin halkına devrim yapmayı Japon militaristlerinin öğrettiğini bir kere daha hatırlattı. Giriştikleri işgal, Çin halkını savaşa teşvik etmiş ve Çin sosyalizminin iktidara gelmesine yardımcı olmuştu.

Birkaç gün önce Prens Sihanuk'la yaptığımız görüşmede, Prens'in bana «Nixon, Mao Zedung için en güvenilir bir ajandır. Kamboçya'ya attığı her bomba, yeni yeni komünistler yaratıyor. Nixon onların en iyi cephane taşıyıcılarıdır» dediğini naklettiğimde, Mao, «doğru» dedi. Bu tarz yardımlardan hoşlanıyordu.

Kendisine, iki ay önce Tien An Men alanındaki geçit töreni sırasında bana, «mevcut durumdan memnun olmadığını» söylemiş olduğunu hatırlattım. Bu sözlerle ne kastettiğini açıklamasını rica ettim.

Cevap olarak şunları söyledi: Kültür Devrimi sırasında hiç onaylamadığı iki şey olmuştu. Bunlardan birisi, yalan söylenmesiydi. Bir adam, bir yandan mücadelenin baskı ya da kaba kuvvetle değil, fikirlerle yürütülmesi gerektiğini söylerken, bir yandan karşısındakine masanın altından bir tekme atmış ve bacağını hemen geri çekmişti. Tekmeyi yiyen, «Neden beni tekmeledin?» diye sorunca, birincisi, «Seni tekmelemedim; ayağımın burada olduğunu görmüyor musun?» diye karşılık vermişti. «İşte bu yalandı» dedi Başkan Mao. Daha sonra Kültür Devrimi sırasında

çatışmalar, taraflar arasında önce mızraklarla, sonra tüfekler ve nihayet havanlarla sürdürülen bir savaşa dönmüştü. Yabancılar, Çin'in büyük bir kargaşalık içinde olduğunu haber verdiklerinde, yalan söylemiyorlardı. Doğruydı. Bir savaş hüküm sürüyordu.

Başkan'ın son derece üzüntü duyduğu ikinci nokta, «esirlerin» yeni iktidardan uzaklaştırılan ve yeniden eğitime tabi tutulan Parti üyelerinin ve diğer kişilerin kötü muameleye maruz kalmalarıydı. Kurtuluş Ordusu'nun, birçok düşman askerini uygulandı-rıp gönüllü olarak kendi saflarına geçmesini sağlayan, tutsakları serbest bırakıp evlerine dönebilmeleri için gerekli yol parasını verme geleneği unutulmuştu. Şimdi tutsaklara kötü davranılması, Parti'nin yeniden inşasını ve dönüşümünü yavaşlatmıştı.

Mao'ya göre, bir kimse doğruyu söylemezse, başkalarının güvenini nasıl kazanabilirdi? Ona kim güvenilebilirdi? Aynı şey dostlar arasındaki ilişkiler için de söz konusuydu.

«Ruslar Çin'den korkuyorlar mı?» diye sordum.

Bazıları öyle söylüyorlar dedi. Fakat neden korkacaklardı? Serçe parmağını göstererek, Çin'in atom bombasının o çapta olduğunu belirtti. Rusya'nın bombası ise başparmağı iriliğindeydi. Yanyana iki başparmağı, Rusya ile Amerika'nın birarada nükleer potansiyelini ifade ediyordu. Bir serçe parmak, iki başparmak karşısında ne yapabilirdi ki?

«Ama uzun vadede Rusya Çin'den korkuyor mu?»

Eh, biraz çekindikleri söyleniyor, diye cevapladı. Bir kimsenin odasında bir-iki fare bulunması bile, şekerlerini yiyecekleri düşüncesiyle onu korkutabilirdi. Örneğin Ruslar Çinlilerin hava savunma sığınakları inşa etmelerinden tedirgindiler. Ama Çinliler eğer sığınaklara gireceklerse, başkalarına nasıl saldıracaklardı ki?

İdeolojiye gelince, ilk ateşi kim açmıştı? Önce Ruslar Çinlileri doğmatizmle suçlamış, ondan sonradır ki Çinliler onları revizyonist olarak adlandırmışlardı. Çin, Rusya'nın eleştirilerini yayınlamış, fakat Ruslar Çinlilerinkini yayınlamaya cesaret edememişlerdi. Sonra da, önce bazı Kübalıları, arkasından da Romanyalıları göndererek Çinlilerden açık polemiklere son vermelerini istemişlerdi. Başkan Mao için ise, bu kabul edilmez bir şeydi. Polemikler gerekirse on bin yıl sürdürülmeliydi. Sonra bizzat Kosigin'in kendisi gelmişti. Görüşmelerinin ardından Mao, kendisine, bu sayıdan bin yıl düşünebileceğini ama daha fazlasını yapamayacağını söylemişti.

Ruslar, Çinlilere ve daha birçok ülkenin halklarına tepeden bakıyorlardı. Herkesin, can kulağıyla dinlemek ve itaat etmek için ağızlarına baktıklarını zannediyorlardı. Böyle davranmayan kimselerin de bulunacağına ve bunların birinin de naçizane kendisi (Mao) olduğuna inanamıyorlardı. Çin ile Sovyetler arasındaki ideolojik farklılıkların, Kamboçya'daki gelişen siyasetlerinin de gösterdiği gibi, uzlaşmaz olmasına rağmen, birer devlet olarak aralarındaki sorunları zamanla çözümlenmeleri mümkündü.

Tekrar ABD'ye atıfta bulunarak, Başkan Mao, Çin'in Amerika'nın gelişme şeklinden yani ademi merkezîyetçi bir yönetimi seçerek sorumlulukları ve refahı elli eyalet arasında paylaştırmamasından dersler çıkarması gerektiğini söyledi. Merkezi bir hükümet her şeyi birden yapamazdı. Çin, bölgesel ve yerel inisiyatife dayanmak zorundaydı. Elleri açarak, her şeyin kendisine bırakılmasının çıkar yol olmadığını söyledi.

Nazik bir şekilde beni kapıya kadar geçirirken, kendisinin karmaşık değil, aksine son derece sade bir kişi olduğunu söyledi. Kendisini delik bir şemsiye ile dünyayı doiaşan bir münzevi keşişe benzetti.

Bu ve buna benzer samimi sohbetlerimizin sonucu olarak, ilerdeki Çin-Amerikan görüşmelerinde de Başkan Mao'nun, Çin'in bütün dış siyasetine, ideolojik görüşüne ve dünya görüşüne olduğu kadar bölgesel siyasetine de yol gösteren temel ilkelere bağlı kalacağına inandım. Öte yandan, şuna da kanaat getirdim ki, Çin, uluslararası gerginliklerde bir yumuşamayı takiben, kendisinin dünya sorunlarına tam olarak katılmasını sevinçle karşılayan dost ülkelerle ve düşman ülkelerdeki dost halklarla işbirliğinde bulunmaya çalışacaktır.

(1) Mülakatın tam metni için, bkz: Ek: «Dağların Güneyinden Denizlerin Kuzeyine».

SEKİZİNCİ BÖLÜM

NIXON'UN YASAK ŞEHRE UZATTIĞI EL

25

KUVVETLİ BİR DURUM

Başkan Nixon'un Pekin'e davet edilmeyi neden istediği ve daveti neden kabul ettiği sorusuna verilen cevap ve tahminler bir hayli çoktur. Ama Çin'in de bu ziyareti, olumlu karşılamaasının nedeni neydi? Acaba Pekin'de Nixon'un siyasi kariyerine komünist avcılığı ile başlayıp, Senato'ya ve Başkan yardımcılığına «Çin'i Rusya'ya satan Dışişleri Bakanlığı'ndaki tavizciler»in sırtından tırmanmış olduğu unutulmuş muydu? İçerde şiddetli bir temizlik hareketini başarıyla geride bırakmış, Amerika'nın Vietnam macerasının yerle bir olduğunu gören, ABD'nin siyasi ve iktisadi durumunun dışarda ve içerde ciddi bir buhran içinde olduğuna inanan Mao Zedung, gecikmiş bir zeytin dalını neden kabul etsindi? Ve eğer Nixon Çin'e sadece köpek balığı kanadı yemeye gitmiyorsa, ev sahipleri kendisine garnitür olarak ne sunabilir, karşılığında ne bekleyebilirdi?

Nixon hakkındaki soruların cevabı, bize Başkan Mao tarafından önceki raporumda kısmen verilmişti.⁽¹⁾ Bana, tekelci kapitalistleri temsil eden Nixon'un, Çin ile ABD. arasındaki sorunlar bugün ancak kendisiyle çözülebileceği için iyi karşılanaca-

ğını söylemişti. Düşüncesinin diyalektik mantığı içinde Mao, tecrübe ve doğru bir öğretimle kötülüklerden iyilik doğabileceğini ve kötü insanların iyileştirilebileceğini birçok defa söylemişti. Evet, demişti, Nixon gibi kişileri, belirli bir şeyi temsil eder gibi görünen, fakat iktidara geldiklerinde tamamen farklı şekilde hareket eden Sosyal Demokratlara ve revizyonistlere tercih ediyordu.

Nixon hilekâr olabilir, diye devam etmişti, ama hilekârlığı bazılarınınkinden belki de daha azdı. Nikson sert taktiklere başvuruyordu, fakat yumuşak taktikler uyguladığı da oluyordu; evet Nixon bir uçağa atlayıp gelebilirdi. Görüşmelerin başarılı olup olmaması önemli değildi. Eğer gelmeyi arzuluyorsa, Başkan da kendisiyle görüşmeyi arzu ediyordu ve bu iki taraf için de iyi bir şey olurdu. Münakaşa etmeler de etmeler de, Nixon ister turist, ister Başkan olarak gelsin, bu gene de iyi bir şey olurdu. Kavga edeceklerini sanmıyordu, fakat hiç şüphesiz Nixon'a eleştiriler yöneltecekti. Ev sahipleri aynı zamanda kendi özelleştirilerini de yapacaklar; kendi hata ve eksikliklerini de ortaya koyacaklardı. (Örneğin, üretim düzeyleri ABD'ninkinden geriydi).

1965 Ocak'ından bu yana Mao'nun fikrini değiştirecek neler cereyan etmişti? O tarihte Başkan'a, Johnson'a ulaştırmamı istediği bir mesajı olup olmadığını sorduğumda, kısaca «pu-şi» (Yok!) diye cevaplandırmış başka bir şey söylememişti. Gene de Mao o zaman, Vietnam'daki çatışmayı, savaşa son vermek ve Hindiçini'nin bağımsızlığını teminat altına almak için Cenevre'de yeni bir barış konferansı toplayarak çözümlerin hâlâ mümkün olduğunu söylemişti.⁽²⁾ Bu mesaj tarafımdan Dışişleri Bakanlığına iletilmiş, fakat bu «tercih», Johnson'un Kuzey Vietnam'ı bombardımanıyla hemen o anda ortadan kaldırılmıştı.

1965'deki o mülakat sırasında Mao, Amerikalıların devrimci Vietnam'a siyasi iradelerini askeri şiddet uygulayarak kabul ettiremeyeceklerini zor yoldan öğreninceye kadar, tecavüzlerinden vazgeçeceklerini sanmadığını açıkça belirtmişti.

Çinliler, Mao'nun 1970'de Nixon hakkında farklı şeyler söylemesini mümkün kılan şeyin, yalnızca Başkan değişikliği değil, Vietnam'ın verdiği ders olduğuna inanıyorlardı. «Tecrübe,» Nixon'u nisbeten «iyi» hale getirmişti. Diğer bazı önemli değişiklikler de, görüşlerinin değişmesinde rol oynamıştı: ABD. içindeki savaş aleyhtarı direniş, Hanoy, Vietkong ve Kamboçya ile Laos'taki direniş kuvvetlerinin, Pekin tarafından tek taraflı olarak desteklenen bir ittifakla birbirlerine bağlanması bu değişiklikler arasında sayılabilirdi. Bizzat Çin'de de, —nükleer silahlar ve füze sistemlerindeki uyarıcı gelişmeler dahil— değişiklikler olmuştu.

Çinliler, teorik olarak Nixon'un yolu üzerinde çeşitli tercihler bulunduğuna ve kendisinin bunlardan bir süre, Kamboçya ve Laos'ta yaptığı gibi, taktik birer tehdit olarak yararlandığına inanıyorlardı. Fakat artık son yakındı. Bir kere Vietnam'dan çekilmeye karar verdikten sonra, ABD.'nin Çin ile anlaşmaya varması artık bir zorunluluk haline geliyordu. ABD. Başkanı'nın, yalnız Çin'den destek gören bir Kuzey Vietnam taarruzu sonucu muhtemel bir imhaya karşı gerisini sağlam almakla kalmayıp aynı zamanda bu geri çekilişin ülkesindeki ve dünyadaki siyasi yankılarıyla da başetmesi gerekiyordu.

1970'de Kutsal Barış Kapısı'ndan görülen genel manzara bu olmakla beraber, gene de en kötü ihtimale karşı hazırlıklar sürdürülüyordu. (Çünkü iyilikten kötülük doğması da mümkündü.)

1969 yazında Nixon yönetimi, Çin ile gerginliklerin azaltılması konusunda açık bir çağrı yapmış, aynı

yılın sonlarında Tayvan Boğazı'nda devriye gezen donanmasını geri çekmişti. Bunlar tabiidir ki Çinlilerin gözünden kaçmamıştı. ABD. yönetimi aynı zamanda durdurulmuş olan Varşova görüşmelerine de, iki tarafın da üzerinde anlaşabilecekleri herhangi bir zaman ve yerde yeniden başlanılmasını teklif etti. 1970 Ocak'ında Çin ile ABD. arasındaki ön görüşmelere Varşova'da başlandı. Fakat Kamboçya'nın işgali üzerine bu görüşmeler derhal kesildi. Ancak Nixon, yolunda sebat etti, Çin'e karşı uygulanan ticari ambargonun kademe kademe azaltılmasını sürdürdü ve iki ülke arasında seyahat yasağını kaldırdı. İlkbaharın başlarında, bir başkanlık komisyonu, ilk defa resmen Halk Cumhuriyeti diye adlandırdığı Kıta Çin'ine, Birleşmiş Milletler'de yer verilmesi gerektiğini savundu. Çin yöneticileri yine de kuşkuluydular. Özellikle bunun Washington ve Moskova arasında kurulmuş bir tuzak olmasından çekiniyorlardı.

1970 sonbaharının sonlarına doğru, Çin'e ulaşan, gerçek olduğu su götürmez birtakım acil soruşturmalardan, ABD. Başkanı'nın, kendisinin ya da temsilcisinin Pekin'de nasıl karşılanacağını bilmek istediği anlaşılıyordu. Bana Co En-lay tarafından verilen bir mülakatta, Çin-Amerikan görüşmelerine ancak Amerikalıların görüşme yolunda «ciddi» bir arzu göstermeleri halinde başlanabileceği şeklindeki sözleri, dolaylı bir cevap teşkil ediyordu.⁽³⁾ Bu konulara yabancı olmayanlar için «ciddi»den anlaşılması gereken, her şeyden önce Tayvan sorununun çözümü için bir program tesbiti yolunda gerçekçi bir çaba göstermektir. Mao ve Co buna, Asya'daki bütün diğer sorunların çözümü için bir anahtar gözüyle bakıyorlardı. Bu konuda da yeterli teminatların geldiği anlaşılıyor. Co En-lay, karımı ve beni 1970'de Ekim Devrimi'nin yıldönümünde Başkan Mao'nun yanına çıkardığında ve geçit töreninde beraberce fotoğraflarımız çekildi-

ğinde, diyebilirim ki o ana kadar hiç bir Amerikalı bizim kadar onurlandırılmamıştı. Dikkatli kimseler, yeni bazı şeylerin döndüğünü kavradılar. Bunun ardından, ping-pong jesti geldi. Başkan Mao Aralık ayında benimle konuşmuştu ve ping-pong jestlerinden sonra da, kendisinin Bay Nixon'u ya da yardımcısını Pekin'de beklediğini artık gerekli yerlere iletebilirdim. Daha şimdiden yeni bir ufuk açılmış bulunuyordu.

Başkan'la konuşmalarımı naklettiğim **Life** dergisindeki makalem, tercüme edilmiş ve Çin'de siyasi çevrelerle ordu yöneticileri arasında geniş ölçüde dolaştırılmıştı. Bu sebepten Pekin-Washington ortak bildirisi pek şaşkınlık uyandırmamış olsa gerek. Çin basınında sadece birkaç satırla geçirtilse bile, konunun tümünün komün düzeyine kadar dikkatle açıklanmış ve tartışılmış olduğuna şüphe yoktur. Belki sadece bir tek şey: Bay Kissinger'in ziyaretini gizli tutmaktaki başarısı, Çinlileri şaşırtmış olabilir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikalı diplomatlarla olan tecrübeleri, Çinli yöneticileri Amerikalıların sır tutamayacaklarına inandırmıştı.

Şüphe yok ki Çinliler, Bay Nixon'un planlarının sadece uluslararası etkisinin değil, iç politika alanındaki etkilerinin ve B. Nixon'un şimdiki ve gelecekteki siyasi kaderi üzerindeki yan faydalarının da farkındaydılar. Nixon'un Çin'e yapacağı muhtemel ziyaretten bahsederken, Başkan Mao tabii bir edayla ABD. Başkanlık seçimlerinin 1972'de yapılacağını söyledi. Öyle değil miydi? O halde, diye ekledi, Başkan Nixon önce bir temsilci gönderebilirdi, fakat kendisinin 1972 yılı başlarından önce Pekin'e gelmesini beklememek lazımdı.

Çin'de 1970'e gelindiğinde büyük bir temizliğin ağırlığı geride bırakılmış, ülkenin inşasında çok zaman kaybedilmişti ve Çin'in uluslararası tecrit durumuna son vermek için birçok düzeltme hareketine

girişmek gerekiyordu. İç gerginlikler dönemi büyük ölçüde aşılmıştı. Artık, Mao'nun son milli birlik hedefi olan Tayvan'ın geri alınması ve Çin'in büyüklüğü, başarıları ve potansiyeli tanınarak eşit muamle görmesi için bir fırsat doğmuşsa, neden değerlendirilmesindi? Mao'nun düşünceleri ve öğretisinin hiç bir yerinde, Amerika'ya karşı bir savaşa veya bir fetih savaşına yer verilmiyor; ideolojisinde nükleer bombalara hiç bir güven beslenmiyordu. Nükleer silahların ve karşı-saldırı silolarının yapım külfeti gerçekten ağırdı ve daha da ağırlaşacağı görülüyordu. Çin birçok kere bunların toptan imhası için çağrıda bulunmuştu.

Çin'in Amerika ile bir yakınlaşmaya ilgi duymasının nedenleri arasında, Rusya ile olan anlaşmazlığındaki stratejik durumunu geliştirme düşüncesi çok büyük bir yer işgal ediyordu. Amerika'nın Asya kıtasından çekilmesi, Çin'e karşı bir Sovyet-Amerikan ittifakı tehlikesinin bertaraf edilmesi ve Birleşmiş Milletler'de kendisine ait bir koltuğun varlığıyla, Pekin'in manevra kabiliyetinde büyük bir artış olacağı açıktı.

Bay Kissinger, Çin'in zayıf değil, kuvvetli bir durumdayken görüşmeye hazır olduğunu kavramış mıydı? Çin yöneticileri, Kissinger'e saygı duyuyorlardı. Onu haberalma örgütleri raporlarından ve kendi yazılarından tanıyorlardı. Co En-lay'ın yakın bir çalışma arkadaşı ve kişisel dostu ile bir akşam bu konuyu görüşürken, böyle yetenekli bir hasımla söz düellosu yapma ihtimali karşısındaki içten sevinç hayretimi uyandırmıştı. «Kissinger mi?» dedi. «İşte her iki dünyanın, hem kendisinin hem de bizim dilimizi konuşabilen bir insan. İşgal ettiği makamda böyle nitelikler taşıdığını gördüğümüz ilk Amerikalı. Karşılıklı konuşulabilecek bir kişi.»

Kissinger'le Co arasında yapılan görüşmede ele

alınan —ve bu arada başkanlar arasında yapılacak görüşmenin gündeminde yeralan— en acil konular son derece somut ve her iki taraf için de bir yenilik getirmeyen konulardı. Çinlilerin bakış açısından, Nixon'un aşağıdaki dönüm noktası niteliğindeki kararları alması gerekiyordu: 1) Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'de temsili ve Tayvan'ın anavatanın egemenliğine iade edilmesi, 2) Amerika'nın Vietnam'dan tamamen çekilmesi ve Hindiçini'nin bağımsızlığını teminat altına alacak uluslararası bir konferansın toplanması; Hanoy ile Saygon arasında görüşmeler yoluyla Amerika'nın desteklediği rejimin, hiç değilse belli bir süre görünüşte muhafaza edilmesini de içeren bir uzlaşmaya varılması, 3) Çin ile ABD. arasında diplomatik ilişkiler kurulması. Bütün bu konuların, üzerinde tartışılabilir şeklide kaba çizgileriyle Nixon'a götürülmesi ve bu yolla kendisine Başbakan Co'nun davetini kabul etme imkanı verilmesi gerekiyordu.

Çin, Amerikan yöneticileri arzu ettiği takdirde, Tayvan üzerindeki formülünü tartışmaya açmaya daima hazırdı. Tekrar tekrar açıklandığı gibi, bu formül iki aşamayı öngörüyordu: Önce ABD. ve Çin, Tayvan sorunu da dahil olmak üzere aralarındaki uyuşmazlıkları barışçı görüşmelerle çözme yolundaki niyetlerini ortak bir bildiriyle açıklayacaklardı. İkinci aşamada ise, ABD, Tayvan'ın Çin Halk Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu tanıyacak ve silahlı kuvvetlerini Tayvan ve Tayvan Boğazı'ndan geri çekmeyi kabul edecekti. Çekilmenin ne şekilde ve nasıl yapılacağı, sonradan görüşmelerle ayrıca saptanacaktı.

Çin, Tayvan üzerinde ABD. ile olan çatışmasının uluslararası bir sorun; buna karşılık Çan Kay-şek ile arasındaki yarım kalmış iç savaşın tamamen bir iç sorunu olduğunu iddia ediyordu. Amerika'nın Tay-

vandan çekilmesi bir kere ilke olarak kabul edilince, birçok şeyin açıklığa kavuşturulması gerekecekti. Pekin'in gerek Amerika'nın adadaki varlığının tasfiyesi sürecinde, gerekse Tayvan'la olan ilişkilerinde anlayışla hareket edeceğine inanılıyordu. Hatta Çin, Çan Kay-şek adanın ömürboyu valisi olarak kalmak isterse, kendisine bir ölçüde bağımsızlık tanımaya dahi hazır olabilirdi.

Çin, en tabii egemenlik hakkı saydığı, Tayvan'ı gerektiğinde, kuvvet kullanarak geri alma hakkından hiç bir zaman vazgeçemeyecekti. Ancak, milliyetçi ve komünist Çinlilerin kendi aralarında, askeri olmayan bir çözüm üzerinde anlaşmaları, şimdi imkan dahiline giriyordu. Çin ile ABD. arasında ciddi görüşmelere başlanması, belki de Tayvan'la Pekin arasında ilhakin muhtemel şartlarını görüşmek üzere el altından temaslara yeniden başlanmasına yolaçmıştı. Şüphe yok ki, bu Nixon'un da umduğu bir şeydi. Mao Zedung bana, iç savaşta silah kullanmadan boyun eğen eyaletleri hatırlatarak, amacının Tayvan'ın anavatan topraklarına barışçı yollardan katılması olduğunu söylemişti.

Tayvan konusunda bir uzlaşma, açıktır ki, Vietnam'da bir ateş-kes anlaşmasının imzalanması ve ABD. askerlerinin geri çekilmesinden ayrı düşünülemez. Bu çekilme için önce Tayvan sorununun çözülmesi de şart koşulamaz. Daha şimdiden Hanoy'dan gelmeye başlayan protesto sesleri ve Pekin'i Nixon'un ikiyüzlülüğü konusunda uyaran mesajlar, Hanoy'un bütün yabancı kuvvetlerin Vietnam'dan çekilmesinden başka hiç bir şeyle tatmin olmayacağını gösteriyordu. Pekin, bu tarz görüş ayrılıklarının Rusya tarafından istismar edilmesine müade edemezdi ve Kissinger'e, Çin'in, Hanoy ve Milli Kurtuluş Cephesi'nin tam onayını almadan Cenevre Konferansına hiç bir çözüm şekli teklif edemeyeceği açıkça belirtilmişti.

Doğu Asya'da ve Pasifik'in daha uzak bölgelerinde genel bir yumuşamanın gerçekleştirilebilmesinden önce çözümlenmesi gereken bölgesel sorunlar bunlardı. Çin'in daha az acil olan fakat benzerlikler gösteren dünya ölçüsündeki arzuları bu raporun konusunu aşar. Ancak bunlar arasında, «Çin'in ve bütün dünyanın çıkarları adına» ihtilalci mücadeleleri aralıksız bir şekilde desteklemenin de bulunduğu açıktır.

Pekin'i ziyareti sırasında ABD. Başkanı, ülkesinin diplomatik ilişkisi bulunmayan ve genel devlet başkanının herhangi bir yürütme görevine sahip olmadığı bir ülkeye gelecektir. Nixon'un Parti Başkanıyla tanışacağına şüphe yoktur. Ancak, kuvvetli bir ihtimalle görüşmelerin büyük bir kısmı Co tarafından yürütülecektir.

ABD. Başkanı, Co En-lay'ın şahsında nasıl bir insanla karşılaşacaktır? Hiç kuşkusuz, dünyanın en usta müzakerecilerinden biriyle! oldukça yakışıklı ve cerbezeli bir insan olan Co'da, 73 yaşına rağmen yorgunluktan eser yoktu. 1967 Ağustos'unda Co, Kültür Devrimi sırasında karşılaştığı en tehlikeli durumda, müzakere yeteneği sayesinde kurtulabilmişti. Gençlik tarafından adeta tapılmasına rağmen, iki gün ve gece boyunca yarım milyon aşırı solcu Kızıl Muhafız tarafından Büyük Halk Sarayı'ndaki dairesinde kuşatılmıştı. Bazıları sonradan karşı-devrimci diye tutuklanan elebaşları, Merkez Komitesi arşivlerini ve bizzat Co'nun kendisini ele geçirmek istiyorlardı. Mao ve Lin Biao yerlerinde değillerdi. Co gece gündüz küçük gruplarla görüşerek giderek «kitleleri» (bana onlardan bahsederken bu ifadeyi kullanıyordu) dağılmaya ikna etmeye muvaffak olmuştu. Bu olay üzerinedir ki, Lin Biao Başkent'e binlerce asker getirmiş ve (ağır zayıat bahasına da olsa) Kızıl Muhafızların hızla silahtan arındırılıp dağıtılmalarına girişilmişti.

Söylendiğine göre Kissinger, Pekin'de kaldığı 49 saatin yirmisini Başbakan'la görüşerek geçirmişti. Bu, pek öyle şaşılacak bir durum değildi. Kendisiyle yaptığım pekçok röportaj-sohbetlerden biri, akşam yemeğinden sabahın altısına kadar sürmüştü. Ben yorgunluktan bitkin bir haldeyken, Co her zamanki zindeliğini koruyordu. «Uykunuzu da engelledim» kabîlinden bir şeyler mırıldandığımda, başını arkaya atarak kahkahalarla gülmüş «ben uykumu aldım, şimdi çalışmaya gidiyorum» demişti. Dinlenmeden kastettiği, yemek öncesi kısa bir şekerlemeden ibaretti.

Co, bana on yıl içinde sadece bir kere, o da hasta olduğu için bir hafta tatil yapmış olduğunu söylemişti.

İktidar hırsı gütmekten şiddetle kaçınan Başbakan, milli ve devrimci bir kuvvet politikası uğrunda coşkuyla çalışmaktadır. Nazik tavırları, bir sertlik ve esneklik karışımı olan gerçek kişiliğini maskeler. Ayrıntılar konusunda, inanılmaz bir kapasitesi olan usta bir siyaset uygulayıcısıdır. Kişisel dostlukları sayısızdır. Her yere yetişmek zorunda olmasını, yöneticiliğindeki etkinlikle birleştirmiştir. Kendisini daima geri planda tutmayı tercih eden karakteri ve bağlılığı, Onu Mao'nun vazgeçilmez bir parçası yapar.

Aralarındaki ilişki, birbirini tamamlama şeklinde ifade edilebilir. Gerçekten de çalışma tarzı ve kişilik bakımından çok farklı olan Mao ve Co, otuzyedi yıllık bir güven ve karşılıklı dayanışma sonucu, birbirlerini et ve tırnak gibi tamamlarlar. Co hiç bir zaman bir mandarin olmadı. Ama büyükbabası öyleydi ve yirmi yılını köylüler arasında, bir gerilla olarak geçirmiş olmasına rağmen, feodal kökenini inkâr etmemektedir. Mao ise köylü kökenli entellektüel bir dehadır ve Co, Onun halk hakkındaki içgüdüsel ve deneysel bilgisine başvurmayı adet edinmiştir.

Mao, bir eylemci, bir itici güç, sürpriz, gerilim

ve gevşetmeyi sırayla kullanan bir stratejinin yaratıcısı ve ustasıdır. Uzun istikrar dönemlerine karşı bir kuşku duyar ve değişimin hızını asla yeterli bulmaz. Fakat aynı zamanda pratiktir ve bir hedefi aşama aşama gerçekleştirmede büyük sabır gösterir.

Bir planı bütün teferruatıyla uygulamanın Mao'yu sıkmasına karşılık, bu Co'nun büyük bir hevesle yerine getirdiği hatta ne kadar karışık olursa o kadar memnun kaldığı bir iştir. Co derhal meselenin özüne iner, pratik olmayan kısmını atar, gerektiğinde dolambaçlı yollara başvurur ve hiç bir zaman kumar oynamaz. (Ta ki, elinde dört as bulunsun) Co, kendisini en iyi bir şekilde, ihtilalin sarkacı istikrar durumundayken gösterir. Şair değil bir mimardır.

Çin'in iki büyük önderi ile birlikte yaptığım konuşmalarda, esas sorularımı Co büyük bir titizlikle cevaplandırırken, Mao genellikle dinlemekle yetinir; birkaç ikaz ya da açıklamada bulunur ve daha ziyade geniş boyutlu ve diyalektik açıklamalar yapar. Co, görüldüğü kadarıyla zevk de alarak, sayısız büyük ziyafete katılır. Mao ise, ziyafetlerden nefret eder ve küçük grupları tercih eder. Co, iyi yemekten hoşlanır; fakat ölçülü yer. Mao, Hunan usulü pişirilmiş bol baharatlı basit yemeklerden hoşlanır. Her ikisi de gayet az içerler ve kendi tarzlarında son derece disiplinlidirler. Nixon'la yapacakları görüşmelerde büyük bir ihtimalle Co, perde gerisindeki Mao ile çok sıkı bir işbirliği halinde işin büyük kısmını üstlenecektir. Ama nihai karar verme yetkisi Mao'da bulunacaktır.

Nixon'un niyetleri hakkında Çinliler ne düşünürlerse düşünsünler, onları görmeye gelme nezaketini göstermek, böylece Mao Zedung'a itibar kazandırmak ve kitlelerin de gururunu okşamakla Nixon, belirli ölçüde saygınlık kazanmıştır. Geçmişin tabi kralları, bağılıklarını sunmak üzere Pekin'e gelirlerdi. Ama dünyanın en güçlü devletinin başkanı ilk defa geli-

yordu. Sırf bu jestin kendisi bile, geçmiş yirmi yıl boyunca birikmiş kızgınlık ve kinlerin dindirilmesinde bir rol oynayabilir. Gerçi bu jestin, Amerika aleyhine yorumlanması tehlikesi vardır; fakat daha da büyük bir ihtimal, bunun iyi niyetle kabul edileceğini ve karşılıklı uzlaşma ihtimallerini kuvvetlendireceğidir.

2000 yılı henüz uzak görünmektedir ve en yakın ihtimal, en sert değişiklik ve mücadelelerin yapılmasıdır. Çin'in Kore ve Vietnam'ı tatmin etmesi gerekecek; buna karşılık ABD. de Japonya'yı terketmeyecektir. Amerikalıların, Çinlilerin komünizmi ve Mao'nun dünya görüşünü terkederek, iyi huylu köylü demokratlar haline geldikleri umuduna kapılmaları tehlikesi mevcuttur. Daha gerçekçi bir dünya ufukta görünmeye başlamıştır. Fakat bu yakınlaşmanın, ideolojilerin tatlı bir karışımına yolaçacağı, ya da Çin'in devrimci metodlara olan inancının sonu olacağı şeklindeki yaygın hayaller, yıkıldıklarında, aradaki uçurumun daha da derinleşmesine yolaçarlar. Devrimlerle değişmeyen bir dünya (başka bir deyişle, Çin'in en yakın dostlarının devrimci ülkeler olmadığı bir dünya) Pekin için düşünülemez bir şeydir. Fakat devletler arasında nisbi bir barışın mevcut olduğu bir dünya, Amerika için olduğu kadar Çin için de gereklidir. Daha fazlasını beklemek, hayal kırıklığına yolaçar.

(1) Bkz: Bölüm 24, «Mao Zedung ile Bir Konuşma.»

(2) Bu mülakatın tam metni için, bkz: Ek, «Dağların Güneyinden Denizlerin Kuzeyine.»

(3) Bkz: s...

EKLER

DAĞLARIN GÜNEYİNDEN DENİZLERİN KUZEYİNE

9 OCAK 1965: BAŞKAN MAO ZEDUNG'LA MÜLAKAT

Çin'e dönüşümden iki ayı aşkın bir süre sonra, 9 Ocak 1965 gecesi Mao Zedung tarafından yemeğe davet edildim. Dört saat kadar karşılıklı sohbet ettik. Tek yabancı konuk bendim. Oradaki Çinli görevlilerden ikisi, Bayan Kung Peng ve kocası Çiao Kuan-hua, devrim öncesi günlerden dostumdular. Kung Peng ile kızkardeşi Kung Pu-şeng'i, savaş öncesi Pekin'de otururken kısa bir süre ders verdiğim Hristiyanlar tarafından kurulan Yen Çing Üniversitesi'nde (şimdi Zinghua Üniversitesi'nin bir bölümü) öğrenci oldukları sırada tanımıştım. Daha sonraları Kung Peng yıllarca Co En-lay'ın özel sekreterliğini yapmıştı. Şimdi Dışişlerinde Bakan yardımcısı olmuştu. Kocası da Dışişleri Bakan yardımcısı idi.⁽¹⁾ İkisi de iyi İngilizce biliyorlardı.

Ne yazılı sorulara başvurdum ne de not aldım. 1960'da Başkan'la yaptığım görüşmeler gibi konuşmaların yayımlanamayacağını sanıyordum. O gece eve döner dönmez aklımda kalanları kağıda döktüm. Ertesi gün, doğrudan doğruya alıntı vermeden konuşmaların çoğunu yayımlayabileceğim bildirildiğinde hem şaşırdım, hem de memnun oldum. Allaha, yazılı

tutanak tutmuş olan Kung Peng'in yardımıyla notlarımı gözden geçirebildim ve düzeltebildim de, aşağıda anlatacaklarımın büyük ölçüde doğru olduğunu söyleyebiliyorum.

Konuşmamız, Mao'nun kendi deyişiyle **Şan nan hay pey**, yani «dağların güneyinden denizlerin kuzeyine» kadar uzanıyordu. Aynı zamanda **hay kuo tien kung** idi, yani geniş bir alanı kapsıyordu ve bazı bakımlardan tamamen kendine özgüydü. Mao, birçok yurttaşını kabul ediyordu tabii, fakat komünist olmayan Batılıları pek öyle yemeye davet etmezdi. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949'da kuruluşundan sonra, Mao ile yayınlanmak üzere mülakat yapan ilk yabancıların ben olduğumu sanıyorum.

Ben niye bir istisnaydım? Muhtemelen Mao'yu, bir «Kızıl Eşkiya» olarak arandığı ve Şensi'de bir mağarada yaşadığı günlerden beri tanıdığım için. Genç bir muhabir olarak Çan Kay-şek'in on yıldan beri «imha etmeye» çalıştığı kişilerin nasıl kimseler olduğunu görmek istemiş ve 1936'da Kuzeybatı Çin'e gitmiştim. Eski «Kızıl Bölgelere» ilk giren ve Mao, Co En-lay, Lin Biao ve diğer liderlerle ilk mülakat yapan gazeteci bendim. O zamanlar 43 yaşında olan Mao, atletik yapılı ve normal bir Çinliden daha uzun boyluydu. Günümüzde «Şanlı Uzun Yürüyüş» diye anılan, Güney Çin'den Tibet'in doğusundaki yaylalar yoluyla altı bin millik geri çekilişte iyice çelikleşmişti. Mağarasında birçok gece geçirdim. Orada bana kişisel hayat hikâyesini anlattı ve o tarihe kadar olan komünist devriminin tarihini özetledi.

Şimdi, 72 yaşındayken, yani bir kuşak sonra, Mao beni eski Yasak Şehrin Kutsal Barış Kapısı olan Tiyen An Men'in karşısındaki geniş alana bakan muhteşem Büyük Halk Sarayının geniş, Pekin usulü döşenmiş odalarından birinde karşılıyordu.

Mao'yla son olarak 1960'da, Çin'in tabii ve be-

şeri felaketlerin acımasız bileşiminin sebep olduğu bir buhranın içinde olduğu bir sırada konuşmuştum. Sovyet teknisyenleri aniden geri çekilmiş, sanayi alet ve malzemeleri kesilmiş ve üçyüzden fazla temel projenin mukavelesi birdenbire iptal edilmişti. Birbirini izleyen iki yıl boyunca tarım, sellerden ve kuraklıktan darbe yemiş ve bu, ürünün yaklaşık olarak yarısını kısmen ya da tamamen tahrip etmişti. Büyük İleri Atılım için erişilemeyecek kadar yüksek hedeflerin bulunduğu, komünlerin tecrübe devresinde, normal üretim zarar görmüştü. Yaygın bir kıtlığın önü, ancak çok sıkı uygulanan vesikalama usulü ile alınabildi. O sıralarda Mao bana, halkının henüz yeteri kadar yiyecek bulamadığını söylemişti. Mao, Çin'in ABD.'nin gayrisafi milli hasılasına ulaşabilmesi için daha elli yıl geçmesi gerektiğini belirtmişti.

1965 Ocağında durum büyük ölçüde düzelmişti. Birbirini izleyen üç iyi hasat halkı doyurduğu gibi bir miktar tahıl ve et de biriktirilebilmişti. Dükkanlarda, her yerde ucuz temel gıda maddeleri ve tüketicinin ihtiyaç duyduğu mallar vardı. Çin, Rusya'ya olan dış borcunun son kısmını ödüyordu ve nükleer bombanın patlatılması, komünistlerin —ve yurtseverlerin— yeniden kendi kendilerine güven ve saygı duymalarını sağlayan yeni bir sembol meydana getiriyordu.

Başkan Mao'nun «kendi gücüne güvenmek» politikasından anlaşılır bir gururla söz etmesi mümkündü. Fakat O hiç öğrenmedi. Onu, ölümle randevusunu düşünen ve siyasi mirasının değerlendirmesini gelecek kuşaklara bırakmaya hazır görünen, feylezofça bir ruh hali içinde buldum. Eski savaşçının içinde hâlâ birkaç can taşıdığı ve öğretisinin gençlik üzerinde kalıcı bir iz bırakmasını sağlamak için bir «Büyük Proleter Kültür Devrimini» hazırladığı, ancak ertesi yıl anlaşılabilirdi.

Milli Halk Meclisi'nin yıllık toplantıları için başkente çağrılan birçok eyalet lideri ile gece gündüz sürdürülen ve haftalar boyu devam eden yorucu çalışmalarından sonra Mao'yla konuşmamız, eğer O hasta olsaydı daha çabuk bitebilirdi. Oysa saat altıda başlayan, akşam yemeği boyunca devam eden ve yemekten sonra da daha iki saat uzayan sohbetimiz boyunca tamamen rahat bir havası vardı.

Başkan'ın doktorlarından biri daha sonra bana, Mao'nun bünyevi herhangi bir şikâyeti bulunmadığını ve yaşının icabı normal yorgunluk dışında hiç bir şeyden rahatsızlık duymadığını belirtti. Biberli bir Hunan yemeğinden az miktarda yedi ve tıpkı eskisi gibi yasak savarcasına bir iki bardak Çin şarabı içti. Akşam boyunca bir düzine kadar da sigara içti.

Sohbetimizin başında, bir fotoğrafçı geldi ve kısa bir film çekti. Mao bunun benim isteğim üzerine yapıldığını belirtti. Kabul edileceğini pek ummadığım halde, boydan boya banda alınan bir televizyon görüşmesi için izin rica etmiştim. Şöyle dedim: «Yıllar önce sizden bana hayat hikâyenizi anlatmanızı istemiştim. İlk önce buna karşı çıkmıştınız ve ben, sizin nasıl bir insan olduğunuzu ve ne yapmak istediğinizi, Çin halkının olduğu kadar yabancı ülkelerdeki insanların da bilmesinin yararlı olacağını savunmuştum. Hayat hikâyenizin yayınlanmasının kötü bir şey değil, iyi bir şey olduğunu siz de teslim edeceksiniz sanıyorum. Şu sıralarda çok hasta olduğunuz söylentileri gene yaygınlaştı. Perdeden dünyaya söylentilerin büyük ölçüde abartma olduğunu göstermek iyi olmaz mıydı?»

Mao yüzünü buruşturarak gülümsedi ve bunun belki biraz şüpheli olduğunu söyledi. Yakında Tanrı'yı görmeye gidecekti.

1960'daki görüşmemiz Çin basınında yayınlan-

mamıştı. 1965'de görüştüğümüz gün, **Halkın Gazetesi** Başkan Mao'nun ve benim büyük boy bir resmi-mizi bastı. Bu resimde ben sadece «**Çin üzerindeki Kızıl Yıldız**»ın Amerikalı Yazarı» olarak tanıtılmışım. Görüşmenin tam metni ilk defa olarak burada yayınlanmaktadır. (Sadece bir iki bölümü istek üzerine çıkarılmıştır.) Daha önce bir miktar kısaltılmış şekliyle, Paris'teki **Le Nouveau Cardide**'de, 17 Şubat 1965'te Tokyo'daki **Asahi**'de ve bundan kısa bir süre sonra Hamburg'da **Stern**'de, Roma'da **Europeo**'da, Londra'da **Sunday Times**'de ve Washington'da **New Republic**'de çıktı.⁽²⁾ Notlarımın genişletilmesi ve Kung Peng'in notlarıyla bağdaştırılması, basılmış ilk şekline kıyasla ufak tefek bazı ifade değişikliklerini gerektirmiştir.

Toplantıya ait bir haberin resmi hükümet ve Parti gazetesinde basılmasının yanısıra, sohbetin yayınlanmasına izin verilmesi de, bu buluşmaya eski tanışların yeniden görüşmesinin ötesinde bir ağırlık kazandırıyordu. Bana Mao, Çin'in savaş ve barış konusunda ve özellikle Vietnam meselesi konusundaki görüşlerini ABD'ye bu şekilde iletmek istiyor gibi geldi.

Daha sonraları, 1970'de Çin'e dönüşümde, birçok arkadaş bana Başkan'ın 1960'daki sözlerinin, özellikle Tanrıyı görmek şeklindeki ifadesinin, onun bir an önce öleceğini umanları yanıltmak amacını taşımış olması ihtimalini işaret ettiler. Dışarda yayınlandığı şekliyle benim görüşmem, Çin'de açık basında hiç bir zaman yayınlanmadı; fakat görüşmenin çevrilerek üst kademedeki Parti üyeleri arasında dolaştırıldığını öğrendim. Mao'nun, Çin toprakları doğrudan saldırıya uğramadığı sürece Çin'in Vietnam'a müdahale etmeyeceği yolundaki açık ifadesi, Liu Şao şî'nin başını çektiği Merkez Komitesi çoğunluğu tara-

fından o sıralarda aynen onaylanmamış olması ihtimal dahilinde olan bir siyaseti ifade ediyordu.

TİBET VE TANRILAR

Dedim ki: «Sizi son gördüğümünden bu yana Çin çetin yıllar geçirdi fakat şimdi oldukça yüksek bir seviyeye ulaştı. 1960'da bana halkın % 90'ının hükümeti desteklediğini, sadece % 10'unun karşı çıktığını söylemişsiniz. Şimdi durum nasıl gözüküyor?»

Mao, Çan Kay-şek'çi bazı unsurların hâlâ ortalıkta bulunduğunu fakat bunların sayısının az olduğunu söyledi. Bir çoğu fikirlerini değiştirmişti ve daha bir çoğunun da fikirlerini değiştireceği umuluyordu. Böyle insanların çocuklarına gelince, bunlar yeniden eğitilebilirdi. Her halde, halkın yaklaşık olarak % 95'i ve hatta daha çoğu, birlik halindeydi ve sosyalizmi destekliyordu.

Aklımdan, hemen o sıralarda Tibet Özerk Bölgesi Hazırlık Komisyonu Başkanlığı görevinden alınan Pancen Lama'yı geçirdim. Toprak reformu dönemi sona eriyordu ve Lama hiyerarşisinin ve adamlarının eski toprakları yakında kollektifleştirilecekti. Gençliğin ve topraksız serflerin 13 yıl boyunca Pekin'in öğretmenliğinde bilinçlendirilmesinden sonra, hızla gelişen Komünist Partisi, eski teokrasinin siyasi etkinliğinin kalıntılarını tasfiye etmeye hazır görünüyordu. Şimdi bu yeni aydınların ellerine Maocu eğitimlerce verilen bilimin ve sanayinin sihiri sayesinde, teokrasinin otoritesi temelden çökertilmişti. Lamaizm ve Tanrıları, unutulmuş halk masalları arasında gömülüyordu. Başbakan Co En-lay son zamanlarda Milli Halk Kongresi önünde, Pançen Lama'ya «hayatını yeniden düzenlemesi için son bir fırsat» verildiğini ilan etmişti.

«Sizce Pançen Lama'nın karşılaştığı güçlükler,

eski serfler üzerindeki Lama-toprak ağası iktidarıyla olan feodal bağlarından mı doğuyor?» diye sordum, «yoksa, onun dini bir lider olarak görevlerinin, yeni laik siyasi iktidarla çatışmasından mı doğuyor?»

Mao, bunun esas olarak bir dini özgürlük sorunu değil, bir toprak sorunu olduğunu söyledi. Feodal ağalar topraklarını kaybetmişler, serfleri ise özgürlüklerini kazanmış ve artık kendileri efendi duruma gelmişlerdir. Pançen Lama, eski imtiyazlı sınıfın, sadece değişimi engellemekle kalmayıp, fakat aynı zamanda bir klik oluşturan bazı «çürük yumurtaları»⁽³⁾ ile dostluğunu sürdürüyordu. Bu kliğin bazı mensupları, planlarını açığa vurmuşlardı. Pançen'in etrafındaki diğer bazı kişiler ise düzelmeyecek kadar yaşlı değillerdi ve hâlâ ilerleme kaydedebilirlerdi. Pançen'in kendisi bile fikirlerini değiştirebilirdi. O hâlâ, Milli Halk Meclisi'nin bir üyesiydi. Halen Pekin'de yaşıyordu ama arzu ettiği anda Lhasa'ya geri dönebilirdi. Bu tamamen kendisine bağlıydı.

Bir din olarak Lamaizme gelince, hiç kimse samimi müminlere baskı yapmıyordu, bütün tapınaklar açıktı ve faaliyetlerini sürdürüyorlardı.⁽⁴⁾ Fakat işin çetrefilli yanı şuradaydı ki, yaşayan Buda'lar, kendi öğütlerini bizzat kendileri uygulamıyorlar ve dünyevi işlere kayıtsız kalmıyorlardı. Dalay Lama'nın bizzat kendisi, Mao'ya, kendisinin yaşayan bir tanrı olduğuna inanmadığını, bununla birlikte, eğer başka birisi böyle bir şey söylerse bunu reddetmek zorunda kalacağını itiraf etmişti. Birçok Hristiyan papaz da verdiği vaaza inanmazdı ama takipçileri samimi müminlerdi. Bazıları Mao'nun hiç bir zaman batıl inançları olmamış olduğunu söylüyorlardı ama bu doğru değildi. Mao bana annesinin imanlı bir budist olduğunu ve düzenli olarak ibadet ettiğini hatırlattı; gençliğinde, mümin olmayan babasına karşı annesinin yanında yeralırdı. Derken bir gün babası, ıssız bir orman-

da yürürken, bir kaplanla —kağıttan değil canlı bir kaplanla— karşılaşmıştı ve mümkün olan azami hızla eve koşup tanrılara adak adamıştı. Birçok kimse için de böyle değil miydi? Sıkıntıda oldukları zaman dua ederler, ama hava açınca her şeyi unuturlardı.

«Çin’de hâlâ bazı tanrılar var mı?»

Evet, tabii, bildiğim gibi Çinlilerin bir değil, birçok tanrısı vardı. Her şey için bir tanrı vardı: Kapı tanrıları, mutfak tanrıları, yağmur tanrıları, dağ tanrıları, merhamet tanrıları, vb. Bir taş bile tanrılaşamaz mıydı? Hâlâ İslamiyete inanan milyonlar, Budizme ve Taoizme inanan daha çok milyonlar vardı. Milyonlarca Hristiyan, Katolik ve Protestan da vardı. Bazıları da samimi olarak Lama tanrılarına inanıyordu.

«Merak ettim, hiç Tibet’te bulundunuz mu?»

Hayır, Mao Tibet’e hiç gitmemişti. Sadece Uzun Yürüyüş sırasında doğu sınırından geçmişlerdi. O sıralar epey gezmiş, fakat göremediği yerler de olmuştu. Milliyetçiler örneğin Yunnanfu’yu (Kumming) görmesine izin vermemişlerdi. Kveyçov’a ses çıkarmamakla birlikte, başkent Kveyang’a gitmesine izin vermemişlerdi. Artık Yunnan’ı ziyaret edebileceği halde, bunu yapmamıştı. Sinkiyang’a (Çin Türkistan’ına) da hiç gitmemişti.

Bana babasının kaplanla karşılaşmasını ilk defa otuz yıl önce anlattığını hatırlayarak o sırada, Milliyetçilerle ilk savaşın sonuna doğru, şartların çok kötü olduğunu söylemişti. Buna rağmen, o eski Çin Kızıl Ordusu, sayı bakımından az olsa bile, birlik halinde ve güçlüydü. Onları sadece hafif silahlara sahip oldukları zaman görmüştüm.

«Yoksul milislerin taşıdığı ağır mızrakları saymazsak» dedim.

Evet, hatta süpürge sopaları bile vardı. Zaferi ya da yenilgiyi belirleyen başlangıçta elde olan silahlar değildi. Gerçekten tayin edici olan, haklı amaç-

lara sahip olmak ve zafere olan inançtı. Bunu oluşturan birçok unsur vardı. Şimdi ise, aradan yirmi yıldan fazla bir süre geçmişti; artık silahları daha iyiydi, ama zaferi ya da yenilgiyi belirleyen etkenler hâlâ aynıydı.

«O sıralarda insanların başlıca düşüncesi, Çin'i Japonya'dan kurtarmaktı. Şüphesiz devrimci Çin'in dünyaya doğuşunun tam anlamını o zamandan kestirememiştim,» dedim.

ABD. DEVRİMİ NASIL SİLAHLANDIRDI

Başkan bana kendisini Bao An'da ilk ziyaret ettiğimde, Japonlara karşı savaşa henüz hazırlanmaya başladıklarını hatırlattı. 1937'de ortak bir savaş yürütmek üzere Çan Kay-şek'le anlaşmaya vardıktan sonra, Mao'nun birlikleri düşmanın ana kuvvetleriyle çatışmaktan kaçınmış ve çabalarını köylüler arasında gerilla üsleri kurma noktasında yoğunlaştırmışlardı. Japonlar buna çok yardım etmişti. Doğu Çin'in geniş alanlarındaki birçok köyü işgal etmiş ve yakmışlardı. Böylece halkı eğitmişler ve siyasi bilinçlenmesini hızlandırmışlardı. Komünistlerin yönettiği gerillaların güçlenmeleri ve bölgelerini genişletmelerini mümkün kılan şartları yaratmışlardı. Bugün Japonlar Mao'yu görmeye geldikleri ve özür diledikleri zaman, Mao onlara yardımlarından dolayı teşekkür ediyordu. Japonların Sian'a ve hatta Cunking'e kadar gideceklerini ummuş olduğunu söylüyordu. Eğer böyle yapmış olsalardı, gerillaların gücü daha hızla artmış olacaktı. Sadece Japon komünistleri değil, Japon sosyalistlerinin sağ ve sol kanadı da Japon savaş ağalarının Çinli Komünistlere yardım etmiş olduğunu teslim ediyorlardı.

Daha sonra, iç savaş sırasında Çan Kay-şek'in safında yeralan ABD. hükümetinin de yardımı'dokun-

du. Kurtuluş savaşı boyunca, esas olarak, Çan Kay-şek'in birliklerinden kendilerine ulaşan Amerikan silahlarına dayanmışlardı. Şimdi Vietnam'daki kurtuluş kuvvetleri de aynı şekilde ABD tarafından silahlandırılıyordu.

Çan Kay-şek her zaman için onların öğretmeni olmuştu. Eğer onun öğrettikleri olmasaydı, Mao gibi insanlar sağ oportünizmden kendilerini kurtaramayacaklar ve ona karşı silaha sarılamayacaklardı. Doğrusu şudur ki, onlara savaşmayı dolaysız yoldan öğreten Çan Kay-şek ve Japon savaş ağaları, dolaylı yoldan öğreten ise ABD. olmuştu.

«Saygon'daki bazı Amerikalı yorumcular, Vietkong'un gücünü, Çin'deki 1947 dönemiyle, yani Halk Kurtuluş Ordusu'nun Milliyetçi kuvvetleri geniş çapta imha etmeye giriştiği dönemle karşılaştırıyorlar. Şartlar nisbi bir benzerlik gösteriyor mu?»

Başkan böyle düşünmüyordu. Çin'in İkinci Devrimci Savaşı, geniş köylük alanların bütününe kurtarmaya yönelmişti. 1947'de Çan Kay-şek'in birkaç milyon askerine karşılık, Halk Kurtuluş Ordusu'nun bir milyondan fazla askeri vardı. O tarihte, Halk Kurtuluş Ordusu tümen ve ordu grupları düzeyinde örgütlenmişti. Oysa Güney Vietnam Kurtuluş Kuvvetleri, halen tabur ya da en fazla alay düzeyinde faaliyet gösteriyordu. Vietnam'daki Amerikan kuvvetleri hâlâ nisbeten zayıftı. Tabii eğer sayıları artarsa, kendilerine karşı bütün halkın silahlanmasını hızlandırabilirlerdi. Bununla birlikte, eğer ABD. liderlerine, kendilerini yenilgiye uğratacak bir devrimci hareket yaratmakta olduklarını söylesem, beni dinlemeyeceklerdi. Onlar Vietnamlıların kendi meselelerini kendilerinin karara bağlamalarına izin vermeyeceklerdi. Ngo Dinh Diem'i dinlemişler miydi? Gerek Ho Şi Min ve gerekse Mao, Ngo Dinh Dien'in o kadar kötü olmadığını düşünmüşler ve Amerikalıların onu daha bir-

çok yıl destekleyeceklerini sanmışlardı. Ama sabırsız Amerikalı generaller, Diem'den bıkararak kendisini tasfiye ettiler. Sanki Diem'in katli üzerine işler yattı mıydı?

«Vietkong kuvvetleri sadece kendi güçlerine dayanarak zafere ulaşabilirler mi?»

Evet, ulaşabilirlerdi. Durumları, Komünistlerin Çin'deki ilk (devrimci) iç savaştaki (1927-1937) durumuna göre daha iyiydi. O sıralarda, doğrudan yabancı müdahalesi yoktu. Fakat Vietkong daha şimdiden, sıradan neferlerin ve ordudaki subayların eğitilmesine yardımcı olan Amerikan müdahalesiyle karşı karşıyaydı. Artık ABD'ne karşı olanlar sadece Kurtuluş Ordusunun saflarındakiler değildi. Diem emirlerden hoşlanmıyordu. Şimdi bu bağımsızlık, generallere de sıçramıştı. Amerikalı öğretmenler başarılı oluyordu.

Bu generallerin bir kısmının yakında Kurtuluş Ordusuna katılıp katılmayacakları sorulduğunda, Mao evet demişti. Bazıları, eninde sonunda, Komünistlerin safına geçen Gomindang generallerinin örneğini izleyeceklerdi.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜZERİNE

«ABD'nin Vietnam'a, Kongo'ya ve diğer eski sömürge savaş alanlarına müdahalesi, Marksist kavramlar içinde teorik bir sorunu akla getiriyor. Yeni-sömürgecilikle, Fransızların «Üçüncü Dünya» olarak adlandırdığı, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın geri kalmış ya da eski sömürge veya hâlâ sömürge milletlerindeki devrimci güçler arasındaki çelişme, bugün dünyadaki baş siyasi çelişme midir? Yoksa baş çelişmenin hâlâ kapitalist ülkeler arasındaki çelişme olduğunu mu düşünüyorsunuz?»

Mao bu konuda bir karara varmadığını söyledi. Belki kendisine yardımcı olabilirdim. Başkan Ken-

nedy'nin de bu meseleye ilgi duyduğunu hatırlıyordu. O, ABD. Kanada ve Batı Avrupa arasında gerçekten önemli ve temel bir farkın olmadığını açıklamamış mıydı? Başkan Kennedy, gelecekteki esas meselenin güney yarımküresinde olduğunu söylemişti. «Bölgesel devrimci savaşları» bastırmak için «Özel Kuvvet» ve eğitimi savunurken, muhtemelen Başkan'ın aklında da beni meşgul eden soru bulunmaktaydı. Diğer yandan, geçmişteki iki dünya savaşına sebep olan şey, emperyalistler arasındaki çelişmelerdi. Ve emperyalistlerin sömürge devrimlerine karşı yürüttükleri savaşların karakteri değişmemişti. Bu savaşlar sömürgelerin yeniden bölüşülmesi amacıyla yapılmamış mıydı? Eğer yeni bir büyük savaş patlak verirse, bu da az gelişmiş ülkeler olarak adlandırılan ülkelerin üzerindeki tahakkümü yeniden bölüşmek amacını taşımayacak mıydı? Gerçekte, gelişmiş ülkeler olarak adlandırılan ülkeler, bugün aralarında o kadar birlik halinde değildirler. Fransa'ya bakıldığında De Gaulle'in politikasının iki nedeni olduğu görülebilirdi. Birincisi, Amerikan hakimiyetine karşı bağımsızlığını savunmaktı. İkincisi ise, Fransız politikasını, Asya ve Afrika ülkelerinde ve Latin Amerika'da meydana gelen değişikliklere uydurmaya çalışmaktı. Sonuç, emperyalist ülkelerin aralarındaki çelişmelerin keskinleşmesi oldu. Acaba Fransa, «Üçüncü Dünya» olarak adlandırdığı şeyin bir parçası mıydı? Geçenlerde Mao, kendisini ziyarete gelen bazı Fransızlara bunu sormuş ve onlardan hayır cevabını almıştı. Fransa gelişmiş bir ülkeydi ve az gelişmiş ülkelerin «Üçüncü Dünya»sının bir mensubu olamazdı. Bu meselenin o kadar basit olmadığı anlaşılıyordu.

«Fransa'nın Üçüncü Dünya içinde olduğu, ama bir Üçüncü Dünya ülkesi olmadığı söylenemez mi?»

Belki de öyleydi. Mao, Başkan Kennedy'nin ilgisini çeken bu meselenin onu, Mao'nun askeri harekât-

larla ilgili yazılarını incelemeye yönelttiğini okumuşt u. Mao, Cezayirli dostlardan da, Fransa'ya karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesinde Fransızların kendi eserlerini okuduklarını ve içindeki bilgileri Cezayirli'lere karşı kullanmaya çalıştıklarını öğrenmişti. Fakat o zaman Mao, Cezayir Başbakanı Abad'a, eserlerinin temelini Çin tecrübesinin oluşturduğunu ve bunun tersine işlemeyeceğini belirtmişti. Mao'nun eserleri, halk kurtuluş savaşlarının yürütülmesine uygulanabilir, fakat halka karşı savaşta işe yaramazdı. Onları okumak, Fransızları Cezayir'de yenilgiden kurtarmamıştı. Çan Kay-şek de komünistlerin eserlerini incelemiş, fakat o da kendini kurtaramamıştı.

Mao, Çinlilerin de Amerikan kitaplarını incelediğini, fakat halka karşı bir savaşa girişmelerinin kendileri için kötü olacağını belirtti. Örneğin Mao, ABD'nin Saygon elçisi General Maxwell Taylor'un **The Uncertain Trumpet** (Kararsız Borazan) kitabını okumuşt u. General Taylor'un görüşü şuydu: Nükleer silahlar muhtemelen kullanılamayacağına göre, savaşın sonucunu nüklere olmayan silahlar tayin edecekti. Taylor, nükleer silahları geliştirmeye taraftardı. Fakat bunların geliştirilmesinde önceliğin orduya verilmesini istiyordu. Şimdi Taylor, kendi özel savaş teorilerini deneme fırsatını elde etmişti. Vietnam'da sadece geçen Haziran'dan beri bulunuyordu; bu Kore savaşının süresi kadar bile uzun değildi. General Taylor, Vietnam'da değerli tecrübeler kazanacaktı.

Başkan gerillalara karşı savaşın nasıl yürütüleceği konusunda, ABD. yetkililerinin kendi birlikleri için hazırladıkları bazı savaş yazılarını da okumuşt u. Bu talimatlar, gerillaların eksikliklerini ve askeri zaaf larını ele alıyor ve Amerikan zaferi için umutları canlı tutuyorlardı. Ama şu temel siyasi gerçeği bilmezlikten geliyorlardı: İster Diem, isterse başka kukla hükümetler olsun, kitlelerden kopuk hiç bir hükümet, kur-

tuluş savaşlarına karşı zafer kazanamazdı. Bu türden hükümetlere yardım ederek, hiç bir olumlu sonuç elde edilemezdi. Bununla birlikte Amerikan yetkilileri kendisini dinlemeyeceklerdi. Onlar beni de dinlemeyeceklerdi.

«Güneydoğu Asya'da olduğu gibi, Hindistan'da, Afrika'nın ve hatta Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde de Çin Devrimini doğuran şartlara benzeyen belirli sosyal şartlar mevcuttur. Her ülkenin kendi sorunları vardır ve çözümler geniş ölçüde değişecektir; bununla birlikte, yeşerecek sosyal devrimlerin Çin tecrübesinden büyük ölçüde yararlanacakları düşüncesini doğru bulup bulmadığınızı öğrenmek isterim.»

Emperyalizme ve yeni-sömürgeciliğe karşı direnişle birleşen anti-feodal ve anti-kapitalist fikirleri, geçmişin zulmü ve haksızlıkları doğurdu, dedi. Zulüm ve haksızlığın olduğu her yerde devrim de olacaktır. Ancak sözünü ettiğim ülkelerin çoğunda halk sosyalizmi değil, sadece milli bağımsızlığı amaçlıyordu ki, bambaşka bir meseleydi. Avrupa ülkeleri de kendi anti-feodal devrimlerini yapmışlardı ama, ABD. gerçek bir feodal dönem yaşamamıştı.

«ABD. güney eyaletlerindeki kölelik döneminde, kısa süreli bir bölgesel feodalizm yaşadı. Yüz yıl sonra eski esirler hâlâ siyasi ve sosyal eşitlik için mücadele ediyorlar; bu yüzden kimse ABD'de feodal etkilerin hâlâ mevcut olmadığını söyleyemez,» dedim.

ABD. önce İngiliz emperyalizmine karşı ilerici bir bağımsızlık savaşı vermiş, ardından hür emek piyasasını oluşturmak için bir iç savaştan geçmişti, dedi. Washington ve Lincoln, zamanlarının ilerici kişileriydiler. ABD. cumhuriyeti ilk kurulduğunda, Avrupa'nın bütün tağlı kafalarının korkusunu ve nefretini çekmişti. Bu, o zaman Amerikalıların devrimci olduğunu gösteriyordu. Şimdi Amerikan halkının, kendi

tekelci kapitalistlerinden kurtulmak için mücadele etmesi gerekiyordu. ABD'nin hangi bölgesindendim?

«Coğrafi bakımdan sizin doğduğunuz Hunan eyaleti ile karşılaştırılabilecek olan, Orta-Batı'daki Missouri eyaletinde doğdum. Bizim oralarda devrimci çıkmadı. Fakat Missouri, Mark Twain ve Harry Truman gibi —birbirinden tamamen farklı— şahsiyetler yetiştirdi. Missouri bir köle eyaleti değildi, fakat iki yüz yıl önce o topraklardan zorla sökülüp atılan Amerikalı kızılderililerin anayurtlarının bir parçasıydı. Amerikalılar emperyalist olmadıklarını düşünüyorlar, fakat Amerikalı kızılderililer aynı kanıyı paylaşmıyorlar. Çin bile, azınlık halklarını yağmalamada bu kadar acımasız olmadı. Üç bin yıl sonra bile, ülkeniz topraklarının yarısından fazlası azınlık halklarının elindedir ve Han olmayan özerk halkların sayısı yaklaşık olarak elli milyon. Bugün Han milliyetiyle azınlıklar arasındaki ilişkiler ne durumda?»

İlişkilerin gelişmekte olduğunu söyledi. Kısacası, önemli olan, onlara saygı duymak ve onlara eşit muamele etmektir.

«Üçüncü Dünya kategorisine giren, dünyanın yaklaşık olarak beşte üçünde, bildiğimiz gibi çok çetin meseleler mevcuttur. Nüfus artış oranıyla üretim arasındaki açık, gittikçe daha dez-avantajlı bir durum yaratıyor. Üçüncü Dünya ülkelerinin yaşama düzeyiyle zengin ülkelerin yaşama düzeyi arasındaki uçurum hızla büyüyor. Bu şartlar altında, zaman Sovyetler Birliği'nin sosyalist sistemin üstünlüğünü ispat etmesini ve parlamentarizmin az gelişmiş bölgelerde yüzyıl boyunca gelişerek barış içinde sosyalizme geçişi sağlamasını mı bekleyecektir?»

Mao, o kadar bekleyeceğini düşünüyordu.

«Bu soru Çin'in Sovyetler Birliğiyle olan ideolojik çatışmasının özünü ilgilil değil mi?»

Gerçekten de öyle olduğunu söyledi.

«Üçüncü Dünya'nın doğmakta olan ülkelerinin, sadece milli kurtuluşlarını değil, modernleşmelerini de yeni bir dünya savaşı patlak vermeden tamamlayabileceklerini düşünüyor musunuz?»

«Tamamlama» kelimesinin kullanılması insanı düşündürmeli, diye cevap verdi. Sözü geçen ülkelerden çoğu, sosyalist devrimlerden hâlâ çok uzaklardaydı. Bazılarında bir Komünist partisi bulunmazken, bazılarında ise sadece revizyonist partiler vardı. Latin Amerika'da yirmi Komünist partisinin olduğu söyleniyordu. Bunlardan on sekizi, Çin'e karşı kararlar almışlardı. Biraz durdu ve bir tek şeyin kesin olduğunu belirterek sözlerini bağladı: Nerede zulüm varsa, orada devrim olacaktır.

KRUŞÇEV VE PUTLAŞTIRMA

«Batılı yorumcular ve özellikle İtalyan komünistleri, Kruşçev'i demokratik olmayan, entrikacı yollardan devirdikleri için Sovyet liderlerini sert şekilde eleştirmişlerdi. Bu konudaki görüşünüz nedir?»

Mao soruya doğrudan bir cevap vermedi. Bay Kruşçev'in, düşüşünden önce dahi Çin'de pek sevilmediğini söyledi. Pek az sayıda resmine rastlanıyordu. Ama Kruşçev'in kitapları, düşüşünden önce olduğu gibi şimdi de, buradaki kitapçılarda satılıyor. Fakat Rusya'da satılmıyordu. Dünyanın Kruşçev'e ihtiyacı vardı; onun hayaleti daha yaşayacaktı. Kendisini seven insanlar olacaktı. Çin ise, olumsuz bir örnek olarak onu arayacaktı.

«Sizin 70/30 ölçütleriniz, yani bir insanın çalışması yüzde 70 doğru ve sadece yüzde 30 hatalı ise yeterli görülebileceği fikri temeli üzerinde, Sovyet partisinin mevcut yönetimini nasıl değerlendireceksiniz? Not barajının hâlâ ne kadar altındadır?»

Mao, bugünkü yöneticileri bu şekilde ele almak istemediğini söyledi.

«Çin-Sovyet ilişkilerinde bir gelişme var mı?»

Bir miktar vardı belki, ama fazla değildi. Başlıca fark, Kruşçev'in ortadan kaybolmasının onları esaslı bir polemik hedefinden yoksun bırakmış olmasıydı.

«Sovyetler Birliğinde, Çin 'kişilerin putlaştırılması'na yer verdiği için eleştirilmiştir. Bunun bir temeli var mıdır?»

Mao, belki bir ölçüde olabileceğini düşünüyordu. Stalin'in putlaştırılmış bir kişi olduğu söyleniyordu. Kruşçev'in ise böyle bir şeyle yakından uzaktan ilişkisi yoktu. Eleştiricilere göre, Çin halkı da buna benzer bazı duygu ve uygulamaları yaşıyordu. Bunu söylemenin bir anlamı olmalıydı. Belki de Kruşçev'in düşmesinin nedeni, kendisine hiç tapılmamasıydı...

«Çin'de bir devrim yaparken, dış ülkelerdeki sino-lojide de bir devrim yaptınız. Şimdi çeşitli Maoculuk ve Pekinoloji okulları var. Kısa bir süre önce katıldığım bir konferansta, profesörler Marksizme orijinal bir katkıda bulunup bulunmadığınızı tartışıyorlardı. Konferansın bitiminde bir profesöre, Mao'nun bizzat kendisinin her hangi bir yaratıcı katkıda bulunduğunu hiç bir zaman iddia etmediği gösterilirse, bunun tartışmalarına bir çözüm getirip getirmeyeceğini sordum. Profesör sabırsızlıkla, 'gerçekten hayır' dedi. «Bu bizim konumuzun dışındadır.»

Mao güldü. 2000 yıl önce Cuang Co (**Cuang Zu'da**) Lao Zu hakkındaki ölümsüz eserini yazmıştı. O zamandan bu yana **Cuang Zu'nun** anlamını tartışan yüz düşünce okulu ortaya çıkmıştı.

«1960'daki son görüşmemizde, size bir otobiyografi yazıp yazmadığınızı, ya da böyle bir niyetinizin olup olmadığını sordum. Hayatınız hakkında bana anlattığınız şeylerin dışında, böyle bir şeyin olmadığını söylediniz. Bununla birlikte, bazı profesörler sizin tarafınızdan yazılmış bazı 'otobiyografiler' keşfettiler. Şu sırada profesörleri meşgul eden sorulardan biri,

'Çelişme Üzerine' ve 'Pratik Üzerine' adlı ünlü felsefe yazılarınızın '**Seçme Eserler**'inizde belirtildiği gibi gerçekten 1937 yazında mı, yoksa birkaç yıl sonra mı yazıldığıdır. Şahsen ben, 1938 yazında bu yazıların yayınlanmamış el yazısı çevirilerini gördüğümü hatırlar gibiyim. Bu iki yazıyı hangi tarihlerde yazdığınız konusundaki düşüncelerinizi bana söyle misiniz?»

O yazıları gerçekten 1937 yazında yazmış olduğunu belirtti. Lukociao olayından⁽⁵⁾ önceki ve bu olayı izleyen haftalar boyunca, Yen'an'daki yaşantı bir sükunet dönemine girmişti. Ordu cepheye yollanmış ve Mao, Yen'an'daki anti-Japon akademisinde vereceği bazı temel felsefe dersleri için malzeme toplama imkânına kavuşmuştu. Üç aylık kısa süreli kurslarda, gelecek yılların siyasi rehberlik görevlerine genç öğrenciler için, basit fakat temel bir metne ihtiyaç duyuluyordu. Parti'nin ısrarı üzerine Mao, Çin'in somut ve günlük örnekleriyle Marksizmin esaslarını birleştirerek, Çin Devriminin tecrübelerini toparlayan «Çelişme Üzerine» ve «Pratik Üzerine»yi hazırlamıştı. Mao, gecelerin büyük kısmını yazmakla geçirdiğini ve gündüz uyuduğunu söyledi. Haftalar boyunca yazdıklarını, iki saat kadar süren bir derste anlatmıştı. Mao, kendi hesabına, «Pratik Üzerine»yi «Çelişme Üzerine»den daha önemli bir yazı olarak gördüğünü sözlerine ekledi.

«Sizin **Seçme Eserler**'inizde yeralmayan 'diyalektik materyalizm' adlı bir yazı, batıdaki Mao Zedung uzmanları tarafından size atfediliyor.⁽⁶⁾ Böyle bir yazı yazdınız mı?»

Mao sorunun tekrarını istedi. «Diyalektik Materyalizm» adlı bir yazıyı hiç bir zaman yazmadığını belirtti. Eğer yazmış olsaydı, hatırlardı.

«1927'lerden sonra vaktinizi savaş sanatını öğrenmeye hasrettiniz. 1937'den önce Hegel'i okumaya vakit bulabildiniz mi?»

Mao, Hegel'i de, Engels'i de 1937'den önce okumuş olduğunu söyledi. (belki de Amerikalı eleştirmenlerini düşünerek) hiç bir Amerikalı Marksist teorisyeni okumamış olduğunu ekledi. Aralarında iyi olanlar var mıydı? Gençliğinde Thorstein Veblen'in **çalışmayan sınıfın teorisi (Theory of the Leisure Class)** adlı eserini duyup duymadığını sordum. Çinceye çevrilmişse bile, Mao görmemişti. 19. yüzyıldaki Amerikan hayalci sosyalistleri üzerinde büyük etki yapmış ileriye görme niteliği yüzünden hâlâ çok ilgi çekici bir eser olan, Edward Bellamy'nin **Looking Backwards** (Geriye Bakış) adlı kitabından söz ettim. Modern Amerikalı Marksist düşünürlere gelince, bunlar arasında Paul Sweezy'nin **Kapitalist Gelişme Teorisi** vardı. Mao, bunların hiç birisini okumamış olmaktan üzüntü duyduğunu belirtti.

BOMBA

«Kaplanlara dönelim, dedim: Bombanın kağıttan bir kaplan olduğuna hâlâ inanıyor musunuz?»

Bunun bir ifade tarzı, bir benzetme olduğunu söyledi. Tabii ki bomba, insanları öldürebilirdi. Fakat eninde sonunda halk bombayı yokedecekti. İşte o zaman bomba gerçekten bir kağıttan kaplan haline gelecekti.

«Sizin, Çin'in kalabalık nüfusu yüzünden diğer milletlere göre bombadan daha az korktuğunuzu, bütün diğer halklar tamamen yokolsa bile, Çin'in gene de geriye birkaç yüz milyon kalacağını söyledığınız ileri sürülüyor. Bu haberler gerçek bir temele dayanıyor mu?»

Mao, bunları ne zaman ve nasıl söylemiş olabileceğini sordu. Bütün Avrupalılar yokolsa bile Çin'in geriye üçyüz milyonunun kalacağını söylediğini,

bir Yugoslav diplomatının ileri sürdüğünü kendisine anlattım.

Mao, böyle bir şey söylediğini hatırlamadığını, ama söylemiş olabileceğini belirtti. Ama 1954 Ekiminde Jawa Harlal Nehru'nun Çin'i ziyareti sırasında onunla yaptığı bir konuşmayı hatırlıyordu. Hatırladığı kadarıyla, Çin'in bir savaş istemediğini söylemişti. Kendilerinin hiç atom bombası yoktu. Fakat diğer ülkeler savaş isterlerse, bütün dünya bir felakete sürüklenecek, birçok insan ölecekti. Bunun kaç kişi olacağına gelince kimse kestiremezdi. Sadece Çin'den söz etmiyordu. Atom bombasının bütün insanlığı barış görüşmeleri yapabilecek tek bir hükümet bırakmamacasına yokedeceğine inanmıyordu. Bunu konuşmaları sırasında Nehru'ya söylemişti. Nehru, Hindistan Atom Enerjisi Komisyonu Başkanı olduğunu ve atomun tahrip gücünü bildiğini belirtmişti. O, kimsenin hayatta kalmayacağından emin olduğunu söylemiş, Mao ise, muhtemelen Nehru'nun anlattığı gibi olmayacağını belirtmişti. Mevcut hükümetler yokolabilirdi, ama onların yerini alacak diğerleri çıkacaktı.

Amerikalıların, nükleer savaşın dünyanın sonunu getireceğini gösteren **Kumsalda** adlı bir film çevirmiş olduklarını duymuştu. Bu bilimsel bir film miydi?

«Kurgu-bilim türünden bir filmdi.»

Mao, kısa bir süre önce Bay Kruşçev'in bütün canlıları yoketmeye muktedir öldürücü bir silaha sahip olduğunu açıkladığını belirtti. Ama bu açıklamasını hemen geri almıştı; hem de bir kere değil birçok kere. Mao, söylemiş olduğu hiç bir sözü inkar etmezdi. Benim de bu söylenti (nükleer bir savaşta milyonlarca Çinli'nin hayatta kalabileceği yolundaki sözlerin) kendi hesabına tekzip etmemi istemiyordu. Amerikalılar da atom bombasının tahrip gücü hakkın-

da çok laf etmişlerdi ve Kruşçev bu konuda büyük gürültü koparmıştı. Onlar tahrip güçleriyle böbürlenme konusunda kendisini fersah fersah aşmışlardı. Kendisi onlardan çok geriydi, öyle değil mi?

Ama bu arada Bikini Adalarında yapılan nükleer denemelerden altı yıl sonra, bu denemelerin sonuçlarını incelemek üzere adalara giden bir Amerikan heyetinin hazırladığı soruşturma raporu, geçenlerde eline geçmişti. Araştırmacılar 1959'dan beri Bikini'de bulunuyorlardı. En büyük adaya ilk ayak bastıkları zaman, sık çalılıklar arasında kendilerine yolaçmak zorunda kalmışlardı. Etrafta kaçışan farelere ve sularda her türden balıklara rastlamışlardı.. Kuyu suyu içilebilir haldeydi; bitki örtüsü zengindi ve dallarda kuşlar cıvıldaşıyordu. Bakteriler metrekaşe başına dört yüz kilogram oranında artmıştı. Denemelerden sonra muhtemelen iki kötü yıl geçmişti. Fakat doğa, yaşamını sürdürmüştü. Nasıl olmuştu da fareler yaşayabilmişlerdi? Bitkiler tahrip olmuştu ama, toprağın yüzeyi arıncaya kadar gömülü kalan tohumlara bir şey olmamıştı. Bakteriler, kuşlar, fareler ve ağaçlar için atom bombası gerçek bir kağıttan kaplandı. Fakat insan söz konusu olduğunda durumun farklı olması mümkündü...

Kung Peng'in de sonradan katıldığı gibi, Mao'nun son sözlerinin altında yatan derin anlam şuydu: Eğer insan dünyadan yokolsa bile, kitle halinde bir intihar söz konusu olsa bile, **hayat**, insan yapısı bir bombayla yokedilemezdi.

SILAHSIZLANMA MI

Bütün hükümetler tam ve toptan silahsızlanmadan sözediyorlardı. Çin'in kendisi de uzun bir süreden beri silahsızlanmayı teklif ediyordu. Sovyetler Birliği de böyle yapıyordu. ABD. de hep bundan sözediyordu.

Ama elde ettiğimiz sonuç, tam ve gerçek bir silahsızlanmaydı.

«Doğudaki meseleleri teker teker çözmek, Başkan Johnson'a güç gelebilir. Eğer dünyayı bu meselelerin gerçek karmaşıklığıyla karşı karşıya bırakmak isteseydi, yapacağı en kötü şey, meselenin özüne inerek Çin'in nükleer silahları toptan imhasını görüşecek bir konferans toplanması teklifini kabul etmek olmayabilirdi.»

Mao bunu kabul etmekle birlikte, bunun tamamen imkansız olduğunu belirtiyordu. Bay Johnson böyle bir toplantıyı şahsen arzu etse bile, kendisi eninde sonunda tekelci kapitalistlerin bir kahyasıydı.⁽⁸⁾ ve onlar böyle bir şeye asla izin vermeyeceklerdi. Çin bir tek nükleer deneme yapmıştır. Belki de birin ikiye bölünebileceğini ve giderek çoğalıp sonsuza dek uzanacağını ispatlamak gerekecekti. Bununla birlikte, Çin, muhtemelen hiç bir ülkenin kullanmayı göze alamayacağı için son derece yararsız olan bir yığın bombaya sahip olmak niyetinde değildi. Bilimsel tecrübeler için birkaç tanesi yeterliydi. Çin'in elinde bir bombanın bulunması bile hoş karşılanmıyordu.

«Bana, bir haydut çetesini yönettiği ve türlü-çeşitli belalara yol açtığı rivayet edilen Bay Sovyet'in yakalanması için mükafat vadeden Güney Çin'deki cahil bir savaş ağasının hikayesini anlattığınızı hatırlıyorum.⁽⁹⁾ Şimdi ise, belalara yolaçanın Bay Çin Atom Bombası olduğu söyleniyor. Acaba neden?»

Evet, Mao, Bay Çin Atom Bombasının ününün pek de iyi olmamasından endişe ediyordu; emperyalistler onu hiç sevmiyorlardı. Bay Çin Atom Bombasından hoşlanmıyorlardı. Bununla birlikte, her şeyi Bay Çin Atom Bombasının üzerine yıkmak ve Çin aleyhtarı hareketleri başlatmak, adil bir davranış mıydı? Ngo Dinh Diem'i Çin mi öldürmüştü? Ama o ölmüştü. Başkan Kennedy katledildiğinde, Çinliler (Komünistler) epeyce şaşırılmışlardı. Bunu onlar planlamamışlardı. Çinliler

Rusya'da Kruşçev devrildiği zaman gene epeyce şaşırmışlardı. Bunu da onlar emretmemişti.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÜZERİNE

«Endonezya, Çin'in de onayıyla, Birleşmiş Milletler'den ayrıldı.⁽¹⁰⁾ Bu hareketin bir örnek teşkil edeceğini ve bunu diğer ayrılmaların takip edeceğini düşünüyor musunuz?»

Mao, ilk örneği, Çin'i Birleşmiş Milletler dışında bırakmakla ABD'nin getirdiğini söyledi. Şimdi de, ABD'nin muhalefetine rağmen ülkelerin çoğunluğunun Çin'e Birleşmiş Milletler'deki yerinin iade edilmesine taraftar olmaları ihtimalinin belirmesi üzerine, salt çoğunluk yerine üçte iki çoğunluk aramak gibi yeni bir oyun tezgahlanıyordu. Fakat sorulması gereken, Çin'in son onbeş yıl boyunca Birleşmiş Milletler dışında kalmakla karlı mı, zararlı mı çıktığıydı. Endonezya, üyeliğini sürdürmekte bir yarar olmadığını gördüğünden, teşkilattan ayrılmıştı. Çin'e gelince, zaten kendi içinde Birleşmiş Milletler değil miydi? Çin'in azınlık milliyetlerinden her biri, gerek nüfus, gerekse toprak bakımından, oylarıyla Çin'e hakkı olan yerin verilmesine karşı çıkan Birleşmiş Milletler üyesi birçok ülkeden çok daha büyüktü. Çin büyük bir ülkeydi ve kendisini Birleşmiş Milletler dışında da meşgul edecek bir yığın sorunu vardı.

Peki, ben ne düşünüyordum? Geçen onbeş yıl boyunca Çin, Birleşmiş Milletler'de bulunmakla daha mı kazançlı çıkardı?

«Evet,» dedim: «Tek Çin'i iki Çin'e bölme anlamına gelmediği sürece, belki de gerçekten öyle olurdu. Fakat şimdi bazı kimseler, Çin'in hangi şart altında olursa olsun Birleşmiş Milletler'e katılmak istemediğini söylüyorlar.»

Böyle bir şey söylemek kötüydü. Eğer Birleşmiş

Milletler üyelerinin üçte ikisi Çin'i katılmaya davet ederler, Çinliler de bu daveti kabul etmezlerse, onlara milliyetçi (yani enternasyonalizme karşı) demezler miydi? Fakat Birleşmiş Milletler, Tayvan kliği yerine Kıta Çin'ini tanımaya karar verse dahi bir takım güçlükler gene de var olmayacak mıydı? Hâlâ saldırgan olarak mahkum ettikleri Çin'e nasıl bir yer verebileceklerdi? (Burada, Amerikan askerleri Kuzey Kore'ye girdiklerinde müdahale ettiği için Çin'i saldırgan olarak damgalayan Birleşmiş Milletler kararına atıfta bulunuyordu.) Hadi diyelim ki Birleşmiş Milletler, Çin'e takılan saldırgan sıfatını da geri aldı. Sonra ne olacaktı? Birleşmiş Milletler Amerika'yı Vietnam'ı istila eden bir saldırgan olarak niteleyecek miydi? Pek muhtemeldir ki, ABD, bu gibi değişiklikleri kabul etmeyecekti. Onun için, Çin'in Birleşmiş Milletler'e girmesi gibi bir tehlike şimdilik söz konusu değildi.

«ABD'yi dışarda bırakan bir milletler topluluğunun şu sırada gerçekleştirilebilme imkanı var mıdır?»

Mao, bu gibi forumların esasen mevcut olduğuna işaret etti. Bunun bir örneği Asya-Afrika Ülkeleri Konferansıydı. Bir diğeri, ABD'nin Çin'in olimpiyatlara katılmasını engellemesi üzerine kurulan, GANEFO (Yeni Doğan Güçler Olimpiyatı) idi.

(1965 Martında Cezayir'de toplanması planlanan Asya-Afrika Ülkeleri Konferansının hazırlık çalışmaları sırasında ortaya birçok sorun çıkmıştı. Bunlar arasında Endonezya-Malezya çatışması ve Çin taraftarı Bandung devletlerinin SSCB'nin bir Avrupa ülkesi olarak, Konferansa katılmaması gerektiği üzerinde ısrar etmeleri sayılabilirdi. Çin o sıralar Asya-Afrika Teşkilatı'na, yeni-sömürgeci Batı sermayesinden büyük ölçüde bağımsız olacak bir üçüncü dünyanın planlı gelişmesinin muhtemel çekirdeği gözüyle bakıyordu. İç gelişmelerinde Çin'in 'kendi gücüne da-

yanma' ve Asya-Afrika devletleri arasında karşılıklı yardımlaşma ilkelerinin benimsenmesi sayesinde, çağdaşlaşma süreci, geleneksel burjuva metodlarıyla sermaye biriktirmenin ağır ve ızdıraplı yollarından geçme zorunluluğundan kurtarılabilirdi. Şüphesiz ki, böyle teorik bir alternatif, daha hızlı ve köklü bir siyasi evrimi, kıt sermayeli Asya-Afrika ülkelerinde sosyalizm-öncesi şartlara daha çabuk erişilmesini de beraberinde getirecektir. Asya-Afrika konferansına, aynı zamanda, Çin'in ve yakın müttefiklerinin uzun zamandan beri kabul edilmediği, Endonezya'nın ise kendiliğinden ayrıldığı, Amerika'nın sultasındaki Birleşmiş Milletler'den bağımsız olarak varlıklarını sürdürmek isteyecek yoksul ülkeler için müstakbel bir daimi meclis gözüyle bakıldığı bir süreden beri biliniyordu. Fakat gelişmeler, Çin-Sovyet düşmanlığından da önemli ölçüde etkilenecek, farklı bir seyir takip etti.)

KAÇ ÇINLI VAR

«Sayın Başkan, Çin'in kendi Birleşmiş Milletleri içinde kaç kişi yaşıyor? Bana geçen nüfus sayımının sonuçlarına göre bir rakam verebilir misiniz?» diye sordum.⁽¹¹⁾

Başkan, gerçekten bilmediğini söyledi. Bazıları, 680-690 milyon arasında olduğunu söylüyorlardı. Fakat o, şahsen buna inanmıyordu. Nasıl bu kadar çok olabilirdi?

Kendisine, bunu, yalnız pamuk ve pirinç tanelerinden bile hesaplamanın o kadar güç olmadığını söylediğimde, Mao, köylülerin bazen işleri karıştırdığını söyledi. Kurtuluştan önce, doğumları gizlemişler ve askere alınabilecekleri korkusuyla, oğullarını nüfusa kaydettirmemişlerdi. Kurtuluştan sonra ise, sayılarını kalabalık, buna karşılık topraklarını az göster-

mek, üretim sonuçlarını düşürmek, buna karşılık doğal afetlerin sonuçlarını abartmak gibi eğilimler ortaya çıkmıştı. Bugünlerde de, yeni bir doğum derhal bildirildiği halde, bir kimse öldüğünde bu durumun aylarca rapor edilmediği oluyordu. (Herhalde, bu yolla fazla karne biriktirildiğini ima etmek istiyordu.) Gerçi doğum oranında elle tutulur bir düşüş kaydedilmişti; ama köylüler aile planlaması ve doğum kontrolü yöntemlerini hâlâ çok yavaş benimsiyorlardı. Ölüm oranındaki düşüş, muhtemelen doğum oranından fazlaydı. Ortalama ömür otuz yıldan elli yıla yükselmişti.

ABD'NİN VIETNAM'DAKİ VARLIĞI

«Amerika için bir tavsiyeniz var mı?»

Daha çok önceleri, Amerika'nın bir parça geri çekilmesini önermişlerdi. ABD, kollarıyla bütün dünyayı sarıyordu. Fakat adetleri olduğu gibi, Amerikalı yöneticiler bu tavsiyeye de kulak asmamışlardı.

Amerika'nın durumu, özellikle de Vietnam'daki durumu gerçekten güçtü. Çekilmek iyi değildi. Öte yandan çekilmemek de iyi değildi.⁽¹²⁾ Nerede bir karışıklık ortaya çıksa, Amerikan emperyalistleri kah buraya, kah oraya asker göndermek zorundaydılar.

«Washington'da bazı kimselerin, donanmanın ve deniz piyadelerinin ha Vietnam'da, ha başka yerde olmasının bir şey farkettermeyeceğini, nasıl olsa maaş almaları gerektiğini söylediklerini işittim,» dedim.

Evet, yapacak çok işleri vardı. Dünyanın her yerinde gericiler onların yardımına ihtiyaç duyuyorlardı. Örneğin, Kongo'da. Ama sonunda hepsinin ülkelerine dönmeleri gerekecekti. Geçmişte Çin de Dienzin, Zing Tao, Şanghay ve hatta Pekin'de Amerikan askerleri görülmüştü. Fakat sonunda gitmek zorunda kalmışlar, gidişleri de pek apar topar olmuştu.

Çin'deki devrimci anti-empyralist zaferi hazırlayan şartların birincisi, Çan Kay-şek gibi durmadan savaş kaybeden biri tarafından yönetilen eski hakim sınıf kliğinin zayıf ve beceriksiz olması, ikincisi ise, Halk Kurtuluş Ordusu'nun güçlü olması, ustaca yönetilmesi ve halkın onun davasının doğruluğuna olan inancıydı. Bu şartların bulunmadığı yerlere Amerikalılar müdahale edebilirlerdi. Varolduğu yerlerden ise ya uzak durmaları, ya da pek yakında çekilip gitmeleri gerekiyordu.

Yemekte Mao, Johnson'un seleflerinden farklı bir Vietnam politikası izlemeyi deneyip deneyeceği hususunda ne düşündüğümü sordu. Muhtemelen izlemeyeceğini söyledim. Tuzağa doğru giden eski izleri takip etmek daha kolaydı. Fakat Vietnam'daki savaş, halk kitlelerince onaylanmıyordu. Johnson'un amacı ise, popüler olmaktı. Yönetimi, Asya'da daha büyük bir savaşın çözümüne yardımcı olmayacağı yığınla iç sorunla karşı karşıyaydı. Ama buna karşılık, Ho Şi Minh ve Mao Zedung kendisine «cazip bir çözüm» sunamayacaklarına göre, maliyeti çok yükselmedikçe Vietnam'dan çekilmeyecekti. «Gelecek yıldan önce, Vietnam'da yüzbin Amerikan askeri görürsem şaşmayacağım» şeklindeki görüşümü, daha önce Dışişleri Bakanı Çen Yi'ye belirtmiştim.

Mao, Johnson'un ne gibi iç sorunlarla karşı karşıya olduğunu merak etti.

Kendisine, özellikle zenciler arasında yaygın olan ve ırk kavgasını körükleyen işsizlik te dahil olmak üzere, belli başlı birçoğunu saydım. Şüphesiz, savaş, işsizliği geçici de olsa bir miktar azaltabilirdi. Otomasyon işsizliği besleyen bir unsurdur. Ayrıca çiftliklerden kaynaklanan büyük nüfus göçünü, makinalaşma ve kapitalistleşmenin sayısız küçük mülk sahibini mülklerinden ettiğini ve milyonlarca topraksız kişinin şehirlerdeki işçi pazarına akın ettiğini anlattım.

Artık ülkemizin tüketebileceğinden fazla yiyeceği üretmek için, Amerikan nüfusunun sadece yüzde 8'inin emeği gerekiyordu.

Mao, verdiğim sayıyı tekrarlamamı istedi. İsteğini yerine getirdiğimde inanmaz bir tavırla başını salladı ve sadece «nasıl olur?» demekle yetindi.

ÇİN ve ABD

«Tabiidir ki, tarihin güçlerinin Amerikan ve Çin halklarını bölmesinden ve geçen onbeş yıl boyunca hemen her türlü temastan men etmesinden şahsen üzüntü duyuyorum. Bugün ise, aradaki boşluk her zamankinden daha geniş. Ancak ben bunun bir savaşı ve insanlığın en büyük felaketlerinden biriyle sonuçlanacağını tahmin etmiyorum.» dedim.

Mao, tarihin güçlerinin aynı zamanda iki halkı eninde sonunda birbirine yaklaştırmak zorunda olduğunu belirtti. O gün, muhakkak gelecekti. Bu arada, savaştan kaçınılabileceği konusunda bana hak veriyordu.

Savaş, ancak, Amerikan askerlerinin Çin'e gelmeleri halinde çıkabilirdi. Gelmek ya da gelmemek, kendi bilecekleri bir işti. Fakat şayet gelirlerse pek de kârlı çıkmazlardı. Buna müsaade edilmezdi. Amerikan yöneticileri herhalde bunun farkında olduklarından Çin'i istilaya kalkışmayacaklardı. O halde savaş olmayacaktı; çünkü onlar Çin'e asker yollamazlarsa, Çinliler de elbette Amerika'ya saldırmak için asker gönderecek değillerdi.

«Vietnam yüzünden savaş çıkması ihtimali ne kadardır? Gazetelerde, ABD'nin savaşı Kuzey Vietnam'a yaymayı düşündüğünü gösteren pek çok yazı okudum,» dedim.

Hayır böyle bir şey olmayacaktı. Bay Rusk, Amerika'nın böyle bir şey yapmayacağını açıklamıştı. Ken-

disi, daha önce buna benzer bir şey söylemiş olabilir. Fakat madem artık sözlerini düzeltmiş ve böyle bir açıklamayı hiçbir zaman yapmamış olduğunu açıklamıştı, o halde, Kuzey Vietnam'da bir savaş çıkmasına gerek yoktu.

«Zaman zaman, Dean Rusk da dahil, Amerikalı bazı yüksek memurlarla yaptığım konuşmalara bakarak, ABD siyasetini çizen ve uygulayanların yani ABD yöneticilerinin sizi hiç anlamadıklarını söyleyebilirim» dedim.

Anlaşılmayacak ne vardı? Çin'in orduları, savaşmak için kendi sınırlarının ötesine geçmeyeceklerdi. Bu açıktı. Çinliler kendi içişleriyle son derece meşguldüler. Kaldı ki, bir kimsenin sınırlarının ötesinde savaşması bir suçtu. Onlar niçin böyle bir şey yapsınlardı? Güney Vietnamlılar, kendi sorunlarıyla başa çıkabilecek durumdaydılar.

«Amerikalı bazı yetkililer, ABD kuvvetleri Vietnam'dan çekilecek olurlarsa, bütün Güneydoğu Asya'nın çığneneceğini tekrarlıyorlar.»

Mao, meselenin kimin tarafından «çığneneceği» olduğunu söyledi. Çinliler tarafından mı, yoksa kendi halkları tarafından mı? Örneğin, Çin de öteden beri çığneniyordu. Ancak, yalnız Çinliler tarafından.

«Şimdi Vietnam'da hiç Çin askeri bulnuyor mu?»

Başkan Mao, ne Kuzey Vietnam'da, ne de Güneydoğu Asya'nın herhangi bir yerinde Çin askeri bulunmadığını kesin olarak belirtti. **Çin'in kendi sınırlarının ötesinde askeri yoktur.**

«Dean Rusk, Çin'in saldırgan siyasete son vermesi halinde, ABD'nin de Vietnam'dan çekileceğini söyledi. Acaba bundan neyi kastediyor?»

Mao, Çin'in terkedeceği hiçbir saldırgan siyaseti olmadığı cevabını verdi. Çin'in nereye saldırdığı görülmüştü? Hiçbir saldırı hareketinde bulunmamıştı. Gerçi Çin, devrimci hareketleri destekliyordu; fakat

bunu, ülkeleri istila ederek yapmıyordu. Bununla beraber, Çin, şunu yapıyordu: Ne zaman bir kurtuluş mücadelesi ortaya çıksa, demeçler yayınlayarak, gösteriler düzenleyerek onu destekliyordu. Emperyalistleri çileden çıkaran da işte buydu.

Mao devamla, bazı hallerde, Çin'in, örneğin Kemoy ve Maksu Adaları civarında yaptığı gibi, kasten büyük bir gürültü kopardığını söyledi. Belki de ülkelerinden çok uzakta bulunan Amerikalıların tedirgin olmaları nedeniyle, buralarda patlatılacak birkaç mermi bir hayli dikkat çekebilirdi. Çin'in karasuları içinde kuru sıkı birkaç mermi patlatmakla neler yapabileceğini bir düşünün. Kısa bir süre önce, ABD'nin Tayvan Boğazı'nda bulunan yedinci filosunun açılan ateşe karşılık verecek güçte olmadığı hükmüne varılmıştı. Amerikan 6. filosunun bir bölümü Çin'e doğru yola çıkarılmış, San Fransisko'da bulunan donanmanın bir bölümü de buraya getirilmişti. Geldiklerinde ise yapacak bir şey bulamamışlardı. Böylelikle, Çin'in istediği zaman Amerikan kuvvetlerini bir oraya, bir duraya sevk edebildiği görülmüştü.

Çan Kay-şek'in ordusu için de aynı şey sözkonusuydu. Çan'ı kah bir tarafa, sonra apar topar başka bir tarafa yollayabilmişlerdi. Şüphesiz, denizcilerin karınları tok sırtları pek olduğu zaman kendilerine yapacak bir şey bulunmalıydı. Fakat nasıl oluyordu da, kendi ülkesinde kuru sıkı atış yapmak saldırı diye nitelendirilirken, gerçekten silahlı müdahalede bulunup başka ülkelerin halklarını bombalayıp yakmak saldırganlık sayılmıyordu.

Bir zamanlar bazı Amerikalılar, Çin Devriminin Rus saldırganları tarafından yönetildiğini söylemişlerdi; fakat işin gerçeği, Çin devriminin Amerikalılar tarafından silahlandırıldığıydı. Aynı şekilde Vietnam devrimi de Çin tarafından değil Amerikalılarca silahlandırılıyordu. Kurtuluş kuvvetleri, geçen aylarda, sa-

dece, Amerikan silahlarından oluşan stoklarını arttırmakla kalmamışlar, aynı zamanda saflarına Güney Vietnam kukla ordularının Amerikalılar tarafından eğitilmiş asker ve subaylarını da katarak kuvvetlerini geliştirmişlerdi. Çin'in kurtuluş kuvvetleri, Çan Kay-şek için Amerikalılarca eğilip silahlandırılan birlikleri kendi saflarına çekerek, gerek sayı gerekse kuvvet bakımından büyümüşlerdi. Bu harekete, «şapkaların değiştirilmesi» adı takılmıştı. Milliyetçi askerlerin, subaylarına güvenmedikleri için ve gereksiz yere öldürüleceklerini, köylülerin kendilerini ters şapkayı giydiklerinden ötürü öldürüleceklerini düşünerek kitlenin halinde şapkalarını değiştirmeye başlamaları, sonun başlangıcına gelindiğini göstermişti. Şimdi şapka değiştirmek Vietnam kuklaları arasında ad gittikçe yaygınlaşıyordu.

«Yani Vietnam'da kurtuluş cephesi için zafer şartlarının artık mevcut olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?»

Mao, Amerikan kuvvetlerinin henüz çekilmeye hazır olmadıklarını düşünüyordu. Çarpışmalar daha bir ya da iki yıl sürecekti. Ondan sonra ABD askerleri için orada bulunmanın bir gereği kalmayacak, ya ülkelerine ya da başka bir yere çekip gideceklerdi.

«Geçenlerde Başkan Co En-lay ile yaptığım bir görüşmede, sözlerinden ABD Vietnam'daki askerlerini geri çekmeden, Cenevre'de toplanacak bir konferansın, 1945 antlaşmasının hükümlerini uygulamaya kalkmasına Çin'in karşı çıkacağı izlenimini edindim. Şimdi sizin siyasetiniz, birleşmiş bir Vietnam'ın uluslararası durumunu görüşmek üzere Cenevre'de toplanacak bir konferansa katılmadan önce, ABD askerlerinin çekilmesinde ısrar etmek midir?»

Başkan, bana, Başbakan Co'nun bana neler dediğini bilmediğini söyledi. **Kendi açısından, çeşitli ih-**

timallerden bahsetmenin daha doğru olduğunu düşünüyordu. Birincisi, bir konferans toplanır. ABD'nin çekilmesi bunu takiben gerçekleştirilebilirdi. İkinci-si, konferans, çekilmenin sonuna kadar ertelenebilirdi. Üçüncüsü, bir konferans toplanabilir. Fakat ABD askerleri, Güney Kore'de olduğu gibi, Saygon çevresinde kalabilirlerdi. Ve nihayet, Güney Vietnam Cephesi, Amerikalıları, herhangi bir konferans ya da uluslararası anlaşmaya gerek kalmadan sürüp çıkarabilirdi.

1954 Cenevre Konferansı, Fransız askerlerinin bütün Hindicini'den çekilmelerini hükme bağlamış ve diğer herhangi bir yabancı ülkenin bölgeye askeri müdahalede bulunmasını yasaklamıştı. ABD buna rağmen anlaşmayı ihlal etmişti ve bu durum yeniden tekrarlanabilirdi... Aslında, ABD'nin Güney Vietnam'da asker bulundurması faydalı bir şeydi, çünkü halkı eğitiyor ve kurtuluş ordularını güçlendiriyordu. Yalnız bir tane Ngo Dinh Diem'in olması yeterli değildi. Tıpkı vaktiyle Çin'de yalnız Çan Kay-şek'in yeterli olmadığı gibi! Ülkeyi sekizbuçuk yıl boyunca ezen bir Japonya'nın da olması gerekmişti. Ancak o zamandır ki, Çin halkı yetenekli önderler yetiştirebilmiş ve yerli gericileri yenerek Amerikan emperyalistlerini ülkeden söküp atacak güçlü bir devrimci ordu yaratabilmişti.

«Çin ve diğer devletlerin nükleer silahların toptan yok edilmesiyle kalmayıp genel bir dünya silahsızlanmasına yanaşmaları kaydıyla, ABD'nin bir barış siyaseti benimseyerek kuvvetlerini Güney Kore'den, Tayvan'dan, bütün Güneydoğu Asya'dan ve bulundukları her yerden geri çekmeyi önermesi halinde Çin'in tutumu ne olur?»

Mao, samimi olarak böyle bir ihtimali hiç düşünmemiş olduğunu söyledi.

«Başkan Johnson'la şimdiye kadar hiç karşılaş-

madık. Gene de kendisi için özel bir mesajınız olursa, ona iletebileceğimi zannediyorum. Kendisine söylemek istediğiniz bir şey var mı?» diye sordum.

Cevap, kısa bir duraklamadan sonra geldi: Hayır, yoktu.⁽¹³⁾

«Bu şartlar altında Çin-Amerikan ilişkilerinde gerçekten bir gelişme umudu görüyor musunuz?»

Evet, umut olduğunu düşünüyordu. Fakat bu, zaman alacaktı. Belki de kendi ömrü içinde bir gelişme görülmeyecekti. Çünkü yakında Tanrıyı görmeye gidecekti.⁽¹⁴⁾

TANRIYI GÖRMEYE GİTMEK

«Madem ki söz sağlığınıza geldi, bu akşam gördüğüm kadarıyla, oldukça sıhhatlisiniz.»

Mao Zedung, hafif alayıcı bir gülümsemeyle, bunun biraz şüpheli olduğunu söyledi. Çok yakında Tanrıyı görmeye hazırlandığını tekrarlayarak, buna inanıp inanmadığımı sordu.

«Tanrının var olup olmadığını anlamayı kastettiğinizi sanıyorum. Peki siz **buna** inanıyor musunuz?» diye karşılık verdim.

Hayır, inanmıyordu; fakat iyi haber aldıkları söylenen bazı kaynaklar, bir tanrının var olduğunu söylüyorlardı. Öyle gözüküyordu ki, birçok tanrı vardı; ya da bir tanrı aynı zamanda pekçok tarafı tutabiliyordu. Avrupa savaşlarında Hristiyan tanrısı birbirleriyle savaşırken dahi, hem İngilizlerin, hem Fransızların, hem de Almanların vb. safındaydı. Süveyş Kanalı bühranı esnasında, Tanrı, İngiliz ve Fransızların ardında yeralmıştı ama bu sefer de karşı tarafı destekleyen bir Allah ortaya çıkmıştı.

Yemekte Mao, her iki kardeşinin de öldürülmüş olduklarından bahsetmişti. İlk karısı da devrim sırasında (1930'da) idam edilmiş, oğulları da Kore Sava-

ş'ında ölmüştü. Şimdi, ölümün bugüne kadar onu esirgemiş olması garip görünüyordu. Buna çok ke-re kendisini hazırlamış, fakat ölüm onu bir türlü almak istememişti. Ne yapabildi? Birçok seferinde öleceğine muhakkak nazarıyla bakılmıştı. Özel muhafızı tam yanında dururken öldürülmüştü. Bir seferinde, üstü başı, bir askerin kanıyla ıslanmış, fakat patlayan bomba kendisine dokunmamıştı.

«Bu Yenan'da mı oldu?»

Evet, Yenan'da. Özel muhafızı Uzun Yürüyüş sırasında ölmüştü.⁽¹⁵⁾ Daha birçok kereler kılıpayı kurtulduğu olmuştu. Diyalektik kanunlarına göre, insanın dünya üzerindeki yaşama mücadelesi de dahil olmak üzere, bütün mücadelelerin eninde sonunda çözümlenmesi gerekiyordu.

«Kaderin, hayatınızı bağışlayan cilveleri, belki de Çin tarihindeki en dikkat çekici hayatı mümkün kılmıştır. Uzun Çin tarihlerinin hiçbir yerinde, bir kimsenin kırların unutulmuşluğundan çıkarak, sadece bir sosyal devrime önderlik etmekle kalmayıp, aynı zamanda onun tarihini yazmasının, askeri zaferin stratejisini saptamasının, Çin'in geleneksel düşüncesini değiştiren ideolojik bir doktrin yaratmasının, sonra da felsefesinin, bütün dünya için büyük sonuçları olacak yepyeni bir uygarlıkta uygulandığını görmesinin başka bir örneğine rastlamadım» dedim.

Mao, biraz düşündükten sonra, benim kendisinin hayata bir ilkokul öğretmeni olarak atıldığını bildiğimi söyledi. O sıralar, savaşılar atılmak gibi düşünceleri yokmuş. Bir komünist olmayı da düşünmemiş. Tıpkı benim gibi, az çok demokrat düşünceli bir kimseymiş. Daha sonraları, (bazen, hangi sebeplerin tesadüfi birleşmesi sonucunda olduğunu merak ediyordu) Çin Komünist Partisi'ni kurma fikri ilgisini çekmeye başlamıştı. Her neyse, olayların gelişmesi kişisel arzulara göre olmuyordu. Önemli olan, Çin'in

bir zamanlar emperyalizmin, feodalizmin ve bürokrat-kapitalizmin boyunduruğu altında olmasıydı. Gerçekler bunlardı işte...

«1947'de konferanslarınızı dinleyen gençler, devrimi daha sonra pratik içinde öğrenmişlerdi. Peki, bugünkü Çin gençliği nerede yetişecek?» diye sordum.

Şüphesiz bugün Çin'de yirmi yaşın altında olanlar, ne bir savaşa katılmış, ne bir emperyalisti yakından görmüş ne de kapitalizmin iktidarını tanımıştır. Eski toplum hakkında dolaysız hiç bir şey bilmiyorlardı. Gerçi bunları ana ve babalarından dinleyebilirdi, fakat tarihi dinlemek ve kitaplardan okumak, onu yaşamakla aynı şey değildi.

«İnsan kendi tarihini kendisi yaratır, ancak bunu, çevresinin şartlarına göre yapar. Siz ise, Çin'in şartlarına temelden değişiklikler getirdiniz. Şimdi birçok kimse, daha rahat koşullar altında dünyaya gelmiş bir gençliğin ne yapacağını merak ediyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?»

Bunu kendisinin de bilemeyeceğini söyledi. Kimsenin bilebileceğine de ihtimal vermiyordu. İki ihtimal vardı: Devrim komünizm yolunda sürekli ilerletilebilirdi. Diğer ihtimal ise, gençliğin devrimi inkar etmesi ve kötü şeyler yapmasıydı. **Kan Huay Şih:** emperyalizmle barışabilir, Çan Kay-şek kliğinin artıklarını anavatana geri getirebilir, ülkede küçük bir oranda da olsa hâlâ varlıklarını sürdüren karşı devrimcilerin yanında saf tutabilirlerdi. Fikrini sormuştum. Elbette ki karşı-devrime ihtimal vermek istemiyordu. Fakat gelecekteki olaylar, gelecekteki kuşaklar tarafından ve şimdiden göremeyeceğimiz şartlara göre belirlenecekti. Uzun vadeli bakıldığında, gelecek kuşakların bizden daha bilgili olmaları gerekiyordu. Tıpkı burjuva-demokratik dönemin insanların, feodal çağlarındakilerden daha bilgili oldukları gibi! Onların

yargıları hakim olacaktı, bizimkiler değil. Bugünün gençliği ve onlardan sonra gelecek devrimin başarılarını kendi ölçülerine göre değerlendireceklerdi.

Mao'nun sesi giderek alçaldı, gözlerini kıstı. Şu dünyada insanın içinde bulunduğu durum, gittikçe artan bir hızla değişiyordu. Bundan bin yıl sonra hepimiz, hatta Marks, Engels ve Lenin dahi muhtemelen oldukça gülünç görünecektik.

Gitmek üzere kalktığımda, Başkan, Amerikan halkına selamlarını ilettili ve onlara ilerleme diledi. Eğer kurtuluş dilemiş olsaydı, buna karşı çıkacak kimseler olmayacak mıydı? Oy kullanma haklarının olduğunu ileri sürmeyecekler miydi? Fakat bunların arasında gerçekte kurtulmuş olmayan ve kurtuluş isteyenlere, en iyi dileklerini yolladı.

Mao Zedung, beni kapıdan geçirdi ve itirazlarına kulak asmadan otomobilime kadar eşlik etti. Sıfırın altındaki Pekin gecesinde ceketsiz olarak bir an için tek başına durdu ve beni o eski kültürlü şehrin geleneksel usulü ile selamladı. Girişte nöbetçilere rastladım. Ayrıca bütün gece boyunca çevremizde tek bir silahlı muhafızın dahi bulunduğunu hatırlamıyorum. Sade giyimli birkaç genç kadın arada sırada odaya girip çıkmışlar, bazan da emireri gibi geride dikilmişlerdi. Mao'nun kızları olabilirler miydi? Bir tanesi, Başkan kalkarken kolunu tutmuştu.

Mao elimi sıktı ve bir Çin atasözünü hatırlatarak dikkatli olmamı öğütledi: «Göklerde, bilinmez sert rüzgarlarla felaketler dolaşıyor.»

Araba uzaklaşırken, arkama baktım ve Mao'nun omuzlarını gererek ağır adımlarla Büyük Halk Sarayı'na girişini seyrettim.

(1) Kung Peng, yoldaşlarını ve sayısız dostları kedere boğarak, 1970'de beyin tümöründen öldü. Çiao Kuan-hua. 1971 Kasımında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e gönderdiği ilk heyetin başkanı oldu.

- (²) **New York Times**'da dahil belli başlı Amerikan gazeteleri, bu mülakatın metnini yayınlamayı reddettiler.
- (³) «Huay tan.»
- (⁴) Birkaçı dışında hemen hepsi Kültür Devrimi sırasında kapatılacaktı.
- (⁵) Büyük Seddin güneyinde kalan Çin topraklarının esas Japon istilasına uğrayışının başlangıcı. Mao bu olayı önceden görmüştü. Tesbitinin kesinliği, gerek Parti önderi ve gerekse milli bir önder olarak itibarını muazzam ölçüde arttırdı.
- (⁶) Bkz: **China Quarterly** sayı 19, Temmuz-Eylül 1964, Londra.
- (⁷) Mao kendisini nükleer dehşeti tam anlamıyla kavramayan cahil bir köylü yerine koyanlarla İma yollu alay ediyordu.
- (⁸) **Huang İinag cuang tu** bir çiftlik kahyası.
- (⁹) Rusçadaki Sovyet kelimesinin fonetik karşılığı olan **Su-Vey** ay, siyasi bakımdan geri olan Çinliler için bir şey ifade etmiyordu. Bu bakımdan, bahsi geçen savaş ağasının bu sözleri soyadı zannetmesi normaldir. Komünistler, bir iç politika hedefi olarak bu kelimenin kullanılmasını, Kiangsi döneminden itibaren kaldırdılar.
- (¹⁰) Endonezya, ordu Sukarno'yu devirip Endonezya Komünist Partisi'ni yokettikten sonra 1966'da Birleşmiş Milletler'e yeniden döndü.
- (¹¹) 1964 ilkbahar ve yazında örnekleme metoduyla bir nüfus sayımı yapılmış, fakat hiçbir resmi sonuç açıklanmamıştı.
- (¹²) **Pu, Hao... yeh pu-hao.**
- (¹³) Kısaca «Pu-şih!»
- (¹⁴) Çince «**Pu ciu yao cien Şang-tı**». Mao, bütün diğer Tanrılara üstün olan ve «İmparator Tanrı» anlamına gelen «**Şang-tı**»yi kullandı ki bu, tabiat ya da evrensel bir ilke olarak Tanrı anlamına gelen «**tien**»den daha kesin bir kavramdır.
- (¹⁵) 1935'de Mao'nun kardeşi, Mao Zetan, savaş esnasında ölmüş, en küçük kardeşi Mao Zemin ise Uzun Yürüyüşten sağ salim kurtulmuş, 1942'de Sinkiang'da bir anti-komünist temizlik hareketi sırasında öldürülmüştü.

CO EN-LAY İLE KONUŞMALAR

1964

**22 EKİM ve 16 ARALIK 1964: BAŞBAKAN CO EN-LAY
İLE YAPILAN MÜLAKATLAR.**

Başbakan Co En-lay'la yaptığım iki mülakatta, 1964 yılındaki Çin tarım ve sanayi üretimi hakkında, dört yıldan beri resmi ağızlardan ilk defa açıklanan bazı veri ve tahminleri öğrendim. Bunlar, Çin'in yiyecek üretiminde ve sanayinin seçilmiş bazı kesimlerinde övünç verici bir düzeye eriştiğini ve halkın, 1959-1961 yılları arasında Sovyet yardımının toptan çekilmesiyle aynı zamana tesadüf eden kötü hasatların etkisinden hemen hemen kurtulduğunu gösteriyordu. Başbakan, herhangi bir abartmadan dikkatle kaçındı, çünkü burada yaygın olan kanaata göre, nisbî bir ferahlama sağlamak için, daha bir iki yıl iyi mahsul kaldırmak gerekiyordu.

Co En-lay iki görüşmemizde de, beni eski Yasak Şehir içindeki resmi dairelerde bulunan ikametgahında kabul etti ve konuşmalarımız aşağı yukarı dört saat sürdü. Gayet dinç görünen Başbakan, «ciddi hastalığı» hakkındaki söylentileri gülerек karşıladı. Altmış altı yaşına rağmen saçlarında ancak tek tük gri teller göze çarpıyordu. Bazı sözlerindeki şaşmaz gerçekçilik kendisinin maceracılık ve kumardan hazretmeyen kişiliğini ve Çin'in tam anlamıyla çağdaş

bir ülke olabilmesi için, kendi ömrünün ötesinde geçmesi gereken çalışmalarıyla dolu on yılların bilincinde olduğunu ortaya koyuyordu. Konuşmasının belli bölümleri aramızda kalacaktı, fakat diğer bölümler için bazan özetlemeye, bazan da doğrudan nakle izin veriyordu.

Dış ilişkileri gözden geçirirken, Başbakan, Çin ile ABD arasındaki gerginliklerin yakın gelecekte yumuşaması konusunda herhangi bir umut vermedi. «Bağımsız» bir Tayvan hükümetinin tanınması, böyle bir ihtimali uzun yıllar imkânsız kılacaktı. Birleşmiş Milletler'in de aynı tarzda hareket etmesi halinde, Çin, ilerde bu teşkilatla her türlü temastan ka ınacaktı. General De Gaulle'  Fransa'yı «kurtardığı» için ve özellikle de bağımsız mali politikasından dolayı takdir ediyordu. Kruşçev Rusya'sı ile aralarındaki on temel anlaşmazlıkla ilgili bir tek olumlu geleişme olmuştu: Kruşçev'in görevden uzaklaştırılması. Çin, Sovyetlerin yaklaşan Asya-Afrika Konferansında temsil edilmesine şiddetle karşıydı ve yeni Rus yöneticilerinin, Kruşçev'in çağrısını yenileyerek toplamak istedikleri uluslararası Komünist partileri toplantısına da aynı şiddetle karşı çıkıyordu.

Başbakan Co, Çin'in 1964 tahıl üretimi üzerindeki  n raporların yüzde onunun yıl sonunda hâlâ eksik olmasına rağmen, rekoltenin, ihtiyatlı bir tahminle 200 milyon ton civarında olduğunu söyledi. Bu sayı, hükümete yapılan komün satışlarına ve vergi  demelerine dayanıyordu. Başbakan'a göre, « rnek-leme yöntemiyle» (değişik şartlar altında normal verimi  l me) elde edilen sonuçların ortalamasına dayanan diğer tahminler, istatistikçiler tarafından daha fazla tercih ediliyordu. « rnekleme» tahminleri, 1963 hasadına kıyasla üretimde yüzde 14-15 arasında bir artış gösteriyordu. (Bu hesaba göre, 1964 hasadı 210 milyon ton yani Çin tarihindeki en büyük hasad ola-

çaktı. Ancak Çinli yöneticiler, nihai sonuçlar henüz elde edilmemişken, böyle azami tahminlerden dikkatle kaçınıyorlardı.)

Geniş bölgelerdeki 1964 pamuk hasadında, yüzde kırk ile elli arasında bir artış kaydedilmişti. (Ekim alanının tümü bakımından bir tahminde bulunmadı. Bununla beraber, 1963'e kıyasla toplam artışın yüzde 15'ten az olmadığı ve yeni bir rekor kırdığı konusunda yeterli kanıtlar vardır.)

Sulama tesislerinin genişletilmesi ve köylük bölgelerin elektrikleştirilmesi, kimyevi gübre kullanımındaki artış ve genel olarak iyi hava şartları, tarımdaki toparlanmanın sebepleri olarak gösteriliyordu. (Tarım Bakanı yardımcısı Bay Vu Cen ile yaptığım bir mülakatta, Çin'in, 1964 yılı kimyevi gübre üretiminin yedi milyon tona ulaştığını öğrendim. Bu, Hongkong'daki yabancı tahlilcilerin verdiği sayının iki katıydı.)

Çelik üretimi, miktar bakımından «geçmiş dorukların hâlâ bir miktar altında» idi, fakat 1963'e göre, toplam olarak yüzde 20 oranında bir artış gerçekleştirilmişti. Başbakan birçok sanayi ürününün kalite ve çeşitlerindeki büyük gelişmelerin Çin'e daha dengeli ve çağdaş bir sanayi ekonomisi kazandırdığını ileri sürdü. («Bahçe» fırını ya da «yerli fırın» denilen küçük fırınlar yoluyla demir ve çelik üretimi, geçmiş rakamların şişirilmesinde etken olmuştu. Bu yöntemler artık geniş ölçüde terkedilmişti. Pekin'deki yabancı gözlemciler, 1964'deki çağdaş çelik üretiminin on üç on beş milyon ton arasında olduğunu tahmin ediyorlardı.)

Bazı eski ve yeni alanlarda, nitelik bakımından olduğu kadar, nicelik bakımından da ilerlemeler kaydedilmişti. Başbakan, Dacing'de bulunan yeni zengin yataklar sayesinde Çin'in artık kendi kendine yeterli bir düzeye ulaştığı petrol üretimini örnek gösterdi. 1965 petrol üretimi için on milyon tonluk bir tahmin-

de bulundu. Çin artık çeşitli modern yakıtlar yapabilmekteydi. Daha 1962'de, Çin'in kendi jet motorlarını ve jet uçaklarını imal ettiğini bildirirken gerçeği yansıtip yansıtmamış olduğum şeklindeki soruma cevaben, Başbakan, gerçekten de böyle olduğunu doğruladı. Son birkaç yıl içinde kalitenin çok yükselmiş olduğunu belirtti.

Başbakan, hükümetinin halkın yaşama düzeyini yükseltmek konusundaki kararlılığının bir parçası olarak, aile planlaması ya da doğum kontrolünün halka maledilmesi için sistemli ve kapsamlı çabalar sarfedildiğini önemle belirtti. Yoğun bir propaganda faaliyeti sürdürülmekte, fakat köylük bölgelerde etkileri pek ağır görülmekteydi. (İstendiğinde kürtaj da dahil olmak üzere, doğum kontrolünün bilumum çağdaş ve pratik usulleri öğretiliyor ve uygulanıyordu. Başbakan, Çin'in amacının, nüfus artış oranının giderek azaltılması ve Japonya'nınki kadar düşük bir düzeye indirilmesi olduğunu söyledi.

Nükleer alanda Çin, «Amerikalıların yaptığı gibi yüzlerce bomba» patlatmayacaktı. Bu, Başbakan Co'ya göre son derece gereksizdi. Gene de Çin'in nükleer silahlar alanındaki gelişmesi, (herhalde hidrojen bombasının da yapımı)» gelişmiş sanayi ülkelerininkinden daha yavaş olmayacaktı.» Başbakan'a göre, Çin'in nükleer bombaları ilk kullanan taraf olmamak konusundaki tek taraflı taahhüdü, düşük güçte taktik nükleer silahları da kapsıyordu. Bu arada Çin, bütün nükleer silahların toptan imhası talebinde diretecekti.

Güney Vietnam sorununun çözümüyle ilgili olarak Pekin'in görüşü, barışçı ve birleşik bir Vietnam'ın kurulabilmesi için 1954 Cenevre Anlaşması hükümlerinin uygulanması gerektiği şeklindeydi. Başbakan, ilk ve en önemli sorunun, ABD askerlerinin Güney Vietnam'dan çekilemelerinin sağlanması 'böylece, ora-

daki halka kendi iç sorunlarını kendilerinin halletmesi imkânının tanınmasıydı.»

Co En-lay, Çin-Sovyet ayrılıklarının ana sebebinin sınır anlaşmazlıkları olduğunu yalanladı. Ancak, ideolojik farklılıkların birçok alanda izlenen siyaseti gerçekten etkilediğini teslim etti. Çin'in Sovyetler Birliği'ne olan borcunun 1965 başlarında tamamen temizlenmiş olacağından duyduğu büyük memnuniyeti ifade etti. Bundan sonra Çin artık hiç dış borç almayacaktı. İç borçlarının da tümü, 1968'den önce ödenmiş olacaktı. (Daha önceleri, Çin'in Sovyetlerle olan ticareti dış ticaretinin yüzde seksenini oluşturmaktaydı. Fakat 1964'de Çin, yüz yirmi beş ülke ve bölge ile ticarî ilişkilerde bulunmuş ve ticaretinin yüzde yetmişi, Rusya dışındaki ülkelerle olmuştu.)

Yaptığımız görüşmeler, tarımı ilgilendiren sorunlarla başlamıştı. Bir süre hasattan konuştuktan sonra, gelen raporlar iyi olduğuna göre, neden Çin'in hâlâ dışardan tahıl satın aldığını sordum. Başbakan, iki-üç yıl öncesine kadar bu alımların üretimdeki açığı kapatmak için yapıldığını, şimdi ise daha çok ticarî amaçlarla ve belli bir politikaya hizmet etmek amacıyla yapıldığını açıkladı: Çin «birçok ülkeye» örneğin Seylan, Küba ve Endonezya'ya pirinç satarak, karşılığında, kendi tüketiminde kullanmak üzere nisbeten ucuz buğday alıyordu. Buğday geniş ölçüde şehirlerde satılıyor ve böylelikle komünlere, pirinç üretimlerini içerde yedek olarak sağlama imkanı veriliyordu. Bu politika sürdürülecekti.

Dışarda üzerinde tartışılan bir konu da, özel mülkiyete tâbi toprakların yaygınlaştırılması gibi dürtülerin «toparlanma»ya ne ölçüde katkıda bulunduğu sorunu. Toplam üretimin yüzde yirmisinin bu kaynaktan temin edildiği şeklindeki haberler hakkında fikrini sordum. Başbakan, özel mülk topraklarının, ekilen arazinin yüzde yedisini geçmediğini ve yüzde

onunu aşmasına da izin verilmeyeceğini söyledi. Bu özel bahçelerden elde edilen toplam ürünün miktarını kestirmek güçtü. Çoğu zaman buralardan alınan ürün bildirilmiyordu ama, bu miktar, istatistikçilerin «örnekleme» metodlarının, 1964 yılı devlet hesaplarında dikkate alınmadığını ortaya koyduğu yüzde onluk bir kesimin içindeydi. Özel tarlaların birçoğu, şüphesiz ki kollektif ekim alanından daha fazla ürün vermişti. Köylüler boş vakitlerinde buralara özel bir itina gösteriyorlar, üretimi arttırmak için domuzlarından ve diğer kaynaklardan elde ettikleri gübreyi cömertçe kullanıyorlardı. Konuşmamız şöyle sürdü:

Soru: «Ortalama olarak özel mülklerde, kollektif araziye göre daha fazla gübre mi kullanılıyor?»

Başbakan Co: «Köylüler, bir miktar nakit karşılığında domuz gübrelerinin bir kısmını kollektife satıyorlar. Fakat genel olarak bir kısmını (kendi özel tarlaları için) ayırıyorlar.

«Şu sıralarda oynanan ‘Tarlaya Gübre Göndermek’ adlı bir piyesimiz var. Herkesin, piyeste temsil edilen ileri komün üyeleri gibi davranmasına imkan yok tabii. Aksi halde, piyesi sahneye koymanın bir gereği kalmazdı. Kavrayışı keskin olanlar, bir piyeste yapılması istenen şeylerin aslında bazı kimse-lerin hâlâ zoruna giden şeyler olduğunu görüyorlar. Piyes, geride kalanların yetiştirebilmesini sağlayan bazı örnek davranışları ortaya koyar. Bu bakımdan yetiştirebilmesini sağlayan bazı örnek davranışları ortaya koyar. Bu bakımdan Batılı gazetecilerin fikir yürütmelerine gerek yoktur. Herşeyin ileri bir düzeyde olduğunu biz kendimiz itiraf ediyoruz. İleri unsurları, diğerlerinin izleyeceği bir örnek teşkil etmeleri için övüyoruz.

«Gerçekleri öğrenmek üzere Çin’e gelenlerin el altından bilgi toplamaya çalışmalarına bir gerek yoktur. Sorunlarımızı tiyatrodan ya da yayınlarımızdan

öğrenebilirler. Tabiidir ki, sahnelerimizde ya da yayınlarımızda savunulanlar bazan yanlış şeyler de olabilir; fakat genel doğrultuları hakkında bir fikir edinebilir. İyiyi teşvik edip kötüyü eleştirdiğimiz zaman, anlaşılması gereken; kötü şeylerin hâlâ varolduğu, buna karşılık iyilerin de henüz mükemmel olmadığıdır. Herşey iyi olsa dahi, örnek olarak daha iyilerini alacağımız tabiidir.

Örneğin şu sıralarda, Daçay Üretim Tugayını örnek gösteriyoruz. Bu tugay, (Şensi eyaletindeki) Dayang dağlık bölgesinde, eğimli, her yerinde sel yarıkları bulunan, ince topraklı ve çıplak bir arazide bulunmaktadır. İşte böyle bir yerde halk, yalnız kendi gücüne güvenerek, on yılı aşkın bir süre içinde eğimli arazinin tümünü taraça şeklinde tarla haline getirdi; üretimi arttırdı ve bu yoksul vadiyi zenginleştirdi.

«Geçen on bir yıl boyunca burası devletten sadece bir defa ödünç para aldı ve onu da ertesi yıl ödedi. Bölgelerini tamamen kendi güçlerine dayanarak geliştirdiler. Gerçi (Şansi'de) bazı büyük sulama projelerinin devletçe yapıldığı doğrudur. Ama, Daçay'dakiler tamamen kendi mensupları tarafından yapılmıştır. Geçen on bir yıl süresince Daçay'daki her ev, kollektif aracılığıyla devlete ortalama yılda bir ton tahıl sattı. Bu gerçekten fevkalade bir şeydir. Bu yıl satılan miktar ise, bu sayının da çok üzerindeydi. Şüphesiz Daçay oldukça iyi bir örnektir ve bu örneklerle Çin'in bütün eyaletlerinde rastlanabilir. Çin'in köylük bölgelerinde aşağı yukarı yüz yirmi milyondan fazla köylü ailesi yaşar. Her komün ya da üretim tugayı tarafından devlete satılan tahılın miktarı, aile başına bir tona ulaşsa, satılan toplam tahıl miktarı yüz yirmi milyon tonun çok üstünde olacaktır. Şüphesiz bu, bir anda gerçekleştirilebilecek bir şey değil; fakat Daçay ruhunu yaymamız gerekiyor ve bu da ilerisi için gerçekten mümkündür.»

Komünlerin üretiminden vergiler ve devlete yapmakla yükümlü oldukları satışlar düşürüldükten sonra kendilerine yüzde 60 oranındaki kısmın kaldığı söyleniyordu. Devlete 120 ton tutarında bir satış yapılması, Çin'i dünya tahıl ihracatçıları arasında birinci sıraya getirecek, 300 milyon tonu geçen bir toplam hasat demekti. 1964 yılında Daçay'da tugayın genel mevcudu, 83 aileye bölünen 360 kişiydi. Yani ev başına ortalama 4,3 kişi düşüyordu. Nüfus bilimcileri için bu rakamlar, Çin'in bir türlü kesin saptanamayan «toplam nüfusu» ve 1964 sayımının açıklanmayan sonuçları üzerinde ilgi çekici bir spekülasyon malzemesi teşkili edebilir.

Soru: «Çin'in 1957'deki On Beş Yıllık Planına göre, Çin, sanayi üretimi alanında 1973'de İngiltere'ye yetişecektir. Bu slogan niye bu günlerde pek işitilmiyor?»

Başbakan: «İngiltere'yi geçmek, artık esas hedefimizi teşkil etmiyor. 1957'de Sovyetler Birliği, gayrisafi hasıla bakımından ABD'ni geçmeyi hedef aldığı anda, biz de hedef olarak İngiltere'yi geçme sloganını benimsemiştik. Kendi gücüne dayanma yolunda geçirdiğimiz yıllar süresince inşa konusunda edindiğimiz bir dizi tecrübeden sonra, bunun esas hedefimiz olmaması gerektiğini farkettilik. Sanayileşmemizin çağdaşlaşması, sadece bir-iki kalem sanayi ürünündeki miktar artışıyla gerçekleştirilemezdi. Örneğin, petrolü ele alalım. İngiltere hemen hemen hiç petrol üretmediğinden, bu alandaki sayılar bir gösterge olarak kabul edilebilse, tarafımızdan bir çırpıda geçilmesi gerekirdi. Fakat bu, çok küçük bir hedeftir. Ayrıca, böyle yapmakla, İngiltere'ye yetişmiş, hatta geçmiş olduğumuzu nasıl iddia edebilirdik? Şimdi bizim için neyin büyük bir hedef olduğuna bakalım: Elektriği ele alalım. Yüzyıllar süren bir gelişimin sonunda İngiltere, elektriğin yaygın bir şekilde kullanıldığı çağ-

daş bir sanayi ülkesi haline gelmiştir. Elektrik yalnız sanayi için değil, alelade tüketici için de bir ihtiyaç olmuştur. İngiltere'nin kapitalist ekonomisinde ne gibi buhranlar ortaya çıkarsa çıksın, (ki böyle dönemlerde çelik ve kömür üretimi düşebilir) elektrik üretiminde önemli bir düşüş görülmeyecektir. Çünkü üretim maliyetleri, tüketicilere yüklenebilir. (Sanayi dışı tüketim için sabit talep, asgari bir pazarı garantiler.) Çin'in kırılık alanlarındaki elektrik üretimi, 1964'de, 1957'dekinin yirmi iki katıydı. Fakat Çin'in kişi başına düşen elektrik üretimi bakımından İngiltere'ye yetişmesi için daha oldukça uzun bir sürenin geçmesi gerekiyor. Değişik ülkelerin, değişik şartları nedeniyle, her ülkenin belirli sanayi ürünlerine duyduğu ihtiyacın miktarı diğerlerinininkinden değişik olabilir. Öyle ki, bir tanesi buna daha çok ihtiyaç duyarken, diğeri şunun sıkıntısını çeker. Bizimkisi plânlı bir ekonomi, onlarınki ise kapitalist bir ekonomidir. Bunların yapıları farklıdır. Önemli olan, sanayi ve teknolojinin düzeyini bir bütün olarak incelemektir.»

Soru: «Bana Çin'in toplam nüfusu hakkındaki tahmininizi söyleyebilir misiniz? Çin'in aile planlaması sisteminin, nüfus artışını sınırlamayı ciddi bir tarzda hedef aldığı konusunda yeterli deliller gördüm ve işittim. Yıllık nüfus artışını ne zaman yüzde ikinin altına düşürebilmeyi umuyorsunuz?»

Başbakan: «Aile planlaması, hedefimiz yolunda ilk adımdır. Bazı şehirlerde iyi uygulanıyor, fakat köylük alanlarda bu çalışmaların derhal kayda değer sonuçlar vermesi beklenemez. Ölüm oranı, doğum oranından daha hızlı bir tempoda düşüyor. Yaşlıların ömrü uzuyor; çocuk ölümleri ise daha da azalıyor. Bunun sebebi, halkın asgari geçim şartlarındaki düzelmedir. Tabii, Çin halkının daha şimdiden refaha erdiğini söyleyemeyiz. Ancak sizin de yakından bildiğiniz gibi, durumları, eski Çin'e kıyasla çok iyidir.

Çin'de şimdiki yaşama düzeyi, hiç şüphesiz ABD'nin çok altında. Fakat bizim beş milyon işsizimiz yok. ABD'de bazı kimseler Çin'dekinin çok üstünde bir yaşama düzeyini sürdürürken, işsiz ailelerin durumu çok acıklıdır. Çin'de değişik kimselerin yaşama düzeyleri arasında pek öyle fark bulunmamakta ve ölüm oranının düşük olmasının nedeni de burada yatmaktadır.

«Aile planlamasını teşvik ediyoruz. Bu alandaki çalışmalar şehirlerde, özellikle geç evlenmenin yararlarını kavrayan ve evlendikten sonra da aile planlaması uygulamaya istekli olan gençlerin yoğun olduğu okul, fabrika ve hükümet dairelerinde oldukça iyi sonuçlar verdi. Aile planlaması uygulanabilir bir şey olmakla beraber, yeterli bir propaganda ve eğitimi gerektiriyor; tabii bu da vakit alıyor. Çin nüfusunun net artışı bu yüzyılın sonuna kadar yüzde birin altına düşürülebilirse, bu gerçekten tatminkâr bir sonuç olur.»

Soru: «Çin-Amerikan ilişkilerinde bir gelişme ihtimali görüyor musunuz? İki ülke arasında bazı bilim adamları ve araştırmacıların mübadelesi, sizce yararlı olur mu?»

Başbakan: «Çin-Amerikan ilişkilerini geliştirmek için, işe yan sorunlardan değil, ilke sorunlarından başlamalıyız. Varşova'da büyükelçiler düzeyindeki Çin-Amerikan görüşmelerinde, her zaman şu iki noktayı ileri sürdük: Birincisi, Çin ve ABD arasında Beş Bandung İlkesi temelinde barış içinde birarada yaşama konusunda anlaşmaya varılması gerekir. İkincisi, ABD, Tayvan ve Tayvan Boğazı'ndaki bütün silahlı kuvvetlerini geri çekmelidir. Bu iki ilke sorununda bir kere anlaşmaya varılırsa, diğer sorunlar kolaylıkla çözümlenebilir. Yoksa yan sorunlarla uğraşmak, temel soruna bir çözüm getirmeyecektir.

«Varşova görüşmeleri dokuz yıldan daha uzun bir zamandan beri sürüp gidiyor, fakat ABD, bu iki il-

keyi kabul etmeye bir türlü yanaşmıyor. ABD, başkalarını taklit ederek, kendisinin de barış içinde birarada yaşama yanlısı olduğunu söylüyor; ancak bunu Çin de istediğinde, bu defa kabul etmiyor. Bu, Amerikan hükümetinin sözlerinin ikiyüzlülüğünü ispat etmiyor mu? Bir takım kimselerin Çin'i ziyaretine gelince, bu konuda da bir anlaşmaya varmak imkansız. Gelmelerinden hoşnut kalacağımız kişilerin gelmesine ABD hükümeti izin vermiyor; buna karşılık, Çin'e göndermek istedikleri de bizi hoşnut etmiyor. Kısacası, ilke sorunları çözümlenmedikçe, en ufak konularda bile bir çıkmazla karşılaşyoruz. Siz belki istisnasınız. Sizin ziyaretinizden hem biz memnuniyet duyuyoruz, hem de ABD Dışişleri Bakanlığı son zamanlarda gelmenize izin verdi.»

Araya «bağımsız bir Tayvan Cumhuriyeti» kurulması yolunda tartışılan bir planın, Çin-Amerikan ilişkileri üzerindeki etkileriyle ilgili bir soru sığıştırdım.

«Şu sırada Tayvan'daki Çan Kay-şek kliği, Çin'i temsil ettiği iddiasında. Şüphesiz, yurdunu seven hiç bir Çinli, buna razı olamaz. Bununla beraber, Tayvan'da, ABD'nin emir ve talimatlarını kayıtsız şartsız uygulayacak kadar aşağılık biri çıkar da, Tayvan'ı bağımsız, bir siyasi birim ilân ederek, ABD siyasetinin gereklerine hizmet eder ve ABD hükümetinin tahakküm ve baskısı altında bulunan Birleşmiş Milletler'deki çoğunluğa dayanarak Çin'in oradaki meşru yerini haksız olarak işgal etmeye devam ederse, size samimi olarak söylüyorum ki, Çin-Amerikan ilişkilerinin düzeltilmesi ve geliştirilmesi imkânsız olmakla kalmayacak, Birleşmiş Milletler'le her türlü ilğimiz kesilecektir. Böyle bir durumun ortaya çıkması halinde, Çin-Amerikan çatışması sadece bir-iki yıllık bir sorun olmaktan çıkacak, ne kadar süreceğini bilemeyeceğimiz uzun vadeli bir çatışma halini alacaktır ve bu çatışmalar, ABD'nin bu yolda daha fazla ısı-

rar edemeyeceğini anladığı ve bu politikasını terket-
tiği güne kadar (ki, böyle bir günün geleceğine ina-
nıyorum) sürüp gidecektir.»

Soru: «Japonya'daki Sato hükümeti de, bağımsız bir Tayvan konusundaki ABD planını desteklemeye hazır görünüyor. Bunu, Okinava'nın Japonya'ya iadesi için Bay Sato'nun ödemek zorunda olduğu bir bedel olarak mı görüyorsunuz?»

Başbakan: «İki soru arasında doğrudan bir ilinti yok. Japonya Okinava'yı yeniden ele geçirebilecek durumda olsaydı, düşünceleri ABD'ninkinden farklı olurdu. Böyle bir Japonya da artık bugünün Japonya'sı olmaktan çıkardı. Şu sırada ise 'iki Çin' veya 'bir Çin, bir Tayvan' yaygaraları koparmada ya da yalnız Tayvan'ı tanımada, ABD hükümetini izliyor: Bu ise, ABD siyasetinin kuyruğuna takılmak ve onların borusunu öttürmek demektir ki, Japonya'nın Okinava'yı geri almak için ne arzusu ne de imkanı olduğu anlamına gelir.»

Soru: «Çin, Güney Vietnam'daki savaşa son vermek için, 1954 Cenevre Anlaşmasına imza koyan devletlerin katılacağı bir konferans toplanmasının savunuculuğunu yapıyor. Çin ve Vietnam Demokratik Cumhuriyeti, Vietnam'ın bağımsızlığı ve tarafsızlığının uluslararası teminata bağlanması yolunda general De Gaulle'in teklifini görüşmeye hazır mıdır?»

Başbakan: «Biz, 1954 Cenevre Anlaşmasının hükümlerine uygun olarak, barışçı ve birleşmiş bir Vietnam'ın gerçekleştirilmesi ve rejiminin de kendi halkının arzularına göre tayin edilmesi gerektiğini savunuyoruz. Fakat bugün Güney Vietnam'da sorun, derhal bir konferans toplanması sorunu değildir. Yapılması gereken ilk ve en önemli şey, Güney Vietnam halkının kendi iç sorunlarını kendilerinin çözmelerine imkan vermek için Amerikan askerlerinin geri çekilmesidir. Laos ve Kamboçya'nın barış, tarafsızlık ve

bağımsızlığına saygı gösterilmesi sorunlarına gelince, Cenevre konferansı derhal toplanıp bu sorunları görüşmelidir.»

Soru: «Dışarda yayınlanan haberlerde, Çin'in bombasının Amerikan uzmanlarının tahminlerinin ötesinde 'gelişmiş' bir bomba olduğu anlaşıyor. Bu ne anlama geliyor?»

Başbakan: «Amerikalı uzmanlar, topladıkları verilere dayanarak, patlattığımız atom bombasının teknik düzeyinin, ABD, İngiltere ve Fransa'nın ilk denemelerinde kullanılanlardan daha üstün olduğu sonucuna vardılar. Bu konuda Amerikalı uzmanlar sizin bildiğinizden, hatta belki de benim bildiğimden fazlasını biliyorlar. Ne siz, ne de ben, bu konuda uzman değiliz.»

Soru: «Nükleer silah stoklarının artışının, bunlar gerçekten kullanılamayacağına göre, oğlanların tahta askerlerle oynamaları kadar çocukça bir şey olarak görülmesi gerekir. Fakat, bunların etrafında tehditler savrulduğu her seferinde, bir Rus ruletinde tetik bir kere daha çekilmiş gibi oluyor. O zaman ise bu silahlar, aşırı derecede tehlikeli görünüyor; ne dersiniz?»

Başbakan: «O kadar tehlikeli değil. Neden bu kadar korkuyorsunuz? İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana neredeyse yirmi yıl geçti.»

Soru: «Fakat Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki süre de yirmi yıldır.»

Başbakan: «Biz kaderci değiliz. Meseleleri diyaletik bakış açısından görürüz. Nükleer silahlara şimdi birçok ülke sahip olduğundan, hiç biri onları kullanma riskini göze alamıyor. Yoksa Taylor (General Maxwell Taylor) 'özel savaş'ı durup dururken neden icat etsindi? İşin ilginç yanı da, şimdi bu icadıyla deneyler yapması. Bizim Çinli kadrolar, dolaysız tecrübe kazanmak için, belli aralarla köylük böl-

gelerdeki temel kademe birimlerine giderler. Şimdi Taylor da (Vietnam'da) öyle yapıyor. Fakat gittiği yer, kendisi için çok acıklı olacak.»

Başbakan, uzunca bir süre, Vietnam'daki gerilla savaşının başarılarından sözetti ve sonra Fransa'nın, Vietnam ve Cezayir'den ayrıldıktan sonra gelişmesinden ve ABD dolarına meydan okuyabilecek bir devlet haline gelmesinden bahsetti. Arkasından sözlerini şöyle sürdürdü:

«De Gaulle, niçin o kadar mağrur olabiliyor? Cezayir'deki sömürge savaşına son verdiği için. Böyle yaparken, yüzeyde, sekiz yüz bin askeri ve bir milyon sivilı geri çekmek ve Cezayir'in tam bağımsızlığını tanımakla itibar kaybeder göründü. Aslında ise, büyük bir ekonomik buhran içinde bulunan Fransa'yı kurtardı. ABD'nin, dünyanın her tarafındaki Amerikan askerlerini geri çekecek ve böylece ABD'nin dünya kavrayışını tamamen değiştirecek bir başkan çıkartması mümkün mü?»

Gelecekte ve ilerdeki güç görevlerden bahsederken, Başbakan, ekonomilerindeki büyük zıtlılıklardan sözetti. Örnek olarak, Çin'in dünyada bir eşi olmayan on altı bin tonluk dev hidrolik çelik presiyle, Çin'in hâlâ lastik tekerlekli arabalara dayanan ulaşımını; hassas aletlerin ve büyük dizel motorlu gemilerin, köylülerin derme çatma kayıklarıyla ve yağ kandilleriyle yanyana bulunmalarını gösterdi. «Çin'in çağdaş bir ülke haline gelebilmesi için daha epeyi zaman geçmesi» gerekiyordu. Sözlerini şöyle tamamladı:

«Şanghay'da gübre taşımada kullanılan tekneler özellikle kötüdür. Kuzey Kiangsu'da daha da ilkel olgulara raslanabilir. Örneğin, arazinin tümünde sulu tarım yapılabilen, Nantung'un güneydoğusunda deniz kıyısında bulunan Citung kazasında, tarım maki-

naları şöyle dursun, öküz bile yoktur. Neden? Çünkü gerek yoktur. Her köylünün ancak bir mu ya da biraz daha fazla toprağı vardır. Üstelik verim de yüksektir: Her mu'dan 50 kilo ayıklanmış pamuk ya da 500 kilo tahıl ürünü elde edilir. Toprak hemen hemen su altında gibidir. Dolayısıyla sadece kol emeğıyle işlenebilir. Toprağı derinlemesine sürmek gerekmez. İrmak ve kanallarla örülmüş bu bölgede, gübre ya çok küçük kayıklarla, ya da omuzda sopalarla taşınır. Ama gene de verim yüksektir ve orada yaşayan halk da oldukça varlıklıdır. Bu gibi yerlerde makinalaşma nasıl gerçekleştirilecek? Bu, üzerine daha fazla düşünmeyi gerektiren bir konu.

«Çin'in şartları pek karmaşıktır. Örneğin, devrimci savaşları ele alalım. Birçok şey öğrendik ve Çan Kay-Şek'i yendik, ABD ile savaştık. Bu devrim, bir hayal değil, uğruna döktüğümüz gerçektir. Fakat açık konuşmak gerekirse, ben Başbakan olarak, Çin'de on beş yıldan beri sürdürülen iktisadî inşayı hakkıyla kavrayabilmiş değilim. Bu arada birtakım şeyler öğrendim, fakat yeterince değil. Hepimiz öğreniyoruz. İktisadî gelişmenin kanunları son derece karmaşıktır. Bir miktar tecrübe kazandık, fakat çok daha fazlasını denememiz gerekiyor. Kanunların bazılarını kavradık, fakat iktisadî gelişmenin, daha anlaşılması gereken pek çok kanunu var. Geçen on beş yılda yaptığımız birçok doğru şeyin yanında, yanlışlar da yaptık. Bir kimsenin hem olumlu, hem de olumsuz tecrübeler edinmesi gerekir. Geçmiş savaşlarda da böyleydi. Kazandığımız savaşların yanında kaybettiklerimiz de olmuştu. Hem de birden fazla. Ancak bu sayededir ki, tecrübeelerimizi zenginleştirdik ve devrimimizi zafere ulaştırdık. Aynı şey, inşa için de söz konusudur. Bizim görüşümüze göre, güçlükleri, ancak onları cesaretle karşılarsak altedebilir; eksikliklerimizi ve hatalarımızı ancak onları açık yüreklilikle

kabullenirsek düzeltebiliriz. İşte bu yolla, durmadan güçlükleri altederek, eksik ve hatalarımızı düzelterek daima ileri doğru yürüyeceğiz.

«Bu gibi şeylere aşinalığı olmayanlar, şimdiye kadar her şeyi mükemmel yaptığımızı düşünebilirler. Hiç böyle olabilir mi? Diğer bazı kimselerin merakı da kusur bulmaktır. Bunlar bazı eksikliklerimizi gördüklerinde, Çin'in büyük iktisadî güçlükler içinde bulunduğu hükmüne vardılar. Şimdi ise, Çin'in iktisadî durumu biraz düzeldiğinde, bu sefer bazıları her şeyin fevkalade olduğunu söylüyorlar: Çin'in doğru bir tablosunu bir türlü çizemiyorlar. Kendi açımızdan biz, doğru yolu bulduk. Bu yoldan yürürken, güçlükler ve eksiklikler daima ortaya çıkacak; bizim ise, bunları yenmek ve ilerleyebilmek için devamlı surette çaba göstermemiz gerekecek. Ayrıca, davamızı ilerletebilmek için edindiğimiz tecrübe ve derslerden sürekli olarak yararlanmamız icap edecek. Aynı şey, hem devrimci mücadeleler, hem de üretim ve inşa faaliyeti için geçerlidir. Yani hem sınıf mücadelesi hem de üretim mücadelesi için geçerlidir. İnsan daima pratikten dersler çıkarır, yeni keşif ve icatlarda bulunur, yeni şeyler yaratmaya ve ilerlemeye devam eder.»

ÇKP MERKEZ KOMİTESİ 11. GENEL TOPLANTISI KARARLARI

16 MADDELİK KÜLTÜR DEVRİMİ PROGRAMI, 1966

1 — Başlamakta olan Büyük Proleter Kültür Devrimi, kişilerin ruhuna kadar nüfuz eden büyük bir devrimdir ve ülkemizdeki sosyalist devrimin gelişmesinde yeni bir aşama, daha derin ve yaygın bir aşama meydana getirmektedir.

Parti'nin Sekizinci Merkez Komitesinin 10. Genel Toplantısında Mao Zedung Yoldaş şöyle dedi: Bir siyasî iktidarı alaşağı etmek için, her şeyden önce, daima kamuoyu yaratmak, ideolojik alanda çaba sarfetmek gerekir. Bu, karşı devrimci sınıf için olduğu kadar devrimci sınıf için de geçerlidir. Mao Zedung Yoldaşın bu tezi, pratikte tamamen doğrulanmıştır.

Burjuvazi, devrilmiş olduğu halde hâlâ, kitleleri baştan çıkarmak, akıllarını çelmek ve bir geri dönüşü tezgahlayabilmek için sömürücü sınıfların eski fikirlerini, kültürünü, gelenek ve alışkanlıklarını kullanmaya çalışıyor. Proletarya bunun tam tersini yapmalıdır; burjuvazinin ideolojik alandaki her saldırısını göğüslemeli ve bütün toplumun zihinsel görünümünü değiştirmek için proletaryanın yeni fikirlerini, kültürünü, gelenek ve alışkanlıklarını kullanmalıdır. Bugün hedefimiz, kapitalist yolu tutan mevki

sahiplerine karşı mücadele etmek ve onları ezmek; gerici burjuva akademik «otoritelerini» ve burjuvazinin ve bütün diğer sömürücü sınıfların ideolojisini eleştirmek ve reddetmek; ve sosyalist sistemin gelişip güçlenmesini kolaylaştırmak üzere eğitimi, edebiyatı, sanatı ve üst yapının sosyalist iktisadî temele uymayan bütün diğer kısımlarını dönüşüme uğratmaktadır.

2 — İşçi, köylü, asker, devrimci aydın ve devrimci kadro yığınları, bu büyük kültür devriminin temel gücünü oluşturmaktadırlar. Önceden bilinmeyen çok sayıda devrimci genç, cesur ve cüretli öncüler haline gelmiştir. Eylemde canlı ve zekidirler. Duvar afişleri ve büyük tartışmalar yoluyla meseleleri sonuna kadar tartışıyorlar, burjuvazinin açık ve gizli temsilcilerini derinlemesine teşhir ediyorlar, eleştiriyorlar ve onlara kararlı saldırılar yöneltiyorlar. Böyle büyük bir devrimci hareket içinde, şu veya bu türden hatalar yapmaları kaçınılmazdır ama esas devrimci yönelişleri başından beri doğru olmuştur. Bu, Büyük Proleter Kültür Devriminin esas akımıdır. Büyük Proleter Kültür Devriminin üzerinde ilerlemeye devam ettiği ana yöndür.

Kültür devrimi bir devrim olduğuna göre, kaçınılmaz olarak direnişle karşılaşmaktadır. Bu direniş, esas olarak, Partiye sızmış olan kapitalist yolcu mevki sahiplerinden gelmektedir. Bu, aynı zamanda, toplumdaki eski alışkanlıkların gücünden gelmektedir. Şu sırada, bu direniş hâlâ oldukça güçlü ve inatçıdır. Ne var ki, Büyük Proleter Kültür Devrimi, sonuç olarak karşı durulmaz bir genel eğilimdir. Kitleler bir kere tamamen harekete geçirildi mi bu direnişin çabucak yıkılacağına dair birçok gösterge vardır.

Direniş oldukça güçlü olduğu için, bu mücadelede geri dönüşler, hatta tekrar tekrar geri dönüşler olacaktır. Bunun bir zararı yoktur. Bu proleterya-

yı ve diğer emekçi halkı, özellikle genç kuşağı çelikleştirir, onlar için öğretici olur, onlara tecrübe kazandırır ve devrim yolunun dümdüz olmadığını, inişli çıkışlı olduğunu anlamalarına yardım eder.

3 — Bu büyük kültür devriminin sonucunu Parti önderliğinin kitleleri cesaretle harekete geçirmeye cesaret edip etmemesi tayin edecektir.

Bugün, çeşitli düzeylerdeki Parti örgütlerinde, kültür devrimi hareketine önderlik etmekle ilgili olarak dört farklı durum vardır:

- (1) Parti örgütlerinin başında olan kişilerin hareketin önünde yer aldığı ve kitleleri cesaretle harekete geçirmeğe cüret ettiği durum vardır. Bunlar, cesareti herşeyin üstünde tutuyorlar; yılmaz Komünist savaşçılar ve Başkan Mao'nun iyi öğrencileridirler. Duvar afişlerini ve büyük tartışmaları savunuyorlar. Kitleleri, her türlü hayalet ve canavarı teşhir etmeye ve sorumlu mevkilerdeki kişilerin çalışmasındaki eksik ve hataları eleştirmeye teşvik ediyorlar. Bu doğru önderlik, proleter siyasetini öne geçirmenin ve Mao Zedung düşüncesini rehber kabul etmenin sonucudur.
- (2) Birçok birimde, sorumlu kişiler, bu büyük mücadeleye önderlik görevi konusunda çok yetersiz bir anlayışa sahiptirler. Önderlikleri bilinçli ve etkin olmaktan uzaktır ve dolayısıyla kendilerini aciz ve zayıf bir durumda bulmaktadırlar. Korkuyu herşeyin önüne geçiriyor, modası geçmiş yöntem ve kurallara sarılıyorlar, alışılmış uygulamalardan kopmak ve ileri gitmek konusunda gönülsüz davranıyorlar. Yeni düzen, kitlelerin devrimci düzeni karşısında gafil avlanmışlar ve

bunun sonucu olarak önderlikleri durumun gerisinde, kitlelerin gerisinde kalmıştır.

(3) Bazı birimlerde, geçmişte şu veya bu türden hatalar işlemiş olan sorumlu kişiler, kitlelerin kendilerini açığa çıkaracağından korktuklarından, korkuyu herşeyin önüne geçirmeye daha da yatkındırlar. Aslında, ciddi olarak öz-eleştiri yaparlar ve kilelerin eleştirisini kabul ederlerse, Parti ve kitleler onların hatalarını hoş göreceklidir. Ama eğer sorumlu kişiler böyle davranmazlarsa, hata yapmaya devam edecekler ve kitle hareketine engel teşkil edeceklerdir.

(4) Bazı birimler, Partiye sızmış olup kapitalist yolu tutan kişilerin kontrolü altındadır. Bu gibi mevki sahipleri, kitleler tarafından teşhir edilmekten müthiş korkuyorlar ve dolayısıyla kitle hareketini bastırmak için mümkün olan her çareyi araştırıyorlar. Hareketi yolundan saptırmak amacıyla, hücum hedeflerini değiştirmek ve karayı ak göstermek gibi taktiklere başvuruyorlar. Kendilerini çok tecrit olmuş ve dümenlerini artık eskisi gibi yürütemez bir halde bulunca entrikalara daha da fazla başvuruyor, insanları sırtlarından vuruyor, dedikodular yayıyor ve devrim arasındaki ayırımı ellerinden geldiği kadar bulandırıyorlar. Bunların hepsini, devrimcilere saldırmak amacıyla yapıyorlar.

Parti Merkez Komitesinin her düzeydeki Parti komitelerinden istediği şudur: Doğru önderlikte sebat etmek; cesareti herşeyin üstünde tutmak; cesaretle kitleleri harekete geçirmek; acz ve yetersizlik varsa bu durumu değiştirmek; hata yapmış fakat kendilerini düzeltmek isteyen yoldaşları, manevi yüklerini sırtlarından atmak ve mücadeleye katılmak yolunda teş-

vik etmek; ve yönetici görevlerdeki bütün kapitalist yolu tutan mevki sahiplerini tasfiye ederek proleter devrimcilerinin önderliği yeniden ele geçirmelerini sağlamak.

4 — Büyük Proleter Kültür Devriminde tek yöntem kitlelerin kendi kendilerini kurtarmalarıdır. Onlar adına hareket etme yöntemi kullanılmamalıdır.

Kitlelere güven, onlara dayan ve inisiyatiflerine saygı göster. Karışıklıktan korkma. Başkan Mao bize sık sık, devrimin o kadar düzgün, yumuşak, ılımlı, merhametli, nazik, ölçülü ve alicenap olamayacağını söylemiştir. Bırak, kitleler kendilerini bu büyük devrimci hareket içinde eğitsinler ve doğruyla yanlış doğru hareket tarzı ile hatalı hareket tarzını ayırtetmeyi öğrensinler.

Kitlelerin doğru görüşleri berraklaştırmalarını, yanlış görüşleri eleştirmelerini ve bütün hayaletlerle canavarları teşhir etmelerini sağlamak amacıyla meseleleri tartışmak için duvar afişlerinden ve büyük tartışmalardan hakkıyla yararlan. Bu yolla kitleler mücadeleye süreci içinde siyasi bilinçlerini yükseltmek, yetenek ve becerilerini geliştirmek, doğruyu yanlıştan ayırtetmek ve bizimle düşman arasında kesin bir çizgi çekebilmek olanağını bulacaklardır.

5 — Düşmanlarımız kimlerdir? Dostlarımız kimlerdir? Bu, devrim için birinci derecede önemli bir sorudur ve aynı şekilde büyük kültür devrimi için de birinci derecede önemli bir sorudur.

Parti önderliği, solu keşfetmede, solun saflarını geliştirmek ve güçlendirmekte başarılı olmalı ve sıkıca ihtilâlcî sola dayanmalıdır. Hareket sırasında en gerici sağcılar tamamen tecrit etmenin, ortadakileri kazanmanın ve büyük çoğunlukla birleşmenin tek yolu budur. Böylece hareketin sonunda kadroların yüzde 95'inden fazlasının ve kitlelerin yüzde 95'inden fazlasının birliğini sağlayacağız.

Bütün güçleri, bir avuç aşırı gerici burjuva sağcıya ve karşı-devrimci revizyoniste vurmak için topla ve Partiye, sosyalizme, Mao Zedung Düşüncesine karşı işledikleri suçları tam anlamıyla teşhir et ve iletir, böylece onları azami derecede tecrit et.

Bugünkü hareketin esas hedefi Parti içindeki kapitalist yolu tutan mevki sahipleridir.

Parti düşmanı, sosyalizm düşmanı sağcılarla, Partiyi ve sosyalizmi destekleyen fakat yanlış bir şey söylemiş, yapmış veya bazı kötü makaleler veya diğer eserler yazmış olanlar arasında kesin bir ayırım yapmaya dikkat edilmelidir.

6 — İki farklı türden çelişme arasında, halk içindeki çelişmeler ile bizimle düşman arasındaki çelişmeler arasında kesin bir ayırım yapılmalıdır. Halk içindeki çelişmeler, bizimle düşman arasındaki çelişmelere çevrilmemelidir.; aynı şekilde, bizimle düşman arasındaki çelişmeler de halk içindeki çelişmeler gibi görülmemelidir.

Kitlelerin farklı görüşler taşımaları olağandır. Farklı görüşler arasında çatışma kaçınılmaz, zorunlu ve yararlıdır. Olağan ve uzun tartışmalar sırasında kitleler neyin doğru olduğunu kavrayacaklar, yanlışları düzeltecekler ve yavaş yavaş fikir birliğine ulaşacaklardır.

Tartışmalarda kullanılacak yöntem, gerçekleri ortaya koymak, meseleleri enine boyuna tartışmak ve mantık yoluyla ikna etmektir. Farklı görüşler taşıyan bir azınlığı bastırmak için zor kullanmak yöntemine izin verilemez. Azınlık korunmalıdır, çünkü bazan gerçek azınlıktan yanadır. Azınlık hatalı bile olsa, kendi görüşlerini savunmalarına ve korumalarına izin verilmelidir.

Bir tartışma olduğu zaman baskı ve zorla değil, ikna yoluyla yönetilmelidir.

Tartışma sırasında her devrimci meseleleri kendi başına düşünmede yetenekli olmalı ve düşünmeye cesaret etmek, konuşmaya cesaret etmek, eylemde bulunmaya cesaret etmek Komünist ruhunu geliştirmelidir. Aynı esas devrimci yönelişe sahip olmak şartıyla, devrimci yoldaşlar, birliği güçlendirmek amacıyla yan meseleler üzerinde bitmez tükenmez tartışmalar yapmaktan kaçınmalıdırlar.

7 — Bazı okullarda, birimlerde ve kültür devrimi çalışma ekiplerinde, sorumlu kişilerden bazıları kendilerine karşı duvar afişleri asan kitlelere karşı saldırılar düzenlemişlerdir. Hatta bu kişiler şöyle sloganlar bile ileri sürmüşlerdir: Bir birimin ya da çalışma ekibinin önderlerine karşı çıkmak, Parti Merkez Komitesine karşı çıkmak demektir, Parti'ye ve sosyalizme karşı çıkmak demektir, karşı-devrim demektir. Bu şekilde indirdikleri darbelerin, bazı gerçekten devrimci eylemcilere isabet etmesi kaçınılmazdır. Bu, yöneliş meseleleri konusunda bir hatadır, bir çizgi hatasıdır ve kesinlikle hoşgörülemez.

Ciddi ideolojik hataları olan bir takım kişiler ve özellikle bazı Parti ve sosyalizm düşmanı sağcılar, kitle hareketindeki bazı hata ve eksiklerden yararlanarak dedikodu ve söylentiler yayıyor, kasıtlı bir şekilde kitlelerin bir kısmını «karşı-devrimciler» olarak damgalayarak ajitasyona girişiyorlar. Böyle «yankesiciler»e dikkat etmek ve oyunlarını zamanında teşhir etmek gerekir.

Hareket süresince cinayet, kundakçılık, zehirleme, sabotaj veya devlet sırlarının çalınması gibi suçları işlediklerine dair kesin delil olan aktif karşı-devrimcilerin kanuna uygun olarak cezalandırılması dışında, hareket içinde ortaya çıkan meselelerden dolayı üniversite, kolej, orta ve ilk okullardaki öğrencilere karşı hiçbir tedbir alınmamalıdır. Mücadelenin esas amacından uzaklaştırılmasını önlemek için, her ne sebeple

olursa olsun, kitlelerin veya öğrencilerin birbiriyle mücadele etmelerini teşvik etmeye izin verilemez. Sağcı oldukları ispat edilenler bile, her olayın kendi şartlarını gözönünde tutarak hareketin daha sonraki bir aşamasında ele alınmalıdırlar.

8 — Kadrolar, kabaca, şu dört kategoriye ayrılır:

- (1) İyi,
- (2) Nispeten iyi,
- (3) Ciddi hatalar işlemiş fakat Parti ve sosyalizm düşmanı sağcılar haline gelmemiş olanlar.
- (4) Az sayıda Parti ve sosyalizm düşmanı sağcılar.

Normal olarak, ilk iki kategori (iyi ve nispeten iyi olanlar) büyük çoğunluğu oluştururlar.

Parti düşmanı, sosyalizm düşmanı sağcılar iyice teşhir edilmeli, darbe vurulmalı, çökertilmeli, itibarları ve etkinlikleri tamamen yok edilmelidir. Aynı zamanda, yeni bir sayfa açabilmeleri için kendilerine açık bir kapı da bırakılmalıdır.

9 — Büyük Proleter Kültür Devriminde birçok şey ortaya çıkmaya başlamıştır. Kültür devrimi grupları, komiteleri ve okullarda ve birimlerde kitleler tarafından yaratılan diğer örgütlenme biçimleri yeni şeylerdir ve büyük tarihî öneme sahiptirler.

Bu Kültür devrimi grupları, komiteleri ve kongreleri, kitlelerin Komünist Partisinin önderliği altında kendilerini eğittikleri mükemmel yeni örgütlenme biçimleridir. Bunlar Partimizi kitlelerle yakın bir ilişki halinde tutmak için mükemmel birer köprüdür. Bunlar proleter kültür devriminin iktidar organlarıdır.

Proletaryanın, bütün sömürücü sınıfların binlerce yıllık mirası olan eski fikirlere, kültüre, gelenek ve alışkanlıklara karşı mücadelesi, zorunlu olarak uzun,

çok uzun bir zaman alacaktır. İşte bu yüzden, kültür devrimi grupları, komiteleri ve kongreleri geçici değil, sürekli, kalıcı kitle örgütleri olmalıdır. Bunlar, sadece kolejler, okullar, hükümet ve diğer örgütler için değil, aynı zamanda genel olarak fabrikalar, madenler, diğer işletmeler, şehir semtleri ve köyler için de uygundur.

Kültür devrimi gruplarına ve komitelerine üye ve kültür devrimi kongrelerine delege seçmek için, Paris Komünündekine benzer bir genel seçim sistemi koymak gerekir. Aday listeleri, geniş tartışmalar sonucunda devrimci kitleler tarafından önerilmesi ve seçimler, kitlelerin listeleri tekrar tekrar tartışmasından sonra yapılmalıdır.

Kitleler, her zaman kültür devrimi grup ve komitelerinin üyelerini ve kültür devrimi kongrelerine seçilen delegeleri eleştirme hakkına sahiptirler. Eğer bu üyelerin delegelerin yetersiz oldukları ortaya çıkarsa, seçim yoluyla değiştirilebilirler veya tartışmadan sonra kitleler tarafından geri çağırılabilirler.

Kolej ve okullardaki kültür devrimi grupları, komiteleri ve kongreleri, esas olarak devrimci öğrencilerin temsilcilerinden oluşmalıdır. Aynı zamanda, devrimci öğretim üyeleri ve işçilerin belli sayıda temsilcisi de bulunmalıdır.

10 — Büyük Proleter Kültür Devriminde en önemli bir görev, eski eğitim sistemini ve eski öğretim ilke ve yöntemlerini değiştirmektir.

Bu büyük kültür devriminde, okullarımıza burjuva entellektüellerinin hakim olması durumu tamamen değiştirilmelidir.

Her türden okulda, Mao Zedung Yoldaşın önerdiği, eğitimin proleter siyasetine hizmet etmesi ve eğitimin üretici çalışma ile birleştirilmesi akıl ve fizik yönünden gelişmelerini ve sosyalist bilince ve kültüre sahip emekçiler haline gelmelerini sağlamalıyız.

Öğrenim süresi kısaltılmalıdır. Dersler daha az ve daha iyi olmalıdır. Öğretim materyali tamamen değiştirilmeli, bazı durumlarda buna, karmaşık materyeli basitleştirerek başlanmalıdır. Esas görevleri öğrenim olmakla birlikte, öğrenciler başka şeyler de öğrenmelidirler. Yani derslerine ek olarak sanayi çalışmasını, çiftçiliği ve askerî işleri öğrenmeli ve burjuvaziyi eleştirerek kültür devrimi mücadelelerinde yer almalıdırlar.

11. Kültür devrimi kitle hareketi sürecinde, burjuva ve feodal ideolojinin eleştirilmesi, proleter dünya görüşünün ve Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesinin yayılması ile iyi bir şekilde birleştirilmelidir.

Parti'ye sızmış olan tipik burjuva temsilcilerine ve tipik gerici burjuva akademik «otoritelere» karşı eleştiriler düzenlenmelidir. Ve bu eleştiri felsefe, tarih, ekonomik politik ve eğitim alanlarındaki, sanat ve edebiyat eser ve teorilerindeki, tabii bilimler teorilerindeki ve diğer alanlardaki çeşitli gerici görüşlerin eleştirisini kapsamalıdır.

Herhangi bir kimsenin ismi verilerek basında eleştirilmesine, aynı düzeydeki Parti komitesi tarafından konuyu tartışarak karar verilmeli ve bazı durumlarda onaylanmak üzere bir üst düzeydeki Parti komitesine sunulmalıdır.

12 — Bugünkü hareket içinde, yurtsever oldukları, enerjik bir şekilde çalıştıkları, Parti'ye ve sosyalizme karşı olmadıkları ve herhangi bir ülkeyle kanunsuz ilişkiler sürdürmedikleri sürece, bilim adamları, teknisyenler ve sıradan görevlilere «birlik, eleştiri, birlik» siyasetini uygulamaya devam etmeliyiz. Katkıları olan bilim adamlarına ve bilimsel ve teknik personele özel bir özen gösterilmelidir. Bunların dünya görüşlerini ve çalışma tarzlarını yavaş yavaş değiştirmelerine yardım etmek için çaba sarfedilmelidir.

13 — Büyük ve orta büyüklükteki şehirlerdeki kültür ve eğitim birimleri ile Parti ve hükümetin yönetim organları, bugünkü proleter kültür devriminin yoğunlaştığı noktalardır.

Büyük kültür devrimi, hem şehirlerde hem de köylük bölgelerde Sosyalist Eğitim Hareketini zenginleştirmiş ve daha yüksek bir düzeye çıkarmıştır. Bu iki hareketi sıkıca birbirine bağlı bir şekilde yönetmek için çaba gösterilmelidir. Bu amaca ulaşmak için, somut şartların ışığında çeşitli bölge ve kesimlerde gerekli düzenlemeler yapılabilir.

Şu anda köylük bölgelerde ve şehirlerdeki işletmelerde yürütülmekte olan Sosyalist Eğitim Hareketi, ilk düzenlemelerin uygun olduğu ve hareketin iyi yürütüldüğü yerlerde bozulmamalı, ilk düzenlemelere uygun olarak sürdürülmelidir. Bununla beraber, bugünkü Büyük Proleter Kültür Devriminde ortaya çıkan meseleler tartışılmak üzere uygun bir zamanda kitlelerin önüne götürülmeli, böylece proletarya ideolojisi daha da canlı bir şekilde yayılmalı ve burjuva ideolojisi çökertilmelidir.

Bazı yerlerde, Büyük Proleter Kültür Devrimi, Sosyalist Eğitim Hareketine hız vermek ve siyaset, ideoloji, örgütlenme ve ekonomi alanlarında temizlik yapmak için odak noktası olarak kullanılıyor. Mahalli Parti Komitesinin uygun bulduğu yerlerde aynı şey yapılabilir.

14 — Büyük Proleter Kültür Devriminin amacı insanların ideolojisini devrimcileştirmek ve sonuç olarak bütün çalışma alanlarında daha büyük; daha çabuk, daha iyi ve daha ekonomik sonuçlar elde etmektir. Kitleler tam anlamıyla harekete geçirilir, gerekli düzenlemeler yapılırsa, biri diğerine engel olmadan hem kültür devrimini hem de üretimi sürdürmek ve bütün çalışmalarımızda yüksek verimlilik sağlamak mümkündür.

Büyük Proleter Kültür Devrimi, ülkemizdeki sosyal üretici güçlerin gelişmesi için güçlü bir itici güçtür. Büyük kültür devrimini rejimin gelişmesinin karşısına koyan her fikir yanlıştır..

15 — Silahlı kuvvetlerde kültür devrimi ve Sosyalist Eğitim Hareketi Merkez Komitesi Askeri Komisyonunun ve Halk Kurtuluş Ordusu Genel siyasi Bölümünün talimatlarına uygun olarak yürütülmelidir.

16 — Büyük Proleter Kültür Devriminde Mao Zedung Düşüncesinin yüce kıvılcık bayrağını yüksek tutmak ve proleter siyasetini hakim kılmak çok önemlidir. Başkan Mao Zedung'un eserlerinin yaratıcı bir şekilde incelenmesi ve uygulanması hareketi, işçi köylü ve asker kitleleri, kadrolar ve aydınlar arasında yürütülmeye devam edilmelidir. Mao Zedung Düşüncesi, kültür devriminde eylem kılavuzu olarak alınmalıdır.

Bu karmaşık büyük kültür devriminde her düzeydeki Parti komiteleri, Başkan Mao'nun eserlerini her zamankinden daha bilinçli ve yaratıcı bir şekilde incelemeli ve uygulamalıdır. Özellikle Başkan Mao'nun kültür devrimi ve Partinin önderlik yöntemleriyle ilgili şu yazılarını tekrar tekrar okumalıdır: **Yeni Demokrasi Üzerine, Yenan Sanat ve Edebiyat Formunda Konuşmalar, Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine, Çin Komünist Partisinin Propaganda Çalışması Üzerine, Milli Konferansındaki Konuşma, Önderlik Yöntemlerine İlişkin Bazı Meseleler ve Parti Komitelerinin Çalışma Yöntemleri.**

Her düzeydeki Parti komiteleri, Başkan Mao'nun yıllar boyunca verdiği talimatlara uygun hareket etmeli, yani «kitlelerden kitlelere» kitle çizgisini tam anlamıyla uygulamalı ve öğretmen olmadan önce öğrenici olmalıdırlar. Tek yanlı ve dar kafalı olmamaya ça-

lışmalıdırlar. Materyalist diyalektiğe sarsılmalı ve metafiziğe ve skolastiğe karşı çıkmalıdırlar.

Büyük Proleter Kültür Devrimi, başında Mao Zedung Yoldaş'ın bulunduğu Parti Merkez Komitesi'nin önderliğinde mutlaka parlak zafere ulaşacaktır.

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ TÜZÜĞÜ

(28 Ağustos 1973'de Çin Komünist Partisinin Onuncu Milli Kongresinde kabul edildi.)

Birinci Bölüm Genel Program

Çin Komünist Partisi proletaryanın siyasi partisi ve öncüsüdür.

Çin Komünist Partisi Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesini, fikirlerine rehberlik eden teorik temel kabul eder.

Çin Komünist Partisinin temel programı: burjuvazi ve bütün diğer sömürücü sınıfları tamamen yıkmak, burjuva diktatörlüğünün yerine proletarya diktatörlüğünü kurmak ve kapitalizme karşı sosyalizmin zaferini sağlamaktır. Partinin nihai hedefi, komünizmi gerçekleştirmektir.

Çin Komünist Partisi elli yıldan fazla bir zamandır verdiği çetin mücadelelerde Çin halkına yeni demokratik devrimde tam zafere ulaşmasında, sosyalist devrimde ve sosyalizmin inşasında büyük zaferler kazanmasında ve Büyük Proleter Kültür Devriminde büyük zaferler elde etmesinde önderlik etmiştir.

Sosyalist toplum oldukça uzun bir tarihi dönem kapsar. Bu tarihî dönem boyunca sınıflar, sınıf gelişmeleri ve sınıf mücadelesi vardır; sosyalist yol ile kapitalist yol arasındaki mücadele vardır; kapitalizmin geri getirilmesi tehlikesi vardır ve emperyaliz-

min ve sosyal-emperyalizmin yıkıcılık ve saldırganlık tehdidi vardır. Bu çelişmeler ancak devrimin proletarya diktatörlüğü altında devam ettirilmesi teorisi-ne ve bu teoriyi rehber alan pratiğe dayanılarak çö-zülebilir.

İşte, Çin'in Büyük Proleter Kültür Devrimi, sos-yalizm şartlarında, proletaryanın, proletarya diktatör-lüğünü sağlamlaştırmak ve kapitalizmin geri getiril-mesini önlemek için burjuvaziye ve diğer bütün sö-mürücü sınıflara karşı yürüttüğü büyük bir siyasi dev-rimdir. Böyle devrimlerin gelecekte de defalarca ya-pılması gerekecektir.

Parti, işçi sınıfına dayanmalı, işçi-köylü ittifakı-nı sağlamlaştırmalı ve sınıf mücadelesi, üretim mü-cadelesi ve bilimsel araştırmadan meydana gelen üç büyük devrimci görevde ülkemizin bütün milliyetler-den halkına önderlik etmelidir. Parti, sosyalizmi ba-ğımsız olarak, inisiyatifi elde tutarak, kendi gücümüze dayanarak, çetin bir şekilde mücadele ederek, vargü-cümüzle ileri hedeflere yönelerek daha büyük, daha hızlı, daha iyi ve daha iktisadî sonuçlar elde etmede halka önderlik etmelidir. Parti, savaşa ve tabii afet-lere karşı hazırlıklı olmada ve herşeyin halka hiz-met için yapılmasında halka önderlik etmelidir.

Çin Komünist Partisi, proleter enternasyonaliz-mini yüksekte tutar ve büyük devlet şovenizmine kar-şı çıkar; bütün dünyadaki gerçek Marksist-Leninist partiler ve örgütlerle sarsılmaz bir birlik içindedir ve bütün dünyanın proletaryası, ezilen halkları ve mil-letleriyle birleşir; iki süper devlet olan ABD ve SSCB' in hegemonyacılığına karşı koymak, emperyalizmi, modern revizyonizmi ve her türlü gericiliği yıkmak ve bütün insanlığın kurtulabilmesi için insanın insan ta-rafından sömürülmesini yer yüzünden kaldırmak uğ-runda onlarla birlikte savaşır.

Çin Komünist Partisi, sağ ve «sol» oportünist çizgilere karşı mücadele içinde kendini sağlamlaştırdı ve gelişti. Partinin mücadelesinde her zaman Marksizm-Leninizmi uygulayabilmek için, bütün Partili yoldaşlar cereyanı göğüsleyecek devrimci ruha sahip olmalı, revizyonizmi değil Marksizmi uygulamak, bölücülük değil birlik içinde çalışmak, entrika ve komplolarla uğraşmak değil açık ve dürüst olmak ilkelerine sıkı sıkıya sarılmalı, halk içindeki çelişmeler ile bizimle düşman arasındaki çelişmeleri doğru bir şekilde ayırtetmede ustalaşmalı ve bunları doğru bir şekilde ele almalı, teoriyle pratiği birleştirmek, kitlelerle sıkı bağlar kurma ve eleştiri-öz eleştiri yapma yolunu geliştirmeli ve Partinin davasının sonuna kadar Marksist bir çizgide ilerlemesini sağlama almak üzere proletarya devrimi davası için milyonlarca halef yetiştirmelidir.

Gelecek parlak, önümüzdeki yol çetindir. Hayatlarını komünizm uğruna mücadeleye adanmış Çin Komünist Partisi üyeleri zafer kazanmak için kararlı olmalı, hiçbir fedakarlıktan kaçınmamalı ve her güçlüğün üstesinden gelmelidirler!

İkinci Bölüm

Üyelik

Madde 1 — Onsekiz yaşına gelmiş, Partinin Tüzüğünü kabul eden, bir Parti örgütüne katılan ve orada faal olarak çalışan, Partinin kararlarını uygulayan, Parti disiplinine uyan ve üyelik aidatını ödeyen her Çinli işçi, yoksul köylü, aşağı-orta köylü, devrimci asker ya da herhangi bir başka devrimci unsur Çin Komünist Partisine üye olabilir.

Madde 2 — Parti üyeliği için başvuranlar kabul edilme işlemine tek tek tabidirler. Üyelik için başvuran kişi iki Parti üyesi tarafından tavsiye edilmeli,

Parti üyeliği için bir müracaat fişi doldurmalı ve Parti içindeki ve dışındaki kitlelerin fikirlerini araştırması gereken bir Parti kolu tarafından durumu araştırılmalıdır. Üyelik müracaatı, Parti kolunun genel üye toplantısı tarafından kabul edilir ve bir üst kademedeki Parti komitesi tarafından onaylanır.

Madde 3 — Çin Komünist Partisi üyeleri:

1. Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi'ni ciddiyetle incelemeli ve revizyonizmi eleştirmelidirler;

2. Çin ve dünya halklarının büyük çoğunluğunun çıkarlarına hizmet etmelidirler;

3. Kendilerine hatalı bir şekilde karşı çıkmış ama hatalarını samimiyetle düzeltmekte olanlar da dahil büyük çoğunlukla birleşebilmelidirler. Bununla birlikte, mevki düşkünlerine, komploculara ve ikiyüzlülere karşı özellikle uyanık olmalı ve böylece bu gibi kötü unsurların herhangi bir kademedeki Parti ve devlet yönetimini gaspetmelerini önlemeli ve Parti ve devlet yönetiminin daima Marksit-devrimcilerin elinde kalmasını teminat altına almalıdırlar;

4. Ortaya çıkan her meselede kitlelere danışmalıdırlar.

5. Eleştiri ve özeleştiri yapmada cesur olmalıdırlar.

Madde 4 — Parti üyeleri parti disiplinini ihlal ettiklerinde, ilgili kademelerdeki Parti örgütleri kendi görev ve yetkileri dahilinde ve her somut duruma göre, ihtar, ciddi ihtar, Partideki görevinden alma, Parti içinde bırakarak sınama ya da Partiden ihraç gibi uygun disiplin tedbirlerini alırlar.

Bir Parti üyesinin Parti içinde bırakılıp sınanma süresi iki yılı aşamaz. Bu süre içinde o Parti üyesinin oy kullanma, seçme ve seçilme hakkı yoktur.

Devrimci iradesi soysuzlaşmış olan ve tekrar tekrar eğitilmesine rağmen hiçbir değişiklik gösterme-

yen bir Parti üyesi, Partiden çekilmeye ikna edilebilir.

Bir Parti üyesi Partiden çekilmek istediğinde,, ilgili Parti kolu, genel üye toplantısının da onayıyla, bu üyenin adını Parti kayıtlarından siler ve durumu zapta geçirmesi için bir üst kademedeki Parti komitesine bildirir.

Tescilli dönemler, düşman ajanları, kapitalist yolu benimsemiş asla iflah olmaz mevki sahipleri, soy-suzlaşan unsurlar ve yabancı unsurları Partiden atılır ve bir daha da alınmaz.

Üçüncü Bölüm Partinin Örgütlenme İlkesi

Madde 5 —Partinin örgütlenme ilkesi, demokratik merkezîyetçiliktir.

Partinin bütün kademelerdeki yönetim organları, proletarya devrimi davasına layık halefler olmanın şartları ve yaşlı, orta yaşlı ve genç kuşakların kaynaştırılması ilkesi uyarınca, demokratik danışma yoluyla seçilirler.

Bütün Parti birleşik disipline uymamalıdır: Birey örgüte, azınlık çoğunluğa, alt kademe üst kademeye ve bütün Parti Merkez Komitesine tabidir.

Partinin bütün kademelerdeki yönetim organları, çalışmaları hakkında kongrelere ya da genel üye toplantılarına düzenli olarak rapor verir, daima Parti içindeki ve dışındaki kitlelerin fikirlerini dinler ve onların denetimini kabul ederler. Parti üyeleri, bütün kademelerdeki örgütleri ve yönetimini kabul ederler. Parti üyeleri, bütün kademelerdeki örgütleri ve yönetici üyeleri eleştirme ve onlara öneride bulunma hakkına sahiptir. Eğer bir Parti üyesi, Parti örgütlerinin karar ve talimatlarıyla ilgili olarak farklı görüşler savurursa, kendi görüşlerini muhafaza edebilir ve bu-

İlunduğu kademedeki yönetimi atlayarak, Merkez Komitesi ve Merkez Komitesi Başkanı da dahil olmak üzere daha yukarı kademelere doğrudan doğruya rapor verebilir. Eleştiriyi bastırmak ve misilleme hareketine geçmek kesinlikle yasaktır. Hem merkeziyetçiliğin, hem demokrasinin, hem disiplinin, hem hürriyetin; hem irade birliğinin hem şahsi inisiyatif ve canlılığın varolduğu bir siyasi ortam yaratılmalıdır.

Madde 6 — Partinin en yüksek yönetim organı, Parti Milli Kongresidir; Parti Milli Kongresi toplantı halinde olmadığı zamanlar, en yüksek yönetim organı onun seçtiği Merkez Komitesidir. Bölgelerdeki, ordu birliklerindeki ve çeşitli idarî bölümlerdeki Parti örgütlerinin yönetim organları, aynı kademelerdeki Parti kongreleri ya da genel üye toplantıları ve bunların seçtiği parti komiteleridir. Bütün kademelerdeki Parti kongreleri kendi kademelerindeki Parti komiteleri tarafından toplantıya çağrılır. Bölgelerdeki, Parti kongrelerinin toplanması ve bu kongrelerde seçilen Parti komitesi üyeleri bir üst kademedeki Parti örgütlerinin onayına tabidir.

Bütün kademelerdeki Parti komiteleri, kendi çalışma kurullarını ya da temsilci organlarını kitlelerle sıkı bağ kurma ve basit ve verimli çalışma ilkelerine uygun olarak kurarlar.

Madde 7 — Bütün devlet organları, Halk Kurtuluş Ordusu, milis kuvvetleri, işçi sendikaları, yoksul ve aşağı-orta köylü birlikleri, kadın federasyonları, Komünist Gençlik Birliği, Kızıl Muhafızlar, Küçük Muhafızlar ve diğer devrimci kitle örgütleri, Partinin merkezi önderliğini kabul etmelidirler.

Devlet organlarında ve halk örgütlerinde Parti komiteleri ya da yönetici Parti grupları kurulabilir.

Dördüncü Bölüm

Partinin Merkezi ve Örgütleri

Madde 8 — Parti Milli Kongresi beş yılda bir toplanır. Özel durumlarda toplantı erken yapılabilir ya da ertelenebilir.

Madde 9 — Parti Merkez Komitesinin genel toplantısı, Merkez Komitesi Siyasi Bürosunun Daimi Komitesini ve Merkez komitesinin başkanı ile Başkan Yardımcılarını seçer.

Parti Merkez Komitesinin genel toplantısı, Merkez Komitesi Siyasi Bürosunun çağrısı üzerine toplanır.

Merkez Komitesi genel toplantı halinde olmadığı zamanlar, onun görev ve yetkilerini Merkez Komitesi Siyasi Bürosu ve Siyasi Büro Daimi Komitesi üstlenir

Başkanın, Başkan Yardımcılarının ve Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Daimi Komitesinin önderliğinde, Partinin, hükümetin ve Ordunun günlük çalışmalarını merkezi bir şekilde yürütmek üzere, birbirine kenetlenmiş ve verimli çalışan belli sayıda gerekli organlar kurulur.

Beşinci Bölüm

Partinin Mahalli ve Ordu Birliklerindeki Örgütleri

Madde 10 — İlçe ve daha yukarı kademelerdeki mahalli Parti kongreleri ve Halk Kurtuluş Ordusu içinde alay ve alaydan yukarı kademelerdeki Parti Kongreleri üç yılda bir toplanır. Özel durumlarda bu toplantılar erken yapılabilir ya da ertelenebilir.

Partinin mahallî ve ordu birliklerindeki bütün kademelerdeki komiteleri, kendi daimi komitelerini, sekreterlerini ve sekreter yardımcılarını seçerler.

Altıncı Bölüm

Partinin İlk Kademe Örgütleri

Madde 11 — Fabrikalarda, madenlerde ve diğer işletmelerde, halk komünlerinde, dairelerde, okullarda, dükkanlarda, mahallelerde, Halk Kurtuluş Ordusunun bölüklerinde ve diğer ilk kademe birimlerinde, Parti üyelerinin sayısına ve devrimci mücadelenin ihtiyacına göre, Parti kolları, genel Parti kolları ya da ilk kademedeki Parti komiteleri kurulur.

Parti kolları ve genel Parti kollarında her yıl, ilk kademedeki Parti komitelerinde ise iki yılda bir seçim yapılır. Özel durumlarda seçimler, erken yapılabilir ya da ertelenebilir.

Madde 12 — Partinin ilk kademe örgütlerinin esas görevleri şunlardır!

1. Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi'ni ciddiyetle incelemede ve revizyonizmi eleştirmede Parti mensubu olan ve olmayanlara önderlik etmek;

2. Parti mensubu olan ve olmayanları ideolojik ve siyasi çizgi konusunda sürekli olarak eğitmek ve sınıf düşmanlarına karşı kararlılıkla savaşmada onlara önderlik etmek;

3. Partinin siyasetlerini yaymak ve yürütmek, Partinin kararlarını uygulamak ve Parti ve devlet tarafından verilen her görevi yerine getirmek;

4. Kitlelerle sıkı bağlar kurmak, onların fikir ve taleplerini daima dinlemek ve Parti hayatını canlı tutmak için faal bir ideolojik mücadele yürütmek;

5. Partiye yeni üyeler kazandırmak, Parti disiplinini kuvvetlendirmek, Parti örgütlerini durmadan sağlamlaştırmak ve bayat olanı atıp taze olanı alarak Partinin saflığını korumak.

Truman Nelson	
● ANALARIN İŞKENCESİ	10.—
Muhammet Mathu	
● KIR GERİLLASI	10.—
Julius Fuçık	
● DARAĞACINDAN NOTLAR, 2. basım	10.—
Frederick Engels	
● İNGİLİZ İŞÇİ HAREKETİ	10.—
Mandel-Novack	
● MARKSİST YABANCILAŞMA KURAMI	10.—
Edgar Snow	
● UZUN DEVRİM	20.—
Walter Hollstein	
● FİLİSTİN SORUNU	20.—
Howard Fast	
● HALK SAVAŞÇILARI	15.—
Yakavos Kambanellis	
● FAŞİZMİN PENÇESİNDE	15.—
Metin İlkin	
● YARIN İÇİN, 3. basım	10.—

Jack London	
● VAHŞETİN ÇAĞRISI, 2. basım	10.—
● MEKSİKALI DEVRİMCİ	15.—
Enver Gökçe	
● DOST DOST İLLE KAVGA	10.—
Aytunç Altındal	
● PARTİZAN	7.50
Ruşen Hakkı	
● DAĞLAMA	7.50
Süreyya Berfe	
● SAVRULAN	5.—

edgar snow

UZUN DEVRİM